

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE (KAMU EKONOMİSİ) ANABİLİM DALI

KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİNİN BİR KOLU OLAN YAYINCILIK
SEKTÖRÜNE UYGULANAN KAMU MÜDAHALELERİ

Yüksek Lisans Tezi

Esra TANRIVERDİ İCİK

ANKARA -2020

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE (KAMU EKONOMİSİ) ANABİLİM DALI**

**KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİNİN BİR KOLU OLAN YAYINCILIK
SEKTÖRÜNE UYGULANAN KAMU MÜDAHALELERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Esra TANRIVERDİ İCİK

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. N. Semih ÖZ**

ANKARA -2020

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE (KAMU EKONOMİSİ) ANABİLİM DALI

**KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİNİN BİR KOLU OLAN YAYINCILIK
SEKTÖRÜNE UYGULANAN KAMU MÜDAHALELERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Jürisi

Üyeleri

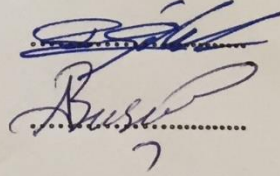
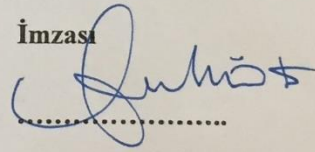
Adı ve Soyadı

Prof. Dr. N.Semih Öz

Doç. Dr. Eda Özdiler Küçük

Doç. Dr. A. Alparslan Başaran

İmzası

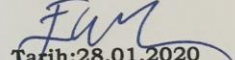

Tez Sınavı Tarihi 10.01/2020

Tez Doğruluk Beyanı Belgesidir.

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Semih ÖZ danışmanlığında hazırladığım “Kültür Endüstrilerinin Bir Kolu Olan Yayıncılık Sektörüne Uygulanan Kamu Müdahaleleri (Ankara.2020) ” adlı yüksek tezimdaki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:28.01.2020
Esra Tanrıverdi İcık

İÇİNDEKİLER TABLOSU

KISALTMALAR.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİ VE YARATICI ENDÜSTRİLERİN SINIFLANDIRILMASI.....	4
1.1. Kültür Endüstrisinin Doğuşu: Frankfurt Okulu	4
1.2. Literatürde Kültür Endüstrilerinin Farklı Tanımları	8
1.2.1. UNESCO Tanımı.....	9
1.2.2. WIPO Tanımı	10
1.2.3. DCMS Modeli	12
İKİNCİ BÖLÜM.....	13
KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİNİN POLİTİKA YAPICILARI TARAFINDAN ELE ALINMASI VE BUNA İLİŞKİN ARGÜMANLAR	13
2.1. Refah İktisadî Argümanı	14
2.2. Kamusal Mal Argümanı	18
2.3. Maliyet Hastalığı Argümanı.....	24
2.4. Sanatta Özgürlük Argümanı.....	25
2.5. Kamu Tercihi Teorisi Argümanı	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	31

TÜRKİYE’DE YAYINCILIK SEKTÖRÜ	31
3.1. Türkiye Yayıncılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	31
3.2. Türkiye Yayıncılık Sektörünün Kültür Endüstrilerindeki Yeri.....	33
3.3. Türkiye’de Okuma Kültürüne İlişkin Veriler.....	34
3.4. Bandrol sayıları	35
3.5. ISBN verileri	42
3.6. ISSN Sayısı	52
3.7. Kütüphanelere İlişkin Veriler.....	53
3.7.1. Halk Kütüphaneleri.....	55
3.7.2. Milli Kütüphane.....	56
3.7.3. Üniversite Kütüphaneleri.....	58
3.7.4. Örgün ve Yaygın Eğitim Kurumu Kütüphaneleri	60
3.7.5. Ödünç Verme Faaliyeti.....	62
3.8. Gazete ve Dergi Sayıları ve Tirajları.....	63
3.9. E-Kitap	65
3.10. Yayıncılık Sektörünün Perakende Pazar Büyüklüğü	72
3.11. Yayınevi sayısı	80
3.12. Ortalama Kitap Satış Fiyatları.....	81
Sabit Fiyat Uygulaması	83
3.13. Yayıncılık Sektöründe İstihdam.....	88
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	92

YAYINCILIK SEKTÖRÜNDE KAMUSAL MÜDAHALE MEKANİZMALARI ..92

4.1. ÖZELLEŞTİRME POLİTİKALARI ve YAYINCILIK SEKTÖRÜ.....	93
4.2. ULUSAL YAYIN KONGRELERİ.....	94
4.3. KALKINMA PLANLARI	98
4.4. FİKRİ MÜLKİYET ALANINA YÖNELİK DÜZENLEMELER.....	104
4.4.1. Telif Hakları	104
4.4.2. Türkiye’deki Telif Hakları Sisteminde Uluslararası Çerçeve	106
4.4.2.1. Bern Konvansiyonu	107
4.4.2.2. Roma Konvansiyonu.....	107
4.4.2.3. WIPO Telif Hakları Anlaşması.....	107
4.4.2.4. WIPO İcralar ve Fonogramlar Anlaşması.....	108
4.4.2.5. Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması	108
4.4.2.6. Marakeş Anlaşması	108
4.4.3. Telif Hakları Korunmalı Mıdır?	109
4.4.4. Telif Hakkı İhlallerine Karşı Kullanılan Koruma Araçları.....	113
4.4.4.1. Bandrol Sistemi.....	114
4.4.4.2. Kayıt-Tescil Sistemi:	115
4.4.4.3. Sertifikalandırma Sistemi:	115
4.4.4.4. Türkiye’de Yayıncılık Sektöründe Toplu Hak Yönetim Sistemi	117
4.5.KAMU HARCAMALARI İLE MÜDAHALE.....	120
4.5.1. Edebiyat Eserlerini Destek Projesi	121

4.5.2. TEDA (Türk Kùltür, Sanat ve Edebiyatının Dışa Açılması) Projesi.....	123
4.5.3. Uluslararası Kitap Fuarları	127
4.5.4. Kùtùphaneler ve Kitap Alımları	128
4.5.5. Gezici Kùtùphane Hizmeti	130
4.5.6. 5225 sayılı Kùltür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu	132
4.5.7. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Fikri Mùlkiyet ve Kùltür Endùstrilerine Yönelik Destekler	134
4.5.8. 2015/8 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar.....	135
4.5.9. İstanbul Kalkınma Ajansı Tarafından Verilen Destekler	136
4.5.10. Görme Engellilere Yönelik Hizmetler:.....	139
4.5.11. Mevsimlik Tarım İşçileri Kùtùphane Hizmetleri	140
4.5.12. Eve Teslim Kitap Projesi	140
4.6. VERGİ TEŞVİKLERİ İLE YAPILAN DESTEKLER.....	141
4.6.1. 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar.....	142
4.6.2. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar	147
4.6.3. 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar	149
4.6.4. Genç Girişimcilerde Vergi ve Sigorta Primi Teşviki	151
4.6.5. 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar.	152

4.6.6. 7338 Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar.....	152
4.6.7. Emlak Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar	153
4.7. KİTAP DENETİM FAALİYETLERİ.....	154
SONUÇ	158
KAYNAKÇA.....	166
ABSTRACT.....	182
EK:1	183

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

GSYİH : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

GVK : Gelir Vergisi Kanunu

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

IFLA: Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu

IPA: Uluslararası Yayıncılar Birliği

EPA: Avrupa Yayıncılar Birliği

YAYFED : Yayıncı Meslek Birlikleri Federasyonu

WIPO : Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü

KDV: Katma Değer Vergisi

KTB : Kültür ve Turizm Bakanlığı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

KYGM : Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TYB: Türkiye Yayıncılar Birliği

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 1: Bandrol Sayıları ve Türlerine Göre Dağılımı (2014-2018)	39
Tablo 2: Bandrole Tabi Olmayan Kitap Sayıları	40
Tablo 3:Yayın Konularına Göre ISBN sayıları	44
Tablo 4: Yayıncı türüne göre ISBN sayıları	46
Tablo 5: 2016 Yılında Basılan Başlık Sayısı ve Türleri	50
Tablo 6: Halk Kütüphanelerine İlişkin Veriler	56
Tablo 7: Milli Kütüphaneye İlişkin Veriler	58
Tablo 8: Üniversite Kütüphanelerine İlişkin Veriler (2008-2018)	59
Tablo 9:Yıllara Göre Gazete ve Dergi Sayıları ve Tirajları.....	63
Tablo 10: Kategorilerine Göre Türkiye Kitap Perakende Pazar Büyüklüğü	74
Tablo 11: Yayın Türleri ve Pazar Payları	75
Tablo 12: Eğitim Yayınlarını Oluşturan Yayınların Dağılımı (2018)	75
Tablo 13: Eğitim Yayınlarını Oluşturan Yayınların Dağılımı	76
Tablo 14: 2013-2014 yılları Yayıncılık Sektörleri Perakende Pazar Büyüklükleri	78
Tablo 15: Ortalama Kitap Satış Fiyatları	82
Tablo 16: Sabit Fiyat Uygulayan ve Uygulamayan Ülkeler	84
Tablo 17: Korsan Materyale İlişkin İstatistikler	116
Tablo 18: 2016-2017 yılları Kültür Harcamaları (TL)	118
Tablo 19: Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesinin Genel Bütçe İçindeki Payı (TL).119	
Tablo 20: EDES Projesi Kapsamında Verilen Destekler.....	122
Tablo 21: EDES Projesi Kapsamında Verilen Destek Sayıları ve Miktarları	123
Tablo 22: TEDA kapsamında verilen destek miktarları	126
Tablo 23: Gezici Kütüphanelere İlişkin İstatistikler	130
Tablo 24: Gezici Kütüphane Üye Dağılımı (Çocuk Yetişkin Bazında)	131

Tablo 25: 2015/8 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretine İlişkin Destekler	136
Tablo 26: Kitaplar için Özel Vergi Oranı Olmayan Ülkeler.....	145
Tablo 27: Kitaplara KDV Muafiyeti Uygulayan Ülkeler	146
Tablo 28: Basılı Kitaplar için Muafiyet Uygularken, e- kitap için Uygulamayan Ülkeler.....	146
Tablo 29: Müellif İstisnası Kapsamına Giren Ödemeler (GVK Md. 94/2-a)	148

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1:Pozitif dışsallıkların varlığında mal ve hizmetlerin arz ve talebi	21
Şekil 2: 2010-2018 Yıllarında Satılan Toplam Bandrol Sayısı	36
Şekil 3: 2013-2018 Yıllarında Alınan ISBN Sayısı.....	43
Şekil 4: 2013 Yılında Üretilen Başlık Sayısında Dünya Sıralaması.....	48
Şekil 5: 2014 Yılında Üretilen Başlık Sayısında Dünya Sıralaması.....	49
Şekil 6: 2018 Yılında Üretilen Başlık Sayısı	51
Şekil 7: 2013-2017 Yılları Verilen ISSN Sayısı	52
Şekil 8: Geniş Tabanlı İnternet Abone Sayısı (2008-2018).....	64
Şekil 9: E-kitap ISBN sayıları (2013-2018).....	67
Şekil 10: Küresel Ölçekte E-kitap Hasılatı (2009-2016)	70
Şekil 11: ABD'de Özyayıncılık Faaliyetleri için Alınan ISBN Sayısı (2010-2018)....	71
Şekil 12: Türkiye Kitap Perakende Pazar Büyüklüğü	73
Şekil 13 : 2016 yılı Eğitim Yayınlarının Kategorileri	76
Şekil 14: Dünya Kültür Yayıncılığı Satış ve Lisanslama Büyüklüğü Sıralaması.....	79
Şekil 15: 2018 Yılı Yayıncılık Sektörlerinin Toplam Gelirleri	80
Şekil 16: 2008-2018 Yılları Arası Yayınevi Sayısı	81
Şekil 17: Yayıncılık Sektörü İstihdamı ve Kültürel İstihdam.....	89
Şekil 18: Telif Hakkı Korsanlığı Puanı.....	113
Şekil 19: KYGM tarafından 2013-2017 yılları Satın Alınan Kitap Sayısı	128
Şekil 20 : 2013-2017 Yılları Arasında Abone Olunan Süreli Yayın Çeşidi Sayısı ...	129
Şekil 21: Gezici Kütüphane Hizmet İstatistikleri	131

GİRİŞ

Latineden geldiği bilinen kültür kelimesinin, etimolojik kökeni incelendiğinde, “*culture*” yani “*cultivation the soil*”, ilk anlamıyla toprağı ekip biçme faaliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak sonradan anlamı genişlemiş ve “aklın ekilip biçilmesi”, entelektüellik olarak ifade edilir hale gelmiştir¹. Kültür, yaşam biçimi, gelenekler, davranışlar gibi birçok anlamı kapsar hale gelmiştir. Zamanla anlamı genişleyen kültür Adorno’nun kullanımı ile “endüstri” haline gelmiş ve günümüzde yaklaşık kültür endüstrileri dediğimiz alanın ekonomik büyüklüğü küresel çapta 2015 yılı verisiyle 2.250 milyar doları bulmuştur².

Sanayi devriminin geride kaldığı, üretimin temelini bilgi ve içeriğe dayandığı günümüzde çekirdeğinde fikri emeği bulunduran kültür endüstrileri özellikle son yıllarda önem kazanmıştır. Kültür endüstrilerinin önemi ortaya çıkmaya başladıkça, tüm az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bakımından bir büyüme ve kalkınma umudu olarak görülmeye başlanmıştır.

Çalışmanın odağını yayıncılık sektöründe devletin müdahalesi gerekli midir sorusu oluşturmaktadır. Kültür endüstrilerini oluşturan sektörlerden biri olan yayıncılık sektörünün ele alındığı çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde literatür taraması yapılmış ve kültür endüstrilerinin nasıl doğduğu, farklı tanımların kültür endüstrisi için nasıl kullanıldığı ve politika alanında ne zaman önem kazandığı ifade edilmiştir. Farklı tanımlara ve ölçüm metotlarına da değinilmiştir.

¹ D. Throsby, “**Economics and Culture**”, Cambridge University Press, 2003, Cambridge, s.3.

² UNESCO, “**Cultural Times The First Global Map of Cultural And Creative Industries**”, 2015, s.8, Erişim Tarihi: 03.10. 2019, https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cultural_times_the_first_global_map_of_cultural_and_creative_industries.pdf

İkinci bölümde, bu sorunun yanıtı aranırken, kültür endüstrilerin ürünleri olan kültürel ve sanatsal faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin literatürde yer almakta olan destek argümanlarına ve destek karşıtı argümanlara yer verilerek değerlendirmemiz sunulacaktır. Destek ve destek karşıtı argümanları oluşturan kavramlar içe içe geçmiş kavramlar oldukları için başlıklar halinde ifade edilmeleri zor olsa da çalışmanın odağına ilişkin değerlendirme refah iktisadı, kamusal mal, maliyet hastalığı, sanatta özgürlük ve kamu tercihi teorisi başlıkları üzerinden yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, Türkiye yayıncılık endüstrisi ekonomik özellikleriyle tanıtılmaya çalışılacaktır ancak öncesinde tarihsel kısa bir bilgi verilecek ve kültür endüstrilerinde yayıncılık sektörünün yeri ifade edilecektir. Yayıncılık sektörünün önemli bir bileşeni olarak değerlendirilen okuma oranları ve okur yazarlık oranlarına ilişkin de bilgilerin sunulacağı bölümde üretime ilişkin fikir oluşturma adına bandrol, ISBN, ISSN, gazete, dergi ve yayınevi sayılarına yer verilecektir. E-kitap ve kütüphanelere ilişkin bölümler, neden ve ne kadar önemli olduklarını ortaya koyabilmek adına ayrıntı şekilde ele alınacaktır. Kitaplara sabit fiyat uygulaması Türkiye’de olmalı mı sorusu değerlendirilecektir. Yayıncılık sektörünün ekonomik büyüklüğü ve dünya içerisindeki konumu incelenecektir. Yayıncılık sektörünün önemli sorunlarından olan nitelikli istihdam sorunu irdelenecek ve öneriler sunulacaktır.

Dördüncü ve son bölümde ise, özelleştirme, ulusal yayın kongreleri, kalkınma planları ve fikri mülkiyet düzenlemeleri ve sansür ile düzenleyici kamu müdahaleleri ele alınacaktır. Çalışmanın ana konusunu oluşturan maliye politikası araçları kullanılarak gerçekleştirilen kamu müdahaleleri, kamu harcamaları ve vergi teşvikleri başlıkları altında incelenecektir.

Çalışmanın sonuç bölümünde ise, yayıncılık sektöründe yapılan tespitlere ilişkin devletin müdahaleleri nasıl olmalı ve hangi amaçlarla yapılmalı bu hususlara ilişkin önerilere yer verilecektir.

Bu çalışmada, yöntem olarak literatür taramasına dayanmaktadır. Bu alanda yapılmış önemli çalışmalardan devlet müdahalelerine ilişkin argümanlara yer verilmiştir. Ayrıca kültür endüstrilerine ilişkin bölümde de yine literatür taraması yönteminden faydalanılmıştır. Çalışma içerisinde, TÜİK, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, TYB, YAYFED, IPA, WIPO, Statistica, EPA gibi ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlara ait verilerden faydalanılmıştır. Verilerden bazılarının seriler halinde elde edilmesi mümkün olamamış ve bu da verilere ilişkin yorum yapmayı güçleştiren bir husus olarak çalışmanın sınırını oluşturmuştur.

Çalışma konusunun belirlenmesinden, çalışmanın inceliklerle yürütülerek tamamlanmasına kadar olan süreçte ufuk açıcı fikirlerini sunan, zamanını ve bilgisini esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr. N. Semih ÖZ'e teşekkürlerimi sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİ VE YARATICI ENDÜSTRİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Literatürde, “Kültür Sektörü, Sanat Endüstrisi, İçerik Endüstrisi, Yaratıcı Endüstriler, Deneyim Endüstrileri, Kültür Endüstrileri, Yaratıcı Endüstriler, Telif Haklarına Dayalı Endüstriler” gibi çeşitli alternatif terimler olsa da hepsi hemen hemen aynı içerikle kültürün yorumu ve üretimi ile ilgilenmektedir³. Bu bölümde kültür endüstrisi kavramının nasıl ve ne zaman doğduğu ve kapsamında neler yer aldığına ilişkin bilgiler sunulacaktır.

1.1.Kültür Endüstrisinin Doğuşu: Frankfurt Okulu

Kültür endüstrisinin doğuşu 20. yüzyılın başlarında Frankfurt Okulu ile gerçekleşmiştir. Bu nedenle kavramın tarihsel gelişimine bakarken Frankfurt Okulu ile başlamak gerekmektedir. Çünkü kültür endüstrisi kavramı ilk kez, bu okulun önde gelen isimlerinden olan Adorno ve Horkheimer’in “Aydınlanmanın Diyalektiği” kitabında yer almıştır. Kavramın ilk kullanımda, sanatın “yüksek” olması gerektiği, kültürün endüstriyel üretim ile ucuzlayacağı ve kültürün tüm ürünlere benzerlik bulaştırdığı eleştirisi ile bu kavram ortaya konulmuştur⁴. Adorno ve Horkheimer’in, yeni bir kavram kullanmış ve popüler kültür ya da kitle kültürü kavramlarını tercih

³ UNESCO, “Measuring The Economic Contribution Of Cultural Industries A Review And Assessment Of Current Methodological Approaches”, 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics Handbook No. 1, Quebec, UNESCO Institute for Statistics, (http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/measuring-the-economic-contribution-of-cultural-industries-a-review-and-assessment-of-current-methodological-approaches-en_1.pdf) , s.13.

⁴ T. Adorno, M. Horkheimer , “Aydınlanmanın Diyalektiği”, 1. Baskı, İstanbul, Kabalcı Yayıncılık, 2014, s.162.

etmemiştir. Bu tercihin bilinçli bir sebebi bulunmaktadır. Onlara göre bu kavram halktan doğuyormuş gibi görünmesine rağmen aslında halka dayatılan bir olgudur ve bu nedenle yeni bir kavrama ihtiyaç duymuşlardır.⁵ Adorno'ya göre sanat, herkes için yapılabilecek bir şey değildir bu sebeple, kültürün metalaşmasına ve endüstrileşmesine kapitalizmin gerekleri doğrultusunda gerçekleştiğini düşünerek karşı çıkmıştır⁶. Adorno'nun bu reddi, 1930'lu ve 1940'lı yıllarda, Frankfurt Okulu'nda etki yaratmış ve Okulun diğer temsilcileri de popüler bir kültür endüstrisi oluşmasına, sanatın metalaştırılmasına kesin bir dille karşı çıkmıştır.

Kültürün endüstrileştirilmesine gelen eleştiriler sonucu ortaya çıkan kültür endüstrisi kavramında, endüstrileşme kavramı bazı kesimlerce doğru ve olması gereken olarak görülürken karşıt kesim tarafından ise kültürün endüstrileştirilerek ucuzlatılmasına ve sığlaştırılmasına neden olduğu ileri sürülmüştür. Metalaşan kültürün, endüstride bir sektörden ibaret olacağı, sonunda bu endüstrinin insanı da meta-nesne haline getireceği de iddia edilmiştir⁷.

Kültür endüstrisi kendi tüketicisi olan bireyi kendisi üretmektedir ve yapılan işin herkese hitap eder (standart) bir yapıda olmasına özen göstermektedir⁸. Kültür endüstrisinde birey, insan, bir türün örneği olarak gerçek hale gelir, diğer insanın yerine geçebilmesiyle önemli hale gelir, mallara benzer olarak insanlar bu düzende birbirlerinin yerine geçebilir, kopyalanabilir⁹.

⁵ D. Kelnerr, Kültür Endüstrileri, “**Kitle İletişim Kuramları**”, Der. ve Çev. Erol Mutlu, 2. Baskı, 2010, Ankara, s.235.

⁶ W.T. Adorno, “**Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi**”, Çev. N. Ülner ve diğerleri, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s.21.

⁷ B. Dellaloğlu., “Bir Giriş: Adorno Yüz Yaşında”, (2003) “**Cogito Dergisi**”, Adorno: Kitle, Melankoli, Felsefe Özel Sayısı, S:36, s: 13-36. s.9.

⁸ ibid, s.125.

⁹ ibid, s.126.

Frankfurt Okulu'nun bireye ilişkin düşüncelerinden biri de insanların fikirlerinin içerisinde yaşadıkları toplumun ürünü olduğudur¹⁰. Adorno ve Horkheimer'a bireyi kültür endüstrisinin her ne şekli ile isterseniz onları kitle kültürünün bir parçası haline getirebileceğinizi iddia ettiği o vurucu cümle şu şekildedir:

“Kültür endüstrisinin her tezahürü kaçınılmaz olarak insanları, bütünü onları dönüştürdüğü biçimde yeniden üretir¹¹.”

Günümüz kitle kültürünün davranış kalıpları ve tüketim alışkanlıklarının da aynılaştığı düşünüldüğünde bu görüşe hak verilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

1930'lar ve 1940'larda Frankfurt Okulu'ndan karamsar bir görüş olarak ortaya çıkan, kültür ve ekonominin yan yana yer almaması gerektiği fikri yerini, bu sürecin sonunda kültürün her zaman metalaşması ya da kültürel ifadelerin dejenerasyonu ile sonuçlanmayabileceği fikrini bırakmaya başlamıştır. Kültürün endüstrileşmesi fikri oldukça tartışılır hale gelmiş ve 1960'lı yıllara gelindiğinde, bazı analistler tarafından metalaşma sürecinin her zaman kültürel ifadelerin yozlaşması ile sonuçlanmadığı dile getirilmeye başlanmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise, “kültür endüstrisi” kavramı artık küçültücü anlamından uzaklaşmış ve akademik ve politik çevrede olumlu anlamlar yüklenmiş bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır¹².

Kültür endüstrilerinin, 1960'lara kadar neden ekonomik katkısının özel bir araştırma konusu olmamasının nedenleri ise, kültür endüstrilerine ilişkin uzun dönemli istatistiki verilerin ve kanıtların eksikliği, zayıf ve tam geliştirilmemiş ölçüm yöntemleri, kültür endüstrileri ve ekonomi arasındaki ilişkinin sistematik olmayışı,

¹⁰ W. Ruth ve W. Alison, “Çağdaş Sosyoloji Kuramları”, Doğu Batı Yayınları, 2012. s.151.

¹¹ T. Adorno ve M.Horkheimer, 2014, age., s.162.

¹² Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), “Creative Economy Report, Widening Local Development Pathways 2013 Special Edition”, New York, 2013, <http://www.unesco.org/culture/pdf/creative-economy-report-2013.pdf>, Erişim Tarihi: 05.10.2019.

kültür endüstrilerinin ekonomik etkisini ölçmenin zorluğu, kültürel aktivitelerin genelde estetik ve ruhsal bir aktivite olarak görüldüğü, ekonomik analizlerin geleneksel kabullere uymadığı, kültürel alanın kamusal mal olarak görülüyor olması - kamusal finansmanla karşılanması gerektiği ve kültür sektöründeki yatırım potansiyelinin o zamanlarda az olması gibi nedenlerle açıklanmaktadır¹³.

Kültürün ekonomik araştırmasının tarihinin, Baumol ve Bowen'in 1965'teki yayınları "On Performing Arts: Anatomy of the Economic Problems" (İcra Sanatları Üzerine: Ekonomik Problemlerin Anatomisi) ve 1966'daki yayınları "Performing Arts: The Economic Dilemma" (İcra Sanatları: Ekonomik İkilem) ile başladığı görülmektedir. Sonra 1980'lerin başında Hendon ve Shanhan sanatsal disiplinlerin ekonomik etkilerinin kültür endüstrisi üzerine iki yayın hazırlamışlardır. 1980 ve 1990'larda, ekonomik paradigma radikal şekilde değişmiş ve kültürün "kamu malı" olması ya da "sosyal refah alanında politikalar" kabulü terk edilmiştir¹⁴.

Kültür endüstrisi kavramının politik alanda kullanılması ise 1997 yılında İngiltere'de seçimler öncesinde İngiliz İşçi Partisi tarafından üretilen sanat politikası belgelerinde geçmesi ile gerçekleşmiştir¹⁵.

Son yıllarda ise, kültür endüstrilerinin ekonomik etkileri kabul edilmiş bir gerçektir. Milli hâsıla, katma değer, istihdama olan katkıları, aynı zamanda ülkelerin dış ticaret dengesine, rekabetçiliğine katkıda bulunurken yeniden üretim ile kreatif şehirlerin markalaşmasına ve iş ile yatırımlarını çekmesine yardımcı olur. Bu tespitler

¹³ UNESCO, age., 2009, s.8.

¹⁴ UNESCO, age., 2009, s.10.

¹⁵ N. Garnham, "From Cultural To Creative Industries An Analysis of the Implications of the "Creative Industries" Approach to Arts And Media Policy Making in the United Kingdom", **International Journal of Cultural Policy**, S:11, Ocak 2005, s.15. Erişim tarihi: 02.01.2019.
<http://nknu.pbworks.com/f/FROM%20CULTURAL%20TO%20CREATIVE%20Industries.pdf>

sonrası, bazı yazarlar kültürün ekonomik etkilerini, ekonominin “kültürizasyonu” ya da ekonominin “kreatifleştirilmesi” olarak ifade etmişlerdir¹⁶.

Kültür endüstrilerine bazı sektörlerin dâhil edilmesiyle kapsamı yakın ancak içerikleri değişik bazı endüstri tanımları doğmuştur. 1990’lı yıllarda, Avustralya’da yaratıcı endüstriler kavramı politika-yapımında kullanılmaya başlanmıştır. Yaratıcı endüstriler, inovasyon, araştırma ve yazılım geliştirme gibi alanların da dâhil olduğu kültür endüstrilerinden daha geniş bir üretim setini tanımlamak için kullanılmaktadır. 1990’ların sonlarında, İngiltere’de bulunan DCMS (“Department of Culture, Media and Sport”) tarafından kültür endüstrileri, yaratıcı endüstrilere çevrilmiş ve kavram politikadaki yerini bu şekilde sürdürmüştür¹⁷. 2001’de, yaratıcı ekonomi terimi, İngiliz yazar ve medya yöneticisi olan John Hawkins tarafından popüler hale getirilmiş ve içeriğine sanata, bilim ve teknolojinin eklenmesiyle geliştirilmiştir. Hawkins tanımı yaparken, sadece kültürel mal ve hizmetleri saymakla kalmamış aynı zamanda oyuncakları, oyunları ve AR-GE faaliyetlerini de eklemiştir¹⁸.

1.2.Literatürde Kültür Endüstrilerinin Farklı Tanımları

Kültür endüstrilerinin ve yaratıcı endüstrilerin yapısal özelliklerinin anlaşılabilmesi ve ölçülebilmesi için, birçok farklı model oluşturulmuştur. Kültür endüstrileri ve yaratıcı endüstriler kavramlarının kullanımı, literatürde metinden metine farklılık göstermektedir. Endüstrilerin içerikleri, kuruluşlarca yapılan sınıflandırmaya göre değişiklik göstermektedir. Bu başlık altında nasıl tanımlanıp, nasıl sınıflandırıldıklarına ilişkin daha sık kullanılan üç modele yer verilecektir.

¹⁶ UNESCO, age., 2009, s.8.

¹⁷ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), age., 2013, s.20.

¹⁸ ibid, s.20.

Bu endüstrilerin tanımlanması, içerisinde yer alan sektörlerin kategorize edilebilmesi ve ölçülebilmesi için geliştirilmiş altı model bulunmaktadır. Bu modeller: DCMS Modeli, Sembolik Metinler Modeli (Symbolic Texts Model), Eş Merkezli Çemberler Modeli (Concentric Circles), WIPO Telif Hakları Modeli, UNESCO Enstitüsü İstatistik Modeli, Amerikan Sanat Modeli (AFTA Modeli).¹⁹ Bu altı modelden de yaygın kullanılanları ise UNESCO modeli, WIPO telif hakları modeli ve DCMS modeli olup sırasıyla bu kuruluşlarca yapılan tanımlar aşağıda verilecektir.

1.2.1. UNESCO Tanımı

Kültür endüstrilerinin farklı tanımları yapılmış olmakla birlikte, UNESCO tarafından kültürel ve kreatif endüstrilerin tanımı şöyle yapılmıştır: *“Temel amacı; kültürel, sanatsal veya kültürel mirasla ilgili mal, hizmet ve faaliyetlerin üretimi, yeniden üretimi, desteklenmesi, dağıtılması ya da ticarete sunulması faaliyetleri”* olan endüstrilerdir.²⁰

UNESCO Enstitüsü İstatistiki Modeli ise iki başlıktan oluşmaktadır. Bir sonraki başlık altında tanımlanacak olan WIPO modelinde olduğu gibi, UNESCO modelinde de bir çekirdek alan belirlenmiştir. Ancak WIPO modelinden farklı olarak bu çekirdek alan ile bağlantılı olan sektörler “Genişletilmiş Kültürel Alan Endüstrileri” adıyla tek bir alanda toplanmıştır.

Çekirdek Kültürel Alan Endüstrileri; müzeleri, galerileri, kütüphaneleri; performans sanatlarını, festivalleri; görsel sanatları ve el sanatlarını, tasarımı, yayıncılığı, televizyon ve radyoyu, sinema ve videoyu, fotoğrafı, interaktif medya sektörlerini içerisine almaktadır.

¹⁹ Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), age., s.22.

²⁰ UNESCO, age, s.22.

Genişletilmiş Kültürel Alan Endüstrileri ise müzik enstrümanları, ses ekipmanları, mimari, reklamcılık, baskı ekipmanları, yazılım, görsel işitsel donanımlar olarak tanımlanmaktadır.

1.2.2. WIPO Tanımı

WIPO bu alanı telif haklarına dayalı endüstriler olarak tanımlamakta olup “*Fikir ve sanat eserlerinin ya da fikri mülkiyet korumasında olan diğer materyallerin, yaratımı, üretimi, icrası, yayını, iletimi, gösterimi, dağıtımı ve satışı süreçlerini içeren endüstriler telif haklarına dayalı endüstriler*²¹” olarak ifade etmektedir.

WIPO tarafından görevlendirilen “The Working Group of Experts” adlı grup tarafından çalışmaları kolaylaştırabilmek adına telif haklarına dayalı endüstrileri,

1. Telif Hakları Temel Endüstrileri
2. Telif Haklarına Bağımlı Endüstriler
3. Telif Haklarına Kısmi Bağımlı Endüstriler
4. Diğer Destek Endüstrileri olacak şekilde 4 gruba ayırmıştır²².

Telif Hakları Temel Endüstrileri

Telif hakları temel endüstrileri, eserin yaratımı, üretimi ve/veya dağıtımı faaliyetlerinin yer aldığı endüstrilerdir. Eserin yaratımı ve üretimi icra, yayın, iletim ve sergilemeyi de kapsamaktadır. Telif hakları temel endüstrilerini oluşturan ürünler ve hizmetler, basın-edebiyat, müzik-teatral ürünler-/opera, hareketli görüntüler-görüntü-ses, radyo-tv, Fotoğraf, Görsel ve Grafik Sanatlar, İlgili Profesyonel ve Teknik

²¹ WIPO, “Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright-Based Industries”, s.28. (http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/893/wipo_pub_893.pdf) Erişim Tarihi: 03.06.2018

²² ibid s.26.

Hizmetler, Yazılım, Veri tabanı ve Yeni Medya, Reklamcılık, Meslek Birliklerinden oluşmaktadır²³.

Telif Haklarına Bağımlı Endüstriler

Telif haklarına bağımlı endüstriler, eserin veya diğer materyalin, imal edilmesine ve satışına yardım eden ekipman ile ilgili endüstrilerdir. Bu ekipmanlar, TV'leri, radyoları, elektronik oyun konsollarını, bilgisayarları, müzik aletlerini, fotoğrafla ilgili araçları, boş kayıt cihazlarını ve kâğıdı kapsamaktadır²⁴.

Telif Haklarına Kısmi Bağımlı Endüstriler

Telif haklarına kısmi bağımlı endüstriler, temel faaliyetlerinin orijininde telif hakları olmamasına rağmen, telif hakları temel endüstrileri başlığı altında tanımlanan telif haklarına dayalı endüstrilerin mal ve hizmetlerinin büyük kısmını oluşturmaktadır. Bu endüstriler, müzeleri, kuyumculuğu, mimariyi, araştırma-geliştirme faaliyetlerini, iç mimariyi ve mobilya sektörlerini kapsamaktadır²⁵.

Diğer Destek Endüstrileri

Diğer destek endüstrileri, telif haklarına dayalı faaliyetlerin yayınına, iletimine, dağıtımına destek olan ya da satışına yardımcı olan ancak telif hakları temel endüstrileri olarak sınıflandırılmayacak endüstrilerdir. Bu endüstriler, temel, telif haklarına bağımlı ve telif haklarına kısmi bağımlı endüstrilerin yayılma etkisinin ölçülmesine hizmet etmekte olup toptan ve perakende satışla, genel taşımacılıkla, telefon hizmetiyle ve internet ile ilgilenirler²⁶.

²³ WIPO, "Guide on...", s.47.

²⁴ ibid, s.57.

²⁵ ibid. s.60.

²⁶ ibid s.60.

1.2.3. DCMS Modeli

DCMS Modeli ile, İngiltere'nin Dijital, Kültür, Medya ve Spor (DCMS) Komisyonu yaratıcı endüstriler olarak tanımladıkları sektörün içine, reklamcılık, mimari, sanat ve antika marketleri, el sanatları, tasarım, moda, sinema ve video, müzik, performans sanatları, yayıncılık, yazılım, radyo ve televizyon, video ve bilgisayar oyunlarını dâhil etmiştir.

Kültür endüstrisi için yapılan tüm tanımlarda yayıncılık sektörünün yer aldığı görülmektedir. Türkiye yayıncılık sektörü üçüncü bölümde incelenecek olup bir sonraki bölümde kültür endüstrilerinin devlet müdahaleleri ile ele alınmasına ilişkin argümanlara yer verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR ENDÜSTRİLERİNİN POLİTİKA YAPICILARI

TARAFINDAN ELE ALINMASI VE BUNA İLİŞKİN

ARGÜMANLAR

Bu bölümde, kültür ve sanata yönelik devlet müdahalelerine ilişkin argümanlar sunulacak olup çalışmanın konusunu oluşturan kültür endüstrilerinin de ürünleri kültür ve sanat ürünleri olduğu için söz konusu argümanların çalışma kapsamında da geçerli olduğu düşünülerek ve bu şekilde değerlendirme yapılacaktır. Kültür ve sanat hizmetlerinin desteklenmesine ve desteklenmemesine ilişkin olarak literatürde yer alan argümanlar taranmış ve bölüm sonunda devlet desteklerine ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

1980’li yıllardan sonra kültür endüstrilerine olan ilginin artması, çoğu ülke bakımından öneminin kavranmasını hızlandırmış ve ülkeleri bu yönde politikalar yapmaya itmiştir. Kültür endüstrilerinin araştırılmasından sonra, sanayi toplumu sonrası bir döneme geçildiği, ekonomik ve sosyal büyümenin temel faktörlerinin bilgi, yaratıcılık, orijinalite ve yeteneğin bulunduğu bir ekonomik yapıya dönüşmesi tartışılmaya başlanmıştır²⁷. Günümüzde tüm ülkelerde kültür ve sanat birer endüstri olarak görülmekte ve devletlerin yapılarına göre bu alanlar desteklenmektedir. Liberallik seviyesi ile yüksek olan ülkeler bile bu alanlarda çeşitli devlet desteği mekanizmalarına sahiptir.²⁸ Destekleme yönünde müdahaleden yana olan iktisatçılar

²⁷ UNESCO, (2009), age., s.11.

²⁸ M. Şahin, “Sanata Yönelik Devlet Desteklerinin Ekonomik Rasyonitesi”, **Marmara Üniversitesi İ.İ.B Dergisi**, 2013, C:34, S: 1, s.253-254. Erişim Tarihi: 11.04.2019.
(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3818>)

temel olarak kültür ve sanat için pozitif dışsallıklar, erdemli mal ve kamu malı gibi argümanları ileri sürerken karşıtı olanlar bunun piyasada üretilmeyecek mal ve hizmetlerden olmadığını, devletin halkın çok küçük bir kesim için bunu desteklemek zorunda olmadığını, sanatın özgür olması gerektiği ya maliyet hastalığı argümanını ileri sürmektedirler. Bu argümanlardan bazıları iç içe geçmiş kavramlar olmaları dolayısıyla, birbirlerinden tamamen ayırmak mümkün olmamakla birlikte başlıklar halinde anlatılmaya çalışılacaktır.

2.1. Refah İktisadi Argümanı

Piyasa ekonomisinde, bazı malların özelliklerinden ötürü kamu kesiminde üretilmesi zorunludur. Bu üretimin gerçekleşebilmesi içinse kamusal finansman gereklidir. Yarı kamusal mal ve hizmet olarak adlandırılan bu hizmetlerde, piyasa fiyatlandırması yapmak mümkün olmakla birlikte, talep genellikle düşük kalmakta, sadece bedeli ödemeye razı olanlar bakımından talep oluşmakta ancak toplumsal faydalar nedeniyle talebin arttırılması gerekmektedir. Sosyal faydalardan mahrum kalınmaması amacıyla bu gibi durumlarda kamusal finansman devreye girmektedir²⁹.

Piyasa üretiminde ve tüketiminde fiyatlar, birbirinden farklı birçok üretici ve tüketicinin arz ve talebinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Piyasa ekonomisinde üretimin tekel olduğu durumda bile tüketiciler tüketeceği malı belirleme imkânı bulunurken, kamu ekonomisinde kamu tarafından sunulacak hizmeti belirleme imkânı bulunmamaktadır. Bu durumda, üretim, siyasal tekeldi girişimler olarak tanımlanan merkezi hükümet ve yerel kamu hizmetleri birimleri tarafından ve onlara tanınmış yasal yetkiler ile belirlenmektedir³⁰.

²⁹ Ş. Aksoy, **Kamu Maliyesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, s. 132, 1998

³⁰ K. Bulutoğlu, **“Kamu Bütçesi Kamu Harcamaları Kamu Borçları”**, Batı Türkeli Yayınları, 2004, İstanbul, s. 17.

Klasik iktisatçıların varsaydığı piyasada her zaman tam rekabet şartlarının geçerli olduğu varsayımı ile piyasada optimal kaynak dağılımı mümkün olduğu ifade edilmektedir. Ancak, bu varsayım ortadan kalktığında, piyasada optimal kaynak dağılımının varlığından bahsedilemeyecektir. Bu gibi durumlarda, etkin kaynak dağılımının sağlanabilmesi için devletin müdahale etmesi gerekmektedir. Her ne kadar klasik iktisatçıların varsayımı optimal dağılımın sağlanacağı yönünde olsa da piyasa kendi haline bırakıldığında etkin dağılımı gerçekleştirememekte ve refah teorisi üzerine yapılan çalışmalar kamusal müdahalenin gerekli olduğunu göstermektedir. Çünkü bazı mal ve hizmetlerin piyasa koşullarına bırakıldığında özel sektör tarafından hiç ya da yeteri kadar üretilmemektedir. Bunun nedeni ise bu mal ve hizmetlerin üretiminde ve maliyetinde dışsal fayda ve maliyetlerin bulunmasıdır³¹. Kültür ve sanat ürünleri de piyasa ekonomisi tarafından yeterli şekilde üretilmediğinde toplumun ulaşabileceği ya da ulaşması gereken refah seviyesine ulaşamadığını söylemek mümkündür. Çünkü piyasa koşullarında üretilmeyen bu ürünlerin toplum tarafından tüketilmesi de mümkün olmayacak ve ulaşılması gereken optimum fayda düzeyinin altında kalınacaktır.

Birçok sanat ekonomisi ölçümü çalışmasının yalnızca o sanatsal etkinliğin yaratacağı çarpan etkisine odaklandığını ve bunu ölçmeye çalıştığını ifade eden Frey müdahale gerektiren ve yalnızca ekonomik etkisine odaklanmamış insanların refahını atılabilecek diğer faydaları da sıralamıştır. Ekonomik olmayan nedenlerle de dışsallık yaratıldığını belirtilmiştir. Ekonomik olmayan diğer nedenler şu şekilde sıralanmıştır:

1- Var olma değeri: Bir tiyatronun sahneleniyor olmasından, bireylerin onun tüketicisi ya da yapımcısı olmasa da fayda elde edebileceği dile getirilmiştir.

³¹ K. Bulutoğlu (2004), age., s.53.

2- Tercih değeri: Bireyin bugün gitmeyi tercih etmediği ve gitmediği bir etkinliğin, gelecekte de olacağını bilmesinin bir fayda yaratacağı ifade edilmiştir.

3- Miras değeri: Bireylerin bugün katılmadıkları sanatsal etkinliklere, gelecekte isterlerse çocuklarının katılabileceklerini bilmenin de bir fayda yaratacağı düşünülmüştür.

4- Prestij değeri: Bir sanatsal etkinliğin, bir şehrin tanınmasına ve sosyal değerine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir

5- Eğitim değeri: Sanatın gençlerin eğitiminde katkı sunan bir araç olarak düşünülmüş ve pozitif faydası ortaya konulmuştur³². Tüm bu nedenlerle de toplumun ulaşması gereken seviyesinin gerisinde kalabileceği ifade edilmiştir. Refah iktisadı kapsamında düşünüldüğünde kültür ve sanat üretiminin olmadığı bir toplumun hem ekonomik hem de ekonomik olmayan diğer sebeplerle ulaşabileceği refah seviyesinin altında olacağı açıktır.

Kültür endüstrilerinin bilinen ekonomik etkileri yanı sıra ekonomik olmayan pozitif dışsallıkları olarak da ifade edilebilecek Frey tarafından ortaya konan etkileri yanı sıra başka etkileri de bulunmaktadır. Modern ekonominin ve bilgi toplumunun önemli bir bileşeni haline gelmiş olan bu endüstrilerin ekonomik olmayan etkilerinin, marjinal (toplum dışında kalmış) grupların sosyal bütünlüğü, yeni bir değerler sistemi inşası, kreativitenin, yeteneğin ve mükemmeliyetin onaylanması, kültürel miras, ulusal kimlik ve farklı kültürel grupların ulusal kimliğinin gelişimi, yaratıcılık ve inovasyondan fayda sağlamak³³ olduğu düşünüldüğünde gerçekleşecek müdahale sonucu oldukça toplumsal anlamda değerli çıktılar elde edilmesi söz konusudur. Ekonomik büyüme, sürdürülebilir kalkınma ya da yüksek katma değer gibi ekonomik

³² B. S. Frey, “**Arts and Economics**”, 2. Baskı, Berlin, Springer, 2003, s.16.

³³ Unesco (2009), age., s.7.

çıktılar yanında böyle önemli sonuçlara ulaşmak bir devlet müdahalesi için oldukça yeterli gerekçelerdir.

“Refah iktisadına ideolojik bir tepki” olarak doğan neo-liberal politikaların sosyal alanlarda devlet müdahalesine sınır getirilmesi gerektiği fikri üzerine, sağlık ve eğitim gibi alanlarda bile hizmetlerin serbest piyasa koşulları ile tutarlı sunulması gerektiği fikri hâkim olmuştur³⁴. Bu politikalar kapsamında, sanat alanında devlet müdahalesine karşı olanlar, piyasa mekanizmasının aksadığı belirtilen durumda öngörülen müdahaleyi bile gereksiz ve piyasaya girişte engel yaratan bir durum olarak da görmektedirler. Bu görüşe göre, piyasa kendi haline bırakıldığında, giriş engellerinin olmadığı ve rekabetin sağlandığı bir ortamda malın fiyatı gönüllü değiş tokuş ile belirlenmektedir. Eğer sanatsal üretimler için malın fiyatı 0 (sıfır) olarak belirleniyorsa, piyasa fiyatının bu olması gerektiği ifade edilmektedir. Fikri mülkiyetin korunması, kamu yayıncılığı ve yasal tekel yaratan diğer düzenlemelerin de piyasaya giriş engeli yarattığı ifade edilmektedir³⁵. Burada bu fiyat ile herhangi bir girişimcinin üretim yapıp yapmayacağı sorgulanmalıdır. Yapılmadığı durumda, kültür ve sanat ürünlerinin tüketimi toplum açısından ihmal edilebilir ürünler midir? Toplumda herhangi bir eksikliğe neden olmayacak mıdır? Bu soruların bu argüman altında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Devlet müdahalesinin bozucu değil aksine gelişmeye katkısı olduğuna, son yıllarda verilen teşvikler sonucu, Türk dizilerinin ihraç kapasitesinde yaşanan artış bu noktada örnek olarak verilebilir³⁶. Dizinin tüm haklarını elinde tutan yapımcıların bu teşviklerden bireysel fayda sağladıkları kesin olmakla birlikte kültür endüstrileri için

³⁴ F. Şenses, “Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk Kavramlar Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler”, İletişim Yayınları, 5. Baskı, 2009, İstanbul, s.282.

³⁵J. Hartley ve diğerleri, “Yaratıcı Endüstrilerde Temel Kavramlar, Başkent Üniversitesi”, Yakem Yayınları, 2018, s.41-42.

³⁶ Cumhuriyet Gazetesi, “Dizi satışından 50 milyon dolar”, Erişim Tarihi: 09.10. 2018, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/213522/dizi_satisindan_50_milyo

var oldukları kabul edilen dolaylı etkiler sayesinde fayda yarattığını söylemek mümkündür. Tıpkı devlet tarafından sunulan eğitim hizmetinde doğrudan yararlanan kadar toplumun diğer kesimlerinin de bu hizmetten fayda sağlıyor olması³⁷ örneğinde olduğu gibi, film destekleri ile yaratılan gelişmenin, turizm, istihdam, ihracat, vergi hacmi, GSYİH üzerindeki etkileri açıkça görülmektedir.

2.2. Kamusal Mal Argümanı

Neoliberal politikaların ana eksenini devletin ekonomideki rolünün azaltılması amacı üzerine kurulmuştur. Bu eksen değişiminden işgücü piyasaları yanı sıra bütün sosyal politika alanları da etkilenmiştir³⁸. Bu politikalar kapsamında kültür ve sanatın da desteklenmesi fikrinde uzaklaşmış ve kamusal mal olduğuna ilişkin fikirler önem kaybetmiştir. Özellikle küreselleşme ile birlikte, sanat ürünlerinin de piyasalaşması sonrası kamusal özellikleri geri plana atılmış yalnızca piyasa değerleri önemsenir hale gelmiş olsa da özleri gereği bu ürünler kamusal mal özelliği taşımaktadır. Kamusal mal ve hizmetlerin yeterli sunulmaması durumunda toplumsal aksaklıklar meydana geldiği bilinmektedir. Özellikle, gelişmekte olan ülkeler özelinde, toplumda sanat ve sanatsal ürünlerin üretimi ve onlara yapılan yatırımlar temel ihtiyaç olarak görülmediğinden bu konu oldukça tartışmalıdır³⁹.

Samuelson kamusal mal tanımına katkı sunan isimlerden biridir. Samuelson kamusal malı (ya da makalesindeki adıyla kollektif malı), *“kitlelerin topluca yararlandığı, birinin tüketiminin diğerinin tüketimini azaltmadığı mallar”* olarak ifade

³⁷ K. Bulutoğlu, “Kamu Ekonomisine Giriş, Demokraside Devletin Ekonomik Bir Kuramı”, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2008, s.11.

³⁸ F. Şenses, age., s.282.

³⁹ M. Şahin, agm., s.262.

etmektedir⁴⁰. Ancak zamanla kamu mallarının politik çevrelerce ele alınış biçimi değişmiştir. 1950’lerde bu tanımın yapıldığı sırada, Keynesyen politikaların uygulandığı, genel olarak “iyiliksever devlet”in müdahalelerinin yoğun olduğu bir dönemdir ve kamu malları konusu piyasa başarısızlığı olarak ele alınmaktadır. Sonra paradigma değişmişle, kamu mallarına müdahale gerektiren piyasa başarısızlıkları devlet başarısızlığı, “iyiliksever devlet”, “yönetişimci devlet” olmuş ve müdahaleye bakışa ilişkin fikirler de değişmeye başlamıştır⁴¹.

Bir tüketici, bir maldan yararlanmak istediğinde malın sahibi tarafından belirlenen fiyatı ödemelidir. Aksi halde maldan yararlandırılmayacaktır. Bu kimi zaman bazı mallar için söz konusu olmamaktadır. Bu husus, yararlandırmama (tüketimden dışlama) ilkesi olarak tanımlanmaktadır. Bir kimsenin bir mal için yaptığı ödemenin sonucunda elde edeceği faydadan fazlasını elde etmesi durumunda piyasa mekanizması işlememektedir. Örnek olarak, savunma hizmeti düşünüldüğünde, bu gibi tam kamusal mal ve hizmetler yapıldığı yerde yaşayan tüm bireylere fayda sağlamaktadır. Bunun nedeni, savunma hizmetinin bir sosyal gereksinme (sosyal ihtiyaç) olmasından ileri gelmektedir. Ancak burada, tüm sosyal ihtiyaçlar için bunun geçerli olmadığını da belirtmek gerekmektedir. Burada belirleyici olan hizmetin, kamusal mal özelliği göstermesi; piyasada fiyatlandırılmaması, bölünememesi ve tüketimden dışlanamama gibi durumların varlığıdır. Çünkü bu gibi mal ve hizmetlerde, hizmetin maliyetine kimse gönüllü olarak katılmak istememektedir⁴². Bir sanat eserinin de kamusal mal özelliği gösterdiği görülmektedir. Girişi ücretsiz bir müzenin bir sanat eserini

⁴⁰ P. Samuelson, “The Pure Theory of Public Expenditure, The Review of Economics and Statistics”, C.36, No.4., 1954, s.384-388, Erişim Tarihi: 03.10.2019, https://www.ses.unam.mx/dcencia/2007II/Lecturas/Mod3_Samuelson.pdf

⁴¹ M. Kayıran, “Kamu Malları: Piyasa Başarısızlığı mı Teorilerin Başarısızlığı mı?”, 2013, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C:68, No:4, s. 149-150, Erişim Tarihi: 04.05.2019, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1884/19762.pdf>

⁴² R. Musgrave, **Kamu Maliyesi Teorisi**, Asil Yayıncılık, 1. Baskı, 2004, s.11.

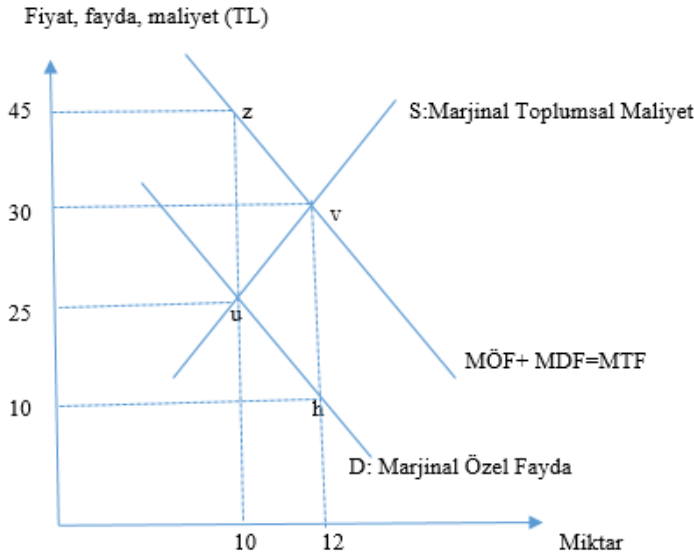
sergilemesi burada yaratılan faydanın fiyatlandırılmaması, faydanın bölünememesi ve tüketimden dışlayamama durumu söz konusudur.

Tüketilen mal ve hizmetin, faydası kamusal mal ve hizmetlerde olanın aksine ölçülüp fiyatlanabiliyorsa, bu hizmetlerin özel sektör tarafından üretilip pazarlanması mümkün demektir. Ancak bazı mal ve hizmetlerde, ya tam rekabet koşullarından sapmalar olur ya da dışsal fayda ve zararlar meydana gelir. Bazı durumlarda da azalan marjinal maliyetle çalışan sanayi dallarında olduğu gibi, teknolojik ya da ekonomik faktörler üretimin kısıtlanmasına sebep olabilmektedir. Yani dışsallıkların söz konusu olduğu durumlarda yarı kamusal olarak adlandırılan bu mal ve hizmetlerin üretilmesi durumunda oluşacak sosyal fayda, özel faydadan büyük olmaktadır⁴³.

Dışsallıkların fiyatlandırılmaması, toplumsal üretim düzeyinin piyasa üretim düzeyinden düşük olmasına neden olacaktır. Şekil 1’de, marjinal özel faydanın (MÖF) ve marjinal dışsal faydanın (MDF)’nin toplamı marjinal toplumsal faydayı (MTF) oluşturmaktadır. Şekil 1 incelendiğinde toplumsal marjinal fayda talep eğrisi ve toplumsal marjinal maliyet eğrisinin kesişme noktası toplumsal denge düzeyini (v) göstermektedir. Ancak piyasa düzenine bırakıldığında üretim marjinal özel fayda ve marjinal toplumsal maliyet eğrilerinin kesişimi olan (u) noktasında gerçekleşecektir. (u) da gerçekleşen üretim toplumsal olarak ihtiyaç duyulan (v) noktasından düşük kalmaktadır. Bu yüzden devlet müdahale ederek dışsallıkların varlığında, mal veya hizmetin (v) noktasındaki kadar üretilmesi için çeşitli müdahalelerde bulunabilir.

⁴³ Ş. Aksoy, **Kamu Maliyesi**, Filiz Kitabevi, s. 59-60.

Şekil 1:Pozitif dışsallıkların varlığında mal ve hizmetlerin arz ve talebi⁴⁴

Tıpkı Türkiye’de faaliyet gösteren devlet tiyatroları tarafından sunulan oyunların biletlerinde olduğu gibi devlet iki fiyat arasındaki farkı finanse etmektedir. Aslında piyasa ekonomisine bırakıldığında özel tiyatroların fiyatlarına göre düşük kalan devlet tiyatrolarına ait biletlerin fiyatları arasındaki fark devletçe finanse edilmektedir. Bu sayede, piyasada toplam olarak ihtiyaç duyulan tiyatro oyunu hizmeti karşılanmaya çalışılmaktadır. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü 2018 yılı bütçe rakamlarına göre, toplam giderler 279.506.033 TL olup bunun 259.702.885 TL’lik kısmı, %90’lık bir orana yakın kısmı, oyunun sahnelenebilmesi için gerekli olan personel ile mal ve hizmet alım giderlerine harcanmıştır.⁴⁵

Devletin müdahalesi, kültür ve sanat ürünlerinin desteklenmesinde en çok pozitif dışsallıklar üzerine odaklanmaktadır. Çünkü sanatın üretilmesi durumunda bunun karşılığını ödemeyen bireylerin de ortaya çıkan pozitif faydadan yararlanmaları söz konusudur. Müdahale karşıtı argümanda ise, piyasa başarısızlığının iddia edildiği gibi

⁴⁴ H. Kirmanoğlu, **Kamu Ekonomisi Analizi**, Beta Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2009, s.156.

⁴⁵ T.C. KTB, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü Faaliyet Raporu,s.21,(<http://www.devletiyatro.gov.tr/uploads/pdfs/largePdfs/2018%20Faaliyet%20Raporu.pdf>)

olmadığı fikrine dayanılmaktadır. Devlet tarafından desteklenen pozitif dışsallıkların, devlete ait dışsallıklar olmadığı ve özel sektörün karına olduğu ileri sürülmüş ve yaratıcı endüstrilerde piyasa başarısızlığı olmadığı iddia edilmiştir⁴⁶.

Pozitif dışsallıklar argümanı altında erdemli mal olma özelliği de kültür ve sanatın devlet tarafından desteklenmesinde kullanılan bir argümandır. Erdemli mal kavramı Musgrave tarafından ekonomiye kazandırılmış bir kavram olup, bir malın tüketiminden elde edilen toplam faydanın, elde edilen bireysel faydadan yüksek olması şeklinde tanımlanmaktadır. Erdemli malın klasik örneği “eğitim”dir. Bireyin eğitimi ile ulaşılan sosyal fayda elde edilecek bireysel faydadan daha büyük olacaktır. Sanatın ve kültürel malların üretiminin de tıpkı eğitim örneğinde olduğu gibi sonunda ulaşılabilecek sosyal refah düzeyinin bireysel refah düzeyinden daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Sanat eğitimi için de yapılan araştırmalar özellikle çocuklarda ciddi gelişmeler yarattığını göstermektedir. 2015 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, okul öncesi çocuklarda kile şekil verme etkinliği ile 6 haftalık bir program yapıldığı ve program sonrasında, tüm çocukların gözlem, sınıflandırma, kıyaslama, ayrıştırma, isteklerinin yönetimi ve ölçme gibi altı temel beceride gelişme gösterdiği gözlemlenmiştir⁴⁷. Sanat eğitiminin desteklenmesi de erdemli mal argümanı kapsamında devletçe desteklenmesi gereken hususlardan birini oluşturmaktadır.

Kamusal mal üretiminde etkinliğin değerlendirilmesine yönelik kullanılan yöntemlerden birisi fayda-maliyet analizleridir. Ancak kamusal mal kavramında var olan temel sorun fayda ve maliyetin tam olarak tespit edilememesi durumu bu alanda da söz konusudur. Örneğin devletin tiyatroyu desteklemesinde toplumun katlandığı

⁴⁶ J. Hartley ve diğerleri“**Yaratıcı Endüstrilerde Temel Kavramlar**”, Başkent Üniversitesi, Yakem Yayınları, 2018, s. 191-192.

⁴⁷ C. Chumark ve V. Puncroobutr, “Developing Basic Mathematical Skills of Pre-School Children by using Plasticized Clay”, “**Journal of Education and Practice**”, s.182, Erişim tarihi: 03.11.2019, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1099541.pdf>,

maliyet ya da toplumun elde ettiği sosyal fayda net olarak ortaya konulamamaktadır⁴⁸. Çünkü sanatsal ürünlerin üretildiği ekonomiler istisnai ya da başka bir deyişle özellikli ekonomilerdir. Kendi içlerinde bile sektörden sektöre faydaları değişen istisnai bu ekonomileri ele alırken bu özelliklerini dikkate almak gerekmektedir. Görsel sanat yaratmanın, çocukların bilişsel gelişimini, görsel- mekânsal belleği ve ince motor becerilerini geliştirmek gibi güçlü bir yanı olduğu da tespit edilmiştir⁴⁹. Müzik eğitiminin de benzer etkilerine ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin, Güney Kaliforniya Üniversitesi Beyin ve Yaratıcılık Enstitüsü tarafından yapılan araştırmada, çocukları müzikle erken yaşıta tanıştırmmanın, dil ve okuma becerileri geliştirmelerine yardımcı olabileceğini göstermiştir. Beş yıllık çalışma sonunda, müzik aleti çalan çocukların beyinleri ile çalmayan çocukların beyinleri arasında ciddi farklar bulunmuştur. Genç müzisyenlerin beyinleri, özellikle de dil gelişimi, ses işleme ve okuma becerilerinden sorumlu olan bölümler diğerklerine göre daha hızlı gelişmiştir⁵⁰. Kitap okumanın da benzer şekilde özellikle çocuk gelişiminde ciddi katkıları olduğu bilinmektedir. Çocukların okuma alışkanlıklarına ilişkin olarak, öğretmenler ve ebeveynler, boş zaman etkinliklerinde kitap okuma ve diğerk etkinlikler arasında nasıl dengeyi koruyacaklarını öğretmede önemli bir rol oynayabilirler. Benzer şekilde, okul ve kamu kurumlarının daha ilgi çekici okuma materyallerine erişim sağlama konusunda ortak çaba göstermeleri gerekmektedir⁵¹. Görüleceği üzere sanat eğitimi ve üretimi özellikle ülkelerin geleceği olan çocuklar için oldukça önemlidir. İyi yetiştirilmiş bireylerin iyi bir gelecek oluşturmakta çok önemli olduğu düşünöldüğünde kamusal

⁴⁸ S. H. Akdede, **Kültür ve Sanatın Politik Ekonomisi**, s.5.

⁴⁹ M. Şahin, agm., s.261.

⁵⁰ Güney Kaliforniya Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi, “**Children’s brains develop faster with music training**”, (<https://news.usc.edu/102681/childrens-brains-develop-faster-with-music-training/>)

⁵¹ S. Majid ve V.Tan, “Understanding the Reading Habits of Children in Singapore”, “**Journal of Educational Media & Library Sciences**”, S:45, s.198. (https://www.researchgate.net/publication/26496798_Understanding_the_Reading_Habits_of_Children_in_Singapore)

desteklerin bu alana yönlendirilmesinin bir ülkenin geleceğinde olmazsa olmaz olarak görülmektedir.

2.3. Maliyet Hastalığı Argümanı

W.Baumol ve W.Bowen'in maliyet hastalığı argümanı, devletin kültür ve sanat destekleri alanına müdahalesinde önceleri geçerli bir argüman olarak görülmüştür. Maliyet hastalığı argümanında, teknolojik gelişmelerin milli gelirin artmasına sebep olduğu, emek yoğun olan sektörlerde ise verimliliğin artmadığı, sanatın da emek yoğun bir sektör olduğu varsayımı ile ileri sürülmüştür⁵². Emek yoğun sektörlerde, verimlilik artışının, maliyetleri aşağı çekmediği, ücretleri yukarı yönlü hareket ettirdiği ve bunun da maliyet artışına sebep olduğu düşünüldüğünde, farklı piyasa başarısızlıkları yaratacağı düşünülmüştür⁵³. Bu argümana göre, sanatın desteklenmesi, verimliliği arttırmadığı gibi, ücretleri arttırarak maliyetlerin artmasına neden olup piyasa düzenini bozmaktadır ve bu sebeple de devletin sanata müdahalesi piyasa düzenin bozucu etki yaratmaktadır.

W.Baumol ve W.Bowen'in çalışmasından sonra, Cowen yaptığı inceleme sırasında sanatsal üretimde maliyet hastalığı argümanının ileri sürülemeyeceğini, çünkü varsayımları arasında girişimciliğin ve yeni iş modellerinin ihmal edildiğini ileri sürmüştür. Verimlilik artışının girişimcilik ve yeni iş modelleri ile arttırılmasının mümkün olduğu ifade edilmiştir. Çünkü sanat alanı teknolojik gelişmelerden fazlasıyla yararlanan sektörleri içinde barındırmaktadır. Baumol ve Bowen'in iddiası, 1780 yılında Mozart'ın bir telli sazlar kuarteti üretmesi 40 dakikasını alıyorken halen bunun

⁵² D. Büyükyazıcı, "Kültür ve Sanat Ekonomisi Kapsamında Talep Analizleri Yardımı ile Kültür Politikasına Teorik Yaklaşım: Türkiye Örneği", "Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi", Cilt:1, Sayı:1, 2016, s. 72, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/307237>

⁵³ J. Hartley, ve diğerleri "Yaratıcı Endüstrilerde Temel Kavramlar", Başkent Üniversitesi, Yakem Yayınları, 2018, s.42.

40 dakika alacak olması ile örneklendirilmektedir. Matbaa makinesi ve kâğıt üretimindeki icatlarda olduğu gibi sanat alanı teknolojik gelişmelerden daha fazla faydalandığı ve iddia edildiği gibi, sanatı desteklemenin ekonomide ücretleri yükselteceği ve sanatı desteklemenin nispi maliyetinin artacağı argümanın kabul edilemeyeceğini ileri sürmüştür⁵⁴.

2.4. Sanatta Özgürlük Argümanı

Sanatta özgürlük argümanı, sanatın ekonomik özgürlüğü gerektirdiği temeline dayanmaktadır. Kapitalizmin bireylerin ihtiyaç duyacağı sanat için gerekli olan serveti yaratacağı iddiası savunulmaktadır. İddia, piyasa ekonomisi ile sanatçının kültür tüketicisinin taleplerinden bağımsızlaşacağını da barındırmaktadır. Ancak iddianın sahibi Cowen'in çalışmasında ironik bir şekilde pek çok sanatçının hayatlarını mesleklerinden kazanamadığı ve diğer dışsal finansal desteklere ihtiyaç duydukları da ifade edilmektedir. Üzerine, sanat piyasalarının bazen büyük sanatçıların erdemlerini tanımakta başarısız olacakları da belirtilmektedir⁵⁵.

Özgürlük argümanına göre, dışsal başka bir kaynak bulan sanatçılar özgürce üretme şansı yakalamışlardır. Bulamayanlar ise ya başka işler de çalışmışlar ya da piyasanın talep ettiklerini üretmeye yönelmişlerdir. Özetle sanatta özgürlüğün olabilmesi için kişinin ekonomik bakımından özgür olması gerektiğine katılmakla birlikte ekonomik özgürlüğün farklı tanımladığını belirtmek gerekmektedir. Kişinin geçimini sürdürebilmesi için başka kaynaklara ihtiyaç duymadan yaşayabilmesi bu çalışmada ele aldığımız ekonomik özgürlük tanımıdır. Oysa karışık görüş bunun, piyasanın özgürlüğü ile ilişkilendirmektedir⁵⁶.

⁵⁴ T. Cowen, "Sanatta Özgürlük Ekonomik Özgürlüğü Gerektirir", *Liberal Düşünce Dergisi*, s.57.

⁵⁵ T. Cowen, agm, s.57.

⁵⁶ T. Cowen, agm, s.57.

Sanat alanında, geniş bir pazarın varlığını, Adam Smith'in iş bölümü ve uzmanlaşma derecesinin pazar genişliği ile doğrusal olduğu iddiasına dayanarak, uzmanlaşmanın yaratıcı işlerin maliyetini düşürdüğü iddiası öne sürülmüştür. Pazarın gelişmediği tek bir patronun bulunduğu durumda ise o patronun tercihlerini dikkate almak ya da gelir elde edememek seçenekleri ile karşılaşılacağı belirtilmektedir⁵⁷. Pazar genişliği ile doğru orantılı olduğu iddia edilen iş maliyetinin düşüyor olması arasında uzmanlaşmaya dayanarak kurulan bu ilişkinin söz konusu endüstriler bakımından geçerli bir argüman olmadığı düşünülmektedir.

Piyanın genişlemesinin sanatçıları haminin zevkinden ve aynı zamanda piyanın hâkim zevkinden de kurtardığı dile getirilmektedir⁵⁸. Ancak piyasa kar odaklı yapısı ve özü gereği ürünleri tek-tipleştirme ve riskli olanı üretmeme eğilimine sahiptir. Neoklasik akımın öncülerinden olan Milton Friedman da olaya benzer bir yaklaşım getirmiş ve (a) şarkıcısı gelir elde edebiliyorken, (b) şarkıcısı edemiyorsa, bu toplumun (a) şarkıcısını seçtiği ve ona para ödemek istediği anlamına geldiği şeklinde yorumlamıştır⁵⁹. Bütün beşerî faaliyetlerin küreselleştiği ve piyasalaştığı küresel piyasa düzeninde, piyasalaşmanın gereği popülerleşme olarak görülmektedir. Küreselleşme, piyasalaşma ve popülerleşme birbirine bağlı bir sarmalın parçalarıdır ve bunların oluşturduğu paradigmaya uyum sağlayamayanların yok oldukları da malumdur⁶⁰. Böyle bir piyasa gerçeği ile karşı karşıya iken piyanın hâkim zevkinden uzak ürünlerin üretilmesi bile gerçekdışı kalacakken ürünlerin satılıp sanatçıyı geliştireceği iddiasının geçerli olmayan bir argüman olduğu görülmektedir. Çünkü kültür

⁵⁷ T. Cowen, agm, s.61.

⁵⁸ T. Cowen, agm, s.62.

⁵⁹ M.Friedman, “**Kapitalizm ve Özgürlük**”, Çev. D. Erberk ve N.Himmetoğlu, Altın Kitaplar, 1988, s.186.

⁶⁰ M. Şahin, agm, s.254.

endüstrilerinde üretilen kültür ve sanat ürünleri, deneyim malı (experience good)⁶¹ özelliği göstermekte ve tüketici tarafından daha önce deneyimlenmemiş mallara uzak yaklaşılmaktadır. Bu sebeple günümüzde çoksatınlar (*bestseller*) benzer yazarlardan çıkarken, benzer sinema işleri gişede yüksek hasılatlar elde etmektedir. İddia edilenin aksine, ana-akım dışı bir kitap basım aşamasında, zorluk yaşayıp yayınevi bile bulamazken; birçok sinema filmi de gösterim yapacak salon bulamamaktadır. Yani piyasa koşulları sayesinde, daha tüketiciye ulaşma aşamasına gelmeden piyasanın tercihlerine göre olmayanlar elenmektedir. Bu nedenle, devlet müdahale ederek kültür ve sanat alanında piyasada az tercih edilen ürünleri ve onları üretenleri desteklemeli ve kültür ve sanatsal çeşitliliği koruyup bir ülkenin milli kültürünü oluşturan bu ürünlerin nesiller boyunca korunması için de çaba göstermelidir.

2.5. Kamu Tercihi Teorisi Argümanı

Kamu tercihi teorisinde, bireylerin mallar hakkında tam bilgi sahibi olduğu ve rasyonel oldukları varsayılmaktadır. Teoride bireylerde dikkat edilmesi gereken varsayım, bireylerin kendi çıkarlarını arttırmak için, stratejik oylama, diğer oy verenlerin oylarını etkileme girişimi ve politikacılara doğrudan lobi faaliyetleri gerçekleştirmedikleridir. Ancak sanatın istisnai durumu düşünüldüğünde duygular ve deneyim gibi sübjektif nedenlerle kişilerin, teorideki temel varsayım olan tam bilgiye sahibi olması mümkün görünmemektedir.

Gelir esnekliği yüksek olan sanatın kamusal finansmanla desteklenmesinin tek nedeninin rant kollama faaliyeti sonucu olduğunu iddia edenler de bulunmaktadır. Hansen, Kopenhag'da bulunan "Royal Theatre" için harcanan kamu desteğinin,

⁶¹ C. Knebel, "Anomalies in Fine Art Markets -Three Examples of an Imperfect Market for Perfect Goods", A thesis submitted to the University of Paderborn Faculty of Business Administration and Economics, Almanya, 2007, s.12., <https://core.ac.uk/download/pdf/50517340.pdf>

yalnızca çok küçük bir kesimin yararlandığı düşünöldüğünde ancak çok spesifik bir mal olarak nitelenebileceğini ifade etmektedir. Schulze ve Rose'nin Almanya'daki orkestraların desteklenmesi için çok güçlü bir seçmen desteğı bulunduğunu tespit etmiş ve Thorsby ve Withers'ın Avustralya'da; Morrison ve West'in Kanada'da, ortanca seçmen tarafından arzulanan destek miktarının halihazırda bu ölkelerde verilmekte olan miktarlara çok yakın olduklarını gözlemledikleri ifade edilmektedir. Bu alanda rant kollama ya da kamunun istediğı ve gerçekte verilen tutar arasında fark olduğunu söylemenin mümkün olmadığı, ancak kamusal fonlama için gerçekten bir istek olduğunu söylemenin mümkün olduğu görölmüştür⁶².

Bu argümanların yanı sıra, devlet tarafından yapılacak harcamalarda dikkat edilmesi gereken bir husus da ekonomik etkinlik incelemesi yapılmasının gerekli olduğudur. Her yapılan harcama ekonomik olarak etkin olduğu için değil, bazı durumlarda toplumsal açıdan gerekli olduğu için yapılmalıdır. Bazı alanların ise ekonomik etkinliğe göre değil politik etkinliğe göre değerlendirildiğini de söylemek mümkündür. Politik etkinlik, politik güce sahip otorite tarafından bir alanın etkin bulunması ile gerçekleşmektedir. Bu anlamda politik etkinlik kavramının tartışmalı ve objektif olmayan bir kavram olduğu ifade edilebilir⁶³. Politik olarak etkin bulunabilecek ve kimi zaman başka amaçlarla etkin sayılabilecek alanların desteklenmemesi ve kamu kaynaklarında zarara yol açılmaması için ekonomik etkinlik kavramı oldukça önemlidir. Kültür ve sanatın üretildiğı bu endüstrilerin etki analizlerini yapmak kolay olmamakla birlikte ekonomik etkinlik bakımından destek verilecek alanın ise ölçülebilmesi için sürekli ve düzenli aralıklarla oluşturulmuş verilerin var olması gerekmektedir. Okuma alışkanlığı ve sektöre ilişkin bilimsel çalışmalar yürüterek

⁶² M. Rushton, age., s.8-9.

⁶³ S. H., Akdede, age, s.4.

veriler elde etmek hem devletin kültür politikasına hem de kamusal karar mekanizmasına temel olacak bilgiyi üretecektir⁶⁴.

Tüm bu argümanlar değerlendirildiğinde devletin kamu malı, erdemli mal ve refah iktisadî argümanları gerekçeleriyle piyasaya müdahale etmesi gerektiği düşünülmektedir. Devletin ekonomik ve sosyal fayda sağlayacak alanlarda müdahalesi toplumu bir üst refah seviyesine ulaştıracaktır. Yayıncılık sektörü özelinde düşünersek düzenli okuma kültürünün oluşturulması, kütüphanelerin sevdilmesi ve kullanımının yaygınlaşması ya da kataloglarının zenginleştirilmesi, fikri mülkiyetin korunması, yeni eser üretiminin teşviki, kültürel çeşitlilik ve dezavantajlı grupların sosyal bütünleşmesinin sağlanması gibi oldukça önemli amaçların var olduğu bu sektöre yönelik desteklerin de ekonomik ve sosyal fayda sağlayacağı açıktır.

Destek karşıtı argümanların ise gerçekçi sorular ortaya koyamadıkları düşünülmektedir. Maliyet hastalığı argümanında devletin müdahale ederse fiyatları yükselterek sanat desteklerinin görece maliyetlerinin artacağı ifade edilmiştir. Ancak daha öncede belirtildiği üzere yeni iş modelleri ve teknoloji ihmal edilmiştir. Sanatta özgürlük argümanı ise sanatçı için piyasanın tüm olanakları sağlayacağını ifade ettiği gibi bir taraftan da sanatçıların kendi geçimlerini sürdürmek için başka işler yaptıklarına yer vererek kendi içerisinde bir çelişki barındırmaktadır. Kamu tercihi teorisinde ise, bireylerin rasyonel oldukları ve mallar hakkında tam bilgi sahibi oldukları ifade edilmiştir. Ancak sanatın istisnai durumu düşünüldüğünde duygular ve deneyim gibi sübjektif nedenlerle kişilerin sanatsal ürünler hakkında tam bilgi sahibi olması mümkün görünmemektedir.

⁶⁴ A. Garzon, **National Book Policy, A Guide For User Field**, UNESCO Publishing, 2. Baskı, 2005, s.35.

Tüm bu argümanların değerlendirilmesi neticesinde devletin yayıncılık sektörüne müdahale etmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. Ancak müdahale yöntemleri nasıl olmalıdır sorusunun yanıtını bulabilmek için bir sonraki bölümde Türkiye yayıncılık sektörünün özellikleri incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YAYINCILIK SEKTÖRÜ

Bu bölümde, Türkiye yayıncılık sektörüne ilişkin genel bilgi verilecek, kültür endüstrileri içinde yayıncılık sektörünün yeri belirlenecek, ardından veriler aracılığıyla sektörün konumu belirlenmeye çalışılacak ve elde edilen bulgular değerlendirilecektir. Ancak çalışmanın giriş kısmında da belirtildiği üzere, kültür endüstrilerinin ölçülmesine ilişkin çalışmaların standartlaştığını söylemek pek mümkün değildir. TÜİK kültür istatistikleri son birkaç yıldır yayınlanıyor olmakla birlikte halen veriler uluslararası standartlarda yılları kıyaslanabileceği duruma gelmemiştir, WIPO’nun ölçüm tekniği kullanılarak gerçekleştirilen Telif Haklarına Dayalı Endüstrilerinin Ekonomik Katkısı adlı çalışma 2014 yılında kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bu da çalışmanın verilere ilişkin sınırını oluşturmaktadır. Sektöre ilişkin bir üretim ve satış verisi olmaması nedeniyle, üretime ilişkin bandrol, ISBN, ISSN verileri kullanılacak; satışa ilişkin olarak da Türkiye Yayıncılar ve Yayın Dağıtımçıları Birliği Derneği verilerine yer verilerek değerlendirme yapılacaktır.

3.1. Türkiye Yayıncılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Yayıncılık endüstrisinin gelişmekte olan ülkelerde yavaş geliştiği, yavaş gelişmesinin nedeninin ise kamu politikaları olduğunu ifade eden görüşler bulunmaktadır. Kâğıt ithalatındaki gümrük vergileri, telif hakkı kanunları, kitaplara uygulanan katma değer vergileri ve genel satış vergileri, ulusal anlaşma ve ulusal kanunların sektörün sürdürülebilirliğini etkilediği de düşünülmektedir⁶⁵. Benzer

⁶⁵ J. Bammel, “Kâğıttan Dijitale Yayıncılık”, Çev. I. Yavlal, s.15-16.

şekilde, Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarına bakıldığında da matbaanın yaygınlaşmaması önündeki engellerin bu şekilde ifade edildiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde kâğıdın pahalı bir girdi olması, kitap fiyatlarının pahalı olması kitapların halka ulaşmasına engel olmuştur. Bunların yanı sıra teknik eleman eksikliği de matbaanın önündeki engellerden biridir. Halkın okumaya eğilimi olmaması aslında belki de temel sebeplerden birini oluşturmaktadır. Bu eğilimin düşük olmasının başka sebepleri olabileceği gibi, toplum olarak sözlü edebiyat kültüründen geliyor olunmasının da payı olduğu ifade edilmektedir⁶⁶. Başka bir görüşte ise, Osmanlı devletinde kitap basımına başlandığı an ile başlayan ve kültürde kabul edilmesine kadar geçen zamanı ifade eden beşik devri sürecinin gecikmesinin, o dönemdeki el yazması eser üreten zanaatkarların bağlı olduğu loncaların ve din adına hareket ettiğini düşünen Türk-İslam dünyası içinde aslında yeniliklere karşı olanların varlığına dayandığı da düşünülmektedir⁶⁷.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yayıncılık faaliyeti büyük oranda devlet eliyle yürütülmüştür. Yayıncılık sektörü, 1960'larda kültür yayıncılığı ile gelişmiş ve büyük sermaye sahibi kuruluşların piyasaya girmesi sonucuna 1990'lı yıllarda daha da büyümüştür. Yayıncılık ve baskı teknolojilerinin gelişmesiyle 2000'li yıllarda Türk ve Dünya yayıncılığı entegre olmaya başlamıştır. Sektör tasarım, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri ile kendini geliştirmeye devam etmiştir⁶⁸. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında yer verileceği üzere bugün Türkiye yayıncılık sektörünün dünya sıralamasında geldiği yer dikkate değerdir.

⁶⁶ F. Davulcu ve H. Kıpçak, "Başlangıcından Harf Devrimi'ne Kadar Türkiye'de Basım ve Yayının Kısa Tarihi", (2016), *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, S:30, s.254 ve 259.

⁶⁷ M. A. Akkaya, "Türk Kitap Basmacılığı Tarihçesi ve Beşikdevri", s.7, (<http://eprints.rclis.org/24809/1/T%C3%BCrk%20Be%C5%9Fikdevri.pdf>)

⁶⁸ İstanbul Bilgi Üniversitesi, "Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2011, İstanbul, s.3.

3.2. Türkiye Yayıncılık Sektörünün Kültür Endüstrilerindeki Yeri

Kültür endüstrilerine ilişkin WIPO tarafından yapılan tanıma birinci bölümde yer verilmiştir. WIPO sınıflandırması dâhilinde, yayıncılık “Telif Hakları Temel Endüstrileri” içerisinde değerlendirilmektedir. 2014 yılında kamuoyu ile paylaşılan ve WIPO ölçme metodu temel alarak hazırlanan, “Türkiye’de Telif Haklarına Dayalı Endüstrilerin Ekonomik Katkısı Raporu”nda, temel telif hakları endüstrilerinin Türkiye’de GSYİH içindeki katma değer payları, 2009, 2010 ve 2011 yılları için sırasıyla, %1.28, %1.33 ve %1,24 olarak gerçekleşmiştir⁶⁹. Telif hakları temel endüstrileri arasında ise hacim bakımından en büyük sektörün 2011 yılı verileri için yayıncılık sektörü olduğu ve telif hakları temel endüstrileri içerisindeki payının %31,32 olduğu görülmektedir⁷⁰. 2017 yılı TÜİK verilerine göre, kültür endüstrileri arasında yayıncılık sektörünün, katma değer katkısının %24,7 olarak gerçekleştiği ve diğer sektörleri katma değer bakımından geride bıraktığı görülmektedir.⁷¹

Yayıncılık sektörünün ele alınmasına neden olan ekonomik özellikleri bu şekilde ifade ettikten sonra sektörü diğerlerinden farklı kılan diğer özellik ise Türk kültür ve eğitim hayatında hayati öneme sahip olmasıdır. Dünyada yayıncılık sektörüne bakıldığında, okuma kültürü ve okur-yazarlık oranına verilen önem değişmeyen bir olgudur. 21. yüzyılın başlarında önemli bir küresel kamu politikası hedefi olan kitaplara ve okumaya yönelik teşviklerin internetin ortaya çıkmasıyla da önemini kaybetmediği görülmektedir.⁷² Türkiye’de bunu doğrulayan bir çalışmada “İnternette bu kadar

⁶⁹ WIPO, “Study on the Economic Contribution of Copyright Industries in Turkey”, s. 41.

⁷⁰ ibid, s.45.

⁷¹ Türkiye İstatistik Kurumu, “Kültür Ekonomisi, 2017 Verileri”, Erişim Tarihi: 07.06.2019 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27608>

⁷² J. Bammel, age., s.29.

görülecek şey varken artık kitap okunmaz” fikrine katılmayanlarının oranının %69,8 olduğu görülmektedir⁷³.

3.3. Türkiye’de Okuma Kültürüne İlişkin Veriler

Türkiye’de kitap okumaya günde 1 dakika ayrıldığına ilişkin bir TÜİK verisi haber bültenlerinde yer alıyor olmakla birlikte söz konusu veriye ulaşılamamıştır ve böyle bir veri bulunmadığı da iddialar arasındadır⁷⁴. Avrupa İstatistik Ofisi tarafından 2008-2015 yılları için, 20 ve 74 yaşları arası kişilerde yürütülen günlük kitap okuma süresine ilişkin yapılan çalışmada, Estonya 13 dakika ile birinci sırada yer almıştır. Estonya’nın ardından 12 dakika ile Finlandiya ve Polonya gelmektedir. Türkiye’de ise günlük kitap okuma süresi, 7 dakika olarak ölçülmüştür.⁷⁵ Okuma Kültürünü Yaygınlaştırma Platformu (Okuyay) tarafından gerçekleştirilen ve *"Aslında Okuyoruz: Türkiye’nin Güncel Okuma Kültürü Araştırması"* nda elde edilen verilere göre kitap okuma oranının Türkiye’de 2008’den 2019’a kadar yüzde 30’dan yüzde 42’ye yükselmiş olduğu bilgisi çalışmanın bulguları arasında iletilmiştir⁷⁶. “Sizce okuma kültürü nasıl yaygınlaştırılmalı?” sorusuna ise çalışmada, *“anne, babalar yönlendirilmeli”* (%44,4) ve *“okullarda öncelik verilmeli”* (%30,5) en sık verilen yanıtlardır⁷⁷. Görüldüğü üzere kitap okuma alışkanlığı öncelikle aile tarafından kazandırabilecek bir alışkanlık olarak görülmektedir. Ayrıca okullarda bu konuya öncelik verilmesi yanıtının da öne çıktığı görülmektedir. Bu da çalışma kapsamında ele alınan devlet müdahalelerine ilişkin

⁷³ Okuyay, Okuma Kültürünü Yaygınlaştırma Platformu, Konda Araştırma Danışmanlık, “Türkiye Okuma Kültürü Araştırması” 2019, s.87.

⁷⁴ Hürriyet Gazetesi, “Televizyona 6 saat, kitap okumaya 1 dakika”, <http://www.hurriyet.com.tr/televizyona-6-saat-kitap-okumaya-1-dakika-40654396>

⁷⁵ Avrupa İstatistik Ofisi, “Kitap Okuma Süresi Verileri”, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20180423-1>.

⁷⁶ Anadolu Ajansı Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye Okuma Kültürü Haritası' açıklandı” başlıklı haber, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/tu%CC%88rkiye-okuma-ku%CC%88tu%CC%88ru%CC%88-haritasi-ac%CC%A7iklandi/1634533>

⁷⁷ Okuyay, age., s.90.

sebeplerden birini oluşturan bir gerekçedir. Okuma kültürünün oluşturulması her ülkenin olmazsa olmaz hedefleri arasında yer almaktadır.

Türkiye’de okur-yazarlık oranına ilişkin yapılan incelemeler sonucu şu bulgulara ulaşılmıştır: Cumhuriyetin ilk yıllarındaki okur-yazarlık oranlarına bakıldığında günümüzde okur-yazarlık konusunda büyük bir aşama kaydedildiği görülmektedir. 1935 yılında 6 yaşından büyük vatandaşların okuma yazma oranı yalnızca %9,44’tür⁷⁸. 2015 yılında, 25 yaş ve üstündekiler için okur-yazar olmayanların oranı %5,4 olarak gerçekleşmiştir⁷⁹. Cumhuriyetin ilk yıllarından beri okur-yazar oranını arttırmak için devlet tarafından politikalar üretilmiş, ulusal düzeyde altı büyük okuma-yazma kampanyası gerçekleştirilmiştir⁸⁰. Çalışmanın konusu okuma- yazma oranını arttırmaya yönelik eğitim politikaları ile doğrudan ilgili değildir. Ancak okur-yazarlık oranının da ülkenin yayıncılık sektörüne yansıyacak talep yaratan en büyük faktörlerden biri olduğu düşünülerek değinilmesinde fayda görülmüştür. Yayıncılık sektörüne ilişkin genel bilgilerin verilmesinden sonraki başlık altında üretim verileri olarak tanımlanabilecek verilerle yayıncılık sektörünün ekonomik hacmi incelenecektir.

3.4. Bandrol sayıları

Sürelili olmayan yayınların, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun⁸¹ 81 inci maddesi ve Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik⁸²

⁷⁸ T.C. MEB, “Okur Yazarlık istatistikleri”, Erişim Tarihi: 16.11.2019, https://hbo.meb.gov.tr/assets/Docs/okumayazma/istatistik/31092623_19281959.pdf

⁷⁹ Türkiye İstatistik Kurum, “İstatistiklerle Kadın Verileri” (2016), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=QHmtYPfcpVGmQgb4TNQH21dZQ0QbP867kRyLQpw5CXGDRmnnfC9!1760913843?id=24643>

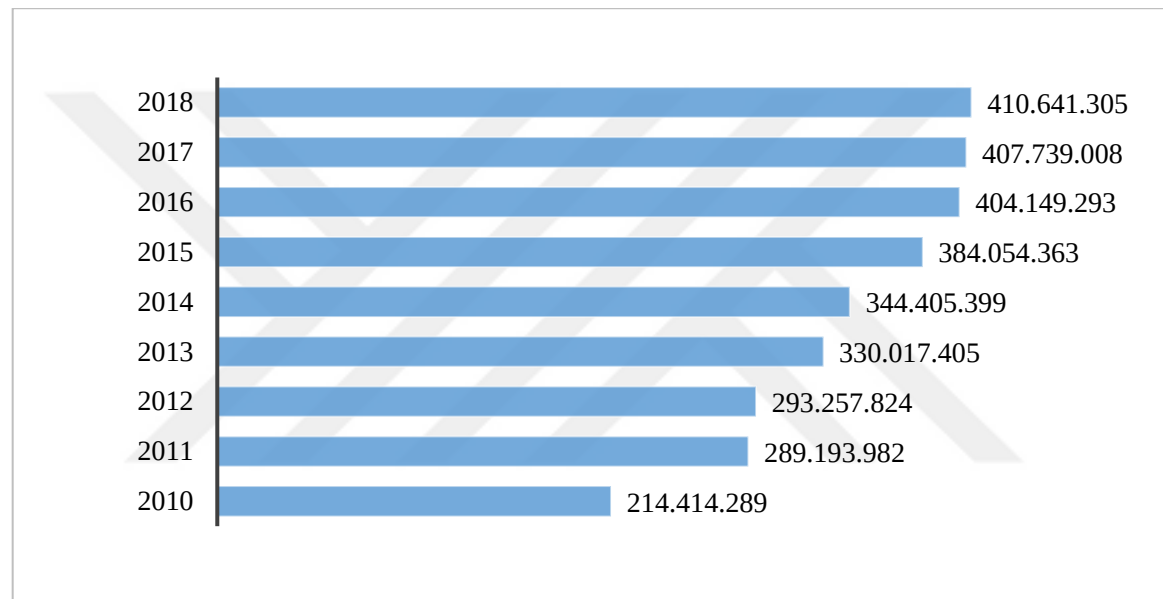
⁸⁰ N. Gökçe ve A.Yıldız, “Türkiye’de Okuma-Yazma Bilmeyen Kadınlar ve Okuma-Yazma Kurslarına Katılmama Nedenleri: Ne Edeyim Okumayı, Hayatım mı Değişecek?”, **Kastamonu Education Journal**, 2018, S:26, s.2153.

⁸¹ 5846 sayılı Kanun,(<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5846.pdf>)

⁸² Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/11/20101101-2.htm>)

kapsamında bandrol uygulanmadan satışa çıkması mümkün olmadığı için sektörde satışa sunmak üzere üretilmiş süreli olmayan yayınlara ilişkin bilgi, bandrol sayıları aracılığıyla elde edilmektedir. Bandrol almadan satışa çıkmış basılı nüshaların korsan ürün muamelesi görmemesi için bandrol alma zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak Kanun’da bandrol yükümlülüğüne ilişkin bazı istisnalara yer verilmiş olup ilerleyen kısımlarda bu istisnalara da yer verilecektir.

Şekil 2: 2010-2018 Yıllarında Satılan Toplam Bandrol Sayısı

Kaynak: YAYFED⁸³

Bandrol satış işlemi hâlihazırda Yayıncı Meslek Birlikleri Federasyonu (YAYFED) tarafından yürütülmektedir. Şekil 2’de, yer alan tabloda 2010-2018 yılları arasında satılan bandrol verileri gösterilmektedir. Söz konusu veriler incelendiğinde, yıldan yıla bandrol satışlarının artış gösterdiği ancak bunun bir standardı ya da eğiliminden bahsetmenin mümkün olmadığı görülmektedir. Süreli olmayan yayınlar için bandrol yapıştırılması çoğaltmayı takiben sevkiyattan önce zorunlu olduğundan her

⁸³ YAYFED Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 05.03.2019, (<https://www.yayfed.org/bandrol-dagilimi>)

basılı nüsha için bandrol alınmaktadır. Bu kapsamda, bandrol verileri üretime ilişkin bilgi vermektedir.

2010 yılı ile 2011 yılları arasındaki bandrol satış adedi artışı incelendiğinden söz konusu veri yıllar içerisinde en ciddi artışın bu yıllar arasında yaşandığı görülmektedir. 2010'dan 2011 yılına gelindiğinde, bandrol satış adedindeki artış %34,9 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılından 2012 yılına gelindiğinde ise, bandrol satış adedindeki artış miktarı, %1,4'e gerilemiştir. 2012 yılından 2013 yılına gelindiğinde ise, artış oranı %12,5 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılından 2014 yılına gelindiğinde ise bandrol satışlarındaki artış yine gerileyerek %4,4 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılından 2015 yılına geçildiğinde bandrol satışındaki artış oranı %11,5 olurken; 2015 yılından 2016 yılına geçildiğinde satılan bandrol adedi artış hızı gerilemiş %5,2'e ile 404.149.923 adete ulaşmıştır. 2016'dan 2017 yılına geçildiğinde artış hızındaki ivme kaybedilmiş ve satılan bandrol adedi yalnızca %0,8 artış göstermiştir. 2017 yılından 2018 yılına geçilirken de benzer şekilde satılan bandrol adedi büyük bir artış göstermeyerek %0,7 artış ile 410.641.305 adet olarak gerçekleşmiştir.

Satılan bandrol adetlerinin yetişkin (araştırma- inceleme), yetişkin (kurgu), çocuk- gençlik kitapları, inanç kitapları, akademik yayınlar, eğitim kitapları, ithal kitaplar kategorileri olarak incelendiğinde son beş yıllık verilerin yüzdesel dağılımları Tablo 1'de⁸⁴ gösterilmiştir. Söz konusu tablo incelendiğinde satılan bandrol adedi içindeki en büyük pay, veri 5 yıl için de eğitim yayınlarıdır. *“Eğitim yayıncılığı, temel eğitim ve ortaöğretim kademelerinde okutulan ve/veya tavsiye edilen yayınlar”⁸⁵* ” olarak tanımlanmakta olup 2014 yılından başlayarak sırasıyla eğitim yayınlarının toplam

⁸⁴ YAYFED Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 05.03.2019, (<https://yayfed.org/website/content/285>)

⁸⁵ İ. Önal, “Yarın Nasılsınız? Eğitim Yayıncılığıyla Geleceği Tahmin Etme”, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Veri Tabanı, s. 109, Erişim tarihi: 03.10.2019, <http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/%C3%96nal.pdf>

satılan bandrol adedi içindeki payı %52,6; 2015 yılı için %53,6; 2016 yılı için %55,6; 2017 yılı için %51,4 ve 2018 yılı için %52,4 olarak gerçekleşmiştir. Eğitim yayınlarının satılan bandrol adedinin yarısının oluşturuyor olması sektörün en temel alt sektörünün eğitim yayıncılığı olduğunu göstermektedir.

Eğitim yayınlarının ardından, yetişkin (araştırma-inceleme) kategorisi gelmektedir. Söz konusu kategorinin 2014 yılından başlayarak yıllar itibariyle toplam alınan bandrol adedindeki payı, %17; 2015 yılı için %16,6; 2016 yılı için %16,2; 2017 yılı için %19,04; 2018 yılı için ise %18,1 şeklinde gerçekleşmiştir. Yetişkin (araştırma-inceleme) kategorisi ikinci sırayı almış olsa da eğitim yayınlarının payı ile kıyaslanmayacak kadar küçüktür.

Eğitim yayınları ve yetişkin (araştırma-inceleme) kategorisinin ardından üçüncü büyük payı ise inanç yayınları almaktadır. İnanç yayınlarının satılan toplam bandrol adedindeki payı 2014 yılı itibarıyla sırası ile %14,5; 2015 yılı için %13,7; 2016 yılı için %12,5; 2017 yılı için 10,36; 2018 yılı için %11 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1: Bandrol Sayıları ve Türlerine Göre Dağılımı (2014-2018)

TÜRLER	2014 Yılı Verileri	Yüzde Payı	2015 Yılı Verileri	Yüzde Payı	2016 Yılı Verileri	Yüzde Payı	2017 Yılı Verileri	Yüzde Payı	2018 Yılı Verileri	Yüzde Payı
Yetişkin (Araştırma-İnceleme)	58.501.696	%17,0	63.925.760	%16,6	65.234.178	%16,2	77.621.806	%19,0	74.484.289	%18,1
Yetişkin Kurgu (Edebiyat-Sanat)	17.410.725	%5,1	19.063.842	%5,0	20.225.792	%5,0	25.072.382	%6,2	24.719.651	% 6,0
Çocuk-Gençlik Kitapları	25.739.900	%7,5	30.292.818	%7,9	32.459.781	%8,0	41.867.509	%10,2	41.273.395	%10,0
İnanç Kitapları	50.093.249	%14,5	52.721.114	%13,7	50.444.835	%12,5	42.229.572	%10,3	44.431.096	%11,0
Akademik Yayınlar	4.982.901	%1,4	5.218.990	%1,4	4.997.328	%1,2	4.755.186	%1,2	4.461.008	%1,1
Eğitim Kitapları	181.312.577	%52,6	206.020.366	%53,6	224.968.715	%55,6	209.504.110	%51,4	215.370.387	%52,4
İthal Kitaplar	6.364.351	%1,8	6.811.473	%1,8	5.787.664	%1,4	6.688.443	%1,7	5.901.479	%1,4
Toplam	344.405.399	%100	384.054.363	%100	404.149.293	%100	407.739.008	%100	410.641.305	%100

Kaynak: YAYFED

Eğitim yayınlarının, yayıncılık sektöründeki, bandrol sayılarının ortaya koyduğu, büyük üretim hacmi yanı sıra Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5 inci maddesi (g) bendinde sayılan, “*Parayla satılamaz.*” “*ibaresi taşımak kaydıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından veya Merkezi Açıköğretim Sistemi kapsamında Anadolu Üniversitesi tarafından öğrencilere ücretsiz dağıtılan ders kitapları...*” bandrol zorunluluğuna tabi olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda, Milli Eğitim Bakanlığınca öğrencilere bedelsiz olarak dağıtılan ders kitapları ve Anadolu Üniversitesi tarafından öğrencilere ücretsiz dağıtılan ders kitaplar da düşünüldüğünde eğitim yayıncılığının hacmi giderek büyümektedir. Söz konusu bandrol alma zorunluluğu olmayan kitaplara ilişkin rakamlara yıllar itibariyle Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2: Bandrole Tabi Olmayan Kitap Sayıları

	Açıköğretim Kitapları	Millî Eğitim Bakanlığınca Dağıtılan Ücretsiz Ders Kitapları
2015	-	236.697.255
2016	7.395.236	262.736.286
2017	5.704.425	213.425.918
2018	2.122.558	168.192.641

Kaynak: Türkiye Yayıncılar Birliği

Tüm bu veriler ışığında, yayıncılık sektörünün yapısına bakıldığında, eğitim yayıncılığının ve Milli Eğitim Bakanlığının yapmış olduğu ücretsiz kitap dağıtım faaliyetleri ile oldukça büyük bir hacmi olduğu görülmektedir. Bu da sektörün yapısında homojen bir dağılım olmadığını, eğitim yayıncılığı bir sorun ile karşılaştığında bundan sektörün yarısının etkilendiğini söylemek mümkündür.

Ayrıca, Bandrol Yönetmeliğin 5 inci maddesi (e) bendinde, “*Kapak hariç toplam 48 sayfayı geçmeyen, okul öncesine, ilköğretime ve ortaöğretime yönelik eğitim amaçlı süreli olmayan yayınlar*” bandrolden muaf tutulmuştur. Bu istisna kapsamında yayınlanan kitaplara ilişkin verilerin de eğitim yayınlarına dahil edilmesi gerektiği düşünülmüş ancak bu kapsama giren kitapların sayısı elde edilememiştir.

Görüldüğü üzere, eğitim yayınlarının Türkiye’deki payı oldukça büyüktür. Diğer ülkelerin yayıncılık sektörlerinde eğitim yayınlarının durumuna bakıldığında, Avrupa Birliği Kitap Yayıncılığı İstatistikleri 2017 yılı verisi ile elde edilen yayıncılık sektörünün kategoriler bazında incelenmesi neticesinde ortaya çıkan sonuç Tablo 3’ te gösterilmektedir.

Tablo 3: Avrupa Birliği Kitap Yayıncılığı İstatistikleri

	2013	2014	2015	2016	2017
Eğitim Yayıncılığı	18.8%	19.2%	19.9%	21%	21.2%
Akademik Yayıncılık	19.5%	19.5%	19.5%	18.7%	18.5%
Kültür Yayıncılığı*	49.5%	49.2%	48.4%	47.2%	47.4%
Çocuk Yayıncılığı	12,3%	12.2%	12.2%	13%	12.9%

Kaynak: Federation of European Publishers⁸⁶

Tablo 3’de görüldüğü üzere, eğitim yayıncılığı payının ortalama oranının %20 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Avrupa Yayıncılar Federasyonu verilerine göre, eğitim yayıncılığı payı ülkemizde olduğu gibi sektörün yarısını oluşturmadığı, bunun yanı sıra ülkemizde akademik yayınların, sektördeki ortalama pay oranı %1,2 olarak

⁸⁶ FEP, “European Book Publishing Statistics”, 2017, Erişim Tarihi: 07.12.2019
https://gallery.mailchimp.com/f3e97360a9e613a0b533827b2/files/54dbffe2-7443-464b-ae16-16031234d05f/EUROPEAN_BOOK_PUBLISHING_STATISTICS_2017.pdf

gerçekleşirken bu oran Avrupa Yayıncılar Federasyonu verilerine göre %19 olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca Türkiye yayıncılık sektöründe başat olarak gösterilebilecek yayıncılık kategorilerinden birisi olan inanç yayıncılığının Avrupa Birliği yayıncılık verilerinde hiç yer almadığı görülmektedir. Okuyay Platformu tarafından yapılan çalışmada, “İnanç kitapları veya ders kitapları dışında basılı kitap okuyor musunuz?” sorusuna Türkiye geneli için % 39,4’ünün “*Hayır, okumuyorum*” yanıtı verdiği, “*Evet, okuyorum*” diyenlerin ise %46 olarak gerçekleştiği, geri kalanların ise “*Eskiden okurdum*” yanıtı verildiği görülmektedir. İlginç bir sonuç olduğu görülmekle birlikte, kültür yayınlarının da okunması için devlet tarafından politikalar üretilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Çocuk yayıncılığının Avrupa Yayıncılık sektöründeki ortalama pay oranı olarak %12,6’dır. Türkiye’nin veri yılları için ortalama oranı %8,7 olarak hesaplanmıştır. Bu iki veri karşılaştırıldığında kitap okumasına en çok önem verilmesi gereken toplumsal kitle olan çocuklar için sektörde teşvik edici girişimlerde bulunulması gerektiği düşünülmektedir. Bu konuda devlete düşen görev ise, çocuklara kitabı tanıtmak, sevdirmek kütüphane alışkanlığı kazandırmak, kütüphaneleri ulaşılabilir hale getirmek gibi yöntemler kullanarak okuma kültürü kazandırılmış bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamak için politikalar üretmektir⁸⁷.

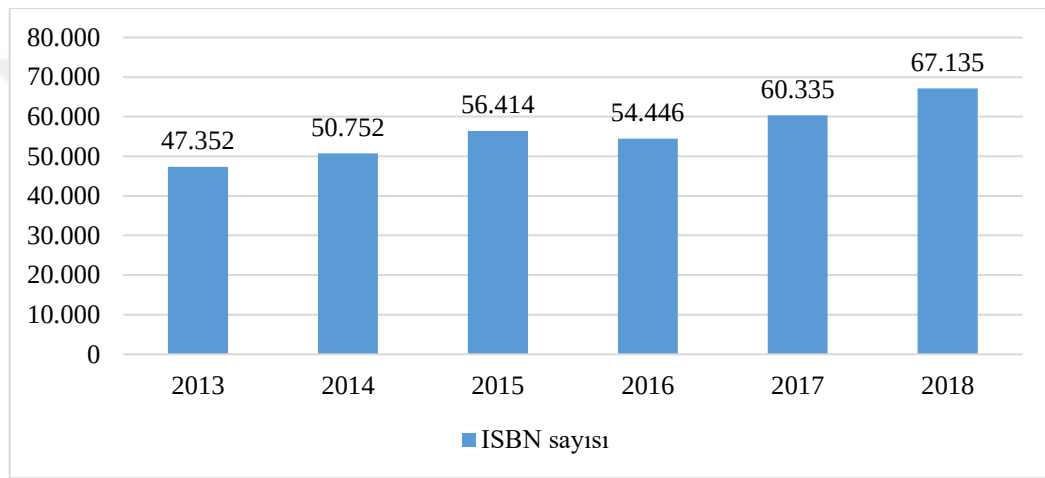
3.5. ISBN verileri

ISBN (Uluslararası Standart Kitap Numarası) süreli olmayan yayınlar için nerede yayınlanırsa yayınlansın, bibliyografik künyesi ile bir materyali tanımlayan 5 küme

⁸⁷ A. Garzon, age.,s.22.

altında 13 rakamdan oluşur.⁸⁸ ISBN 1972 yılında Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO) tarafından hazırlanmıştır. ISO'ya üyesi ülkelerin onayı ile yürürlüğe giren uluslararası bir numaralama sistemidir⁸⁹. ISBN yayıncılar, kitap satışı yapanlar ve kütüphaneciler için oldukça önemlidir. ISBN sisteme girildiğinde küresel çapta verinin elde edilmesi mümkün olmaktadır. Elektronik stok ve satış sisteminde kullanılmaktadır⁹⁰.

Şekil 3: 2013-2018 Yıllarında Alınan ISBN Sayısı

Kaynak: KYGM, TÜİK

ISBN kullanımı kitap satışı öncesinde bandrol gibi bir yasal zorunluluk olmamakla birlikte kitap satış ve dağıtım süreçlerinde kitabın kimlik numarası gibi kullanılmaktadır. Ticari bir kolaylık sağladığı için kitap ticari dolaşıma girmeden önce ISBN almaktadır. 2013-2018 yılları arasında alınan ISBN sayılarını şekil 3'te gösterilmektedir. Şekilde, veri yıllar arasında ISBN sayılarının artmakta olduğu görülmektedir. Yalnızca 2016 yılında ISBN sayısında bir düşüş bulunmaktadır.

⁸⁸ T.C. KTB, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Resmi İnternet Sayfası, Erişim Tarihi: 07.12.2019, (<https://kygm.ktb.gov.tr/TR-133149/isbn-uluslararası-standart-kitap-numarasi.html>)

⁸⁹ Yayıncılar Telif Hakları ve Lisanslama Meslek Birliği Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, (<http://www.yaybir.org.tr/bilgi-bankasi/isbn/394>)

⁹⁰ A. Garzon, age., s.30.

Tablo 3’te, ISBN sayısı verileri incelendiğinde görülmektedir ki, eğitim yayınları için alınan ISBN sayısı, toplam ISBN sayısı içerisinde, satılan bandrol adedinde olduğu gibi yine önemli bir yer kaplamaktadır. Yayınlar konularına göre incelendiğinde; 2018 yılında yayımlanan materyaller için alınan ISBN sayılarının, %32,2’sinin eğitim, %17,4’ünün yetişkin kültür, %16’sının akademik, %15,8’inin yetişkin kurgu edebiyat, %13,9’unun çocuk ve ilk gençlik, %4,7’sinin ise inanç konulu olarak yayımlandığı görülmektedir.

Tablo 3:Yayın Konularına Göre ISBN sayıları

Yıllar	Yetişkin Kurgu Edebiyat	Yetişkin Kültür	Çocuk ve İlk Gençlik	Eğitim	Akademik	İnanç	Toplam
2014	9.542	11.652	6.889	12. 380	7.171	3.118	50.752
2015	11.356	11.092	8.215	15.548	6.808	3.395	56.414
2016	9.166	11.150	8.618	14.711	7.481	3.320	54.446
2017	9.830	11.509	10.042	17.153	8.143	3.658	60.335
2018	10.639	11.687	9.299	21.628	10.751	3.131	67.135

Kaynak: TÜİK⁹¹

ISBN ve bandrol verilerinin yayın konularına göre pek de benzer olmadığı görülmektedir. Buna ilişkin olarak şu değerlendirmeyi yapmanın yerinde olacağı düşünülmektedir. Bir kitap basıldıktan sonra satışa çıkacak her nüsha için bandrol alması gerekirken, kitabın bibliyografik künyesi olma özelliği gösteren ISBN numarası her basım için bir adet olmaktadır. Bu anlamda, verilerin benzer oranlara sahip olmamış olmasında bir tutarsızlık bulunmamaktadır.

⁹¹ TÜİK, “ISBN istatistikleri”, Erişim tarihi: 13.05.2019, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086

Türkiye Yayıncılık Sektöründe Kamu Yayıncılığı

Türkiye yayıncılık sektöründe kamu yayıncılığının payını görebilmek için, yayınlanan materyali yayıncı türüne göre incelemek gerekmektedir. Son 10 yıla ilişkin olarak yayıncı türüne göre yararlanılan materyal sayısına ilişkin bilgiler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4’te görüldüğü üzere, kamu ve eğitim kurumları tarafından yapılan yayıncılığı gösteren ve kamu yayıncılığı olarak yorumlanabilecek kategoride, son 10 yılın sektördeki payına ilişkin ortalaması %7,2 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılına gelindiğinde, kamu yayıncılığı payının, %5’lere kadar indiği görülmektedir. 2014 yılından sonra da %5 civarında devam ettiği görülmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda dağıtılan ücretsiz ders kitaplarının varlığıdır. 12.09.2012 tarihli ve 28409 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmış olan *Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği* ile eğitim kurumlarında okutulacak ders kitaplarına ilişkin hususlar düzenlenmiş olup ders kitabı hazırlayıp başvuru olarak hizmet birimlerine de yer verilmiştir⁹². Bu anlamda da Millî Eğitim Bakanlığının, kendi hizmet birimlerince hazırlanan kitaplar bakımında kamu yayıncılığı yaptığını söylemek mümkündür.

⁹² Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, Erişim Tarihi: 17.04.2019, (<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.16593&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=M%C4%B0LL%C3%8E%20E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%20BAKANLI%C4%9E%20DERS%20K%C4%B0TAPLARI%20VE%20E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M%20ARA%C3%87LARI%20Y%C3%96NETMEL%C4%B0%C4%9E%C4%B0>)

Tablo 4: Yayıncı türüne göre ISBN sayıları

Yıl	Özel Sektör	Kamu ve Eğitim Kurumları	Sivil Toplum Kuruluşları	Toplam ⁹³	Kamu ve Eğitim Kurumlarının Payı
2008	28.300	2.418	1.528	32.339	7,48%
2009	27.511	2.408	1.312	31.286	7,70%
2010	30.412	3.954	1.337	35.767	11,05%
2011	35.724	3.704	1.958	41.386	8,95%
2012	37.523	3.667	1.436	42.626	8,60%
2013	42.438	3.606	1.308	47.352	7,62%
2014	46.525	2.972	1.255	50.752	5,86%
2015	52.056	3.061	1.297	54.446	5,62%
2016	50.072	2.981	1.393	56.414	5,28%
2017	55.633	3.190	1.512	60.335	5,29%
2018	61.607	3.864	1.664	67.135	5,76%

Kaynak: TÜİK, (KYGM)⁹⁴

Yine Millî Eğitim Bakanlığının faaliyet alanı kapsamında kalan ve kamu yayıncılığı olarak sayılan 03.10.2014 tarihli ve 29138 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren *Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim ve Kültür Yayınları Yönetmeliği* ile ders kitapları dışında kalan kültür eserlerine ilişkin diğer usul ve esaslar

⁹³ 2008, 2009 ve 2010 yılları için sırasıyla 93,55 ve 64 adet bilinmeyen ISBN alımı olmuştur. Herhangi bir kategoriye dahil edilemediği için bu şekilde belirtilmiştir.

⁹⁴ Türkiye İstatistik Kurumu, “Kültür İstatistikleri Verileri”, Erişim Tarihi: 07.10.2019
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086

düzenlemektir⁹⁵. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türk, Dünya, Şark-İslam Klasikleri yayınlanmaktadır⁹⁶.

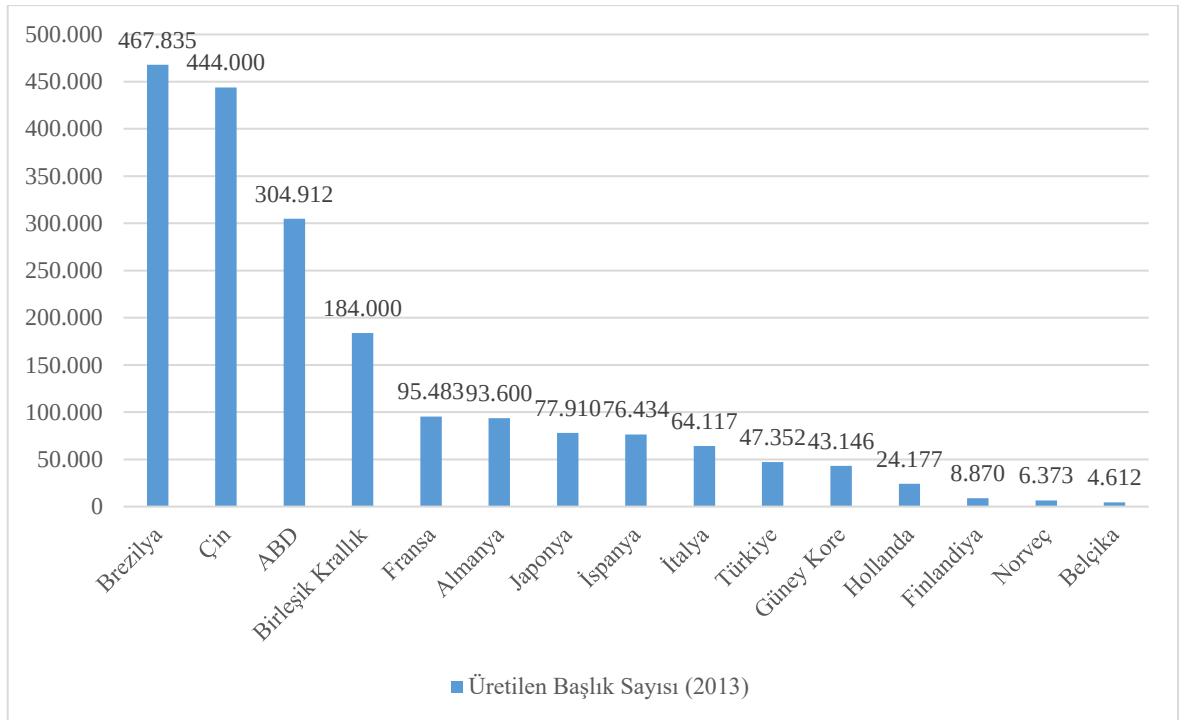
Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan eserler incelendiğinde, anma, armağan ve prestij amaçlı yayınların üretildiği görülmüştür. Kamu idarelerince, piyasada rahatlıkla bulunabilen kitapların yerine karlı olmadığı için özel sektör tarafından üretilmeyecek ve kültür mirasının korunmasına hizmet edecek yayın türlerine önem verilmesi ve üretilmesi ya da üretimine destek olunmasının uygun olduğu kanaatindeyiz. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ücretsiz olarak öğrencilere ulaştırılan ders kitaplarını ayrı bir yere koyduktan sonra ve Bakanlık tarafından yayınlandığı daha önce ifade edilen, “Dünya Klasikleri Dizisi, Dünya Edebiyatı Dizisi, Türk Dünyası Dizisi, Türk Klasikleri Dizisi, Türk Edebiyatı Dizisi, Şark-İslam Klasikleri Dizisi, Çocuk Yayınları Dizisi, Eğitim Yayınları Dizisi, Düşünce Dizisi” gibi eser gruplarının hâlihazırda yayınevlerince üretimi ve satışı yapılıyor olduğundan, üretilmesinin bir boşluğu doldurmaya yönelik olmadığı bu yüzden gerekli olmadığı düşünülmektedir.

Türkiye’deki piyasaya sunulan yeni eser için yaygın olarak kullanılan “başlık” üretiminin Dünya içerisindeki yerinin incelenmesi amacıyla diğer ülkelerin başlık üretim sayıları kıyaslanacaktır. Şekil 4’te görüldüğü üzere, 2013 yılında Uluslararası Yayıncılar Federasyonu (IPA) tarafından ortaya konan veriler ışığında yapılan sıralamada üretilen yeni başlık sayısında Türkiye’nin 10 uncu sırada yer aldığı görülmektedir.

⁹⁵ Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim ve Kültür Yayınları Yönetmeliği, Erişim Tarihi: 07.02.2019, (<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.20115&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=E%C4%9Fitim%20ve%20K%C3%BClt%C3%BCr%20Yay%C4%B1nlar%C4%B1%20Y%C3%B6netmeli>)

⁹⁶ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 08.08.2019, (<https://dhgm.meb.gov.tr/www/kultur-yayinlari/icerik/433>)

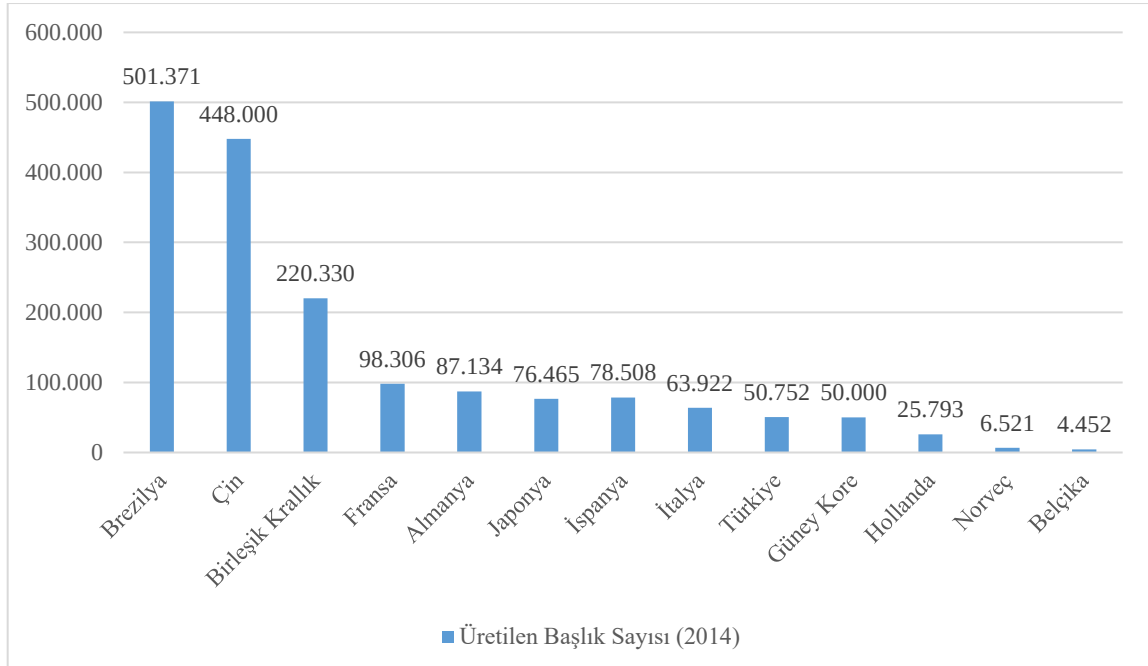
Şekil 4: 2013 Yılında Üretilen Başlık Sayısında Dünya Sıralaması

Kaynak: IPA

Dünya sıralamasında ilk sırada 2013 yılında, 467.835 adetlik başlık sayısı ile Brezilya'nın yer aldığını görülmektedir. Brezilya'nın da Türkiye'de olduğu gibi bir eğitim yayınları ağırlıklı bir yayıncılık sektörüne sahip olduğu belirtilmelidir. Sıralamada Brezilya'nın ardından, Çin, ABD, İngiltere gibi dünya yayıncılık sektörünün en büyükleri gelmektedir. 2014 yılında da yine ilk sırada Brezilya yer almaktadır. 2014 yılına ilişkin veriler Şekil 5'te gösterilmektedir. 2014 yılı sonrasında, 2016 ve 2018 yıllarında üretilen başlık sayılarına yer verilecek olup hepsinde farklı ülkelerin birinci olduğu görülecektir. Bu durum, çalışma yöntemlerinin değişiklik gösterdiğini gösterirken bazı yıllarda bazı ülke verilerinin de eksik olabileceği değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Şekil 5: 2014 Yılında Üretilen Başlık Sayısında Dünya Sıralaması

Kaynak: IPA⁹⁷

Şekil 5'te görüldüğü üzere, 2014 yılında Uluslararası Yayıncılar Federasyonu (IPA) tarafından ortaya konan yeni başlık üretimi verilerinde 2014 yılı için, 2013 yılındaki verilere kıyasla ABD ve Finlandiya verileri eksik olmakla birlikte, ilk sıra yine değişmemiş olup dünyada en çok başlık üreten ülke Brezilya olmuştur. Türkiye ise 9 uncu sırada yer almış olup ABD'nin 2013 yılındaki üretimine yakın bir üretim yaptığı düşünüldüğünde yine 10 uncu sırada yer alacağı ve yerini koruduğunu söylemek mümkün olacaktır.

⁹⁷ IPA, Erişim Tarihi: 04.05.2018, (<https://www.internationalpublishers.org/136-annual-reports/764-annual-report-2014-2015>)

Tablo 5: 2016 Yılında Basılan Başlık Sayısı ve Türleri

Ülkeler	Toplam	Perakende (Ticari)	Eğitim	Akademik- Bilimsel
Avustralya		13.776		
Belarus	9.581			
Belçika	6.339	1.581	614	4.144
Brezilya	77.602	51.819	12.064	13.719
Çin	57.786.991	10.572.010	24.543.248	22.671.733
Kolombiya	29.407	17.723	1.582	10.102
Ekvador	7.449	4.730	1.527	1.192
Finlandiya		6.263	2.604	
Fransa	103.534	71.909	10.731	20.894
Gürcistan *		1.544		
Almanya		85.486	4.966	
Kırgızistan	2.605	1.200	1.200	205
Letonya	3.015	2.635	164	216
Moritius cumhuriyeti	324	246	44	34
Meksika*	29.312	8.074	10.286	10.772
Norveç	6.989	5.455	446	1.088
Güney Kore		380.523	22.055	
Moldova	5.824	2.886	962	1.976
Rusya	94.436	28.699	40.428	25.309
Güney Afrika	1364			
İspanya	88.894	51.354	10.884	26.656
Türkiye	93.526	55.782	30.263	7.481
İngiltere	149.443			

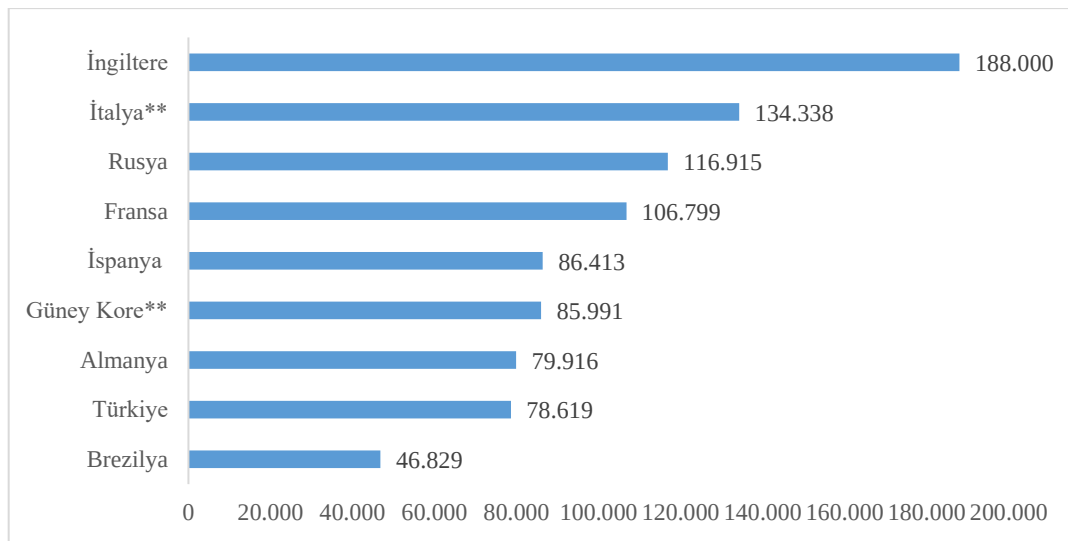
Kaynak: IPA ve WIPO- The Global Publishing Industry in 2016⁹⁸ (Not: 2015 yılına ait veriler * ile gösterilmiştir.)

Tablo 5’te, bazı ülkelere ait 2016 yılında üretilen başlık sayıları yer almaktadır. Bu verilere göre, 57.786.991 adet başlık üretimi ile Çin dünya sıralamasında ilk sırayı alırken, ikinci sırada 149.443 adet başlık ile İngiltere bulunmaktadır. İlk sırada yer alan

⁹⁸ WIPO, “IPA ve WIPO- The Global Publishing Industry in 2016 Raporu”, s. 14, Erişim Tarihi: 01. 09.2019, <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4251> .

Çin ile İngiltere arasında bile oldukça büyük bir fark bulunmaktadır. Sıralama Fransa, Rusya, Türkiye olarak devam etmektedir. Türkiye’de 2016 yılında 93.526 başlık üretildiği görülmektedir. Ancak bu veri daha önce kullanılan ISBN verileri ile eşleşemediği görülmektedir. Aradaki farkın sebebinin toplam rakama yalnızca yeni başlıkların değil yenide üretilen başlıkların da dâhil edilmiş olabileceği değerlendirilmektedir.

Şekil 6: 2018 Yılında Üretilen Başlık Sayısı

Kaynak: WIPO, World Intellectual Property Indicators 2019⁹⁹ (** 2017 yılı verilerini göstermektedir.)

Şekil 6’da 2018 yılında üretilen başlık sayısı yer almaktadır. Ancak önceki veri yılların ilk sırasında yer alan ve Şekil 3’te 2013 yılı verilerinin yer aldığı sıralamanın ikinci ve üçüncü sırasında yer alan Çin ve ABD’nin verisinin bu çalışmada yer almadığı görülmektedir. Şekil 6’da görüleceği üzere, İngiltere 2018 yılında 188.000 başlık üretimi ile dünya sıralamasında ilk sıraya gelmiştir. Türkiye ise 78.619 başlık sayısı ile 8 inci sırada yer almaktadır. Güney Kore ve İtalya verilerinin de 2017 yılına ait olduğu ifade edilmelidir. Ancak burada da 2016 yılında olduğu gibi, daha önce verdiğimiz

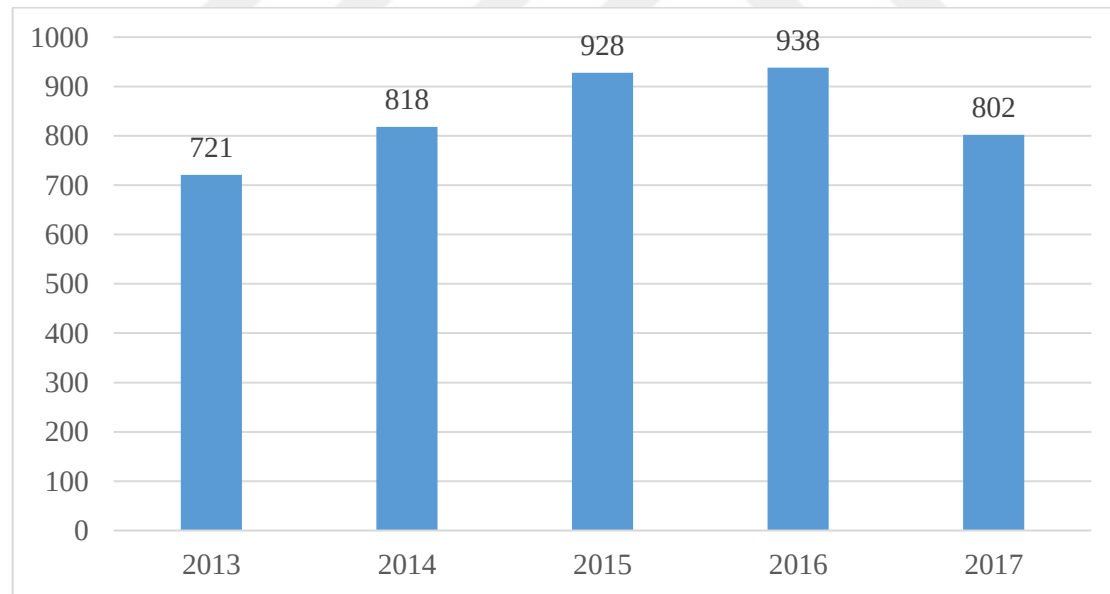
⁹⁹ WIPO, “World Intellectual Property Indicators”, Cenevre, 2019. Erişim Tarihi: 07.12.2019, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2019.pdf

ISBN sayısı ve üretilen başlık sayısının uyuşmadığı görülmektedir. Aradaki farkın sebebinin toplam rakama yalnızca yeni başlıkların değil yeniden üretilen başlıkların da dâhil edilmiş olabileceği değerlendirilmektedir. Görüldüğü üzere, başlık sayılarında bir standart bulunmadığı ve seçilen çalışma metodunun da değişikliğe neden olabileceği değerlendirilmektedir.

3.6. ISSN Sayısı

ISSN¹⁰⁰, (Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası) bir numaralandırma sistemi olup süreli yayınlar için kullanılmaktadır. ISSN de ISBN gibi sektöre ilişkin veriler için kullanılmaktadır. Süreli yayınlar hakkında bilgi veren ISSN sayılarına ilişkin veriler 2013-2018 yılları şekil-7’de gösterilmektedir.

Şekil 7: 2013-2017 Yılları Verilen ISSN Sayısı

Kaynak: KYGM

Şekil 7’de yer alan veriler ışığında, veri yıllar arasında, 2013 yılından 2014’e geçildiğinde ve 2014 yılından 2015’e geçildiğinde süreli yayın sayısındaki artışın %13

¹⁰⁰ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Verileri, Erişim Tarihi: 07.10.2019, <http://www.kygm.gov.tr/TR-204966/genel-mudurluk-merkez-teskilat-istatistikleri.html>

olduğu, 2015'ten 2016 yılına geçildiğinde ise artışın %1'e gerilediği, 2016 yılından 2017 yılına geçildiğinde ise %14'lük bir azalma yaşandığı görülmektedir. Bu azalmanın nedeni ise, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından, yeni çıkan akademik dergi sayısının azalması olarak gösterilmiştir.

3.7. Kütüphanelere İlişkin Veriler

Kütüphaneler bireylerin kitap temin edebilecekleri ve zengin arşivlere ulaşabilecekleri imkânlar sunan araçlardır. Kütüphanelerin temel varlık sebebi bilgi sağlama olmakla birlikte kütüphanelerin nesiller arasında kültürün aktarılması, korunması; milli birer değer olmaları bakımından toplumsal hayatta oldukça önemli bir yer tutmaktadırlar.

Tarih boyunca, değişik taraflarca kütüphanelerin yakıldığı, yağmalandığı bilinmektedir. Kimi zaman kütüphaneler bir iç ayaklanma sonucu oluşan karmaşa ortamında yakılmış, zarara uğratılmış olup kimi zaman da bile bile ateşe verilmiş ve yağmalanmışlardır. Bunu kimi zaman ülkenin kendi hükümdarı geçmiş ile bağı kesmek için yapmış iken kimi zamanda işgalci devletler tarafından kültürün yok edilmesi amacıyla da yapılmıştır¹⁰¹. Bu kısımların en büyüklerinden biri Naziler tarafından gerçekleştirildi. Bazı görüşlere göre, 1933 yılında kitapların yok edilişi, kitap için yanan bu ateş, insan yakan fırınların da esin kaynağı olmuştu¹⁰². Maalesef ki kütüphane yakma eylemi tarihte kalmış bir olay değildir. Umberto Eco'nun "ateşle sansür" diye tabir ettiği¹⁰³, kitap ve kütüphane yakma eylemleri, yakın tarihte, Irak işgali sonrasında Irak Ulusal Kütüphanesi ile birlikte Kur'anlar Kütüphanesi, Kraliyet Dönemine ait

¹⁰¹ N. Parlak, Dergipark, İstem, Yıl:16, Sayı:32, 2018, s.215, "Endülüs'te Kitap Yakma Hâdiseleri", Erişim tarihi: 08.11.2019, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/610551>)

¹⁰² F. Baez, Kitap Kırımının Evrensel Tarihi, 2. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2019, s.223.

¹⁰³ U. Eco ve J.C. Carriere, "Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın", Can Yayınları, 1. Baskı, 2010, s. 211.

arşivlerde ve Osmanlı Devleti'ne ilişkin belgelerde gerçekleştirilmiştir¹⁰⁴. Söz konusu kütüphanede yalnızca Arap ya da Osmanlı tarihi yanmıştır demek hata olacaktır. Çünkü söz konusu kütüphanede insanlık tarihine ilişkin büyük bir kayıp yaşanmıştır. Iraklı kütüphanecilerin raporlarına göre yaklaşık bir milyon kitaba zarar verildiği ifade edilmektedir¹⁰⁵. Burada yağmalanan yazma eserlere ilişkin olarak ise kaçak olarak elde değiştirmiş olabileceklerine ilişkin iddialar bulunmakla birlikte, müze sayılarının artması ve büyük sermayelerin ortaya çıkmasına bağlı olarak artan alım gücünün eserlere olan talebi de arttırdığı ve emperyalist güçlerin böyle girişimleri olduğu da iddia edilmektedir¹⁰⁶.

Suriye ve Bosna Hersek'in de işgalleri sonrası maalesef benzer olaylar oralarda da yaşanmıştır. 1991 yılında Çeçenistan Sovyetler Birliği'nden kopup bağımsızlığını ilan edince de benzeri eylemler başlamış ve 1995 yılında Ulusal Kütüphane, Ulusal Çocuk Kütüphanesi, Ulusal Tıp Kütüphanesi, üniversite kütüphanelerini ve Merkezi Bilim Kütüphaneleri tahrip etmiştir¹⁰⁷. Özetle “bilgi soykırımı¹⁰⁸” olarak tabir edilebilecek bu hadiseler, kütüphanelerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır çünkü bilgi ile olan akış kesildiğinde toplumları arzu edilen şeye inandırmak daha kolay olmaktadır ve kimi zaman politik ve stratejik amaçlar için bu eylem defalarca gerçekleştirilmiştir. Yalnızca bilgi aktarımı ve temini bakımından değil aynı zamanda toplumların kimlik inşasında önemli bir rolü olan kütüphanelerin toplumsal yeri oldukça kritiktir. Kütüphaneler bütün bu sebeplerle oldukça dikkatli incelenmesi gereken bir alan olarak çalışmadaki yerini almıştır.

¹⁰⁴ F. Baez, age., s.284.

¹⁰⁵ ibid, s.288.

¹⁰⁶ Y. Gökdaş, “Suriye ve Irak'ta Yağmalanan Eserlerin Tarihi”, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Sosyolojik Boyutu, S.40, s. 14.(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/465245>)

¹⁰⁷ F. Baez, age., s.276.

¹⁰⁸ İndigo Dergisi, Erişim Tarihi: 05. 12. 2018, (<https://indigodergisi.com/2014/07/bilgi-soykirimlari/>)

Kütüphaneler başlığı altında, halk kütüphaneleri, milli kütüphane, üniversite kütüphaneleri ve örgün ve yaygın eğitim kurumu kütüphaneleri başlıkları altında veriler sunulacak olup kütüphane hizmetlerine ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

3.7.1. Halk Kütüphaneleri

Halk kütüphaneleri, “kadın, erkek, her yaşta, her düzeyde ve her meslekten okuyucunun, her konudaki düşün ve sanat ürünlerinden parasız ve özgürce yararlanmasını sağlayarak bulundukları bölgenin kültürel, toplumsal ve teknik kalkınmasına yardımcı olmaya çalışan kütüphaneler” olarak tanımlanmaktadır¹⁰⁹.

Türkiye’deki halk kütüphanelerinin, halk kütüphanelerinde bulunan kitap sayılarının ve kütüphaneye kayıtlı kullanıcı sayılarının bulunduğu Tablo 6’da kütüphane sayılarının 2008-2018 yılları arasında, 2013 yılı ile birlikte artmaya başladığı görülmektedir. Kütüphane sayılarının gerileme gösterdiği, yıllardan olan 2009 yılında ise, kütüphanelerde bulunan kitap sayısının artması dikkat çekici bir detaydır. Bunu ise, kütüphane sayısı azalmış olsa bile kitap alımlarının devam ettiği yorumlamanın mümkün olduğu düşünülmektedir. Veri yıllar için yapılan hesaplama sonucu bir halk kütüphanesine ortalama 14.720 kitap düştüğü görülmektedir.

Türkiye’de bulunan halk kütüphanelerinin iller bazında dağılımı incelendiğinde en çok kütüphanenin yer aldığı illerin başında 45 kütüphane ile Ankara gelmektedir. Ankara’nın ardından İstanbul, İzmir, Konya ve Nevşehir 38 kütüphane ile en çok kütüphaneye sahip iller arasında yer almaktadır. En az kütüphanenin bulunduğu iller

¹⁰⁹ T.C. KTB, Bozüyük İlçe Halk Kütüphanesi Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 03.10.2019, <http://bilecikbozuyuk.kutuphane.gov.tr/TR-100369/halk-kutuphaneleri-tanimi.html>

ise, 4 adet kütüphane ile Ardahan, Bayburt, Bartın ve Hakkâri; 3 adet kütüphane ile Iğdır ve Kilis'tir¹¹⁰.

Tablo 6: Halk Kütüphanelerine İlişkin Veriler

Yıllar	Kütüphane sayısı	Kullanıcı sayısı	Kitap Sayısı
2008	1.156	19.034.750	13.662.483
2009	1.149	19.929.836	14.093.896
2010	1.136	19.280.441	14.528.550
2011	1.118	18.826.715	15.621.478
2012	1.112	19.545.940	15.785.280
2013	1.118	20.232.069	16.099.993
2014	1.121	20.787.765	17.111.825
2015	1.130	23.529.016	18.097.101
2016	1.137	23.266.599	18.828.188
2017	1.146	25.091.232	19.993.613
2018	1.162	28.242.986	19.966.573

Kaynak: TÜİK¹¹¹

3.7.2. Milli Kütüphane

Milli Kütüphane'nin kurulması için çalışmalar başlamadan önce 1945 yılında Türkiye'de 82 halk kütüphanesi, bu kütüphanelerde de 658.698 adet 230 halk okuma odasında 17.657 adet, halkevlerinin 395 kütüphanesinde 648.408 kitap bulunmaktadır. Üniversiteler, yüksekokullar ve eğitim kurumları da eklendiğinde de toplam kitap sayısı

¹¹⁰ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "Kültür İstatistikleri Veri Tabanı", Erişim Tarihi: 07.10.2019, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086

¹¹¹ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), "Kültür İstatistikleri Veri Tabanı", Erişim Tarihi: 07.10.2019, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086

yalnız 1.600.000 adettir. Aynı yıllarda Amerika’da bulunan 15.000 kütüphanedeki kitap sayısının 230.000.000 olduğu bilinmektedir. Türkiye’deki kütüphane sayısı ve kütüphanede bulunan kitap sayısı o yıllarda, Balkan Devletleri ile kıyaslandığında bile düşük kalmaktadır. Bir milli kütüphane kurulmasına en çok önem veren isimlerden biri olan Adnan Ötüken ve şahsi çabaları ile bir milli kütüphane oluşturulmasına yönelik çalışmalar başlatılmış ve 8000 adet eserden oluşan bir derme hazırlanmıştır¹¹². Koleksiyon 60.000 adet esere ulaştığında söz konusu koleksiyonu kamunun hizmetine açabilmek için başka bir binaya taşınılmıştır. Bu bina, bugün Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi olarak faaliyetini sürdüren Ankara Kumrular sokakta yer alan binadır¹¹³. 1983 yılında, Milli Kütüphane şu anki binasına taşınmış olup 17 Eylül 2018'den bu yana kullanıcılara 7/24 saat hizmet vermektedir.

Milli Kütüphanede yer alan kitap sayısının ve kitap dışı materyal sayısının gösterildiği Tablo-7 incelendiğinde, 2018 yılı itibariyle Milli Kütüphane’deki kitap sayısının 1.463.488 adede ulaştığı, kitap dışı materyalin ise 197.216 adede ulaştığı görülmektedir.

Milli Kütüphane ’den yararlanan kullanıcı sayısı 2008-2018 yılları arasında, %35 artmıştır. Yine son 10 yıllık dönemde Milli Kütüphane ’ye kayıtlı üye sayısı da %75 gibi büyük bir artış göstermiştir. Bilgiye ulaşmanın giderek kolaylaştığı 2008-2018 yılları arasındaki dönemde bu verilerdeki artışı, Milli Kütüphane’nin araştırmacılar ve diğer kullanıcılar için hala oldukça önemli bir kitap ve materyal rezervi olarak görüldüğünü göstermektedir. Yalnızca vatandaşlara kitap temin etmek gibi temel bir

¹¹² A. Ötüken, “Kütüphaneciliğimiz İçin... Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu ve Türkiye’de Kütüphanecilik Öğretiminin Tarihçesi”, İlk-San Matbaası, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, 30. Yıl Dizisi, Ankara, 1979, s.7.

¹¹³ T.C. KTB, Milli Kütüphane Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://www.mkutup.gov.tr/tr/Sayfalar/Hakkimizda/Tarihce-Kronoloji.aspx>

amaç dışında milli kütüphanenin içerisinde bulunan yazma eserler bakımından kültürel bir miras barındırdığını söylemek mümkündür.

Tablo 7: Milli Kütüphaneye İlişkin Veriler

Yıl	Kitap Sayısı	Kitap Dışı Materyal Sayısı	Yararlanan Kişi Sayısı	Kayıtlı Üye
2008	1.226.676	199.723	468.301	13.625
2009	1.253.232	208.451	695.782	20.334
2010	1.284.639	201.557	771 331	22 929
2011	1.328.895	215.786	664.178	29.415
2012	1.383.181	224.334	693.403	24.550
2013	1.444.021	137.549	651.336	24.737
2014	1.545.702	144.110	555.859	28.356
2015	1.261.696	147.795	524.129	36.220
2016	1.298.952	155.622	636.488	26.996
2017	1.410.489	184.316	629.905	26.478
2018	1.463.488	197.216	633.999	23.747

Kaynak: TÜİK¹¹⁴

3.7.3. Üniversite Kütüphaneleri

2019 yılı itibariyle Türkiye’de toplam 209 üniversite bulunmaktadır¹¹⁵. Bu üniversitelere ilişkin kütüphane verileri ise Tablo 8’de gösterilmektedir. Tablo 8’deki veriler ışığında, 209 üniversite için 598 adet kütüphanenin varlığı her üniversiteye 2’den fazla kütüphane düşüyor diye düşündürse de, toplam kitap ve kütüphane sayısının ortalaması hesaplandığında bir kütüphaneye 23.887 adet kitap bulunduğu, bir kütüphaneye ise ortalama 5.126 kayıtlı kullanıcı olduğu görülmektedir. 5.126 kullanıcı

¹¹⁴ Türkiye İstatistik Kurumu, “Kültür İstatistikleri Verileri”, Erişim Tarihi: 07.10.2019 http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086

¹¹⁵ Yüksek Öğretim Kurumu, “Üniversite Verileri”, Erişim Tarihi: 02.05.2019 <https://istatistik.yok.gov.tr/>.

için ortalama 23.887 adet kitabın yeterli olmadığı düşünülmektedir. Her ne kadar üniversitelerin ortalama 2 kütüphanesi var gibi görünse de belki bu noktada üniversite kütüphanelerinin kataloglarının yeterliliği tartışılmalıdır. Bunun ardındaki sebebinin, kütüphanelerde bulunan toplam kitap sayısı 2008-2018 yılları arasında %88 artarken, kullanıcı sayısının aynı dönem için %207 artış olması ve bu artışın kitap sayısındaki artışla karşılanamaması olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 8: Üniversite Kütüphanelerine İlişkin Veriler (2008-2018)

Yıl	Kütüphane Sayısı	Kayıtlı Üye Sayısı	Kitap Sayısı	Kitap Dışı Materyal Sayısı
2008	416	1.273.418	9.313.197	1.048.396
2009	435	1.520.361	9.929.087	1.186.287
2010	473	1 968 450	10 837 368	1 013 202
2011	487	2.029.429	11.697.790	1.174.303
2012	512	2.190.633	12.584.612	1.359.440
2013	533	2.896.211	13.408.159	1.045.236
2014	559	3.870.112	14.365.326	1.113.001
2015	555	3.820.761	15.256.746	1.147.228
2016	552	3.810.634	15.236.013	1.178.267
2017	564	3.814.500	16.385.532	1.419.154
2018	598	3.912.306	17.600.015	1.233.377

Kaynak: TÜİK¹¹⁶

Üniversite kütüphaneleri arasında, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 1945 yılında 140.000 kitap sayısı ile en zengin kütüphane olarak hizmet vermektedir¹¹⁷. Bugün de

¹¹⁶ TÜİK, “Kütüphane Verileri”, Erişim Tarihi: 03.11.2019, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086

¹¹⁷ A. Ötüken, age., s.7.

bünyesinde barındırdığı 1928 tarihli “Harf Devrimi” öncesi eserler ile Nadir Eserler Kütüphanesi ile farklı bir konumda yer almaktadır¹¹⁸.

3.7.4. Örgün ve Yaygın Eğitim Kurumu Kütüphaneleri

Örgün ve Yaygın Eğitim Kurumu Kütüphaneleri resmi okul, özel okul ve özel kurs kütüphanelerini kapsamaktadır. TÜİK verilerine göre, örgün ve yaygın eğitim kütüphanelerinin sayısı, 2017 yılında 2016 yılına göre %3,2 azalarak 26.415 olmuştur. Örgün ve yaygın eğitim kütüphanelerindeki kitap sayısı, 2017 yılında 2016 yılına göre %2,6 azalarak 26.707.127 olmuştur¹¹⁹. Ayrıca, “estetik ve ergonomik tasarımıyla öğrencilerin okullarda bilgiyi sevmeye, öğrenme ve dinlenme etkinliklerine imkân veren sosyal etkinlik alanları” olarak tanımlanan zenginleştirilmiş kütüphanelerin (z-kütüphane) sayısı, Türkiye genelinde 1640 adettir¹²⁰.

Singapur’da yürütülen bir anket çalışmasında, katılımcı çocuklardan boş zamanlarında okumak için kullandıkları kitaplarını nereden aldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Çocukların yüzde 34’ünün boş zamanlarında kullandıkları okuma kitaplarını halk kütüphanelerinden, yüzde 32’sinin kitapçılarından aldığı, yüzde 25’inin de okul kütüphanelerinden aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın sonunda, son yirmi yıl boyunca Singapur’da uluslararası mega-kitapçıların artmasının kitapçılarından kitap alım oranını arttırdığı yorumu yapılmıştır. Ankete katılan öğrencilerin sadece dörtte birinin okul kütüphanelerinden materyal ödünç alması ise endişe verici olarak nitelendirilmiştir. Bunun muhtemel sebebinin ise, ilkokulların çoğunda profesyonel

¹¹⁸ İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 03.10.2019, <https://kutuphane.istanbul.edu.tr/tr/content/iu-kutuphaneleri/iu-mk-nadir-eserler-kutuphanesi>

¹¹⁹ TÜİK, “Kütüphane İstatistikleri, 2018”, Erişim Tarihi: 03.10.2019, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30595>

¹²⁰ T.C.MEB Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü, “Z-Kütüphane Haritası”, Erişim Tarihi: 03.11.2019, <http://z-kutuphane.meb.gov.tr:8076/zharita.html>

öğretmen-kütüphanecilerin istihdam edilmiyor olabileceği ifade edilmiştir.¹²¹ Türkiye’de kitap temininin nerden yapıldığına ilişkin bir araştırmaya bu çalışma için yapılan hazırlık sırasında rastlanmamıştır. Ancak söz konusu çalışmanın sonucundan yola çıkarak iyi kütüphaneciler yetiştirildiği ve istihdam edildiği durumda bireylerin kütüphaneleri daha verimli kullanabildiği görülmüştür. Devlet tarafından var olan kütüphanelerin içeriklerinin zenginleştirilmesinin yanı sıra kütüphanecilikte uzman kişilerin istihdam edilmesi, halka kütüphaneleri sevdirecek, tanıtacak faaliyetler yapılması gerektiği düşünülmektedir. Türkiye’de, Milli Eğitim Bakanlığı kadroları arasında “kütüphaneci” kadrosu bulunmadığı, özel eğitim kurumları hariç Milli Eğitim Bakanlığının resmi okullarında kütüphaneci çalışmadığı¹²² bilgisi dikkate alındığında bu kadronun oluşturulması ve kütüphanecilerin, kütüphane ve dokümantasyon uzmanlarının düzenli eğitimlere tabi tutulmaları ve bibliyografya konusundaki tekniklerin yenilenmesine yönelik eğitimlerin verilmesi de okuma kültürüne yönelik önemli politikalar arasında sayılmaktadır¹²³. Bu kapsamda, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullardaki kütüphanelerin zenginleştirilmesi, kütüphanesi olmayan okullara ivedilikle kütüphane hizmetinin götürülmesi ve kütüphaneci kadrosu ile öğrencilerin kitaba erişiminde eşitlik sağlanması gerekmektedir. Okul kütüphanelerinin nitelikli eğitimin vazgeçilmez unsurları olduğu düşünüldüğünde okul öncesi süreçte kitapla tanışan, okumayı alışkanlık edinmiş bir neslin güçlü bir entelektüel sermayesi olacaktır¹²⁴.

¹²¹ S. Majid, ve V. Tan, “Understanding the Reading Habits of Children in Singapore”, “**Journal of Educational Media & Library Sciences**”, S:45, s.191-192. https://www.researchgate.net/publication/26496798_Understanding_the_Reading_Habits_of_Children_in_Singapore

¹²² A. İleri, “Okuma Kültürü ve Okul Kütüphaneleri Raporu 2017”, **Türk Kütüphaneciliği Dergisi**, S:31, s. 262.Erişim Tarihi: 21.11.2019, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/805144>

¹²³ A. Garzon, age.,s.34.

¹²⁴ A. İleri, agm., s.262.

3.7.5. Ödünç Verme Faaliyeti

Kullanıcıların kütüphanelerden materyal temin etmesi olarak tanımlanabilecek ödünç verme faaliyeti kütüphanelerin temel görevlerinden birini oluşturmaktadır. 2015, 2016, 2017 yılları için sırasıyla ödünç verme faaliyeti kapsamında verilen materyal sayıları sırasıyla, 8.840.545, 9.012.110 ve 10.443.581 olarak gerçekleşmiştir. Ödünç verme sayısının 2016 yılında %2 arttığı, 2017 yılında ise 2016 yılına göre %16 arttığı görülmektedir. Verilerde e-kitaplara ilişkin ödünç verme bilgisine ulaşılamamıştır. 2017 yılına ilişkin bir veride, kullanıcıların kütüphanelerden yararlanma biçimlerinin dağılımında, kütüphane materyalinden yararlanma oranının %44 olduğu, ödünç materyal alanların oranının %25 olduğu, kendi materyalinden yararlananların ise %31 olduğu görülmektedir¹²⁵.

Kullanıcılar bakımından ödünç verme faaliyeti değerlendirildikten sonra ödünç verme faaliyetinin bir de hak sahibi tarafına ilişkin bir inceleme yapılması gerekmektedir. Ödünç verme faaliyeti karşılığında eser ve hak sahiplerinin yasal bir hak olarak belirlenmiş devletçe ödenmesi gereken bir tazmin şekli olarak ödünç verme hakkına değinilmesi gerektiği düşünülmektedir. Eser sahipleri ve diğer hak sahipleri için önemli bir gelir kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Örneğin, İngiltere’de 24.000 civarında hak sahibi her yıl 6000 pounda kadar ödeme almaktadırlar ve bu ödemeler çoksatanların (*bestseller*) yazarı olmayanlar bakımından en ciddi gelir kaynağını oluşturmaktadır. ¹²⁶ 5846 sayılı Kanun ile tanınmış haklar kapsamında, kütüphanelerdeki ödünç verme faaliyetine devletçe bir tazminat bedeli ödenmediği ancak Kanuna ilişkin değişiklik çalışmalarında bu hususun da ele alındığı

¹²⁵ T.C. KTB, Kütüphaneler ve Yayınlar genel Müdürlüğü, “Halk Kütüphaneleri Kullanıcı İstatistikleri” <https://kygm.ktb.gov.tr/TR-204976/halk-kutuphaneleri-kullanici-istatistikleri.html>

¹²⁶ J. Parker, “The Public Lending Right And What It Does”, 2018, Erişim Tarihi: 30.11.2019, https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/03/article_0007.html

bilinmektedir. Bir tazmin mekanizması olarak düzenlenen bu hakkın ödenmesinin eser üretimini teşvik etmek için önemli olduğu düşünülmektedir.

3.8. Gazete ve Dergi Sayıları ve Tirajları

2009-2018 yılları için gazete ve dergi sayıları ve bunlara ilişkin baskı sayılarının gösterildiği, Tablo 9’da yer alan veriler incelendiğinde gazete sayısının 2013 yılında en yüksek seviyeye ulaştığı, yerel, bölgesel ve ulusal gazete sayısının toplam 7158’e ulaştığı görülmektedir. 2009 yılından 2013 yılına kadar artarak en yüksek sayıya ulaşıldıktan sonra, toplam gazete sayısında düşüş yaşandığı görülmektedir. Söz konusu yıllar için gazete sayısındaki ortalama %59’luk pay ile en büyük pay yerel gazetelerindir. Ulusal gazetelerin payı aynı dönem için %36, geri kalan pay ise bölgesel gazetelerindir.

Tablo 9:Yıllara Göre Gazete ve Dergi Sayıları ve Tirajları

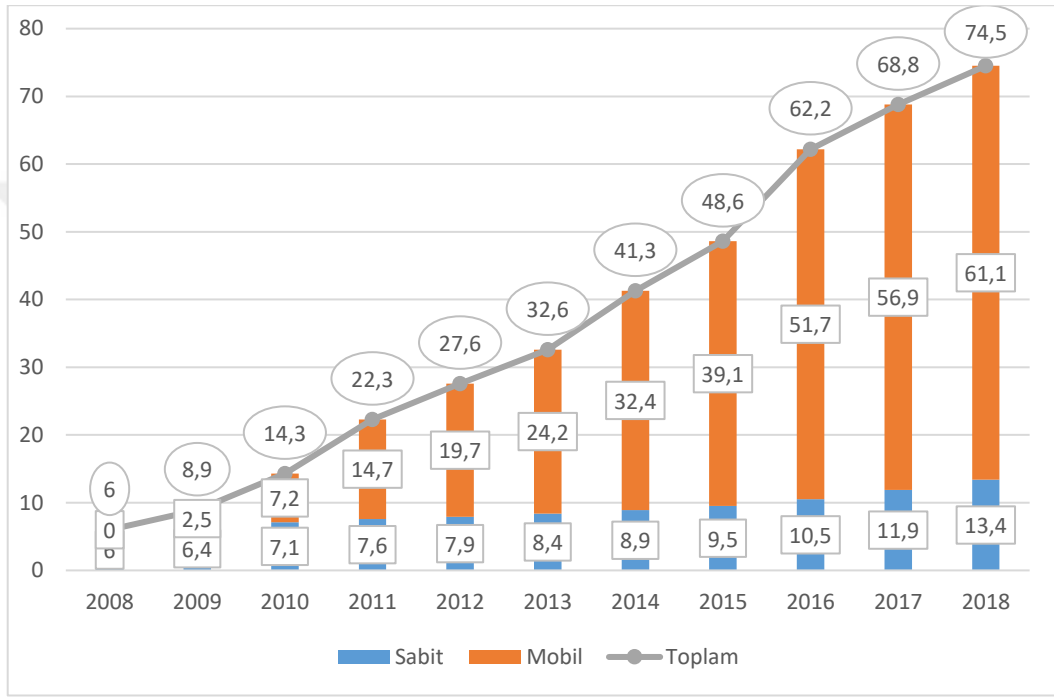
Yıl	Gazete Sayısı	Dergi Sayısı	Gazete Yıllık Tiraj Sayısı	Dergi Yıllık Tiraj Sayısı
2009	6.073	1.907	1.761.318.691	99.564.507
2010	6.459	2.098	1.946.612.851	111.368.483
2011	6.778	2.237	1.721.590.146	104.943.785
2012	7.109	2.342	1.749.219.011	129.439.544
2013	7.158	2.359	1.909.495.223	134.973.246
2014	7.120	2.307	1.803.467.639	104.541.222
2015	6.802	2.262	1.676.001.223	106.563.728
2016	6.265	2.050	1.315.078.481	72.650.928
2017	6.124	2.234	1.302.133.900	83.269.285
2018	5.962	2.250	1.052.089.574	60.044.765

Kaynak: TÜİK¹²⁷

¹²⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, “Kültür İstatistikleri Veri Tabanı”, Erişim Tarihi: 07.10.2019, (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086)

Dergi sayıları için gazete sayısındaki gibi bir düzenli artış ya da azalış trendinden bahsetmek mümkün değildir. Ancak söz konusu yıllar için dergi sayısında da en yüksek sayı 2013 yılında gerçekleşmiştir.

Şekil 8: Geniş Tabanlı İnternet Abone Sayısı (2008-2018)

Kaynak: BTK¹²⁸

Teknolojik ilerlemeler ile kültür hayatında önemli bir renk olan dergi ve gazetelerin şekil değiştirdiği ve önemini kaybettiği ya da bilgi edinmenin formunun değiştiği düşünülmektedir. İnternet kullanıcısı sayılarındaki oranlara bakılarak bu fikrin doğrulanabileceği düşülerek şekil 8’de geniş tabanlı internet abone sayılarına yer verildiği görülecektir.

¹²⁸ Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Raporu, BTK, Erişim Tarihi: 02. 03. 2019. (<https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/pazar-verileri/2018-q4.pdf>)

Şekil 8 incelendiğinde, 2013 yılında 32,6 milyon olan internet kullanıcısı sayısının, %128 artarak 2018 yılında 74,5 milyona ulaştığı görülmektedir. İnternet kullanımındaki bu ciddi artış bireylerin boş zaman kullanım alışkanlıklarını değiştirdiği gibi aynı zamanda okuma alışkanlıklarını ve kişilerin haber alma yöntemlerini de değiştirmiştir demek mümkündür.

3.9. E-Kitap

Bilginin iletim formunun ve hızının son derece hızlı değiştiği günümüz toplumunda, gazete ve dergi başlığı altında basılı materyallerin de tür değiştirdiğine değinilmişti. Kitap da geleneksel okuma aracı olarak zamanla yerini teknolojinin yeni ürünlerine bırakacak mı ihtimali zaman zaman tartışma konusu edilmektedir. Umberto Eco'nun bu konudaki görüşünü, *“Kitap tıpkı kaşık, tekerlek ve makas gibidir. Bir kere icat edildikten sonra daha iyisini yapamazsınız... Belki bileşimine giren unsurlar gelişim gösterecektir, belki sayfaları kâğıttan olmayacaktır artık. Fakat neyse o olarak kalacaktır.”* şeklinde ifade etmektedir. Ayrıca kitap aracılığıyla okumanın bilgisayar üzerinden okumaya kıyasla daha esnek bir yöntem olduğunu da belirtmiş, elektrik ya da bilgisayar gibi araçlar olması gerektiği üzerinde durmuştur¹²⁹. Her ne kadar e-kitap üzerinden okuma için bilgisayar dışı araçlar teknoloji aracılığıyla gelişmiş olsa da kitabın daha “bağımsız” bir okuma aracı olduğu açıktır. Gelecekte ne olacağını tahmin etmek zor olsa da, bugün e-kitabın durumuna bakıldığında, geçmiş beklentileri karşılamadığı görüldüğünden hem Türkiye hem Dünya genelinde çok hızlı bir gelişim kaydedilmesini beklemek hata olacaktır. Bu başlık altında ülkemizdeki e-kitap verileri ile e-kitaba olan ilgi değerlendirilecek olup basılı nüshaların yayıncılık sektöründeki yerini hem Türkiye’de hem Dünya’da koruyup koruyamayacağı incelenecektir.

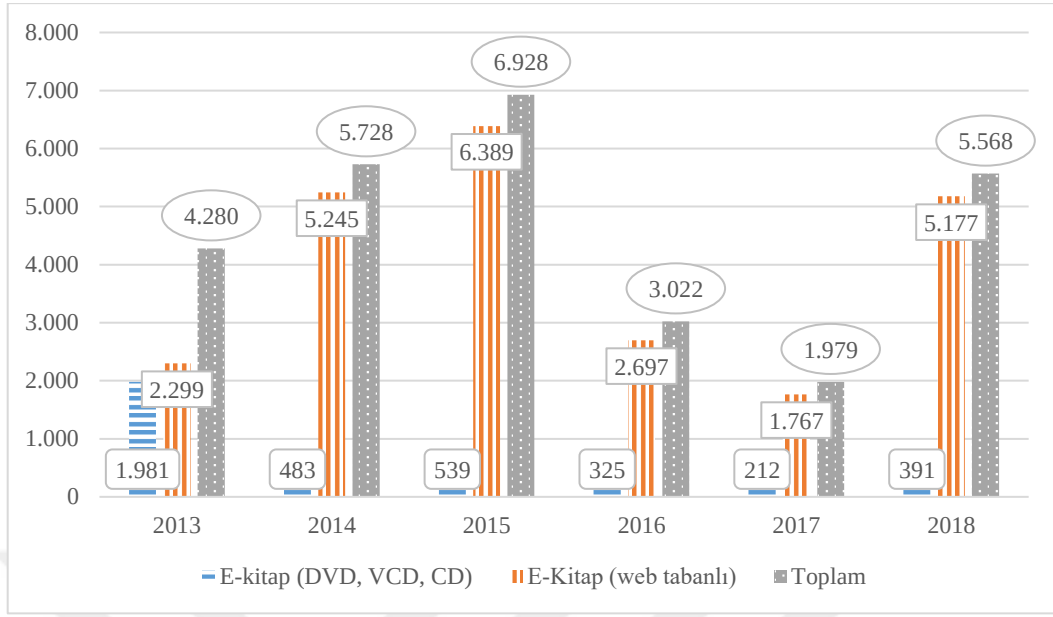
¹²⁹ U. Eco ve J.C. Carriere, age, s. 16-17.

E-kitap, ilk kez 1990'lı yılların sonunda piyasadaki yerini almıştır. O yıllardan sonra günümüze gelinceye dek birçok özelliği değişim göstermiştir. 2000'li yıllarda ise dijital yayıncılıkta, yazılımlarının çoğalması, yeni yazılımlar sonucu ortaya çıkan yeni e-kitap formatları, satış için elektronik yayınevlerinin kurulması, e-kitap okuma araçlarının gelişmesi gibi gelişmeler yaşanmıştır¹³⁰. Ancak 2000 yılından günümüze gelene dek e-kitabın geleceğin okuma aracı olacağı beklentisini karşılamadığı Şekil 9'daki ISBN verileri ile görülmektedir. Bunun nedenlerine bu bölümde değinilecek olmakla birlikte, e-kitabın yayılmasının önündeki engellerden birinin de okumak için bir aracı gerektiriyor olması hususunun incelenmesi gerektiği düşünülmektedir. Yapılan bir çalışmada e-kitap okuma cihazı olarak ifade edilen (Kindle, Kobo vb.) gibi araçlara sahip olma yüzdesi, Türkiye'de toplumun yalnızca %1,9'una denk gelmektedir. *“Tablet, kindle (e-kitap okuyucu), bilgisayar veya telefondan, diğer bir deyişle dijital ekranlardan ne sıklıkta kitap okuyorsunuz?”* sorusuna verilen yanıt ise, Türkiye geneli için %2,4 olarak gerçekleşmiştir¹³¹. Bu veriler ve şekil 9'da yer alan ISBN verileri dikkate alındığında Türkiye'de basılı kitabın yerini e-kitaba devretmesinin oldukça zor olduğu görülmektedir.

¹³⁰ I. Önder, (2011). “E- kitap ve Dünyada Elektronik Kitap Yayıncılığı”, **Türk Kütüphaneciliği Dergisi**, s.100, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/576/571>.

¹³¹ Okuyay, Okuma Kültürünü Yaygınlaştırma Platformu, Konda Araştırma Danışmanlık, “Türkiye Okuma Kültürü Araştırması” 2019,

Şekil 9: E-kitap ISBN sayıları (2013-2018)

Kaynak: TÜİK(KYGM)

Şekil 9’da 2013-2018 yılları arasında e-kitap için alınan ISBN sayılarına yer verilmiştir. 2013 yılından 2015 yılına kadar toplamda artış göstermekte olan e-kitap sayısı, 2016 yılına gelindiğinde büyük bir kayıp yaşamış ve bir önceki yıla göre %56 oranında küçülmüştür. 2013 yılı sonrası yaşanan bu büyüme, e- kitabın basılı kitabın yerini alacağına dair inanışla sektörün girişimde bulunması olarak açıklanmaktadır. 2017 yılında da küçülme devam etmiş ve toplam e-kitap sayısında 2016 yılına göre %34 oranında bir küçülme daha yaşanmıştır. 2018 yılında ise e-kitap yayıncılığının tekrar canlanma eğilimine girdiği görülmektedir. E-kitap sayısının hacmi nerdeyse 2 katına ulaşmıştır. Veriler incelendiğinde görüldüğü üzere söz konusu dönem için standartlaşmış bir büyüme hızından bahsetmek mümkün değildir. Verilerde görüldüğü üzere, e-kitap piyasasının henüz piyasadaki yerinin sağlamlaşmadığı yorumu yapılması mümkündür.

E-kitabın istenilen popülerliği yakalayamamasındaki sebeplere ilişkin olarak sektör temsilcileri tarafından yapılan açıklamalarda, ilk akla gelen husus olan; kitabın

geleneksel formunun terk edilemiyor olmasından ziyade başka sebepler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Öncelikle e-kitap fiyatlarının tüketicinin beklentilerini karşılayacak düzeyde ucuz olmadığı, bunun da aslında kitaba kıyasla kâğıt ve fiziki depo maliyeti olmayan e-kitapların başkaca maliyetleri bulunması sebebiyle gerçekleştiği ifade edilmektedir. E-kitapların korsan yöntemler ile çoğaltımı ve dağıtımı oldukça kolay olduğundan e-kitabı korumaya yönelik alt yapı kurulum maliyetlerinin ve koruyucu önlemlerin çok maliyeti olabildiği, gelişen teknolojik şartlara uyum için sürekli altyapının güncellenmesi gerektiği, depolama maliyeti bulunmuyor olsa bile dağıtımcılar tarafından yüksek bedeller istendiği ve fiyatların bu yüzden beklenen seviyede düşük olmadığı, yasal koruma mekanizmalarının ise güncel durum için yeterli olmadığı dile getirilmiştir. Ayrıca, günümüz dünyasında elindeki teknolojik araçlar sayesinde istediği ürüne hızla erişmeye alışmış olan tüketicileri, arzı yukarıda sayılan sebeplerle az olan, az çeşitli e-kitapların tatmin etmediği hususuna değinilmiştir¹³². Türkiye’de halen, çok satan kitapların elektronik versiyonlarının satışa sunulma oranı Avrupa’daki oranların gerisinde kaldığı görülmektedir¹³³.

E-kitap fiyatlarına ilişkin olarak, değerlendirilmesi gereken bir başka husus ise KDV oranıdır. 09.12.2018 tarihli 475 sayılı Cumhurbaşkan Kararı ile Elektronik ortamda satılan gazete ve dergiler, elektronik kitap (e-kitap) ve benzeri yayınların elektronik ortamda satışı üzerindeki katma değer vergisi %’8’den %18’e yükseltilmiştir. Bu da e-kitap ve basılı kitap arasındaki zaten az olan fiyat farkını daha da azaltacak bir düzenleme olarak görülmektedir.

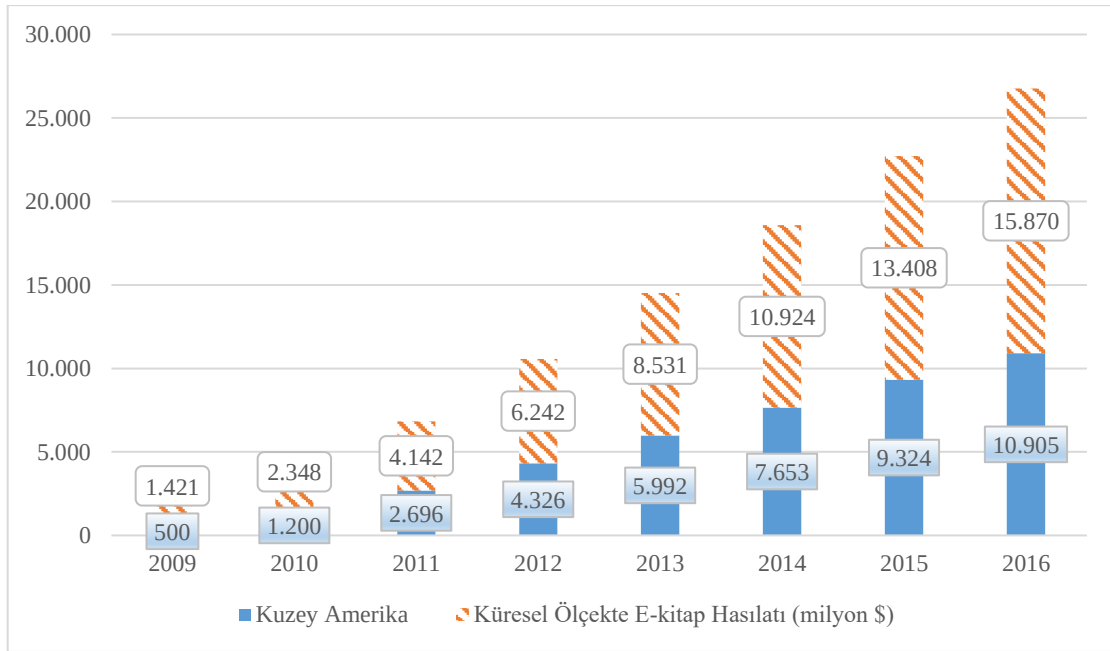
¹³² Jounro İnternet Sitesi, “E-kitap neden yaygınlaşmıyor?”, Erişim Tarihi: 03.05.2019, (<https://jounro.com.tr/turkiye-e-kitap-neden-yayginlasmiyor>)

¹³³ Ç. Kalburan, “E-Kitap Çağı ve Türkiye’de E-Kitap Sektörü”, **Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi**, C:1,S:1,2014,s.31. Erişim Tarihi: 03.05.2019, (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/424138>)

Sektörün artan kâğıt fiyatlarının maliyetinden kurtulabilmek 2018 yılında ise son iki yılda kurda yaşanan yükseliş sonrası sektörün e-kitabı tekrar denemeyi düşündüğü fikri oluşmuş ve bu yönelim ile devletin de vergi gelirlerini arttırmak için böyle bir düzenlemeyi tercih etmiş olabileceği değerlendirilmektedir. Ancak e-kitaba uygulanan KDV oranının %8’den %18’e yükseltilmesi ile arzın karşısında talep bulup bulmayacağı ve KDV artış oranının tüketiciye mi yayıncıya mı yükleneceği merak edilmektedir.

Dünya’da e-kitabın konumuna ilişkin olarak Şekil 10’da e-kitaptan elde edilen hasılatla ilişkin bilgiler verilmektedir. Türkiye e-kitap satış verileri halen resmi bir kaynak aracılığıyla elde edilemiyor olup söz konusu veri çalışmaları hem basılı (fiziki) nüshalar için hem de e-kitap için yapılmalıdır. Şekil 10’da görüldüğü üzere, 2009’dan 2016 yılına kadar küresel e-kitap hasılatının, 1,4 milyar dolardan 15,8 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Grafikte ele alınan tüm veri yılları için 2009 yılı hariç küresel e-kitap hasılatında en büyük payın Kuzey Amerika’ya ait olduğu görülmektedir. 2009 yılında ise, Asya-Pasifik bölgesi için e-kitap hasılatı Kuzey Amerika’nın hasılatından daha yüksektir. 2009 yılında Kuzey Amerika e-kitap hasılatı, 500 milyon dolar iken, Asya Pasifik’in payı 817 milyon dolardır. Ancak 2010 yılında Kuzey Amerika’nın toplam hasılatı küresel ölçekte birinci sıraya yükselmiştir.

Şekil 10: Küresel Ölçekte E-kitap Hasılatı (2009-2016)

Kaynak: Statistica¹³⁴

E-kitap yayıncılığının gelişmesiyle birlikte, kültür endüstrilerinin en büyük handikapı olan her şeyi birbirine benzetme eğilimi olarak tanımlayabileceğimiz “*blockbuster sendromu*”¹³⁵ na alternatifler yaratan özyayıncılık (*self-publishing*) faaliyetleri gelişecektir. Özyayıncılık ile kurulan platformlar sayesinde yazmak isteyen ancak bir yayınevi bulmak için çeşitli engelleri olan herkesin önündeki engeller kalkmaktadır. Bu da sektörün en büyük problemlerinden olan nitelik ve çeşitlilik hususları için oldukça önemlidir. Tıpkı sinema filmlerinde olduğu gibi çok izlenen filmlerin de çok satan kitapların da içeriklerinin kaliteleri zaman zaman tartışılmaktadır. Özellikle son dönemde, sosyal medyada aracılığıyla tanınan ve bu popüleriteyi kitap yazmakta da kullanan kişilerin yazdığı kitapların oldukça eleştirildiği bilinmektedir. Piyasa risk sevmeyişi ve karlılık odaklı çalıştığı için bu tarz bir kitap çok satanlara

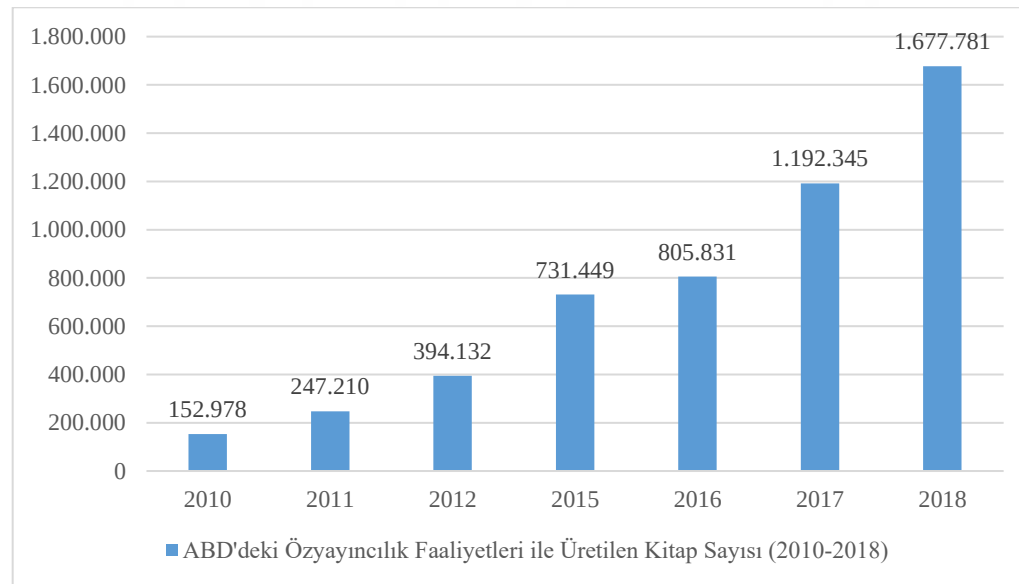
¹³⁴Statistica, “E-kitap Satış Verileri”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://www.statista.com/statistics/280249/global-e-book-revenue-by-region/>

¹³⁵ F. Lena, “Türkiye’nin Müzik Endüstrisinde Çeşitlilik”, Kreska Kültür Yayınları, 1. Baskı, 2018, s. 28.

girdikten sonra diğer yayınevlerince de benzerleri üretilmekte ve piyasaya sunulmaktadır. “Blockbuster sendromu” na çözüm olarak yüksek maliyetlerin olmadığı kişinin kendi kendisinin yayıncısı olması anlamına gelen özyayıncılık faaliyeti ile çeşitlilik yaratılabilecektir. Bu anlamda da e-kitabın ülkemizde yaygınlaşması büyük önem arz etmektedir.

E-kitabın en yüksek hasılat rakamlarına ulaştığı piyasalardan biri olan Kuzey Amerika piyasasında, e-kitap hasılatı küresel hasılatın 2009 yılı için %35’ine sahip iken bu oran, veri yılları içinde 2013’ten 2014 yılına geçiş hariç her yıl artış göstermiş ve 2016 yılında oldukça büyüyerek, %69’una ulaşmıştır. Bu kadar yüksek bir gelirin var olduğu ABD piyasasında özyayıncılık faaliyetinin gelişmiş olması da şaşırtıcı değildir. 2010-2018 yılları arasında gerçekleşmiş olan ABD’deki özyayıncılık verileri, şekil 11’de gösterilmektedir.

Şekil 11: ABD'de Özyayıncılık Faaliyetleri için Alınan ISBN Sayısı (2010-2018)

Kaynak: Statista¹³⁶

¹³⁶Statistica, “Özyayıncılık Verileri”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://www.statista.com/statistics/605067/isbn-self-published-books/>

Bugün değilse bile kitabın formunun yakın gelecekte değişeceği ve/veya değişmek zorunda kalacağı açıkça görülmektedir. Özellikle Türkiye gibi, yayıncılık sektörünün hammaddesi olan kâğıt girdisini üretemeyen, ülkeler bakımından eğer yeni bir kâğıt üretim politikası yaratılmazsa, kitabın bu formunun gerekli yasal zeminin varlığı halinde oldukça hızlı kabul göreceği düşünülmektedir¹³⁷.

3.10. Yayıncılık Sektörünün Perakende Pazar Büyüklüğü

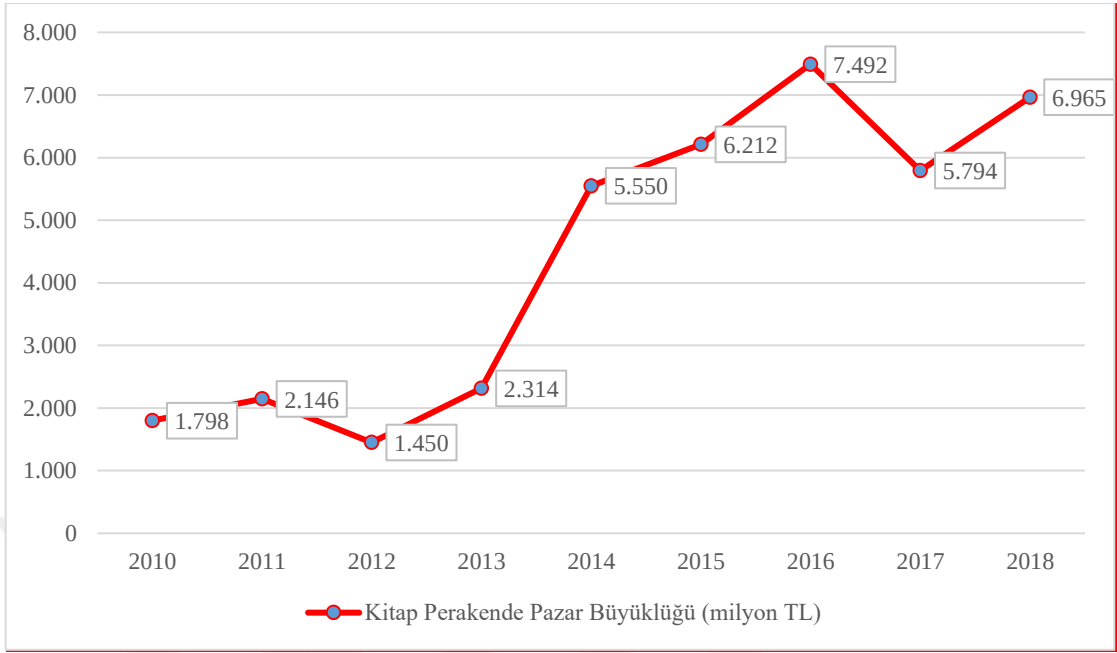
Türkiye’de kitap pazarının büyüklüğü, yayıncılık sektörünün yapısının ve dünya sıralamasında Türkiye’nin yerinin ele alınacağı bu kısımda Türkiye Yayıncılar Birliği ve Uluslararası Yayıncılar Birliği (IPA) verileri kullanılacaktır.

Türkiye’de yayıncılık sektörünün pazar büyüklüğüne ilişkin veriler yalnızca Türkiye Yayıncılar Birliği tarafından sunulmaktadır. Sektör tarafından sunulan bu verilerin, TÜİK verileri ile teyit edilme şansı bulunmamaktadır. Söz konusu bu eksikliğin giderilmesi için daha önce de belirtildiği gibi sektörün satış rakamlarının ve sektör büyüklüğünün ölçülmesine ayrıca bu ölçümlerde nasıl bir yöntem ile sektör büyüklüğü hesaplanıyor bunun açıklanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Şekil 12’de Türkiye kitap perakende pazar büyüklükleri 2010 ve 2018 yılları için gösterilmiştir. Veri yıllar için, 2012 yılına kadar artış veya azalış trendinden söz etmek mümkün değildir. 2013 yılından sonra, sektörün ciddi bir büyüme süreci yaşadığı görülmektedir. 2014 yılında, 2013 yılına göre, %139 büyüyen yayıncılık sektöründeki bu büyümenin bandrol ve ISBN sayılarında paralel büyüklükte bir artış görülmediğinden üretim kaynaklı olmadığı, satış kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

¹³⁷ Türkiye’de kâğıt üretimini ilişkin bilgilere sonraki bölümde değinilecektir.

Şekil 12: Türkiye Kitap Perakende Pazar Büyüklüğü

Kaynak: Türkiye Yayıncılar Birliği¹³⁸

Türkiye Kitap Perakende pazarı hacmi incelendiğinde, 2015 yılında 2014 yılına göre %11,9'luk bir büyüme; 2016 yılında ise 2015 yılına göre %20,6'luk bir büyüme görülmektedir. Bu büyüme trendi, 2017 yılına gelindiğinde yerini küçülmeye bırakmış ve 2016 yılına göre sektör %22,7 küçülmüştür. 2018 yılında ise sektör 2017 yılına göre %20,2 büyümüş olmasına rağmen 2016 yılındaki hacmine tekrar ulaşamamıştır.

2014-2018 yılları arasında yayın türlerine göre perakende pazar büyüklüklerinin gösterildiği Tablo 10'da, eğitim yayınlarının pazar büyüklüğünün 2016 yılından 2017 yılına geçildiğinde 3.857 milyon TL'den, 2.241 milyon TL'ye gerilediği görülmektedir. 2017 yılında yaşanan küçülmenin temel sebebi, Türkiye Yayıncılar Birliği tarafından yaşanan beklenmedik sınav değişikliklerinin eğitim yayıncılığı sektöründe yarattığı zarar¹³⁹olarak gösterilmiştir. Peki, eğitim sisteminde yaşanan değişiklik sonucu, eğitim

¹³⁸ TYB Resmi İnternet Sitesi, "Türkiye'de Kitap Pazarı Raporları", Erişim Tarihi: 07.12.2019, (<http://turkyaybir.org.tr/turkiyede-yayincilik/turkiye-kitap-pazari-raporlari/>)

¹³⁹ TYB Resmi İnternet Sitesi, "2017 Türkiye Kitap Pazarı Raporu", Erişim Tarihi: 07.12.2019, (<http://turkyaybir.org.tr/2017-turkiye-kitap-pazari-raporu/#.XcKA5lUzbIU>)

yayıncılarının zarar etmesi ile yayıncılık sektöründe %22,7'lik bir küçülme yaşanması mümkün müdür diye Tablo 10'da yer alan veriler incelendiğinde görülmektedir ki, 2017 yılında eğitim yayınları %41,9 küçülmüştür. Eğitim yayınlarında da veri yılları olan 2014-2018 yılları arasındaki payının düşüşün yaşandığı 2017 yılı hariç eğitim yayınlarının beş yıllık ortalama pazar büyüklüğü, tablo 11'de yer alan oranlarda da görüleceği üzere, %50 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda, sektörün yarısını oluşturan eğitim yayınlarının %40 küçülmesi ile sektörün %20 küçülmesi tutarlı olduğu görülmektedir.

Perakende Sektör büyüklüğü verilerinden yola çıkarak yayın türlerinin yüzdesel ağırlıklarının yer aldığı, Tablo 11'de, satılan bandrol verilerinde ve ISBN verilerinde de görüldüğü üzere sektördeki yine en büyük pay %42'lik ortalama oranı ile eğitim yayınlarına aittir. Ardından eğitim yayınlarını, kültür yayınları takip etmektedir. Akademik yayınların, sektör içindeki payı %2 ile veri yıllarda değişmez iken, ithal yayınların payı da %8 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 10: Kategorilerine Göre Türkiye Kitap Perakende Pazar Büyüklüğü

Yayın Türleri	2014	2015	2016	2017	2018
Eğitim Yayınları	2.855	3.181	3.857	2.242	3.252
Kültür Yayınları	2.180	2.371	2.937	2.935	3.022
Akademik Yayınlar	128	140	159	128	141
İthal Yayınlar	387	520	539	489	550
TOPLAM	5.550	6.212	7.492	5.794	6.965

Kaynak: Türkiye Yayıncılar Birliği- Veriler milyon ₺ cinsinden ifade edilmiştir.

Tablo 11: Yayın Türleri ve Pazar Payları

	Eğitim Yayınları	Kültür Yayınları	Akademik Yayınlar	İthal Yayınlar
2014	51%	39%	2%	7%
2015	51%	38%	2%	8%
2016	51%	39%	2%	7%
2017	39%	51%	2%	8%
2018	47%	43%	2%	8%

Kaynak: Türkiye Yayıncılar Birliği

Tablo 12: Eğitim Yayınlarını Oluşturan Yayınların Dağılımı (2018)

Yayın Kategorileri	Pazar Büyüklüğü (Milyon TL)
Ücretsiz Dağıtılan Ders Kitapları	656
Yardımcı Kaynak ve Sınava Hazırlık Kitapları	2.596
Eğitim Yayınları (Toplam)	3.252

Kaynak: Türkiye Yayıncılar Birliği¹⁴⁰

2018 yılı için eğitim yayınlarını oluşturan yayın türlerinin yer aldığı tablo 12 incelendiğinde eğitim yayınları diye ifade edilen türün aslında büyük kısmının sınava hazırlık kitapları olduğu görülmektedir. 2018 yılı için eğitim yayınlarının perakende pazar büyüklüğü toplam pazar büyüklüğünün %47'sini oluşturarak, 2.596 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamın ise %20'si T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ve Anadolu Üniversitesi tarafından dağıtılan kitaplardan oluşurken %80'lik kısmı yardımcı kaynak ve sınava hazırlık kitaplarından oluşmaktadır. Yardımcı kaynak ve sınava hazırlık kitapları, Türkiye'nin tüm yayıncılık sektörünün tamamının ise %37'sini oluşturmaktadır.

¹⁴⁰ TYB Resmi İnternet Sitesi, "2016 Türkiye Kitap Pazarı Raporu", Erişim Tarihi: 07.12.2019, (<http://turkyaybir.org.tr/2017-turkiye-kitap-pazari-raporu/#.XcKA5IUzbIU>)

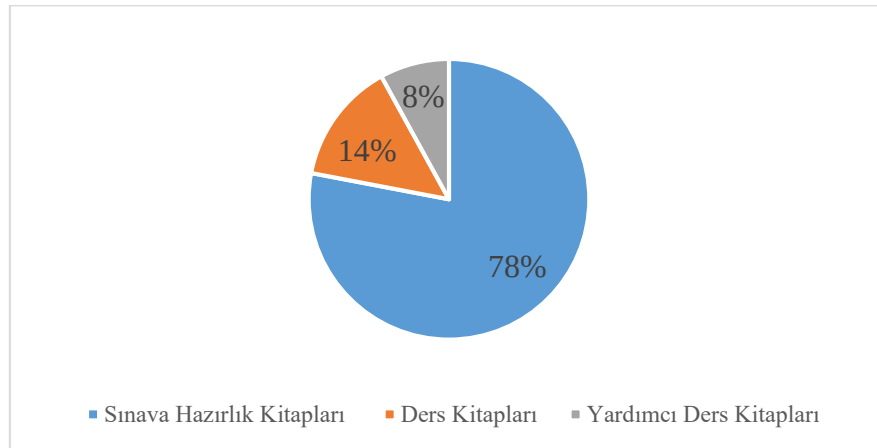
Tablo 13: Eğitim Yayınlarını Oluşturan Yayınların Dağılımı

Yayın Kategorileri 2016 yılı	Pazar Büyüklüğü (Milyon TL)
Ücretsiz Dağıtılan Ders Kitapları	446
Yardımcı Ders Kitapları	262
Sınava Hazırlık Kitapları	2.551
Eğitim Yayınları (Toplam)	3.259

Kaynak: Türkiye Yayıncılar Birliği¹⁴¹

2016 yılı için, şekil 13'te görüldüğü üzere, Yardımcı Ders Kitapları kategorisinin eğitim kitaplarının yalnızca %8'ini oluşturduğunu, eğitim yayıncılığının %78'ini ise sınava hazırlık kitaplarının oluşturduğu görülmektedir. İlk bakışta eğitime harcanan kaynağın yüksek olduğunu düşündüren bu veri bu ayrımdan sonra eğitim yayıncılığı denen kategorinin büyük kısmının yalnızca sınava hazırlık kitaplardan oluştuğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 13 : 2016 yılı Eğitim Yayınlarının Kategorileri

Kaynak: Türkiye Yayıncılar Birliği¹⁴²

¹⁴¹ TYB Resmi İnternet Sitesi, “2016Türkiye Kitap Pazarı Raporu”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://turkyaybir.org.tr/2017-turkiye-kitap-pazari-raporu/#.XcKA5lUzbIU>

¹⁴² TYB Resmi İnternet Sitesi, “2017 Türkiye Kitap Pazarı Raporu”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://turkyaybir.org.tr/2017-turkiye-kitap-pazari-raporu/#.XcKA5lUzbIU>

Tablo 14’te görüldüğü üzere, Uluslararası Yayıncılar Birliği’nin 2013 yılına ilişkin yaptığı araştırmada, Türkiye Yayıncılık Sektörü Perakende Pazar Büyüklüğü 1.183 milyon € ile 11 inci sırada yer almıştır. Ancak veri yıl için büyük bir yayıncılık sektörüne sahip olan Japonya’nın verisinin tabloda yer almadığı da dikkate alınmalıdır. 2013 yılı için perakende pazar büyüklüğü bakımından ABD 24.2 Milyar € ile birinci sırada yer almaktadır. Aynı tabloda görüleceği üzere, 2014 yılı verilerinde Türkiye’nin sıralaması değişmemiş olup yine 11 inci sırada yer almıştır. 2013 yılı perakende pazar büyüklüğü ise 2013-2014 yılları arasında, %7,1 büyümüştür. Ancak burada yine 2013 yılında olduğu gibi, Japonya’nın ev Güney Kore’nin verisi yer almamaktadır. İkisinin de küresel çapta dikkate değer sektör büyüklükleri olduklarının hesaba katılması gerekmektedir. Amerika’nın yayıncılık sektörünün büyüklüğünün sıralaması değişmemiş olmakla birlikte, sektörün veri yıllar arasında %5,3 küçüldüğü ancak her iki yıl için de kendisinden sonra gelen 4 ekonominin toplamı kadar büyük olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Yapılan başka bir çalışmada ise 2016 yılı tüketici fiyatları ile, ABD piyasasının büyüklüğü 37.25 milyar dolar iken, ikinci en büyük yayıncılık sektörüne sahip ülke Çin’in piyasa büyüklüğü 22.25 milyar dolardır. 10 milyar dolar ile Almanya üçüncü, 6,5 milyar dolarla İngiltere dördüncü, 4,25 milyar dolar ile Fransa beşinci, 3,75 milyar dolar ile Hindistan altıncı sırada gelmektedir. Geri kalan ülkelerin pazar büyüklüklerinin bu ülkelerin çok gerisinde kaldığı, Türkiye, Kanada, Brezilya ve Hollanda ve Avustralya’nın pazar büyüklüklerinin 1 milyar dolar civarı olduğu görülmektedir¹⁴³.

¹⁴³ J. Bammel, age., s.29.

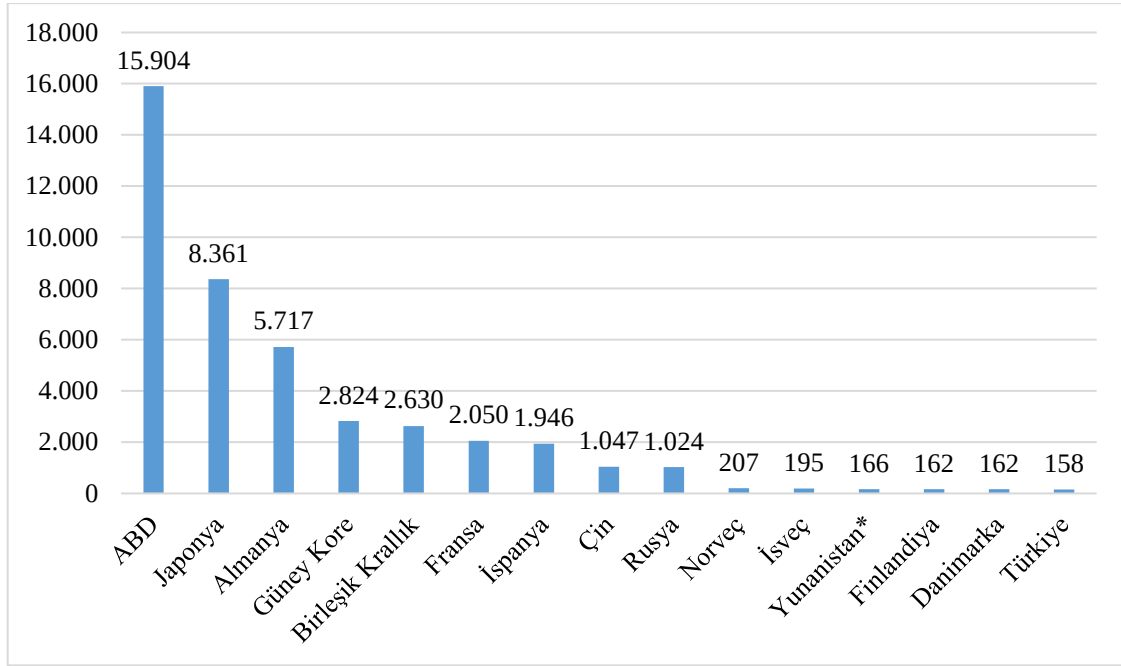
Tablo 14: 2013-2014 yılları Yayıncılık Sektörleri Perakende Pazar Büyüklükleri

Sıra	Ülke	Gelir (milyon €)	
		2013	2014
1-	ABD	24.210	22.918
2-	Çin	9.173	10.578
3-	Almanya	5.567	5.547
4-	Birleşik Krallık	4.551	4.587
5-	Japonya	-	-
6-	Güney Kore	2.949	-
7-	Fransa	2.687	2.652
8-	İspanya	2.060	2.196
9-	Brezilya	1.645	1.650
10-	İtalya	1.645	1.576
11-	Türkiye	1.183	1.268
12-	Hollanda	1.108	1.058
13-	Finlandiya	254	245
14-	Belçika	240	244

Kaynak: IPA¹⁴⁴

¹⁴⁴ IPA, “Annual Report 2014-2015”, Erişim Tarihi:05.09.2018,
<https://www.internationalpublishers.org/images/aa-content/ipa-reports/ipa-annual-report-2014-15.pdf>

Şekil 14: Dünya Kültür Yayıncılığı Satış ve Lisanslama Büyüklüğü Sıralaması

Kaynak: IPA¹⁴⁵- Veriler milyon \$ cinsinden gösterilmiştir. (2016 yılı)

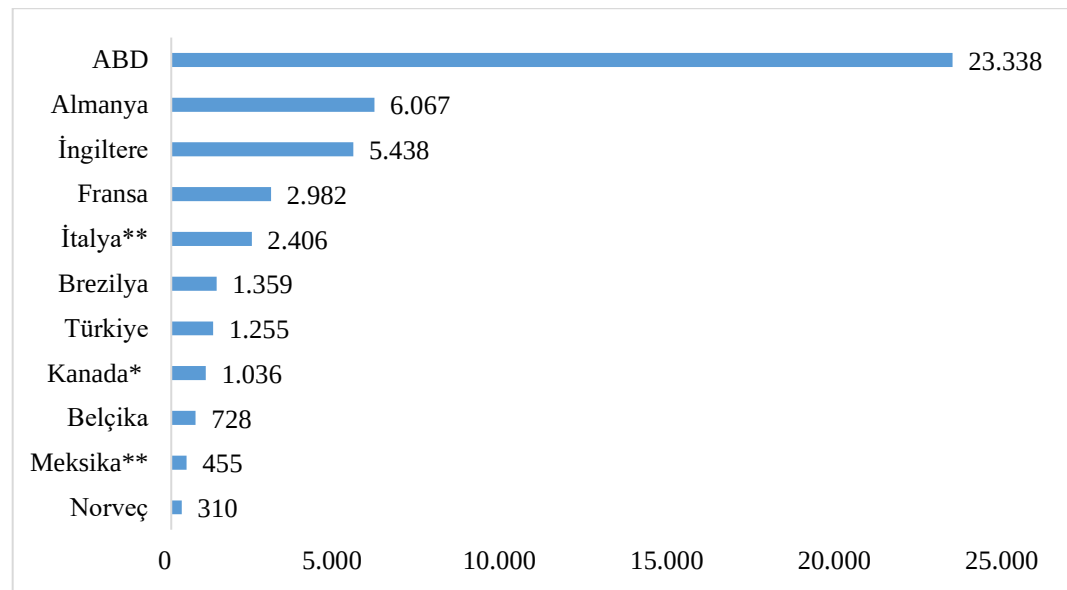
Şekil 14’te 2016 yılına ilişkin kültür yayıncılığı satış ve lisanslamanın toplam hacmi verileri gösterilmiştir. Bu verilere göre, toplam sektör büyüklüğü ile Türkiye 2013-2014 yıllarında elde ettiği dünya sıralamasında 11 inci sıradaki koruyamayarak 15 inci sıraya gerilemiştir. Ancak burada belirtilmesi gereken bir husus bulunmaktadır. Türkiye’de telif haklarından meslek birlikleri aracılığıyla yapılan lisanslama faaliyetinden elde edilen lisanslama geliri yayıncılık sektörü için hâlihazırda yalnızca temsili bir miktardır. Diğer ülkelerde olduğu gibi telif hakkı sahiplerinin elde ettiği telif hakkı gelirleri (*fotokopi makinelerinin lisanslanması gelirleri, şahsi kopyalama harcı, kamuya ödünç verme*) elde edilemediği için sektör büyüklüğüne dâhil edilmiş bu rakamlarda Türkiye sıralamasının gerilemesi olası bulunmaktadır.

Şekil 15’te, 2018 yılında yayıncılık endüstrisinin ulaşmış olduğu ekonomik hacmin dünya sıralamasındaki yeri göstermektedir. Bu araştırma neticesinde yayıncılık

¹⁴⁵ WIPO, “IPA ve WIPO- The Global Publishing Industry in 2016 Raporu”, s. 7, Erişim Tarihi: 01.09.2019, (<https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4251>)

sektöründe en büyük payın 23.3 milyar dolar ile ABD'nin olduğunu, ardından 6 milyar dolar ile Almanya'nın ikinci en büyük yayıncılık sektörüne sahip olduğu, 5.4 milyar dolar ile üçüncü en büyük sektörün İngiltere olduğu görülmektedir. Türkiye ise 7'nci sırada 1.2 milyar dolar ile ilk 10'da yer almıştır. Ancak şekil 15'te yer verilen, sıralamada daha önceki şekillerde yer verilen ve büyük yayıncılık endüstrilerine sahip bazı ülkelerin yer almadığı, eksik veriler olabileceği değerlendirilmektedir.

Şekil 15: 2018 Yılı Yayıncılık Sektörlerinin Toplam Gelirleri

Kaynak: WIPO, World Intellectual Property Indicators 2019¹⁴⁶-Veriler milyon \$ cinsinden gösterilmiştir.

3.11. Yayınevi sayısı

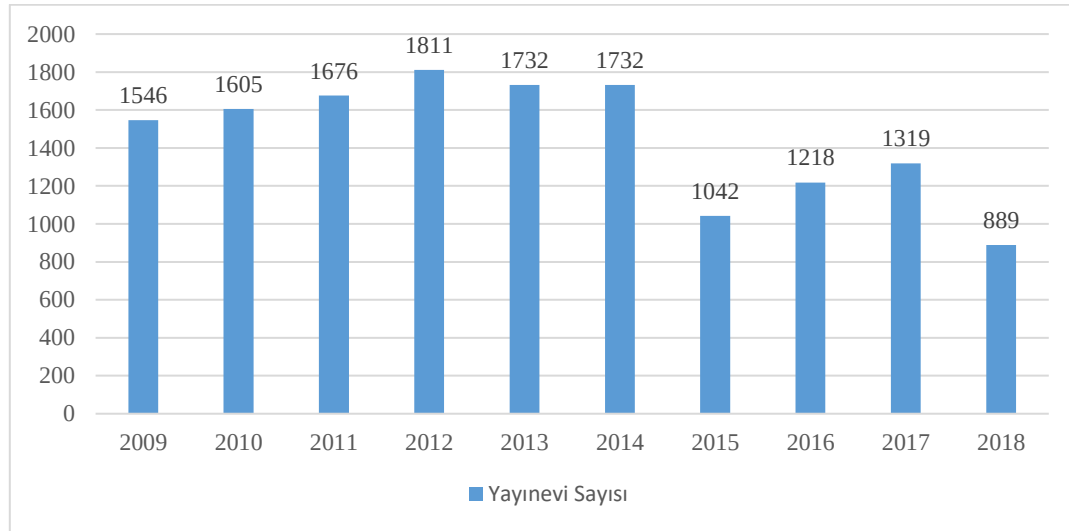
5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 44'üncü maddesinde, *“sadece süreli yayınlar basan yerler dışında, fikir ve sanat eserlerinin tespit edilmesi ve çoğaltılmasına ilişkin materyalleri üreten ve/veya bu materyallerin dolum, çoğaltım ve*

¹⁴⁶ *2016 yılı verilerini, ** 2017 yılı verilerinin yer aldığını göstermektedir.

¹⁴⁶ WIPO, World Intellectual Property Indicators, Cenevre, 2019. Erişim Tarihi: 07.12.2019, (https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2019.pdf)

satışını yapan veya herhangi bir şekilde yayan ve umuma arz eden yerler”in Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan sertifika alma zorunlulukları düzenlenmiştir.

şekil 16: 2008-2018 Yılları Arası Yayınevi Sayısı

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlıęı¹⁴⁷

şekil 16’da yayınevi sayıları verilmiş olmakla birlikte, yayıncılık sertifikalarının geçerliliğinin 4 yıl olduğu ve Telif Hakları Genel Müdürlüğü verilerinin yalnızca aktif sertifikalara ilişkin olduğu ayrıca aynı sertifika içerisinden birden çok faaliyet alanını kapsaması mümkün olduğundan yalnızca yayıncılık sertifikasına sahip işletmelerin sayının tespiti mümkün değildir. Ancak sektöre ilişkin bir bilgi vermesi adına çalışmada yer almasının uygun olacağı düşünülmüştür. 2009-2018 verilerinde yayınevi sayılarında düzenli bir artış olmadığı görülmektedir. 2009-2018 verilerine, göz attığımızda sektöre ilişkin bir standart üretici düzeyi olmadığını söylemek mümkündür.

3.12. Ortalama Kitap Satış Fiyatları

Zaman zaman okuyucuların, kitap satın almalarında bir engel olarak gösterilen kitap fiyatlarına ilişkin bir değerlendirmenin yapılacağı bu başlık altında kitap türlerine

¹⁴⁷ T.C. KTB, Telif Hakları Genel Müdürlüğü’nden talep üzerine edinilen veridir.

ilişkin ortalama kitap fiyatlarına ve bazı ülkelerce uygulanmakta olan ve hâlihazırda 6. Ulusal Yayın Kongresi sonuç kararları arasında da yer alan “sabit fiyat” uygulamasının ülkemizde uygulanması sonucu oluşabilecek duruma ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır.

Tablo 15: Ortalama Kitap Satış Fiyatları

Yayın Türü	2014 (TL)	2015 (TL)	2016 (TL)
Eğitim Yayınları	-	7,04	8,85
Kültür Yayınları	14,36	14,29	17,45
Akademik Yayınlar	25,64	26,10	31,94
İthal Yayınlar	60,84	76,21	93,28

Kaynak: Türkiye Yayıncılar Birliği¹⁴⁸

Türkiye’de yer alan ortalama kitap fiyatlarına yer verilecektir ancak çalışmanın bu kısmında da elde edilen verilerin sınırlı olduğunu belirtmek gerekmektedir. 2014, 2015 ve 2016 yıllarının ortalama kitap fiyatlarının yayın türüne göre gösterildiği tablo 15 incelendiğinde, en yüksek kitap fiyatlarının ithal yayınlarda olduğu görülmektedir. Her ne kadar 2017 ve 2018 verisi elde edilememiş olsa da 2016 yılı kurları ile son iki yılın kurları kıyaslandığında ise ithal yayınları fiyatlarının çok daha yüksek oluşacağı açıktır. Akademik yayın kategorisinden bir kitap fiyatının, her üç yıl için de kültür yayınları kategorisindeki bir kitap fiyatının iki katına yakın gerçekleştiği görülmektedir. İthal kitapların da çoğunlukla eğitim hayatı için kullanıldığı düşüncesiyle akademik kitaplar ve ithal kitaplar eğitim sürecindeki bireylerin bütçelerinde, diğer kitaplara göre oldukça büyük bir miktara karşılık gelmektedir.

¹⁴⁸ TYB Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye’de Kitap Pazarı Raporları”ndan derlenmiştir. Erişim Tarihi: 07.12.2019, (<http://turkyaybir.org.tr/turkiyede-yayincilik/turkiye-kitap-pazari-raporlari/>)

Eğitim yayınları kategorisindeki bir kitabın fiyatı ise diğerlerine gorece daha ucuzdur. Ayrıca kitap fiyatlarına ilişkin olarak yapılan bir çalışmada ilk gze çarpan, katılımcıların %53'ünün kitap fiyatlarını yüksek bulmasıdır. Bu oran “okuyanlar” kümesinde %57'ye çıkmaktadır. Daha fazla kitap alanlar ve okuyanlar kitap fiyatlarının yüksek olduğunu daha fazla söylemektedir. Ancak yine “okuyanlar” kümesinde, “bir kitabı almaya karar verdiysem, fiyatına çok önem vermem” diyenler de, %53 oranını bulmaktadır. Bir başka satın alma davranışı rneği olarak, “okuyanlar” kümesinde ikinci el kitap tercihi, %30'lardadır¹⁴⁹.

Sabit Fiyat Uygulaması

150 yıldan beri uygulanmakta olan farklı sabit fiyat uygulamaları bulunmakla birlikte, nihai tüketicie kitabın ülkenin her yerinde aynı fiyattan satışa sunulması anlamına gelen sabit fiyat uygulamasına¹⁵⁰ ve Türkiye'deki kitap fiyatlarını elimizdeki veriler ışında değerlendirdikten sonra, sabit fiyat uygulaması avantajlar sağlayabilir mi, diğer ülkeler örneklerinde uygulanan sabit fiyat uygulaması neler getirmiştir gibi sorulara yanıt aranacaktır. Bu kısımda yapılacak inceleme sabit fiyat politikası yanlılarının argümanları ve desteklemeyen kesimin argümanları şeklinde sunulacaktır.

¹⁴⁹ Okuyay, age, s. 41-42.

¹⁵⁰ IPA Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 20.11.2019,
<https://www.internationalpublishers.org/our-work/vat-and-fixed-book-price>

Tablo 16: Sabit Fiyat Uygulayan ve Uygulamayan Ülkeler

	Ülke	Sabit Fiyat Uygulanıyor mu?	Kanun / Sözleşme
1.	Amerika	Hayır	-
2.	Çin	Hayır	-
3.	Almanya	Evet	Kanun
4.	Japonya	Evet	Sözleşme
5.	Fransa	Evet	Kanun
6.	İngiltere	Hayır	-
7.	İtalya	Evet	Kanun
8.	İspanya	Evet	Kanun
9.	Brezilya	Hayır	-
10.	Güney Kore	Evet	-
11.	Hollanda	Evet	-
12.	Rusya	Hayır	-
13.	Norveç	Evet	Sözleşme
14.	Türkiye	Hayır	-
15.	Polonya	Hayır	-
16.	Avustralya	Hayır	-
17.	Hindistan	Evet	Kanun
18.	Kanada	Hayır	-
19.	İsviçre	Hayır	-
20.	Belçika	Hayır	-
21.	İsveç	Hayır	-
22.	Meksika	Evet	Kanun
23.	Avusturya	Evet	Kanun

Kaynak: Publishingtrendsetter¹⁵¹

Sabit fiyat uygulaması bazı ülkeler tarafından uzun zaman önce benimsenmiş, bazıları tarafından yeni yeni gündeme alınan bir konudur. Daha önce de belirtildiği

¹⁵¹ Publishing TrendSetter , İnternet Sitesi Erişim Tarihi: 05. 10.2019

(<http://publishingtrendsetter.com/industryinsight/worth-fixed-book-price-foreign-book-markets/>)

üzere Türkiye’de de yayıncılar tarafından 6. Ulusal Yayın Kongresi’nde bu uygulamaya geçilmesi gerektiği dile getirilmiştir¹⁵². Sabit fiyat uygulamasının tek bir örneği olmaması sebebiyle öncelikle Dünyada, en büyük 23 yayıncılık sektörüne sahip hangi ülkeler tarafından sabit fiyat uygulanıyor sorusuna yanıt verilecek ardından sabit fiyat uygulamasına ilişkin bazı uygulama örneklerine yer verilecektir.

Sabit fiyat uygulaması, tablo 16’da görüldüğü üzere, yayıncılık sektörlerinin büyüklüğü en büyük 23 ülkeden, 11’i tarafından uygulanmaktadır. Bu 11 ülkeden 9 tanesinin Kanunları aracılığıyla düzenlenmiş bu uygulama 2 ülkede de sözleşme ile düzenlenmiştir. Ancak bu tabloda şu an sabit fiyat uygulaması olmadığı görülen bazı ülkeler aslında bu sistemi öncü olarak uygulamış ve vazgeçmiştir. Örneğin, İsveç ve Avustralya 1970’lerde bu sistemi uygulamış ancak sonrasında vazgeçmişlerdir. İngiltere de bu sistemin öncülerinden olup şu an sabit fiyat uygulamasına sahip olmayan ülkelere biridir. İngiltere de ise 100 yılı aşkın süre bir sözleşme aracılığıyla uygulandıktan sonra 1997 yılında, ana yayıncıların ve perakendecilerin anlaşmadan çekilmesi ise sistem çökmüştür.

Fransa’da, sabit fiyat yasasını düzenleyen, “*Loi n° 81-766 du 10 août 1981 relative au prix du livre*”¹⁵³ aslı Kanun’da yapılan 2011 tarihli değişiklik ile e-kitap fiyatlarını, basılı kitapta izin verilen %5 indirim olmaksızın sabitlemeyi düzenlemiş ancak bazı koşullara göre indirim yapma hakkı tanınmıştır. Bu koşullar ise kitaba ulaşma yöntemi ya da kullanıma izin şekli gibi örneklendirilebilir. 2014 yılında ise 1981 yılındaki Kanunda değişikliğe gidilmiş ve yüzde %5’lik indirimin yalnızca kitapevleri bakımında uygulanabileceği, halihazırda “bedava kargo” imkânı sundukları için online

¹⁵² T.C. KTB Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi:05.09.2019, (<http://www.ulusal-yayinkongresi.gov.tr/Eklenti/58772,6ulusal-yayin-kongresi-sonuc-bildirgesipdf.pdf?0>)

¹⁵³ Le Service Public De La Diffusion Du Droit, , Erişim Tarihi:05.09.2019, (<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000517179>)

platformların yararlanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Yalnızca kitapevlerine tanınan bu hak “*Anti- Amazon Kanunu*” olarak anılmasına neden olmuştur. Ayrıca 2014 yılında başka bir değişiklik daha yapılmış ve sabit kitap fiyatı kanunundan kaynaklanan anlaşmazlıklarla görevlendirilmiş bağımsız bir “Kitap Arabulucusu” otoritesi oluşturulmuştur.

Almanya’da var olan sabit fiyat uygulaması ise 1888’den beri uygulanmakta olan ve kitap fiyatlarını düzenleyen bir ticaret anlaşmasının yerine 2002 yılında yürürlüğe konan “*Buchpreisbindungsgesetz*”¹⁵⁴ adlı Kanun aracılığıyla yürütülmektedir. Sadece kitaplara değil aynı zamanda e-kitaplara da uygulanabilir olan bu Kanun ile yayıncıyı ürün için belirlenen perakende satış fiyatını uygulama ve sınırlı bir indirim hakkı vermektedir. Bu düzenleyici uygulama sayesinde, kalite, dağıtım gibi başka alanda rekabet var olduğu ifade edilmektedir¹⁵⁵.

Sabit fiyatı savunanlar tarafından kitabın herhangi bir ticari mal olmadığı bu yüzden perakendecilerin fiyat belirleme mekanizmasına bakılamayacak kadar elzem olduğunu, kitabı herhangi bir kitap olmaktan ziyade kültür olarak görüldüğü; kitap endüstrisinde çeşitlilik ve küçük perakendecilerin korunabilmesi için bunun son derece gerekli olduğu, çünkü ülkedeki her kitap satış noktasında ya da internet satışlarında fiyat aynı olacağı için ülkenin her köşesinde kitaba ulaşma imkânı yaratılacağı, bu sayede satılma ihtimali düşük kitapların bile kitapçılarda bulunur hale geleceği, kitapevlerinin stok politikalarının değişeceği ve bunun bir edebi çeşitlilik yaratacağı ifade edilmektedir¹⁵⁶. Ayrıca, sabit fiyat ve fiyat kontrollerinin büyük satıcılar ve küçük

¹⁵⁴ The Börsenverein des Deutschen Buchhells, Erişim Tarihi: 05.05.2019,

<https://www.boersenverein.de/politik-positionen/buchpreisbindung/>

¹⁵⁵ IPA, “Fixed Book Prices As A Policy Element In A Strategy On Literature And Language- Seminar Summary”, Erişim Tarihi: 05.10.2019, <https://www.internationalpublishers.org/images/FBPOslo.pdf>

¹⁵⁶ IPA Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 05.05.2019

<https://www.internationalpublishers.org/images/news/2014/global-fixed-price-report.pdf>

kitap evleri arasındaki rekabette küçükler bakımından fayda yarattığı kanıtlandığını da belirten görüşler bulunmaktadır¹⁵⁷.

Sabit fiyat uygulamasına karşı olanlar tarafından ise, serbest piyasa koşulları altında, en iyi sonucun zaten oluşacağı, fiyatı sabitlemenin tüketicilere, kitap fiyatının olması gerekenden daha yüksek belirlenmesi durumunda, zarar verebileceği, gerçek talebe göre fiyat belirleme özgürlüğünün yayıncının hakkı olduğu hususları vurgulanmaktadır. Ayrıca çeşitlilik ve sabit fiyat uygulamasında perakendecinin risk almaktan çekinmediği hususlarına ilişkin olarak ise, sabit fiyat uygulaması olmayan ülkelerde kitapların zor bulunduğu ya da perakendecilerin risk almadığına ilişkin kanıtlar olmadığını ileri sürmektedirler¹⁵⁸.

Sabit fiyat uygulamasına karşı olanlar tarafından ifade edilen başka bir argüman ise, sabit fiyat uygulamasında fiyatların piyasa dengesi üzerinde belirlenmesinin kitap satışlarını düşüreceği ve özellikle düşük gelirli bakımdan alıcıların zararına olacağı düşünülmektedir. Ayrıca, “*cross-subsidy argument*” olarak adlandırılan ve popüler kitapların satışından elde edilen gelirler ile daha az popüler, nadir bulunan kitap bulunan kitaplara yönelik stok tutma olarak tanımlanan argümanın da kitapların homojen mallar olmaması nedeniyle geçerli olamayacağı savunulmaktadır¹⁵⁹.

Türkiye piyasasına ilişkin olarak değerlendirmelere geçmeden önce birkaç noktaya değinmek gerektiği düşünülmektedir. Günümüz Türkiye’sinde kitapevi dediğimiz ve yalnız kitap satan yer olarak tanımlanabilecek olan satış noktalarının sayısı giderek azalmakla birlikte, kitap perakende sektöründe kitap satışı işinin, kitap

¹⁵⁷ A. Garzon, age.,s.33.

¹⁵⁸ IPA Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 05.05.2019

(<https://www.internationalpublishers.org/images/news/2014/global-fixed-price-report.pdf>)

¹⁵⁹ P. Frederick, “Beyond the Dogma of the Fixed Book Price Agreement”, **Journal of Cultural Economics**, 2004, S:28, s. 13-14.

zincirleri ve internet satış platformlarınca yürütüldüğünü söylemek mümkündür. Sabit kitap fiyat uygulamasının Türkiye’de uygulanması durumunda, sayıları günden güne azalan kitapevlerinin de zincir kitapçılarla piyasada rekabet etme gücü olacak ve piyasa dışına itilmeyeceklerdir. Bu uygulamanın dezavantajlarından biri olarak sunulan tüketicinin nihayetinde zarar göreceği iddiasının ise geçerli olması son derece olası görülmektedir. Çünkü fiyat belirlemenin taşıdığı en büyük risk, olması gereken piyasa fiyatının üzerinde belirlenmesi durumudur.

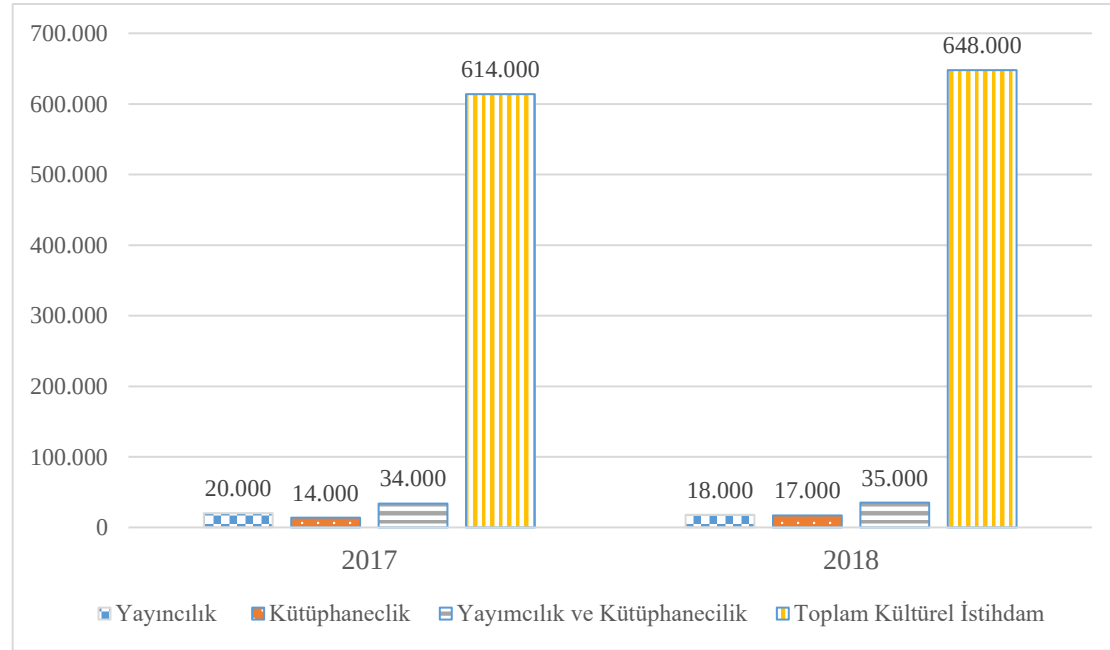
Edebi-çeşitliliğe ilişkin olarak kanaatimizce yine popüler ve hızlı satan kitapların ağırlıkta olacağı bir yayıncılık sektörü ile karşılaşmanın olası olduğu düşünülmektedir. Risk almak özellikle küçük kitapevleri bakımından günümüz Türkiye ekonomik şartlarında yine de kolay olmayacaktır. Ayrıca sabit fiyat belirleme uygulamasının kolay bir uygulama olmadığı gerçekten yeterince düzenlenmezse tüketiciye zarar verebilecek durumlar yaratabileceği, özellikle müzakere kültürünün derinlemesine yerleşmediği toplumlarda fiyat belirleme işinin tahmin edilenden zor olabileceği ve belki Fransa’da olduğu gibi bir tahkim ya da uzlaştırmacı kurum belirlenebileceği, bunun Türkiye şartlarında yapılabilmesinin uygun olmadığı düşünülmektedir. Kanuni bir düzenlemenin bulunmadığı durumlarda, İngiltere örneğinde olduğu gibi büyük birkaç yayıncının bir araya gelerek, her ne kadar bir yaptırım öngörülmüş olsa bile, sözleşmeden çekilme ve sistemi çökertme ihtimalleri olduğu düşünüldüğünde bu girişimin birçok sorunu birlikte getirebileceği düşünülmektedir.

3.13. Yayıncılık Sektöründe İstihdam

Yayıncılık sektöründe üretimden satışa kadar birçok verinin sunulduğu bu bölümde son başlık istihdam verilerine ayrılmıştır. Günümüzde yayıncılık sektöründe bir kitabın üretimi artık klasik matbaa formunun dışına çıkmıştır. Yazar ile başlayan süreç

yayınevine telif haklarının satılması, kitabın editörlerce incelenmesi, dizgi faaliyetleri, kapak tasarımı varsa e-kitap formatına dönüştürülmesi, piyasada tanıtımının yapılması ve satılması ve/veya kütüphanelerde ödünç verilmesi ile oldukça uzun bir süreci kapsamaktadır.

Şekil 17: Yayıncılık Sektörü İstihdamı ve Kültürel İstihdam

Kaynak: TÜİK, “Kültürel İstihdam Verileri”¹⁶⁰

Bahsi geçen bu aşamalarda yer alan tüm çalışanların yayıncılık sektörünün istihdamına dâhil edilmemesi doğru olmayacağından yayıncılık sektörü ve kütüphanecilik¹⁶¹ faaliyeti bu hesaplama dâhil edilecektir. Şekil 17’de görüldüğü üzere, yayıncılık sektöründe 2017 yılında 20.000, 2018 yılında 18.000 kişi istihdam edilmiştir. Buna kütüphanede çalışanlar da eklendiğinde yayıncılık sektöründe toplam 2017 yılı için 34.000, 2018 yılı için 35.000 kişinin istihdam edildiği görülmektedir. Bu istihdam rakamları, kültürel istihdam rakamlarına oranlandığında ise 2017 yılı için

¹⁶⁰ Türkiye İstatistik Kurumu, “Kültürel İstihdam, 2018 Verileri”, Erişim Tarihi: 09.09.2019 (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30590>)

¹⁶¹ TÜİK verilerinde kütüphanecilik kategorisinde, arşiv ve diğer kültür merkezlerinde çalışanlar da yer almakta olup ayırım yapılamaması sebebiyle bu şekilde değerlendirmeye alınmıştır.

yayıncılık sektörünün kültürel istihdamdaki payı, %5,5 olurken, 2018 yılında da büyük bir değişim göstermeyerek %5,4 olarak gerçekleşmiştir. Kültürel istihdamda en büyük pay ise 2017 ve 2018 yılları için de el sanatları alanında çalışanların olmuştur. 2017 yılı için %45 olan bu oran, 2018 yılına gelindiğinde %44,6 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye yayıncılık sektörünün sorunlarından birisi, istihdam edilen personelin uzmanlaşmadan uzak¹⁶², üretimin her aşamasında çalışıyor olmasıdır. Bu sebeple, sektör tarafından girişimlerde bulunmaktadır. Yayıncılık mesleğinin standartlarını oluşturmak için çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların örneklerinden biri Türkiye Yayıncılar Birliği tarafından gerçekleştirilen “Mesleğimiz Yayıncılık” Projesidir. Proje kapsamında, Meslek Standartları ve Yeterlilikler bölümünde, “*editörya, pazarlama-satış, üretim, yönetim, tasarım*” olacak şekilde 5 ana bölüm altında bu bölümlerin yayıncılık faaliyeti gözden geçirilmiş ve meslek tanımları ve görevleri sıralanmıştır. Yayıncılık sektöründe kurumsallaşma ve uzmanlaşma sağlayacak bir araç olabilecek bu çalışma oldukça önemli bulunmaktadır.

Meslek tanımları ve görevlerinin belirlenmesinin faydalı olacağı açık olmakla birlikte belirlenen görevleri yerine getirebilmesi için personelin yeterli eğitimi alması gerektiği düşünülmektedir. Bu eğitimlerin, Almanya, İngiltere, Fransa gibi yayıncılıkta dünyada önde gelen ülkelerde hem lisans hem lisansüstü düzeyde örnekleri olduğu da görülmüştür¹⁶³. Türkiye’de son yıllarda yüksek lisans seviyesinde yayıncılık alanına özgü eğitimler verilmeye başlanmıştır. Örneğin Marmara Üniversitesi’nde yürütülmekte olan yayıncılık yüksek lisans programında, yayıncılığa özgü çağdaş yayıncılık ihtiyaçlarına cevap veren 32 ayrı dersin programı oluşturduğu ve oldukça

¹⁶² T24 İnternet Sitesi, “LİBRA Kitap: Yayıncılık Sektörü Profesyonelleşme Mecburiyetinde” başlıklı haber, Erişim Tarihi: 15.10.2019, (<https://t24.com.tr/k24/yazi/libra-kitap,1904>)

¹⁶³ TYB , “Sivil Toplum Diyaloğu Mesleğimiz Yayıncılık Projesi Raporu”, Erişim Tarihi: 08.11.2019, (http://turkyaybir.org.tr/wp-content/files_mf/1496141705MYKitapTR_WEB_Conv1.pdf) , s.21-30.

zengin bir ders içeriği sunulduğu g r lmektedir¹⁶⁴. Yayıncılık sektörünün farklı branşlarında çalışanlar için düzenlenecek eğitimler ulusal bir yayıncılık politikası oluşturmak için oldukça önemli bir politikadır¹⁶⁵. Yayıncılık sektörü için düzenlenecek mesleki eğitimler sektörün rekabetçi hale gelmesinde önem arz etmektedir. Var olan eğitim programlarının geliştirilmesi ve Avrupa örneklerinde olduğu gibi lisans ve lisansüstü programların yayıncılık için de düzenlenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

¹⁶⁴ Marmara Üniversitesi, Tezli Yüksek Lisans Programı, Erişim tarihi: 03.10.2019, (<http://lp.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/sosyal-bilimler-enstitusu/yayincilik-yonetimi-tezli-yuksek-lisans-2-yillik-turkce-1115-833-0>)

¹⁶⁵ A. Garzon, age., s.31-32.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAYINCILIK SEKTÖRÜNDE KAMUSAL MÜDAHALE

MEKANİZMALARI

15. yüzyıldan beri teknoloji, kamu politikaları ve toplumsal tutum yayıncılık endüstrisinde tüm dünyada köklü değişikliklere sebep olmuştur. Telif hakkı kanunları, sabit fiyatlandırma modelleri, sansür ve devletin kitap işlemleri diğer politikalarla birlikte yayıncılık sektörünün seyrini değiştiren müdahaleler olmuştur¹⁶⁶. Bu bölümde yayıncılık sektörüne Türkiye’de merkezi yönetim eliyle yapılan mevcut müdahaleler incelenecektir. Özelleştirme politikalarının sektöre yansıma şekline değinildikten sonra bir düzenleme faaliyeti olarak, telif haklarının ve yayıncılık sektörünün konu olduğu fikri mülkiyet sistemi ve burada yapılan düzenlemeler incelenecektir. Ardından, ulusal yayın kongreleri ve sektör-kamu-akademik çevrelerin bir araya gelerek ulusal yayın politikası eylemleri incelenecektir. Kalkınma Planlarında fikri mülkiyetin, yayıncılık sektörünün ve kültür endüstrilerinin nasıl ele alındığına ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır. Son olarak da maliye politikası araçları olan kamu harcamaları ve vergilerin kullanıldığı sektöre yönelik politikalara ve değerlendirmelere yer verilecektir.

Neo-liberal politikalar ilk haliyle devletin minimal halinden yana olsa da sonrasında benimsenen devletin düzenleyici rolü ile yeni bir ekonomik düzlem yaratmak amaçlanmıştır. Yaratılan bu ekonomik düzlemde devletin rolü, iktisadi ve sosyal kalkınmada çeşitli kurumsal yapıları ile düzenleyici bir şekilde hareket etmedir.

¹⁶⁶ J. Bammel, age., s.12.

Bu rol, yönetim olarak adlandırılmıştır. Devlete biçilen bu rol ile birlikte, devlet piyasanın tamamlayıcı bir unsuru haline gelmiştir¹⁶⁷. Tüm bu sebeplerle bu alanda devlete yüklenen bazı görev ve roller bulunmaktadır.

4.1. ÖZELLEŞTİRME POLİTİKALARI ve YAYINCILIK SEKTÖRÜ

Yayincılık dünyası sektöre uygulanan doğrudan politikalardan etkilendiği gibi zaman zaman başka amaçlarla yapılan politikalardan da dolaylı olarak etkilenmiştir. Buna özelleştirme politikaları örnek olarak gösterilebilir. Özelleştirme politikaları bu sektörde dolaylı etki yaratan politikalardan biridir. Kâğıt fabrikalarının özelleştirilmesi ile birlikte sektör için hammadde olan kâğıdın yurtiçinde talebi karşılanamaz hale gelmiştir. Kâğıt, yayincılık endüstrisinin hala temel girdisi olma özelliğini korumakla birlikte Türkiye’de üretilmiyor olması nedeniyle özellikle döviz kurunda yaşanan beklenmedik artışlar sonrası yayincılık sektöründe ciddi sorunlar yaratmıştır. SEKA’nın ürettiği kâğıtların kalitesine ilişkin memnuniyetsizlik var olsa da özelleştirilmesi sonrası süreçte, kâğıt üretiminde yaşanan eksiklik sektörün bir sorunudur. Selüloz üretimi şu an yalnızca Çaycuma OYKA tesislerinde yapılmaktadır. Kâğıt, Türkiye’nin dış ticaret açığı veren sektörleri arasında yer almaktadır¹⁶⁸.

Sektörde yapılan toplantılar neticesinde, kâğıt üretimi için gerekli olan yatırım tutarının özel sektöre karşılanmasının pek mümkün görünmediği ve devletin teşvik

¹⁶⁷ O Şimşek, “Washington Ve Post-Washington Uzlaşmaları Çerçevesinde Neoliberalizmde Devletin Rolü”, “**Karatahta İş Yazıları Dergisi**”, 2017, S:7, s.177-192, Erişim Tarihi: 07. 12.2019, (https://www.researchgate.net/profile/Orhan_Simsek2/publication/317388745_WASHINGTON_VE_P_OST-WASHINGTON_UZLASMALARI_CERCEVESINDE_NEOLIBERALIZMDE_DEVLETIN_ROLU/links/593851974585153206e0e9b7/WASHINGTON-VE-POST-WASHINGTON-UZLASMALARI-CERCEVESINDE-NEOLIBERALIZMDE-DEVLETIN-ROLUe.pdf)

¹⁶⁸ M. Adıgüzel, “Türkiye Kâğıt Sektörü ve Rekabet Gücünün Değerlendirilmesi”, **İstanbul Düşünce Akademisi**, 2018, s.59., Erişim Tarihi: 03.10.2019, (<https://www.istka.org.tr/media/67278/t%C3%BCrkiye-ka%C4%9F%C4%B1t-sekt%C3%BGr%C3%BC-ve-rekabet-g%C3%BCc%C3%BCn%C3%BCnde%C4%9Ferlendirilmesi.pdf>)

edici politikalar oluşturması gerektiği sonucuna varılmıřtır¹⁶⁹. Kâğıt sektörüne yönelik politika oluşturulmasının da önemlilik arz ettiği de varılan sonuçlar arasındadır. Türkiye’nin bu alanda özel sektör-kamu işbirliği ile başarılı sonuçlar elde edilebileceği düşünölmektedir.

4.2. ULUSAL YAYIN KONGRELERİ

Türkiye’de devletin yayıncılık sektöründe politika oluşmak amacıyla 1939 yılında başlatmış olduğu ulusal yayın kongrelerine değinilecektir. 1939 yılından bu yana toplam 6 yayın kongresi gerçekleştirilmiştir. Yayın kongrelerinin tamamı devlet tarafından, kamusal kaynaklar ile düzenlenmiřtir¹⁷⁰. Yayın kongrelerinin ilki 1939’da, ikincisi kongre 1975’te, üçüncüsü 1991’de, dördüncüsü 1998’de, beşincisi 2009’da gerçekleşmiştir. Altıncısı 2018 yılında toplanmıştır. Toplanmasına ise 3. Milli Kültür şurası’nda karar verilmiştir.

Birinci Türk Neşriyat Kongresi, Hasan Ali Yücel’in girişimleri ve önderliğinde toplanmıştır. Hasan Ali Yücel, 1935-1937 yılları arasında yazdığı, yazılarını topladığı ‘Pazartesi Konuşmaları’ adlı kitabının, I. Neşriyat Kongresi’nin programını oluşturduğu görölmektedir¹⁷¹. Komisyonlar şeklinde organize edilen kongrede, her komisyon farklı bir konu üzerinde çalışmıştır. Komisyonlarda yayıncılar, hukukçular ve üniversite öğretim üyeleri görev almıştır. I. Neşriyat Kongre’sinde Kültür ve Turizm Bakanlığı internet sitesinde yer alan tarihçede: *“resmi ve özel yayın kuruluşlarının işbirliği, Türkçeye çevrilecek eserlerin seçimi, eğitim kurumları için yazılacak,*

¹⁶⁹ Ankara Sanayi Odası, Aso Medya, “Yükselen Çin Ekonomisi ’ne Karşı Ticaret Savaşları”, 2018, s.59, Erişim Tarihi: 03.10.2019, (<http://www.aso.org.tr/site/files/pdf/asomedyay/2018kasimmaralik.pdf>)

¹⁷⁰ Ulusal Yayın Kongresi, (<http://www.ulusalyayinkongresi.gov.tr/TR-207941/tarihce.html>)

¹⁷¹ Ü. S. Taşkesen, “Hasan Ali Yücelin Eğitim Felsefesi ve Türk Milli Eğitimine Katkıları”, Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006, s. 18. Erişim Tarihi: 01.11.2019, (<http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/8201/189424.pdf?sequence=1&isAllowed=y>)

çevrilecek eserlerin tespiti, bir çocuk edebiyatı kütüphanesi kurulması, halk için yapılacak yayınların belirlenmesi, eski yazılı olan eserlerin çevrilmesi, ansiklopedi ve sözlük hazırlanması, telif çeviri için ödüllerin belirlenmesi, yayınevlerine devlet yardımı yapılması, okumaya teşvik için reklamların hazırlanması, yayın, satış ve dağıtımın düzenlenmesi, matbaacılıkta kalitenin arttırılması, eserlerin mülkiyet hakkı mevzuatının günün şartlarına göre değiştirilmesi” hususlarının ele alındığı görülmektedir¹⁷². Bu noktada, çalışmanın aslında temelini oluşturan hususlardan biri olan devlet desteklerine ilk yayın kongresinde yer verildiği görülmektedir. I. Neşriyat Kongresi’ “tercüme hareketi” diye adlandırılan hareketin başlamasını sağlamıştır. I. Neşriyat Kongresi’nin önemi halen günümüz yayıncılık alanında tartışıyor olduğumuz temel sorunlara yer vermiş ve Türkiye yayıncılık sektörü için bir yol haritası çizmiş olmasıdır.

Her ne kadar yayın kongresinin her beş yılda bir toplanmasına ilk yayın kongresinde karar verilmiş olsa da 1939 yılından bu yana toplam altı yayın kongresi gerçekleştirilmiş olup bu bakımdan bir standart sağlanamamıştır. Standart sağlanamaması ile bu alana yön verecek politikaların belirlenmesinde Kongre kararlarına yer verilemediği anlamına geldiği için; ancak bazı kongreler sonucu alınan kararların da uygulanmadığı eleştirileri ¹⁷³ düşünüldüğünde düzenlenmesinin gerekliliği hususu tartışılmaya açıktır diye düşünülmektedir.

II. Yayın kongresi, 1975 yılında toplanmıştır. II. Türk Yayın Kongresi I. Kongrenin devamı olacak şekilde planlanmıştır. 1991 yılında ise, III. Yayın Kongresi ve Telif

¹⁷² T.C. KTB Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 05.09.2019, (<http://www.ulusalyayinkongresi.gov.tr/TR-207941/tarihce.html>)

¹⁷³ F. Davulcu ve H. Kıpçak, (2016), “Ulusal Yayın Kongreleri”, **Türk Kütüphaneciliği Dergisi**, 30, 3, 540-545. Erişim tarihi: 13.11.2019, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/805292>).

Hakları Kurultayı toplanmıştır. Bu kongrenin temel tartışma konuları, telif hakları ve telif haklarına ilişkin mevzuat olmuştur. IV. Ulusal Yayın Kongresi 1998 yılında toplanmıştır. IV. Kongrenin bünyesinde 11 alt komisyon çalışmıştır. Bu kongrenin temel konusu elektronik yayıncılık olmuştur. V. Ulusal Yayın Kongresi 2009 yılında toplanmıştır. Bu kongrenin temel çıkış noktası, devletin yayıncılıktan çekilmesi, yayıncılığın özel sektöre bırakılması, hukuki alt yapısının sektörün tüm paydaşları ile birlikte oluşturulmasıdır. VI. Ulusal Yayın Kongresi, 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Akademisyenler, bürokratlar, yayıncılar, hukukçular gibi geniş yelpazeli bir katılımcı kitlesi ile komisyonlar oluşturulmuş ve oluşturulan komisyonlarda çıkan sonuçlar şu şekilde olmuştur¹⁷⁴:

“1. Yayıncıların, özellikle vergi yükümlülüğünden doğan sorunları giderilmeli; KDV iadeleri, kâğıttaki KDV oranları ve stopaj oranları konusunda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Yayıncılığı ilgilendiren bütün alanlarda da ihtiyaç haline gelen yasal düzenlemeler yapılmalıdır.”

“2. Kamu Kuruluşları yayıncılığın sınırlarına giren alanlarda yayın faaliyetinde bulunmamalı; zorunlu olarak yapılan yayınlarda ortak yapım anlayışı benimsenmelidir. Devlet yayıncılıktan ziyade kütüphaneleri geliştiren ve güçlendiren, okuma kültürünü yaygınlaştırmayı, edebiyat üretimini teşvik etmeyi amaçlayan bir politika izlemelidir.”

“3. İnternet üzerinden yapılan satış biçimleri, aşırı indirim gibi yayıncıları zorluklarla karşı karşıya bırakan uygulamalar için yasal düzenleme yapılmalıdır. Avrupa ülkelerinde tatbik edilen “sabit fiyat” benzeri satış anlayışlarının ülkemize uyarlanması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.”

¹⁷⁴ T.C. KTB Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi:05.09.2019, <http://www.ulusalyayinkongresi.gov.tr/Eklenti/58772,6ulusal-yayin-kongresi-sonuc-bildirgesipdf.pdf?0>

“4. Telif hakları yasası çıkarılmalı; yayın hakkını daha da güçlendirecek düzenlemeler yapılmalıdır.”

“5. Yayıncılık standartları belirlenmeli, üniversitelerde yayıncılık sektörünün insan gücü kaynağını besleyecek bölümler açılmalıdır.”

“6. Ders kitapları, yardımcı ders kitapları ve akademik yayıncılıkta Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler ve yayıncılar arasında yakın iş birliği ve ortak çalışma imkânları oluşturulmalıdır.”

“7. Süreli yayınların karşılaştığı dağıtım ve satış sorunlarının aşılabilmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.”

“8. Yayıncılık sektörünün satış, pazarlama, dağıtım ve insan kaynakları konusunda yaşadığı sorunların çözümü için geniş kapsamlı ve kalıcı çözümler üzerinde planlamalar yapılmalı; tedbirler alınmalıdır. Eğitim programlarından kentlerdeki kitapçıların yaygınlaştırılmasına kadar farklı birçok teşvik düşünülmeli ve hayata geçirilmelidir.”

VI. Yayın Kongresi sonuçları değerlendirildiğinde, kamu yayıncılığı yerine kamu kaynaklarının daha yatırım tabanlı politikalara yönlendirilebileceği düşünüldüğünden devletin yayıncılık alanında, yalnızca kültürel mirasın korunması, prestij ya da tanıtım nedenleriyle yer alması gerektiği düşünülmektedir. Sabit fiyat yasanın daha önce de belirtildiği üzere, tüketicilere zarar verebilme riski taşıdığı, 5846 sayılı Kanunu’nda sektörün faaliyetlerini ve dolayısıyla Türk kültür hayatını düzenleyecek gerekli değişikliklerin yapılması gerektiği, yayıncılık sektöründe istihdam edilen personelin niteliklerinin arttırılabilmesi için eğitim programları oluşturması gerektiği bu amaçlar dâhilinde devlete önemli roller düştüğü düşünülmektedir. Bu gibi hedeflere ise devletin uzun vadeli politika belgeleri olan kalkınma planlarında yer verilerek yol haritası oluşturulabileceği düşünülmektedir. Bir sonraki başlık altında, politika belirlemek

amacıyla kullanılan bir başka araç olan kalkınma planları ele alınacak ve yayıncılık sektörü ile fikri mülkiyete ilişkin politikalara ilişkin incelemeler sunulacaktır.

4.3. KALKINMA PLANLARI

Çalışmanın bu bölümünde kalkınma planları ile fikri mülkiyet alanının ve kültür endüstrilerinin nasıl ele alındığı tartışılacak, XI. Kalkınma Planı kapsamında sektör için kritik bulunan hedeflere değinilecektir.

Devletin kalkınma amacı dâhilinde, iktisadi ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla hazırlanan Kalkınma Planlarında fikri mülkiyet kavramına ilk kez, 1996 yılında uygulamaya giren¹⁷⁵ VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda rastlanmaktadır. Bu Plan'da fikri ve sınai haklarla ilgili mevzuat yeterli bulunmamış ve dünya ekonomisi ile bütünleşme önündeki engel olarak görülmüştür. VII. Kalkınma Planı, fikri haklar sisteminin, yaratıcılığı teşvik edecek ve mükâfatlandırarak şekilde olması amaçlanmıştır. Korumanın kapsamının ve standartlarının Avrupa Birliği mevzuatı göz önünde bulundurularak uluslararası anlaşmalarla kabul edilmiş normlara ulaştırılması amaçlanmıştır.

VII. Kalkınma Planında fikri haklara ilişkin amaç, ilke ve politikalar aşağıdaki şekilde yer almıştır:

“- İçerisinde eser bulunan kitap, kaset gibi fiziki ortamlar üzerine, burada bulunan eserlerin fikri haklar kapsamında koruma altında olduğu ve izinsiz çoğaltım ve herhangi bir şekilde ticarete konu olmasının yasalara aykırı ve cezayı gerektirici haksız eylemler olduğuna dair halkı aydınlatıcı ibareler konulacaktır.

¹⁷⁵ T.C. Kalkınma Bakanlığı, Resmi (Eski) İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 03.06.2019, (<http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC25320C1CC3C485FB70C9008EBE56E898F05146F027CA65EC>)

- Fikri haklara olabilecek tecavüzlerin engellenmesi amacıyla cezaların caydırıcı bir nitelik taşımasına özen gösterilecektir.

- Teknolojik gelişmenin sonucunda hakların takibinin güçleşmesi karşısında, hakların toplu idaresi ve takibine olanak tanıyan alt yapılar oluşturulacaktır.

- Fikri haklarla ilgili uluslararası anlaşmalar, Türkiye'ye getirebileceği yükümlülükler göz önüne alınarak değerlendirilecek ve katılımı fayda görülen anlaşmalara taraf olunacaktır.

- Fikri haklar Hukuk Fakültelerinde temel ders olarak okutulacak, avukatlık stajında, hâkim ve savcı adaylarının eğitimlerinde yer verilecektir¹⁷⁶.”

VII. Kalkınma Planı kapsamında konulan hedefler sonrası VIII. Kalkınma Planı'nda küreselleşme ile birlikte fikri mülkiyet kavramının önemli hale geldiği, ancak telif hakları alanında mevzuat ve denetim yetersizliği nedeniyle fikri hakların gerektiği gibi korunamadığı ifade edilmiştir.

Eser sahibinin hakları ve komşu haklar alanında, VII. Plan döneminde başlatılmış olan yasal düzenleme çalışmalarının 1995 yılında 4110 sayılı Kanunla 5846 sayılı Kanunda değişiklik yapıldığı ancak kurumsal altyapının yeterli olmayışı ve uygulama kaynaklı bazı problemlerin devam ettiği belirtilmiştir. VII. Plan döneminde her türlü taşıyıcı ortama kaydedilmiş süreli olmayan yayınlarda bandrol kullanılması zorunluluğu getirildiği ancak uygulamada zorluklar bulunduğu da planda yer verilen bir başka husustur.

VIII. Kalkınma Planında fikri haklara ilişkin amaç, ilke ve politikalar aşağıdaki şekilde yer almıştır:

¹⁷⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 03.02.2019, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1l%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf>

“- Ülke koşullarını ve ihtiyaçlarını gözeterek uluslararası standartlarla uyumlu fikri haklar sisteminin bütün kurum ve kurallarıyla oluşturulması ve sürdürülmesi sağlanacak; bu çerçevede yeni teknolojiler ve hızla gelişen alanlarda ülke potansiyelini değerlendirecek düzenlemeler yapılacaktır.

- Fikri haklar sisteminin temel işlevlerini yerine getiren ilgili kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin etkin bir eşgüdüm içerisinde çalışmaları gerçekleştirilecektir. Fikri hakların korunması konusunda her kademedeki eğitim ve bilgilendirmeye öncelik verilerek, toplumsal bilinç ve kültürün oluşturulması sağlanacak, özellikle çocuklara ve gençlere yönelik programlar düzenlenecektir.

- Fikri haklar alanında orta ve uzun dönemde eğitimci, yargı elemanı, gözetim ve denetim elemanı ihtiyacını karşılamak için düzenlemeler yapılacaktır.

- Fikri haklar sistemi içinde, bilgiye kolay ve doğrudan ulaşmayı sağlayacak veri tabanları oluşturulacaktır.

- Fikri hakların korunması ve desteklenmesi, sanayileşme, dış ticaret ve bilim ve teknoloji politikaları ile birlikte değerlendirilerek, söz konusu politikalar fikri haklar politikası ile eşgüdüm ve işbirliği içerisinde planlanacak ve uygulanacaktır.

- Eser ve komşu hak sahiplerinin haklarının daha etkin korunması amacıyla Kültür Bakanlığının ilgili birimi yeniden yapılandırılacaktır.

- Fikri haklar alanında karşılaşılan anlaşmazlıkların çözümünde görev alacak ihtisas mahkemelerinin kurulması sağlanacaktır¹⁷⁷.”

VII. ve VIII. Kalkınma Planlarında incelemeye tabi konuların başlık seviyesinde ele alındığı ve küreselleşme sonrası, AB’ye uyum kapsamında, rekabet, çevre, fikri

¹⁷⁷T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi Erişim Tarihi: 03.02.2019, (<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Sekizinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2001-2005.pdf>)

mülkiyet gibi birçok yeni konuya ilişkin mevzuatta uyum çalışması gerçekleştirildiği görülmektedir¹⁷⁸.

Mevzuata ilişkin çalışmalar yapılması diğer iki Planda da olduğu gibi yine IV. Kalkınma Planı'nda da yer alan bir hedef olmuştur. Ancak bu Planda diğerlerinden farklı olarak, fikri haklar sistemi konusunda kamuoyunu bilgilendirme çalışmalarının arttırılacağı hususu eklenmiştir¹⁷⁹.

2014 yılında yürürlüğe giren, X. Kalkınma Planı'nda ise ilk kez “*kültür endüstrisi*” kavramı kullanılmıştır. “*Kültür endüstrilerini izlemek ve politika oluşturmak için kayıt, veri ve ulusal istatistiklerin geliştirilmesi ihtiyacı*” vurgulanmış ve “*kültür endüstrisinin millî gelir, ihracat ve ülke tanıtımına katkısının arttırılması*” hedeflenmiştir¹⁸⁰.

Türkiye’de kalkınma planlarının sonuncusu XI. Kalkınma Planı olarak hazırlanmıştır. XI. Kalkınma Planının temel amaçları ve ilkeleri şu şekildedir:

“Bu çerçevede, ülkemizin istikrarlı ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ile rekabet gücünün ve refah seviyesinin artırılması öngörülmektedir. Kamunun güçlü desteği ve özel sektörün öncülüğünde sermaye birikimi ve sanayileşme süreci hızlandırılacak; her alanda verimlilik artırılacak, yurtiçi tasarrufların ve üretken yatırımların düzeyi yükseltilecek; üretim süreçlerinin ihracata dönük, yenilikçi ve ithalat bağımlılığı azalmış bir yapıya dönüşmesi sağlanacaktır.” Belirtilen amaç ve ilkeler

¹⁷⁸ Ö. Kutlu, ve diğerleri, “Türkiye’de Kalkınma Planları Çerçevesinde Avrupa Birliği Katılım Sürecinin Değerlendirilmesi”, **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 20(34) s.30, (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/499519>)

¹⁷⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi Erişim Tarihi: 03.02.2019, (<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2007-2013%E2%80%8B.pdf>)

¹⁸⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi Erişim Tarihi: 03.02.2019, (<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf>)

doğrultusunda XI. Kalkınma Planında yayıncılık sektörüne ve fikri mülkiyete yönelik belirlenmiş politika ve hedefler çalışmanın ekinde yer almaktadır. (Ek:1)

XI. Kalkınma Planı 2019 yılında yürürlüğe girmiş ve diğer kalkınma planlarından farklı olarak fikri mülkiyet ve kültür endüstri kavramlarına yönelik olarak çok sayıda ve detaya sahip hedefler konulduğu görülmüştür. Kültür endüstrilerine ilişkin destek verilmesi ve desteklerin etki analizlerinin yapılması ise daha önceki Kalkınma Planlarında yer verilmeyen yeniliklerdir¹⁸¹. Kültür ve sanata yönelik politika ve tedbirler başlığı altında konumuzla ilgili olan maddeler incelendiğinde, okuma kültürü, kültür ve sanat hizmetlerine ulaşmada kolaylık sağlanması, Türkçe'nin güzel kullanımı, fikri hak ihlalleri ile mücadele, fikri mülkiyet bilincinin ve farkındalığının arttırılması, kültür endüstrilerine ilişkin verilerin oluşturulması, kültür endüstrileri potansiyelinin geliştirilmesi, yayıncılık ve e-yayıncılık faaliyetlerinin desteklenmesi konularına odaklanıldığı görülmektedir.

Kültür ve Sanat Hedefleri başlığı altında, belirlenen üç hedeften biri, 2018 yılında 53 olan gezici kütüphane sayısının, 2023 yılında, 81'e yükseltilmesidir. Okuma kültürü oluşturmak bakımından oldukça değerli bulunan bu hizmetin sayısının 81'e çıkarılması çok mühim ancak yeterli değildir diye düşünülmektedir. 2018 yılında gerçekleştirilen, VI. Ulusal Yayın Kongresi sonuç bildirisinde de yer aldığı üzere, “... *kütüphaneleri geliştiren ve güçlendiren, okuma kültürünü yaygınlaştırmayı*” sonucu ile de örtüşen bir hedef olarak değerlendirilmektedir.

XI. Kalkınma Planında Fikri Mülkiyet Haklarına ilişkin amaç ile politika ve hedefler bu şekilde belirlenmiş olup buna ilişkin ortaya konan sayısal hedef, Yerli

¹⁸¹T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi Erişim Tarihi: 03.02.2019, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/On-Birinci-Kalkinma-Plani.pdf>, s.112-113 ve 162.

Patent Başvurularının Payının 2018’de yüzde 39,7 olan yüzdesinin 2023 yılında 53’e çıkarılması olarak; Yerli Patent Başvurularında Türkiye’nin Dünya Sıralamasındaki Yerinin ise 2018 yılında 13 olduğu bunun da 2023 yılında 10’a yükseltilmesi olarak belirlenmiştir. Telif hakları alanına ilişkin sayısal bir hedef bulunmadığı görülmektedir.

XI. Kalkınma Planında “*Hukuk Devleti, Demokratikleşme ve İyi Yönetişim*” başlığı altında ise “2.5.2.7. *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*” belirlenmiştir. Bu kapsamda, UNESCO tarafından kabul edilmiş olan Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesine¹⁸² 2 Şubat 2018 tarihi itibarıyla Türkiye Sözleşmeye resmen taraf olmuştur. Bu Sözleşme ile, sözleşmenin tarafı devletler için dört yılda bir, UNESCO’ya rapor sunmaları ve sundukları raporlarda, ülkelerin sözleşme amaçları kapsamında aldıkları tedbirler hakkında bilgi sunması yükümlülüğü getirilmiş olup uluslararası alanda böyle bir yükümlülük altına girmiş olmak kültürel ifadeler temelinde kültür endüstrilerinin gelişim ve korunmasına katkıda bulunacağı için oldukça önemlidir.

XI. Kalkınma Planı’nda oldukça detaylı hedeflere yer verildiği görülmektedir. Söz konusu plan kapsamında hedeflere ulaşmak için çaba gösterildiği müddetçe hem yayıncılık sektörünün hem de kültür endüstrilerinin büyük ilerleme göstereceği düşünülmektedir. Özellikle çalışmanın bu kısmına kadar bazıları ile ilgili hali hazırda önerilerde bulunan başlıkların (*okuma kültürü, kültür ve sanat hizmetlerine ulaşmada kolaylık sağlanması, fikri hak ihlalleri ile mücadele, fikri mülkiyet bilincinin ve farkındalığının arttırılması, kültür endüstrilerine ilişkin verilerin oluşturulması, kültür endüstrileri potansiyelinin geliştirilmesi, yayıncılık ve e- yayıncılık faaliyetlerinin*

¹⁸²Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, (<http://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2019/10/15/UNESCO-2005-KIFAC-SOZLESMESI-TURKCE.pdf>.)

desteklenmesi gibi) kalkınma planında yer aldığı görülüyor olması olumlu değerlendirilmektedir.

Kalkınma planı hedefleri arasında da yer verildiği üzere fikri hak ihlalleri ile mücadele ve fikri mülkiyet bilincinin ve farkındalığının arttırılması oldukça önemli görevlerdir. Yayıncılık endüstrisinin temelini oluşturan fikri mülkiyet koruması, öncelikle politika, kolluk kuvvetleri ve hukuk sistemi ile devlet tarafından gerçekleştirilmektedir. Ardından meslek birlikleri ve vatandaş düzeyine inmektedir. Bu bağlamda, sonraki bölümde devletin fikri mülkiyeti korumak için gerçekleştirdiği eylemlere ilişkin bilgi verilecektir.

4.4. F KR  M LK YET ALANINA Y NEL K DÜZENLEMELER

Çalışmanın bu bölümünde, telif haklarına ilişkin genel bir bilgi verilmesi ile başlayıp, Türkiye’deki telif hakları sistemini belirleyen uluslararası anlaşmalar, telif hakları korumasının neden bu kadar mühim olduğu ve Türkiye’de fikri hak ihlalleri ile mücadele araçları ve ne derece etkili oldukları hususlarına değinilerek Türkiye’de fikri mülkiyet alanında yapılan düzenlemeler incelenmiş olacaktır.

4.4.1. Telif Hakları

 lk telif hakları kanunu, “Anne Yasası” (Statue of Anne) İngiltere’de 1710 yılında kabul edilmiştir. Anne Yasası’na göre, bir eserin yazarının, o eserin sahibi olacağı ve belirli bir süre ile haklarının korunacağı hüküm altına alınmıştır. Anne Yasası’ndan sonra diğer  lkelerde de benzer düzenlemeler yapılmaya ve telif hakları ile korunan eser türleri artmaya bařlamıřtır¹⁸³.

¹⁸³ Fikri Haklar Ofisi, “A Brief History of Copyright”, http://www.iprightsoffice.org/copyright_history/ , Erişim Tarihi: 11.11.2019.

Uluslararası alanda düzenlemeler getiren kapsamlı, çok taraflı ilk düzenleme 19. yüzyılda kabul edilmiştir. Nihai durumda 187 ülke tarafından kabul edilen, ülkeler arasında telif haklarının karşılıklı korunmasını öngören ve asgari koruma standartlarını belirleyen ilk uluslararası düzenleme 1886’da kabul edilen Bern Konvansiyonu olmuştur¹⁸⁴. Konvansiyon telif hakları alanında, günümüzde halen geçerliliğini ve statüsünü koruyan çerçeve özellikli bir metindir.

Telif hakları, bir mülkiyet hakkı sayılmasına rağmen diğer mülkiyet haklarından farklı olarak haklara ilişkin koruma süreleri belirlenmiş durumdadır. Bu koruma süreleri sona erdiğinde, telif konu eser üzerindeki mali haklar sona ererken, manevi haklar devam etmektedir¹⁸⁵. Telif hakları, her ne kadar mülkiyet hakkı olarak tanımlansa da diğer mülkiyet haklarından farklı olarak geçici mahiyetteki haklardır ve ömürleri bir koruma süresiyle sınırlıdır. Her ülkenin mevzuatında, birbirine yakın ancak farklı süreler belirlenmiştir. Ayrıca eser türlerine göre de koruma süreleri değişebilmektedir. Bunun yanında, çok taraflı uluslararası anlaşmalarla bu süreler için asgari sınırların belirlendiği görülmektedir. Örneğin, Bern Konvansiyonunda koruma süresi genel kural olarak, eser sahibinin yaşam süresine ek olarak ölümünden itibaren en az 50 yıl olarak öngörülmüştür. Uluslararası alanda genel eğilim bu süreyi 70 yıl olarak uzatmak yönündedir¹⁸⁶. Türkiye’de koruma süresi 70 yıl olarak belirlenmiştir. 5846 sayılı Kanunu’nun 26 ve 27’nci maddelerinde süreler hüküm altına alınmıştır ve koruma süresi biten eserler “kamu alanına” (public domain) düşmüş sayılmaktadır.

¹⁸⁴ WIPO, “Bern Sözleşmesine Taraf Ülkelerin Listesi”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, (https://www.wipo.int/treaties/en/ActResults.jsp?act_id=26)

¹⁸⁵ WIPO, “Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright- Based Industries”, s. 20.

¹⁸⁶ WIPO, “Understanding Copyright ...”, age, s. 12.

Telif hakları korumasının, bilgiye ulaşmada engel yarattığı, bilginin gelişimine engel olduğu iddiaları da ileri sürülmektedir. Son dönemde, bu amaçla kurulan bir parti bile bulunmaktadır. 2010 yılında Brüksel merkezli olarak kurulan, “*Pirate Parties International*” kâr amacı gütmeyen uluslararası bir sivil toplum kuruluşudur. Bu kuruluş, herhangi bir illegal eylemi desteklemediğini internet sitesinde belirtmektedir. Dijital çağda temel insan hakları ve temel özgürlüklerini, tüketici ve hak sahibi arasında yeniden düzenlenmiş telif haklarının var olmasını, bilgi gizliliğini desteklemekte ve bilgiye ücretsiz erişim ve şeffaflık talep etmektedir¹⁸⁷. Şu an 43 ülkede temsilciliği bulunan bu organizasyonun, İzlanda’da meclisinde siyasi parti oluşumuyla yer alma başarısı da gösterdiğini söylemek gerekmektedir¹⁸⁸. Bu oluşumun telif hakları korumalarına ilişkin talepleri ileride nasıl şekillenecek zamanla görülecektir. Ancak telif hakları korumasının tartışılmaya başlamasının da çağın bir gereği olduğu düşünülmektedir. Tüketicinin çok hızlı şekil değiştirdiği, her gün yeni içerikler üretildiği günümüz dünyasında telif haklarına tanınan koruma sürelerinin uzunluğunun en azından tartışılabilir olması gerekmektedir.

4.4.2. Türkiye’deki Telif Hakları Sisteminde Uluslararası Çerçeve

İlk telif hakları kanunun 1710 yılında İngiltere’de tanındığı, ardından Avrupa’da tanınmaya başladığı, Türkiye’de şu an uygulanmakta olan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun kabulü 05.12.1951 tarihidir. Bern Sözleşmesine kadar herhangi bir uluslararası metin oluşturulamamıştır. Bu başlık altında, Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası anlaşmalara ülkemiz mevzuatında belirleyici olması bakımından kısaca değinilecektir.

¹⁸⁷ Pirate Party International Resmi İnternet Sitesi, Erişim tarihi: 12.11.2019, <https://pp-international.net/about-ppi/>

¹⁸⁸ Yeşil Gazete, İnternet Gazetesi, <https://yesilgazete.org/blog/2013/06/17/izlanda-korsan-partisi-ecliste/>

4.4.2.1. Bern Konvansiyonu

1886 tarihli Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Konvansiyonu, fikir ve sanat eserlerinin ulusal sınırlar ötesinde de korunmasını sağlamak için oluşturulmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, ilk uluslararası nitelikteki çok taraflı anlaşmadır. Bern Sözleşmesinde öncelikle edebiyat ve sanat eserleri koruma kapsamına alınmıştır. Konvansiyonun geri kalan bölümlerinde ise eser sahiplerinin hakları ve koruma sürelerine yer verilmiştir. Konvansiyon asgari koruma sağlanan hakları tespit etmiş olup daha geniş haklar tanıma imkânı üye ülkeler için saklı tutulmuştur¹⁸⁹.

4.4.2.2. Roma Konvansiyonu

Bağılantılı hak sahiplerinin 3 grup halinde düzenlendiği Roma Konvansiyonu toplanan uluslararası bir konferans sonucunda 1960 yılında imzalanmıştır. Buna göre ilk grup, icracı sanatçılar; ikinci grup bağlantılı hak sahipleri, üçüncü grup ise; radyo ve televizyon yayın kuruluşlarıdır. İdaresi WIPO tarafından gerçekleştirilen Roma Konvansiyonuna Türkiye 2004 yılından beri taraftır.

4.4.2.3. WIPO Telif Hakları Anlaşması

Teknolojik gelişmeler neticesinde Bern Sözleşmesi'nin karşılamadığı yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Bern'de yapılan değişiklikler yeterli gelmemiş ve üye ülkelere tavsiye nitelikli kararlar sunmuştur. 1980'li yılların sonuna gelindiğinde kararların da yetersiz olduğu anlaşılmıştır. 1996'da yılında eser sahiplerinin haklarının korunması amacıyla WIPO Diplomatik Konferansında 157 ülkenin katılımıyla WIPO

¹⁸⁹ Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, <http://www.telifhaklari.gov.tr> , Erişim Tarihi: 13.01.2018.

Telif Hakları Anlaşması (WCT) Anlaşması kabul edilmiştir. Türkiye, 2008 yılından itibaren imzacı taraflardan biridir¹⁹⁰.

4.4.2.4. WIPO İcralar ve Fonogramlar Anlaşması

WIPO Telif Hakları Anlaşması ile birlikte uluslararası alanda “internet anlaşmaları” olarak bilinen bir diğer WIPO anlaşması da İcralar ve Fonogramlar Anlaşması’dır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan değişim sonucu yetersiz kalan Roma Konvansiyonu hükümlerini, yeni duruma uyarlamak ve daha etkin bir koruma yaratabilmek için WIPO İcralar ve Fonogramlar Anlaşması (WPPT) 1996 yılında imzalanmıştır. WPPT, icracı sanatçıların ve fonogram yapımcılarının haklarını daha geniş bir kapsamda korumaya yönelik olarak akdedilmiştir. Türkiye, WCT ile aynı tarihte 2008 yılından itibaren imzacı taraflardan biridir¹⁹¹.

4.4.2.5. Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması

Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması ile bağlantılı fikri mülkiyet hakları düzenlenmiştir. Bu anlaşma, 1995’te yılında imzalanmıştır. Türkiye, TRIPS Anlaşması’na DTÖ kurulurken taraf olmuştur.¹⁹²

4.4.2.6. Marakeş Anlaşması

Marakeş Anlaşması 2013 yılında Marakeş’te kabul edilmiştir. Anlaşmanın amacı, görme engelli veya görme yetisi ile ilgili engelleri olan ya da baskı okuma konusunda

¹⁹⁰ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi Erişim Tarihi: 24.01.2019, <http://www.telifhaklari.gov.tr/WIPO-Telif-Haklari-Anlasmasi-WCT>

¹⁹¹ KTB, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, (<http://www.telifhaklari.gov.tr>) , Erişim Tarihi: 23.01.2019.

¹⁹² KTB, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, (<http://www.telifhaklari.gov.tr>) , Erişim Tarihi: 24.01.2019.

zorluk yaşıyan insanların eserlere erişebilmelerini kolaylaştırmak için telif haklarına çeşitli sınırlama ve istisnalar getirmektedir. Anlaşma hükümleri engellilerin kullanabileceği formatlarda eserlerin çoğaltılmasına, dağıtımına ve sınır ötesi değişimine izin verilmesini sağlamaktadır. Türkiye Anlaşmayı 2013 yılında imzalayan ülkeler arasında yer almaktadır¹⁹³.

Bütün dünyada birçok uluslararası anlaşma ile korunan ve görüldüğü üzere her teknolojik gelişme sonrası güncellenme ihtiyacı duyulan bu mevzuatın korumak istediği aslında nedir sıradaki başlık altında bu soruya yanıt verilecektir.

4.4.3. Telif Hakları Korunmalı Mıdır?

Telif haklarının korunmadığı bir dünyada eser üretiminin teşviki için başkaca bir motivasyon bulunabilir mi şu an bilinmemekle birlikte, aksi durumda eser ya da hak sahibinin, emek ve sermaye harcayarak yeni bir eser oluşturmalarının zorlaşacağı ve korunmadığı durum düşünüldüğünde, sinema salonlarının boş kalacağı, kitapların fotokopilerinin asıl nüshalardan çok görüleceği ya da yapılan ve çok büyük meblağlara satılan sanatsal ürünlerin taklitlerinin piyasaya yayılacağı ve tabii ki sanatın o estetik zevkenden kitlelerin mahrum kalacağını söylemek mümkündür.

Telif haklarının korunduğu ve özellikle devletçe teşvik edilerek güçlü birer kültür ekonomisi oluşturmuş olan iyi örneklerden bahsetmek mümkündür. Çünkü temelinde telifin yer aldığı bu ekonomiler çok yönlü etkileri olan güçlü ekonomilerdir. Örneğin, Hindistan’da, sinema, bilgi (*information*), telekomünikasyon endüstrilerine uygulanan bir vergi teşviki ve banka finansmanına ulaşmanın kolaylaştırılmış ve hükümet tarafından eğlence vergilerinde indirimle gidilmesi ve sinema ekipmanları

¹⁹³WIPO Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi:29.01.2019
http://www.wipo.int/treaties/en/ip/marrakesh/summary_marrakesh.html

üzerindeki ithalat vergilerinin düşürülmesi ile 9000 sinema salonu, 3000 gezici sinemanın modernize edilmesi amaçlanmıştır¹⁹⁴. Hindistan'ın dünyanın en büyük film üreticisi olduğu, her yıl 1500-2000 arası, 20'den fazla dilde film üretildiği; Çin'in 2,2 milyar dolarlık endüstri büyüklüğü sonrası, 2,1 milyar dolarla ikinci sırada oldukları ifade edilmektedir¹⁹⁵. Hindistan, bu alanın bir “endüstri” olduğunu fark ettiği andan itibaren bu sektöre farklı bir önem vermiş ve destek müdahaleleri sonrası, Hint Film Endüstrisinin eğlence endüstrisinin geneline katkısı yaklaşık olarak %13'ü bulur hale gelmiştir¹⁹⁶.

Büyüyen kültür endüstrilerinin de çarpan etkilerinden, bu noktada bahsetmek yerinde olacaktır. Hindistan örneğinden incelemeye devam edecek olursa, senede üretilen 1500-2000 arası film için kurulan stüdyolar, istihdam edilen personeller, filmde oynayan oyuncular, film için yaptırılan müzikler, gösterimin yapıldığı sinemalar, sinemalarda istihdam edilen personeller, filmin dağıtımını ve pazarlamasını yapan şirketler, artan vergi mükellefiyetleri sonucu artan vergi gelirleri, ülke için kazanılan marka değeri-tanınırlık hepsi bu çarpan ilişkisi kapsamında değerlendirilebilecek hususlardır.

Teknolojinin hızla gelişmesi bilgiyi daha önemli hale getirmiş, üretimin temel unsuru bilgi haline gelmiştir. Sanayi toplumu sonrası oluşan bilgi toplumunun temeli de fikri ürünlerden oluşmaktadır. Fikri mülkiyet haklarının korunmasına birçok gerekçe

¹⁹⁴ Uluslararası Fikri Mülkiyet Enstitüsü, “**The Role of Intellectual Property and of WIPO in the Cultural Industries**”, Pekin, IPI, 2002, (https://iipi.org/wp-content/uploads/2010/07/Beijing_Culture_052202.pdf)

¹⁹⁵ Deloitte, “**Indywood The Indian Film Industry Report**”, 2016, s.5, Erişim Tarihi: 03.11.2019, (<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/in/Documents/technology-media-telecommunications/in-tmt-indywood-film-festival-noexp.pdf>)

¹⁹⁶ KPMG International, “**Media And Entertainment Film Financing and Television Programming A Taxation Guide**”, 6. Basım, ABD, KPMG LLP, 2012, Media And Entertainment Film Financing and Television Programming A Taxation Guide Sixth Edition, s.279. (<https://home.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2012/03/taxation-guide.pdf>)

olmakla birlikte 1948 tarihli Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde de temel insan hakları arasında sayılmıştır¹⁹⁷.

Piyasa mekanizmasını sağlıklı işleyebilmesi, ticaretin gelişmesi, yaratıcılığın desteklenmesi, üretimin ve verimliliğin artırılması fikri mülkiyet haklarının korunması ile gerçekleşmektedir. Fikri mülkiyetin korunması, haksız rekabetin ortadan kalkmasını sağlayacağı gibi yabancı sermaye teşvikini ve uluslararası ilişkilerin de gelişimi sağlamaktadır. Fikri mülkiyet korumasının yalnızca ekonomik sonuçları olmadığının da altını çizmek gerekmektedir. Fikri mülkiyet sisteminde yaratılacak etkin koruma ile ülkelerin kamusal bilgi kaynakları artacak ve kültür hazinelerine katkıda bulunulacaktır¹⁹⁸.

Zamanla değişen devlet algısı sonrası, öncelikle Latin Amerika ülkelerine, sonra tüm gelişmekte olan ülkelere, IMF ve Dünya Banka'sı iş birliğiyle, Washington Uzlaşısı olarak adlandırılan, 10 maddeden oluşan bir neo-liberal politika önerileri seti sunulmuştur. Burada yer alan son madde mülkiyet haklarının koruma altına alınmasıdır¹⁹⁹. Bu madde, “*teelif hakkı*” bakımından çalışmada önem taşımaktadır. Mülkiyet haklarının güvence altına alınması, yabancı sermaye yatırımlarını tavsiye merkezlerine çekmek ve mal ve sermaye akımlarının serbestleştirmek amacıyla bu 10 madde arasında yer aldığı da düşünülmektedir²⁰⁰. Söz konusu maddeye konu mülkiyet hakları oldukça geniş bir kavram olsa da fikri mülkiyetin de koruma altına alınmadığı

¹⁹⁷ C. Suluk ve diğerleri, Fikri Mülkiyet Hukuku, Seçkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2019, s. 37.

¹⁹⁸ ibid, s.38-39.

¹⁹⁹ J. Williamson, “**What Should the World Bank Think about the Washington Consensus?**”, The World Bank Research Observer, 2000, S:15, s-253., <http://documents.worldbank.org/curated/en/624291468152712936/pdf/766500JRN0WBRO00Box374385B00PUBLIC0.pdf>

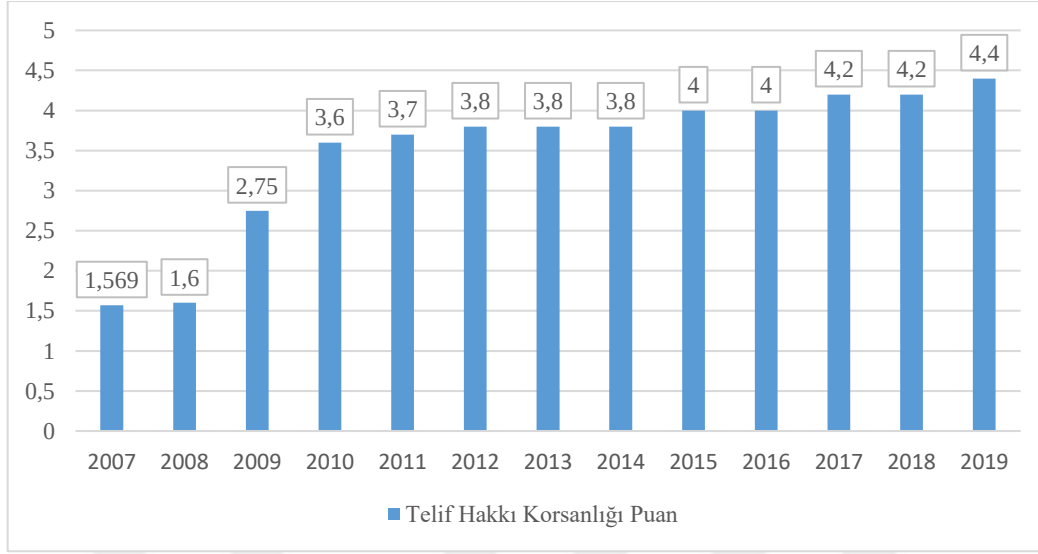
²⁰⁰ C. Yıldırım, “Birinci ve İkinci Nesil Washington Uzlaşması: Neoliberal İktisat Politikalarının 1980’den Sonraki Evrimi”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2011, C:7, S:2, s:5, Erişim Tarihi: 07. 12.2019, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/69197>

durumlarda oldukça büyük kayıplara yol açtığı bilinmektedir. Özellikle popüler kültür sermayesinin büyüklüğü ve buna ilişkin kaybın, kültürel dünyanın egemenlerinde yarattığı endişe de etkili olmuştur demek mümkündür.

Hâlihazırda ülkemizde uygulanmakta olan fikri mülkiyet hakkı ihlallerinde kullanılan bu araçlarda bu Uzlaşının Dünya’da yarattığı atmosferin etkisinden de söz etmek mümkündür. Çünkü korsan ürünlerle mücadele aracı olarak getirilen süreli olmayan yayınların bandrol taşıma zorunluluğuna ilişkin hüküm 7/6/1995 tarihinde yürürlüğe girmiş olup ardından bu hükme aykırı faaliyet gösterenlere ilişkin cezalar düzenlenmiştir. O dönemde bandrol uygulamasının getirildiği 5846 sayılı Kanunu’nun 81 inci maddenin düzenlenmesinde *“Türkiye’nin, uluslararası korsan ülkeler listesinde birinci sırada yer alması dikkate alınarak, Fikrî Haklara Tecavüzün Önlenmesi başlığı altında yeni bir madde biçiminde düzenlenmiştir. Bu madde ile fikir ve sanat eserlerinin üretimi, dağıtımı ve satımı ile ilgili korsan girişimlerine karşı, hızlandırılmış bir önleme sistemi getirilmek istenmiştir. Fikir ve sanat eserlerinin özel bir alan olması nedeniyle böyle bir düzenleme, devlet ve yargı organlarına konunun önemini hatırlatması açısından yararlı görülmüştür.”* gerekçeleri sunulmuştur.²⁰¹ Söz konusu *“uluslararası korsan ülkeler listesinde birinci sırada yer alması”* ifadesini karşılayan bilgiye ulaşamamıştır ancak Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksinde bulunan veriler ışığında, 2007 yılı sonrası döneme ilişkin Türkiye’deki telif hakkı korsanlığını önleme puanları şekil 18’de gösterilmiştir.

²⁰¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları, Erişim Tarihi: 05.12.2019 (<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c083/tbmm19083095ss0771.pdf>)

Şekil 18: Telif Hakkı Korsanlığı Puanı

Kaynak: internationalpropertyrightsindex²⁰²

Telif hakları korsanlığının en az olduğu ülkeler içerisinde en iyileri Yeni Zelanda ve Japonya 8.4, Avustralya 8.2, Almanya 8, Avusturya ve İsveç 8.1 olarak puanlanmıştır. Türkiye'nin puanı bu ülkelere kıyasla düşük olmakla birlikte 2007 yılında 2019 yılına kadar %180 ilerleme kaydetmiştir. Hak ihlali karşıtı politikaların sürdürülmesine devam edilmesi gerektiği görülmektedir.

4.4.4. Telif Hakkı İhlallerine Karşı Kullanılan Koruma Araçları

Telif hakkı ihlallerine karşı 5846 sayılı Kanunu'nda bazı düzenlemelere yer verilmiş olup fikri hak ihlalleri ile mücadele için üç ana sistem oluşturulmuştur. Bunlar, bandrol, kayıt- tescil ve sertifikalandırma sistemidir. Ayrıca toplu hak yönetimi olarak tanımlanan ve meslek birlikleri aracılığıyla eser ve hak sahiplerinin haklarının takibine yarayan sistemin Türkiye'deki durumuna yayıncılık sektörü özelinde değinilecektir. Bu

²⁰² Mülkiyet Hakları Birliği İnternet Sitesi, "Fikri Mülkiyet İstatistikleri", Erişim tarihi: 07.12.2019. (<https://internationalpropertyrightsindex.org/compare/country?id=41>)

sistemlere ilişkin usul ve esaslar, 5846 sayılı Kanunu kapsamında, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan Yönetmelikler ile d zenlenmiřtir²⁰³.

4.4.4.1. Bandrol Sistemi

Süreli olmayan yayınlara yani kitaplara yapıştırılması zorunlu olan bandrol, holografik özellikli bir güvenlik etiketi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca müzik ve sinema eserleri ve bilgisayar oyunlarına da yapıştırılması zorunludur. Sökülmesi durumunda parçalanmakta ve yapıştırıldığı malzemenin özelliğini kaybettirmektedir. Bandrol uygulaması ile fikri hak ihlallerinin engellenmesi amaçlanmıştır. Bandrol fiziki korsanlıkta önemli bir korsanla mücadele aracıdır.

5846 sayılı Kanunu'nun 81 inci maddesi uyarınca bandrol denetim yetkisi Kültür ve Turizm Bakanlığı ile mülki idare amirlerine tanınmıştır. Bu maddede kapsamında, komisyon re'sen ya da Bakanlığın talebiyle oluřturulabilmektedir²⁰⁴. Bu çerçevede, 81 ilde il denetim komisyonları faaliyet göstermektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı İl Denetim Komisyonlarının denetim giderlerini karşılanmaktadır. Ayrıca, 5846 sayılı Kanun kapsamında il denetim komisyonu üyelerine ikramiye ödenmektedir. *“İl Denetim Komisyonu ve Başkanına İkramiye  denmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”e göre ödenen ikramiyeler ile denetim komisyonu üyelerinin denetimlere katılmasının teşviki amaçlanmaktadır. 2012-2018 yıllarında, il denetim komisyonlarına ödenen toplam ikramiye tutarı 1.575.282,68 TL²⁰⁵’dir. 2007 yılından sonra fiziki korsanlık ile ilişkin verilerde bir aşama kaydedildiğine önceki başlıkta*

²⁰³ KTB Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, (<http://www.telifhaklari.gov.tr/Fikir-Hirsizligi-ile-Mucadele-Araclari>)

²⁰⁴ KTB, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi Erişim tarihi: 09.12.2018, (<http://www.telifhaklari.gov.tr/Il-Denetim-Komisyonlari>)

²⁰⁵ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telif Hakları Genel Müdürlüğünden alınan bilgidir.

değinilmiştir. Bu ilerlemede, kolluk kuvvetlerinin denetimlerinin ve ikramiye uygulamasının etkisinden de söz etmek mümkündür.

Korsan faaliyetlerin ekonomik büyüklüğüne ilişkin resmi bir çalışma bulunmadığı, karşılaşılan rakamların tahminden ibaret olduğu bu sebeple kaybın büyüklüğünün değerlendirilemediği de belirtilmelidir.

4.4.4.2. Kayıt-Tescil Sistemi:

Kayıt-tescil sistemi hak sahipliklerinin belirlenmesinde ispat kolaylığı sağlamaktadır. 5846 sayılı Kanun'un 13'üncü maddesine göre *“filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcıları ile seslerin ilk tespitini gerçekleştiren fonogram yapımcıları sinema ve müzik eseri içeren yapımların kayıt-tescilini yaptırmak zorundadır”*lar. Bu hüküm kapsamında yapılan tescil zorunlu olmakla birlikte, bu kapsam dışında kalan eser türleri için isteğe bağlı kayıt tescil yapılması mümkündür. İlim edebiyat eserleri de bu kapsamda tescil edilebilmektedir. İsteğe bağlı kayıt tescil kapsamında, 2019 yılında 617 tane ilim edebiyat eseri tescil edilmiştir²⁰⁶.

Kayıt-tescil işlemi hak kurucu nitelikte bir işlem değildir. Kayıt tescil sistemi her ne kadar hak kurucu nitelikte olmasa da mahkemeler nezdinde kolaylık sağlıyor olması bakımından fikri hak ihlalleri ile mücadelede önemli bir araçtır.

4.4.4.3. Sertifikalandırma Sistemi:

Sertifikalandırma sistemi yine fikri hak ihlalleriyle mücadelede kullanılan bir başka araçtır. 5846 sayılı Kanun'un 44 üncü maddesine göre, *“Fikrî mülkiyet haklarının korunması ve etkin bir şekilde takibinin sağlanması amacıyla, sadece süreli yayınlar basan yerler dışında, fikir ve sanat eserlerinin tespit edilmesi ve çoğaltılmasına ilişkin materyalleri*

²⁰⁶ KTB, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi
<http://www.telifhaklari.gov.tr/haber/BANDROL-SATISLARINDA-ZIRVE-YINE-EGITIMIN>

üreten ve/veya bu materyallerin dolum, çoğaltım ve satışını yapan veya herhangi bir şekilde yayan ve umuma arz eden yerler” sertifikalandırılırlar. Sertifika uygulaması, çoğaltma ve satış faaliyetleri yapan işletmelere tanınmış bir izin niteliğindedir.

Tablo 17’de yer alan veriler incelendiğinde, 2013, 2014 ve 2015 yıllarında korsan baskınları sırasında ele geçirilen toplam materyal sayısı günümüze yaklaştıkça azalmaktadır. Bunun en temel sebebi son yıllar için artık korsanlık faaliyetinin teknolojik şartlara bağlı olarak şekil değiştiriyor olmasıdır. Özellikle sinema alanında artık internet üzerinde türeyen korsan siteler ile çevrimiçi korsanlık faaliyeti yaygınlaşmıştır. Ancak bu azalmada daha önce bahsedilmiş olan üç ayaklı bandrol-kayıt–tescil ve sertifika sisteminin de etkisi olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Tablo 17: Korsan Materyale İlişkin İstatistikler

Yıl	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Operasyon Sayısı	3.249	2.236	1.693	952	781	1.239
MATERYAL SAYISI						
Bandrolsüz CD/ VCD/ DVD	1.002.741	903.605	715.626	186.966	161.353	408.565
Bandrolsüz Kitap	943.047	710.916	591.456	427.146	272.303	647.790
Bandrollü CD/VCD/DVD				5.014	90	0
Bandrollü Kitap	191.272	37.183	26.999	13.753	24.790	52.398
Kapak Kartonet	2.531.039	2.661.964	2.715.607	976.863	360.804	515.844
Diğer Materyaller ²⁰⁷	1.014.920	987.381	1.673.363	588.334	46.262	298.292
Toplam Materyal	5.683.019	5.301.079	5.723.051	2.198.076	865.602	1.922.889

Kaynak: Telif Hakları Genel Müdürlüğü

²⁰⁷ Diğer materyal ile belirtilen başlık altında yukarıda yer alan kategorilere dâhil olmayan, lisanssız yazılım kullanımı, şifreli kanal izletmek, taşıyıcı bellek, hafıza kartı, lisanssız müzik yayını gibi eylemleri kapsamaktadır.

4.4.4.4. Türkiye’de Yayıncılık Sektöründe Toplu Hak Yönetim Sistemi

Toplu hak yönetimi, eserlerin yoğun şekilde kullanıldığı, tüm hakların eser sahibinin kendisi tarafından takip edilmesinin pek mümkün olmadığı, kullanıcılarla birebir lisans sözleşmesi imzalanmasının neredeyse imkânsız olduğu durumlar için kritik rol oynayan bir hak yönetim sistemidir. Eser sahibi ya da hak sahibi farklı yerlerde ve farklı zamanlarda gerçekleşen tüm eser kullanımlarını tek tek denetleme imkânı bulamayacağından ve benzer şekilde kullanıcıların da izin almak için her eser/hak sahibine ulaşması mümkün olamayacağından toplu hak yönetim sistemi geliştirilmiştir. Hakların toplu takibini kolaylaştırmak ve hak sahipleri ile kullanıcılar arasında aracı olarak görev yapacak toplu hak yönetimi örgütleri (*collecting management organizations*) ya da meslek birlikleri (*collecting societies*) olarak adlandırılan birlikler kurulmaktadır. Toplu hak yönetim sistemi işleyişine örnek olarak, çeşitli radyo TV kanallarında, restoran, bar ya da alışveriş merkezi gibi umuma açık mahallerdeki müzik yayınları için meslek birlikleri aracılığıyla lisans sözleşmeleri imzalanmaktadır. En basit ifadeyle, meslek birlikleri üyesi hak sahipleri için telif bedelleri toplamakta ve toplanan meblağın hak sahiplerine dağıtımını yapmaktadır.²⁰⁸

Türkiye’de meslek birlikleri 5846 sayılı Kanun kapsamında kurulup faaliyet göstermektedirler. Söz konusu meslek birlikleri ilk kez 1987 yılında Kanun ile kurulmuşlardır. Şimdi ise 27 meslek birliği ve bir de ilim edebiyat alanında kurulmuş bir federasyon bulunmaktadır²⁰⁹. İlim edebiyat alanında faaliyet gösteren meslek birlikleri şunlardır; eser sahiplerini temsil edenler “*Bilim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği*”(BESAM), “*Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği*”

²⁰⁸ UNESCO, “The ABC of Copyright”, UNESCO Culture Sector, 2010, s.73. Erişim tarihi: 5.12.2019 (http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/WAPO/ABC_Copyright_en.pdf)

²⁰⁹ KTB, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Erişim tarihi:09.09.2019, (<http://www.telifhaklari.gov.tr/Turkiye-de-Meslek-Birlikleri>)

(İLESAM), “Bilişim ve Yazılım Eser Sahipleri Meslek Birliği” (BİYESAM), “Çevirmenler Meslek Birliği” (ÇEVBİR); yayıncıları temsil edenler, “Yayıncılar Telif Hakları ve Lisanslama Meslek Birliği” (YAYBİR), “Türkiye Basım Yayın Meslek Birliği” (TBYM), “Ders ve Kültür Kitapları Yayıncıları Meslek Birliği” (DEKMEB) ve “Eğitim Yayıncıları Meslek Birliği” (EĞİTİMYAYBİR)’dir. 4 Yayıncı Meslek Birliğinin bir araya gelerek oluşturduğu Yayıncı Meslek Birlikleri Federasyonu (YAYFED) ise, bandrol satışı işlemini yürütmektedir. Türkiye’de ilim edebiyat alanında meslek birliklerinin elde ettiği lisanslama geliri yok denecek kadar az olup Dünya örneklerinin çok gerisinde kalmaktadır. Meslek birliklerinin hak takibi konusunda uzmanlaşmamış durumda olması sebep olarak gösterilebilir. Bu kapsamda meslek birliklerine daha büyük sorumluluk düşmektedir. Devlete düşen sorumluluk ise telif haklarının takibini ve tahsilini sağlayacak bir mevzuat oluşturulmasıdır. Devletlerin faaliyetlerini bütçelerinin sınırları belirlediğinden kültürel alanda devletin harcamalarına ilişkin incelemeler yapılacaktır.

Tablo 18: 2016-2017 yılları Kültür Harcamaları (TL)

	2016	2017
Genel Devlet	22.464.392	28.317.614
Merkezi Devlet	15.694.861	18.833.274
Yerel Devlet	6.79.531	9.384.380
Özel Harcamalar	14.444.428	15.757.476
Hanehalkları	14.079.164	15.757.476
Dernek	14.079.164	15.308.307
Vakıf	295.947	368.327
TOPLAM	36.908.820	44.075.130

Kaynak: TÜİK

Telif hakları sistemi ve önemine değinildikten sonra, yayıncılık sektörü ve sektöre yönelik maliye politikası araçlarıyla gerçekleştirilen müdahale mekanizmaları incelenecektir ancak kamu harcamalarına geçmeden önce kültür harcamaları ve bu harcamaların ne kadarının devlet tarafından gerçekleştirildiği tablo 18’de gösterilecektir. Tablo 18’de görüldüğü üzere, kültür harcamaları 2017 yılına gelindiğinde önceki yıla göre %19,4 artmıştır. Ancak kültür harcamalarının GSYİH’ya oranı aynı kalmış %1,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu harcamaların içinde genel devlet harcamaları payı %64,2 olarak gerçekleşmiştir. Genel devlet kültür harcamaları içinde kültür harcamalarının payı 2016 yılına göre 2017 yılında %26,1 artmıştır²¹⁰.

Tablo 19: Kültür ve Turizm Bakanlığı Bütçesinin Genel Bütçe İçindeki Payı (TL)

Yıl	Bütçe ödeneği	Genel bütçe	Genel Bütçedeki Payı (%)
2010	1.119.458.000	281.907.405.110	0,40
2011	1.510.066.000	306.648.678.330	0,49
2012	1.705.076.000	344.512.858.921	0,49
2013	1.851.734.000	396.705.004.350	0,47
2014	1.974.789.000	428.396.493.000	0,46
2015	2.297.536.000	464.163.399.000	0,49
2016	2.777.769.000	560.782.309.000	0,49
2017	3.459.754.000	634.176.488.900	0,55
2018	3.997.003.000	751.299.665.000	0,53

Kaynak: KTB Strateji Geliştirme Başkanlığı²¹¹

TÜİK verilerinden yalnızca 2016-2017 yılları elde edilebildiği için söz konusu kültür harcamalarının büyük kısmını gerçekleştiren devlet kurumu olan T.C. Kültür ve

²¹⁰Türkiye İstatistik Kurumu, “Kültür Ekonomisi, 2017 Verileri”, Erişim Tarihi: 07.06.2019 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27608>

²¹¹ KTB, Strateji Geliştirme Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2017 yılı İdare Faaliyet Raporu, Erişim Tarihi: 06.09.2019, <http://sgb.kulturturizm.gov.tr/TR-205525/2017-yili-idare-faaliyet-raporu.html>,

Turizm Bakanlığı bütçesi ve genel bütçe içindeki payı incelenmiştir. Tablo 19’de yer alan veriler incelendiğinde Bakanlığın payının, genel bütçe içerisinde %1 bile olmadığı görülmektedir. Bir sonraki başlıkta değinilecek olan birçoğu T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesinden gerçekleştirilen desteklerin daha ileri noktalara taşınabilmesi, kültür yatırımlarının artırılabilmesi ve uluslararası boyutta kültür endüstrileri yaratılabilmesi için bu husus oldukça önemlidir.

4.5.KAMU HARCAMALARI İLE MÜDAHALE

Devletler çeşitli amaçlara ulaşmak için maliye politikası araçları olan kamu harcamaları, kamu gelirleri ve borçlanma gibi amaçları kullanmaktadırlar. Maliye politikası araçlarından ilki olan kamu harcamaları ise cari, yatırım ve transfer harcamaları olarak üçe ayrılmaktadır. Diğer maliye politikası aracı ise, kamu gelirleri dar tanım ile vergilerdir. Bu bölüm içerisinde kamu harcamaları ve vergi politikalarına değinilecek olup üçüncü araç olan borçlanmanın çalışma ile ilgisi bulunmaması nedeniyle ele alınmayacaktır²¹².

Kamu harcamalarının birden fazla tanımı bulunmaktadır. Farklı kamu harcamaları tanımlarını inceleyecek olursak, devletçe yapılan ulusal ve yerel harcamaların kamu harcaması olarak tanımlandığını söylemek mümkündür. Diğer bir tanım ise devletin yaptığı tüm harcamaların kamu harcaması olduğu şeklindedir ancak tüm harcamaların kamunun bütçe harcaması olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Devletçe yapılan harcamanın kamu harcaması sayılabilmesi için bütçe kanunu ile ödenek ayrılarak yapılıyor olması gerekmektedir²¹³. Bu başlık altında devletin kamu harcaması tanımları

²¹² A. Pınar, “**Maliye Politikası Teori ve Uygulama**”, Turhan Kitapevi, Sekizinci Baskı, Ankara, 2015, s. 36-37.

²¹³ K. Bulutoğlu, “**Kamu Ekonomisine Giriş Demokraside Devletin Ekonomik Bir Kuramı**”, Batı Türkeli Yayıncılık, 2004, İstanbul, s.195.

kapsamında sektöre yönelik olarak yaptığı harcamalar doğrudan ya da dolaylı ayırımına gidilmeksizin merkezi yönetim politikaları kapsamında hâlihazırda gerçekleşen harcamalar irdelenecektir.

Kamusal kaynaklar ile yapılan “*kültür destekçiliği*”, eserin üreticisi ve tüketicisi arasındaki herhangi bir aşamada patronajın tarihte çok eskilere dayandığı görülmüştür. Yalnızca yazılı alanda değil tarih boyunca sözlü kültür için de kültür destekçiliğinin var olduğu görülmüştür. Tarihte ozanların, şaman hanın ve beyin desteğiyle sanatsal üretim yaptıkları görülmektedir²¹⁴. “*Kültür patronajı*”nın Orta Çağ’da İran’da ve Orta Asya’da çok gerilere gittiği görülmektedir. Osmanlı Devleti’nde de hükümdarların *münşi*, *şair* ve *alimleri* kendi saraylarına getirebilmek için çok çaba harcadıkları ve büyük fedakarlıklar yaptıkları görülmektedir²¹⁵. Günümüzde ise kültür destekçiliği hem özel hem kamu kuruluşlarınca yürütülmekte olan bir faaliyettir. Çalışmada ise, bugün Türk yayıncılık sistemine merkezi hükümetçe uygulanan teşvik politikaları incelenecektir. Öncelikli olarak kamu harcamaları aracılığıyla yürütülen politika uygulamalarına ardından vergiler aracılığıyla yürütülen politika uygulamalarına yer verilecektir.

4.5.1. Edebiyat Eserlerini Destek Projesi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğünce, bu projede Türk edebiyatı alanında yeni ve özgün eserlerin üretilmesi, yayımlanması ve yeni yazarların desteklenmesi amaçlanmıştır. 2014 yılından itibaren yürütülen projede, değişiklik yapılmıştır. 2018 yılından itibaren “ilk eser” niteliği taşıyan edebiyat eserleri yayımlayacak yayınevlerine, 26.08.2017 tarihli ve 30166 sayılı Resmî

²¹⁴ N. Özdemir, “Edebiyat ve Ekonomi Kültürel Ekonomik Bir Alan Olarak Edebiyat”, **Milli Folklor**, 2011, S:91, s.104.

²¹⁵ H. İnalcık, “*Şâir ve Patron Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme*”, Birinci Baskı, Doğu Batı Yayınları, 2003, s.50-51.

Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Edebiyat Eserlerinin Desteklenmesi Hakkında Yönetmelik" kapsamında yayınevlerine destek verilmektedir. Bu proje ile yeni yazarların ilk eserlerini yayınevlerinin desteğiyle profesyonel şartlarda yayınlamaları amaçlanmaktadır²¹⁶.

Tablo 20: EDES Projesi Kapsamında Verilen Destekler

Yıl	Başvuru Sayısı	Destek Alan Proje Sayısı	Destek Miktarı
2014	290	35	398.000
2015	517	25	361.000
2016	148	6	79.000
2017	204	19	265.000
2018	107	50	497.000
2019	75	32	402.000
TOPLAM	1341	167	2.002.000

Kaynak: KYGM²¹⁷

Tablo 20’de yer alan verilerde, 2014 yılından itibaren projeye 1.341 başvuru yapıldığı, 167 esere toplam 2.002.000 TL destek verildiği görülmektedir. 2017 yılında 204 proje başvurusu gerçekleşmiş Edebiyat Eserlerini Destekleme ve Değerlendirme Kurulunca 20 yazara destek verilmiştir. 2018 yılında ise 50 esere verilen yayın desteği ile 63.770 adet kitap basılmıştır. Bu kitapların, 7.000 adedi okuyucuların hizmetine sunulmak üzere ücretsiz olarak halk kütüphanelerine gönderilmiştir. 2018 yılında destek verilen 50 eser yayınevleri tarafından piyasaya sürülmüştür. Bu kitapların

²¹⁶ KTB Resmi İnternet Sitesi, Edebiyat Eserlerini Destek Projesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://www.kygm.gov.tr/TR-144649/edebiyat-eserlerini-destek-projesi.html>

²¹⁷ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2017 yılı İdare Faaliyet Raporu, s.35, Erişim Tarihi: 06.09.2019, <http://sgb.kulturturizm.gov.tr/TR-205525/2017-yili-idare-faaliyet-raporu.html>

satışından yayınevlerinin toplam 991.350 TL satış geliri elde etmesi öngörülmüştür²¹⁸.

Tablo 20’de görüldüğü üzere, 2018 yılı için 50 esere 497.000 TL destek verilmiş olup beklenen satış hacmi, destek tutarının yaklaşık iki katıdır. Tablo 21’de EDES Projesi kapsamında hangi edebi türlere destek verildiğini görebilmek için 2017 yılına ilişkin analiz yer almaktadır. Edebi türler incelendiğinde çeşitlilik yaratıldığından bahsetmek mümkündür. Deneme kitapları öne çıkmakla birlikte diğer türden de eserlerin ilk eser yayın desteğine konu olduğu görülmektedir. Bunun da kültürel çeşitlilik yaratmak için önemli olduğu düşünülmektedir.

Tablo 21: EDES Projesi Kapsamında Verilen Destek Sayıları ve Miktarları

Edebî Türler (2017 yılı)	Destek Alan Proje Sayısı	Destek Miktarı (TL)
Çocuk ve Gençlik	1	12.000
Deneme	6	79.000
Hikâye	2	28.000
İnceleme Araştırma	3	46.000
Masal	1	20.000
Roman	3	60.000
Şiir	4	40.000
Toplam	20	285.000

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı

4.5.2. TEDA (Türk Kültür, Sanat ve Edebiyatının Dışa Açılması) Projesi

Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğünce yürütülen bir diğer destek projesi ise, Türk Kültür, Sanat ve Edebiyat Eserlerinin Dışa Açılımını Destekleme Projesi (TEDA)’dır. TEDA Yönergesi’nin amaç ve kapsamında, “*Türkiye Cumhuriyeti*

²¹⁸ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Erişim tarihi:09.12.2019, <http://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2019/10/31/KUTUPHANELER-YAY.G.M.EDES-PROGRAMI.pdf>

Kültür ve Turizm Bakanlığınca, Türk kültür, sanat ve edebiyatıyla ilgili Türkçede veya başka bir dilde yayımlanmış eserlerin, çeviri ve yayım marifetiyle yurt dışında tanıtılmasını sağlamak, Türkçenin ve Türk kültür, sanat ve edebiyat birikimini dünya ülkelerine tanıtmak, Türkçe eserlerin yurt içinde veya yurt dışında Türkçe dışındaki dillere çevrilmesini, basılmasını ve tanıtılmasını temin etmek veya bu eserlerin Türkçenin konuşulduğu Türkiye dışındaki ülkelerde Türkçe olarak yayımlanması için yurt dışında veya yurt içinde faaliyet gösteren kurum, kuruluş, şirket, vakıf ve dernek gibi tüzel kişiliğe sahip yayıncılara verilecek” şarta bağlı mali destek olarak tanımlanmıştır. 2005 yılında başlatılan TEDA Projesi’nin amacı Türkiye’nin kültürel ve edebi birikimini yabancı okurların kendi dillerinde okumalarını sağlamaktadır. TEDA ile Türk yazarların eserlerinin uluslararası kitap pazarlarında tanınırlığı artmaktadır²¹⁹.

TEDA kapsamında çevrilen ve çevrildikleri ülkelerde “En İyi Çeviri” ödülleri alan eserler ise Türk edebiyatına bilinirlik sağladığı gibi, kaliteli çeviri sağlayabileceğini bilen yayıncının Türkiye’den eser almak ve kendi ülkesinde satmasını da sağlamaktadır. Örneğin, 2008 yılında Portekizceye çevrilen “*Dede Korkut Oğuznameleri*” 2011 yılında en iyi çeviri dalında, 1959 yılından beri farklı kategorilerde verilen ve en prestijli ödül olarak tabir edilen “Jabuti Ödülü”nü almıştır²²⁰. Benzer şekilde Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Saatleri Ayarlama Enstitüsü” adlı eserinin Sırpça çevirisi de 2011 yılında en iyi çeviri kitap ödülünü almıştır. Ödül sonrası 2012 yılında 10’dan fazla eserin Sırpçaya çevrileceği Ahmet Hamdi Tanpınar’ın telif haklarının temsilcisi ajans tarafından ifade edilmiştir²²¹. TEDA Projesi

²¹⁹ KTB, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 06.09.2019, (<http://www.kygm.gov.tr/TR-1016/teda-turk-kultur-sanat-ve-edebiyatinin-disa-acilmasi-pr-.html>)

²²⁰ KTB, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 06.09.2019, (<https://teda.ktb.gov.tr/TR-53529/2011-yili-jabuti-en-iyi-ceviri-odulu-teda-projesi-deste-.html>)

²²¹ Çeviri Bilim İnternet Sitesi, (<http://ceviribilim.com/?p=4165>)

kapsamında, Türk edebiyatı için dünya çapında bir ağ yaratmanın mümkün olduğu görülmektedir.

TEDA projesinin bir sonucu olarak 2005 yılından bu yana Türk yazarların eserlerinin yabancı dillerde yayıncılığı ile ilgilenen telif ajanslarının sayılarında 4 katlık bir artış yaşanmıştır. Ajanslar Türk yazarların eserlerinden oluşan portföylerini pazarlamaya başlamıştır. Şu an Türkiye’de faaliyet göstermekte olan telif ajanslarının sayısı artarak 14’e ulaşmıştır²²². TEDA Projesi kapsamında, 2005-2019 yılları arasında, 77 ülkeden, 631 yayıncının, 61 farklı dile çeviri desteği kabul edilmiş ve toplam 2308 eser için 2918 adet başvuruya destek verilmiştir²²³.

Söz konusu proje kapsamında Türk edebiyatı ile birlikte kültürel birikimin tanıtılması, yazarlar nezdinde markalaşmanın sağlanması ve telif ihracatı amaçlarının öne çıktığı görülmektedir. Sektöre devletin Bakanlık aracılığıyla EDES ve TEDA kapsamında projelerin başlangıçlarından itibaren sırasıyla 2.002.000 TL ve 26.392.655,75 TL destek sağlandığı görülmektedir. Ancak Sinema Genel Müdürlüğü’nce, TEDA’nın başladığı 2005 yılından bu yana, 485 adet uzun metrajlı film desteği karşılığı toplam 187.719.646 TL destek vermiştir. 2018 yılında 127 proje için sağlanan destek tutarı ise 24.399.000 TL’dir²²⁴. Destek tutarları kıyaslandığında sinema desteklerinin yalnızca 2018 yılı desteğinin TEDA’nın başlangıcından beri verilen tutara çok yakın olduğu görülmektedir. Arada bu derece büyük bir fark

²²² KTB Resmi İnternet Sayfası, Erişim Tarihi: 03.12.2019 , (<https://teda.ktb.gov.tr/TR-163194/telif-ajanslari.html>)

²²³ KTB, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 06.09.2019 (<http://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2019/10/31/KUTUPHANELER-YAY.G.M.-TEDA-PROGRAMI.pdf>)

²²⁴ KTB, Sinema Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 14. 11. 2019, (<https://sinema.ktb.gov.tr/TR-144743/sinema-sektorune-destekler.html>)

bulunması ise edebiyatın ekonomik boyutunun çeşitli gerekçelerle araştırılmamış olduğuna dayandığı düşünülmektedir²²⁵.

Tablo 22: TEDA kapsamında verilen destek miktarları

Yıllar	Destek Adedi	Harcanan (TL)
2005	39	253.373,64
2006	61	394.331,90
2007	199	731.372,71
2008	182	1.004.821,02
2009	136	875.764,54
2010	179	938.176,21
2011	180	1.201.227,85
2012	339	1.897.165,51
2013	229	1.760.465,91
2014	211	2.152.444,45
2015	246	2.286.655,00
2016	311	3.356.469,01
2017	193	2.648.585,00
2018	191	4.289.500,00
2019	222	2.602.303,00
TOPLAM	2918	26.392.655,75

Kaynak: KYGM²²⁶

Sinema ve edebiyat destekleri kıyaslandığı için, yayıncılık alanının sinemayı nasıl beslediğine örnek olarak Frontier Economics tarafından yapılan ve İngiltere’de yapılan bir araştırma sonucunda 2007 ve 2016 yılları arasında gösterilen filmlerin senaryolarının kitaplardan uyarlandığı ve bu filmlerin gişe hasılatlarının da İngiltere’de

²²⁵ N. Özdemir, (2011), age, s.103.

²²⁶ KTB, Strateji Geliştirme Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, 2017 yılı İdare Faaliyet Raporu, Erişim Tarihi: 06.09.2019, (<http://sgb.kulturturizm.gov.tr/TR-205525/2017-yili-idare-faaliyet-raporu.html>)

gişe hasılatının %44'üne yakın olduğu görüldüğü bilgisinin önemli olduğu düşünülmektedir²²⁷. Bu araştırma kapsamında, 5224 Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun'un amacında yer alan *“sinema sanatının sunduğu olanaklardan yararlanarak çağdaş ve etkin bir kültürel iletişim ortamının yaratılması”* hedefi için her ne kadar *“senaryo ve diyalog yazım proje desteği”* veriliyor olsa da yayıncılık sektörü de desteklenmedikçe bu hedefin gerisinde kalınacağı düşünülmektedir. Yayıncılık sektörünün benzer şekilde tiyatro içinde lokomotif bir sektör olduğu düşünüldüğünde destekler ile ulaşılabilecek yüksek kaliteli eserlerin faydası başka sektörlerle de yansımaktadır.

4.5.3. Uluslararası Kitap Fuarları

Batı dünyasında edebî eserlerin ekonomik boyutunun farkına daha önce varıldığı ve kitap fuarlarının geçmişinin çok eskiye dayandığı Türkiye’de ise 1980’li yılların sonunda fuarların yaygınlaştığı görülmüştür²²⁸. Fuarlar, okuyucuları kitaplarla ve yazarlarla buluşturma noktasında önemli rol oynamaktadır. Fuarlarda çeşitli edebi, sanatsal ve profesyonel etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü’nün bütçesinden karşılandığı bilinen fuar destekleri ile yayıncılık sektörü temsilcileri uluslararası fuarlarda yer alarak pazarlama faaliyeti gerçekleştirmektedirler²²⁹. Fuarların ekonomik boyutu yanı sıra, şehirlerin kimlik oluşumunda ve cazibe merkezi olma noktasında edebiyat yayınları konulu kitap fuarlarının katkısı olmaktadır²³⁰. Bu anlamda da fuar desteklerinin mühim bulunduğunu

²²⁷ IPA, Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 14. 11. 2019, (<https://www.internationalpublishers.org/news/654-from-book-to-film-copyright-as-a-creative-and-economic-enabler>)

²²⁸ N.Özdemir, age., s.111.

²²⁹ YAYFED Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 09.11.2019, (http://www.yayfed.org/wp-content/uploads/2019/09/kitap_pazari.pdf)

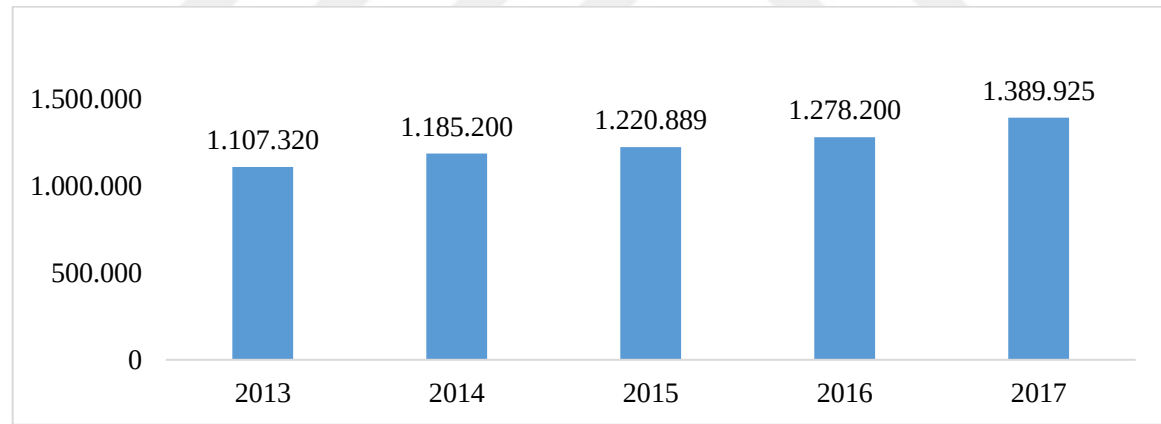
²³⁰ N.Özdemir, age, s.111.

belirtmek gerekmektedir. Ulusal ve uluslararası fuarlara yayıncıların katılımının kolaylaştırılması yine uluslararası alanda kabul görmüş politika örneklerinden biridir²³¹.

4.5.4. Kütüphaneler ve Kitap Alımları

Kütüphanelerde katalogların geliştirmesinde en mühim unsur yine bütçe olmaktadır²³². Bütçe ve kitap temini arasında doğrusal bir ilişki söz konusudur. Kütüphaneler için ayrılan bütçenin artışı kapsamında kütüphanelerin kataloglarının geliştirilmesi mümkün olacaktır. Bu kapsamda, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'nün bütçesinden karşılanmakta olan kitap satın alma faaliyeti sonucu satın alınan kitap sayısı şekil 19'da gösterilmiştir.

Şekil 19: KYGM tarafından 2013-2017 yılları Satın Alınan Kitap Sayısı

Kaynak: KYGM²³³

Burada nicelik yanı sıra nitelik de dikkatle alınması gereken bir husustur. Katalogların zenginleşmesi olumlu bir gelişme olmakla birlikte kaliteli içerik de okuma

²³¹ A. Garzon, age, s.32.

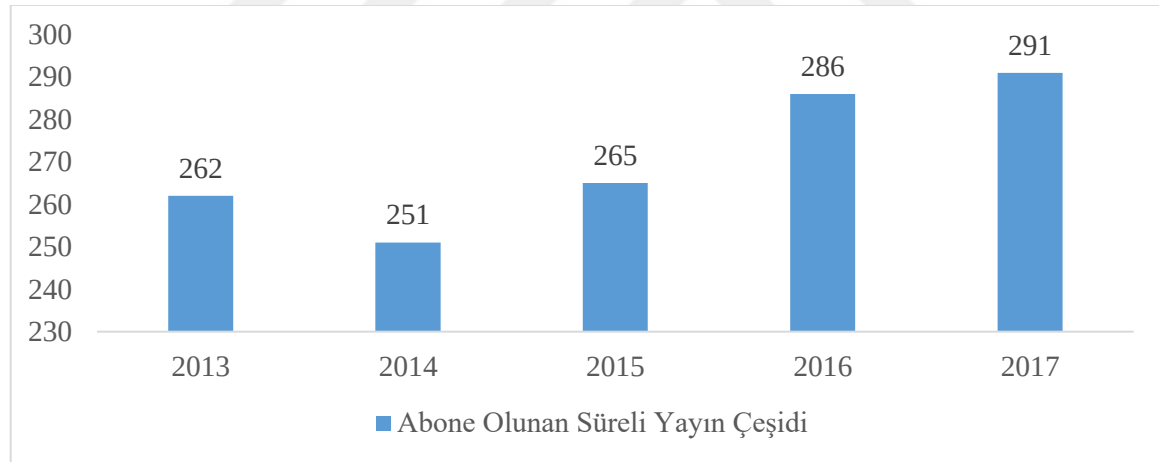
²³² İ. Çakın, (2004), “Üniversitelerimizin bilgiye erişim ortamları: Genel değerlendirme”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S: 75. Yılı Özel Sayısı, s:52. Erişim tarihi: 14.11.2019, (<http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/%C3%A7ak%C4%B1n.pdf>)

²³³ KTB, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 06.09.2019, (<http://www.kygm.gov.tr/TR-204966/genel-mudurluk-merkez-teskilat-istatistikleri.html>)

kültürü bakımından önem arz etmektedir. Halk kütüphanelerinin gücü, bir toplumda demokrasinin gücü ile toplumun gücü ile özdeşleştirildiği dikkate alındığında kısa, orta ve uzun vadeler için belirlenecek politikalar oldukça önemlidir²³⁴.

Şekil 20’de ise, 2013-2017 yılları arasında Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü tarafından üye olunan süreli yayın sayısı gösterilmektedir. Buna göre, veri yıllar arasında yalnızca 2014 yılında bir önceki yıla göre, %4’lük bir düşüş yaşanmış diğer yıllar arasında artışın devam ettiği görülmüştür. 2013-2017 yılları arasında abone olunan süreli yayın çeşidinin 2014 yılından sonra artışa geçtiği görülmektedir. Süreli yayın sayısındaki artış da tıpkı kitapta olduğu gibi, çeşitliliğin artması demek olduğundan iyi bir gelişmedir.

Şekil 20 : 2013-2017 Yılları Arasında Abone Olunan Süreli Yayın Çeşidi Sayısı

Kaynak: KYGM²³⁵

Halk kütüphanelerine yönelik olarak yapılan bir çalışmada, halk kütüphanesi politikalarının yeterli olmadığı düşünüldüğü ifade edilmiştir. Çalışma sırasında yapılan anket sonuçlarına göre halk kütüphaneleri için temin edilen kitapların %31,7’sini

²³⁴ B. Yılmaz, “Halk Kütüphanelerinin Geleceği: IFLA 2013 Eğilim Raporu Bağlamında Bir Değerlendirme”, s.272, Erişim tarihi: 14.11.2019, <http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/33-Y%C4%B1lmaz-265-272.pdf>

²³⁵ KTB, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 06.09.2019, (<http://www.kygm.gov.tr/TR-204966/genel-mudurluk-merkez-teskilat-istatistikleri.html>)

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın tespit ettiği kaynakların oluşturduğu, kitap seçme kurullarında yer alması gereken uzman olarak tabir edilen katılımcı payının düşük olduğu görülmüştür²³⁶. Bu durum üzerine düşünülmesi gereken tespit olarak yer almıştır. Özetle katalog zenginleştirme oldukça mühim bir alan olarak öne çıkmakta kütüphanelerin bilgi toplum çağında varlıklarını sürdürebilir olmaları için politika belirlemenin önemi görülmektedir.

4.5.5. Gezici Kütüphane Hizmeti

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından çeşitli nedenlerle kütüphane hizmetinden yararlanamayan bireylere kullanıcı odaklı yaklaşımla gezici kütüphane araçlarıyla kütüphane hizmeti götürülmesi olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye’de gezici kütüphane hizmeti, 1963 yılında otobüs ve minibüs gibi araçlarla ile başlamıştır. 2018 yılında, Bakanlık bünyesinde gezici kütüphane hizmeti veren araç sayısı, toplam 54’e ulaşmıştır²³⁷.

Tablo 23: Gezici Kütüphanelere İlişkin İstatistikler

Yıllar	Kitap Sayısı	Kullanıcı Sayısı	Ödünç Verilen Materyal Sayısı
2013	98.906	188.754	204.511
2014	109.867	198.248	227.557
2015	105.118	209.592	256.910
2016	142.658	308.167	277.461
2017	158.690	383.634	438.858

Kaynak: KYGM

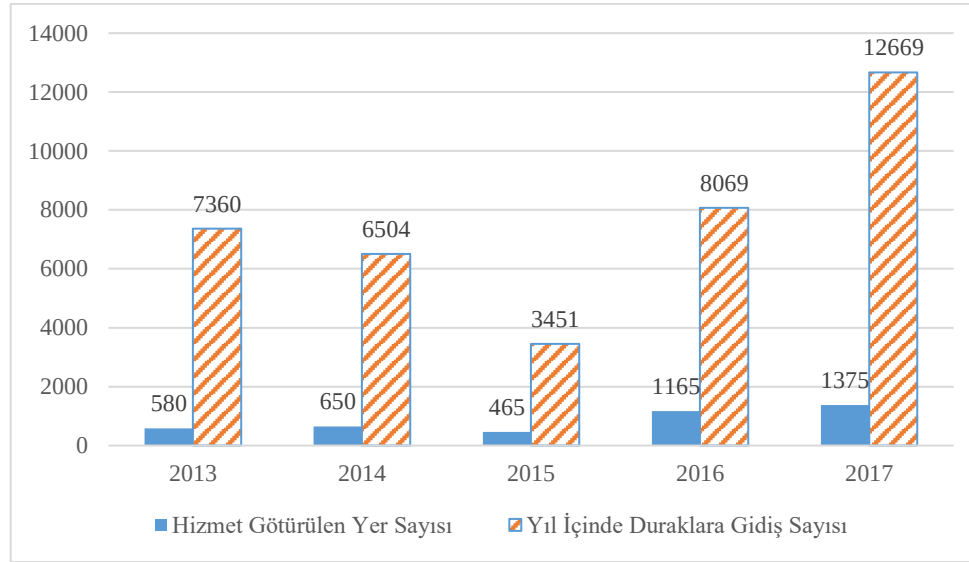
²³⁶ E. Cengiz, “Halk Kütüphanelerinde Derme Geliştirme Politikaları: Türkiye’de Halk Kütüphaneleri Üzerine Bir Değerlendirme”, Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2017, Ankara,s.103 ve 113, Erişim Tarihi: 14.11.2019,

([http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/EmineCengizYL_Tez_04.06.2017\(1\).pdf](http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/EmineCengizYL_Tez_04.06.2017(1).pdf))

²³⁷ T.C. KTB, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 06.09.2019, (<https://kygm.ktb.gov.tr/TR-207155/gezici-kutuphane-araclari-teslimi.html>)

Şekil 21’de görüleceği üzere, 2017 yılı sonu itibariyle; 1.375 noktaya hizmet ulaştırılmış ve gezici kütüphanelere üye sayısı 88.691’e ulaşmış olup yararlanan sayısı toplam 383.634 kişiye ulaşmıştır.

Şekil 21: Gezici Kütüphane Hizmet İstatistikleri

Kaynak: KYGM

Tablo 24: Gezici Kütüphane Üye Dağılımı (Çocuk Yetişkin Bazında)

Yıl	Çocuk	Yetişkin	Toplam
2013	5.295	20.276	25.571
2014	6.149	32.649	38.798
2015	6.685	32.412	39.097
2016	12.656	49.443	62.099
2017	18.505	70.186	88.691

(Çocuk :0-14 Yaş Yetişkin: 15 Yaş Üzeri)

Hizmet götürülen yer sayısında 2015 yılında önceki yıla oranla ciddi bir düşüş olmasına rağmen yararlanan üye sayısı düşüş göstermemiştir. 2013- 2017 yılları arasında da kütüphaneye kayıtlı üye sayısının yıldan yıla artış gösterdiği görülmektedir. Bu rakamlarda yetişkinlerin payı daha büyük olsa da çocukların da bu imkâna sahip olabildiklerini ve 2017 yılı için 18.505 çocuk üyenin bulunuyor olması olumlu bir sonuç

olarak değerlendirilmektedir. Yapılan bir çalışmada gezici kütüphane hizmetlerinin dünyada gelişmiş uygulamaları olduğuna değinilmiş ve gezici kütüphane hizmetlerinin sayısı ve imkânlarının arttırılması gerektiği ifade edilmiştir²³⁸. Bu kapsamda, gezici kütüphanelerin öneminin kavrandığı, XI. Kalkınma Planı kapsamında 2023 yılında gezici kütüphane sayısının 81'e çıkarılması hedefler arasında yerini almıştır.

4.5.6. 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu

5225 sayılı Kanun'un gerekçesi ile amacı benzer şekilde, *“Bireyin ve toplumun kültürel gereksinimlerinin karşılanmasını; kültür varlıkları ile somut olmayan kültürel mirasın korunmasını ve sürdürülebilir kültürün birer ögesi haline getirilmesini; kültürel iletişim ve etkileşim ortamının etkinleştirilmesini; sanatsal ve kültürel değerlerin üretilmesi, toplumun bu değerlere ulaşım olanaklarının yaratılması ve geliştirilmesini; ülkemizin kültür varlıklarının yaşatılması ve ülke ekonomisine katkı yaratan bir unsur olarak değerlendirilmesi, kullanılması ile kültür merkezlerinin yapımı ve işletilmesine yönelik kültür yatırımı ve kültür girişimlerinin teşvik edilmesini sağlamak.”* olarak düzenlenmiştir. Kanunun gerekçesi irdelendiğinde, Anayasanın 63'üncü maddesi olan devletin görevleri arasında sayılan *“Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması”* görevinin de gerekçe olarak gösterildiği görülmektedir.

5225 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinde teşvik konuları belirlenmiştir. Söz konusu madde kapsamında teşvik konuları:

- a) *“Kültür merkezlerinin yapımı, onarımı ve işletilmesi.”*

²³⁸ G. Şahin, “Halk Kütüphanelerinin Toplumsal Rolü ve Etimesgut İlçe Halk Kütüphanesinin Kullanım Etkinliğinin Değerlendirilmesi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2007, Ankara, s.121, Erişim Tarihi: 15.11.2019, <http://www.bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/jspui/bitstream/2062/91/1/207.pdf>

b) “Kütüphane, arşiv, müze, sanat galerisi, sanat atölyesi, film platosu, sanatsal tasarım ünitesi, sanat stüdyosu ile sinema, tiyatro, opera, bale, konser ve benzeri kültürel ve sanatsal etkinliklerin ya da ürünlerin yapıldığı, üretildiği veya sergilendiği mekânlar ile kültürel ve sanatsal alanlara yönelik özel araştırma, eğitim veya uygulama merkezlerinin yapımı, onarımı veya işletilmesi.”

c) “2863 sayılı Kanun kapsamındaki taşınmaz kültür varlıklarının, bu Kanunun amacı doğrultusunda kullanılması.”

d) “Kültür varlıkları ile somut olmayan kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, belgelendirilmesi, arşivlenmesi, yayınlanması, eğitimi, öğretimi ve tanıtılması faaliyetleri.”

olarak sayılmıştır.

Belirlenmiş olan teşvik konuları için Kanunun 5 inci maddesinde, teşvik unsurlarının “taşınmaz mal tahsisi, gelir vergisi stopajı indirimi, sigorta primi işveren paylarında indirim, su bedeli indirimi ve enerji desteği, yabancı uzman personel ve sanatçı çalıştırabilme, hafta sonu ve resmî tatillerde faaliyette bulunabilme” şeklinde uygulanabileceği düzenlenmiştir. Bakanlıkça verilecek kültür yatırımı veya girişimi belgesi ile belge sahiplerinin teşvik ve indirim unsurlarından yararlanabilecekleri düzenlenmiştir.

Kanun teşviklerle kültür yatırımları ve girişimlerini arttırmayı planlamış ve bunun için aynı zamanda gelir vergisi stopaj indirimi ile vergisel bir avantaj da yaratmıştır. Bu Kanun kapsamında sunulan desteklerden ise, kültür varlıkları ve somut olmayan kültürel miras üzerine çalışan yayınevlerinin yararlanabilmesi mümkündür ayrıca teşvik konuları arasında kütüphanelerin de “yapımı, onarımı veya işletilmesi” kapsama dâhil edilmiş olup söz konusu teşvik bu sebeple çalışma kapsamına dahil

edilmiştir. Kanunun amacında da yer aldığı üzere bu teşvik kültürel değerler üretimi, halkın onlara ulaşımını kolaylaştırılması ve bu ürünlerin korunması hedeflenmiştir. “Yapımı, onarımı veya işletilmesi” kütüphanelerin kapasitelerinin iyileştirilmesi bakımından da oldukça önem arz eden bir teşvik olarak yerini almaktadır. Kütüphanelerin halk tarafından benimsenmesinde önemli etkenlerden biri olarak görünümünün ve fiziksel yapısının da büyük etkisi olduğu bilinmektedir²³⁹. Kütüphanelerin benimsenmesi ve sevdinilmesi bakımından önemli bir teşvik olduğu görülmektedir.

4.5.7. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Fikri Mülkiyet ve Kültür Endüstrilerine Yönelik Destekler

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 44 üncü maddesinde²⁴⁰, “Her türlü boş video kaseti, ses kaseti, bilgisayar disketi, CD, DVD gibi taşıyıcı materyaller ile, fikir ve sanat eserlerinin çoğaltılmasına yarayan her türlü teknik cihazı ticari amaçlı imal veya ithal eden gerçek ve tüzel kişiler, imalat veya ithalat bedeli üzerinden yüzde üçü geçmemek üzere Cumhurbaşkanı kararıyla belirlenecek orandaki miktarı keserek, ay içinde topladıkları meblağı, sonraki ayın en geç yarısına kadar Kültür Bakanlığı adına bir ulusal bankada açılacak özel hesaba yatırmakla yükümlüdürler. Özel hesapta toplanan bu tutarların dörtte biri Kültür ve Turizm Bakanlığı Merkez Saymanlığı hesabına aktarılır ve bütçeye gelir kaydedilir.” hükmü yer almakta olup bu hesaptaki miktarların “fıkrî mülkiyet sisteminin güçlendirilmesi ile kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yürütülmesi amacıyla” kullanılacağı düzenleme altına alınmıştır. Söz

²³⁹ C. Polat, (2010), “Kültürel Kalkınmada Halk Kütüphanelerinin Önemi Ve Bitlis’te Halk Kütüphaneleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S: 3, s:532.

²⁴⁰ 5846 sayılı Kanun,
<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.3.5846&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=5846&Tur=1&Tertip=3&No=5846>

konusu maddede görüldüğü üzere, alan oldukça geniş belirlenmiş olup herhangi bir sektöre özgülenmiş bir destek değildir. Bu nedenle yayıncılık alanına ilişkin bir faaliyetin de destek alması mümkün olduğu için çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Bu desteğin bir örneği olarak, “*Türk yayımcıları ile dünyada faaliyet gösteren diğer yayımcıları buluşturmak ve işbirliği ortamı yaratmak ve İstanbul’u bir telif marketi haline getirmek*”²⁴¹ amacıyla gerçekleştirilen Fellowship programı gösterilebilir. Telif hakkı ihracatının artırılması ve Türk edebiyatının tanıtılması için fırsat olması bakımından bu gibi projelerin desteklenmesinin Kanun ve Yönetmelik kapsamında mümkün ve faydalı olduğu düşünülmektedir.

4.5.8. 2015/8 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar

Döviz kazandırıcı hizmet ticaretine sağlanan desteklerin amacı, rekabet gücünün ve hizmet gelirlerinin artırılması, dış pazarlara ulaşma ve markalaşma amaçlarıyla şirket ve kuruluşların desteklenmesidir. Hizmet ihracatında sıçrama yaratacak kilit sektörler olarak belirlenen “*sağlık turizmi, bilişim, film, eğitim, yönetim danışmanlığı, lojistik, yayıncılık ve gayrimenkul*” desteklenmektedir. 2015-8 sayılı Kararın Uygulama Usul ve Esasları Genelgesi kapsamında²⁴², yayınevleri ile telif ajansları sunulan desteklerden faydalanabilmektedir²⁴³. 2015/8 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Kararın 21 ve 22 inci maddesinde yer alan teşvikler tablo 25’te gösterilmiştir.

²⁴¹ Fellowship Resmi İnternet Sitesi, Erişim tarihi: 14.10.2019, (<https://www.fellowship.istanbul/biz-kimiz>)

²⁴² T.C. Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Devlet Yardımları Rehberi” s.32. (https://ticaret.gov.tr/data/5b87fac913b8761160fa1cf0/Devlet_Yardimlari_Rehberi.pdf)

²⁴³ KTB, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Fikri Haklar Teşvik Rehberi, (<http://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2017/07/14/fikri-haklar-kamu-tesvik-rehberi.pdf>)

Tablo 25: 2015/8 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretine İlişkin Destekler

Destekler	Destek Oranı ve Tutarı / Sektörler *(Faydalanıcılar)	Destek Oranı ve Tutarı /Sektörler **(İşbirliği Kuruluşları)
Yurtdışı Birim Desteği		%70 - 300.000\$/birim/yıl
		Yayınçılık
Bireysel Fuar Katılım Desteği	%50 - 15.000\$/Fuar	%50- 15.000\$/Fuar
	Yayınçılık	Yayınçılık
Rapor ve Yurtdışı Şirket Alımı Danışmanlığı Desteği		%70 - 300.000\$/yıl
		Yayınçılık
Milli Fuar Tanıtım Desteği		%75 - 120.000\$/Fuar
		Yayınçılık
Milli Fuar Katılım Desteği	%50 - 15.000\$/Fuar	%50 - 15.000\$/Fuar
	Yayınçılık	Yayınçılık
Reklam, Tanıtım ve Pazarlama Desteği		%70 - 500.000\$/yıl
		Yayınçılık
Yurt İçi Tanıtım Desteği		%70 -100.000\$/Program
		Yayınçılık
Ticaret ve Alım Heyeti Desteği		%70 150.000\$/Heyet
		Yayınçılık

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı Devlet Yardımları Rehberi²⁴⁴

4.5.9. İstanbul Kalkınma Ajansı Tarafından Verilen Destekler

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile kurulmuş olan kalkınma ajanslarına ilişkin hususların “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi”nin on altıncı bölümünde tekrar düzenlendiği görülmektedir. Kalkınma ajanslarının genel amaç ve kapsamı 184 üncü maddede, “*kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları*

²⁴⁴ T.C. Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Ticaret Bakanlığı Devlet Yardımları Rehberi, 2019, Erişim Tarihi: 07.12.2019, https://ticaret.gov.tr/data/5b87fac913b8761160fa1cf0/Devlet_Yardimlari_Rehberi.pdf

*arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle Cumhurbaşkanınca belirlenen politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, gelişmenin sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin usul ve esaslarını düzenlemektir.*²⁴⁵” şeklinde ifade edilmiştir. Bu kapsamda, kalkınma ajansları 188 inci madde uyarınca, “*kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek*” ile görevlidir. Kalkınma ajanslarına tanınan görev kapsamında verilen desteklerde yaratıcı endüstrilerin ele alındığı ancak bu endüstriler arasında yayıncılık sektörünü destek programı kapsamına alan ajansın İstanbul Kalkınma Ajansı olduğu görülmektedir. Bu yüzden İstanbul Kalkınma Ajansı’nın verdiği destek bu başlık altında incelenecektir.

İstanbul Kalkınma Ajansı 2019-2023 İstanbul Bölge Planı’nda yayıncılık sektörü, rekabet gücü yüksek sektörler arasında sayılmış olup destek kapsamına alınmıştır²⁴⁶. Yenilikçi ve Yaratıcı İstanbul Mali Destek Programının öncelikleri, “*Katma değeri ve yenilikçi çalışmaları artıracak, işbirliği, kümelenme ve disiplinler arası faaliyetlere hizmet edecek; bilginin yayılmasını, teknoloji transferini ve ticarileştirmeyi destekleyen sürdürülebilir platformların, iş modellerinin ve organizasyonların geliştirilmesi*” ve “*Yaratıcı endüstrilerin üretim, insan kaynağı, kurumsal kapasite, işbirliği, altyapı gibi*

²⁴⁵ T.C. Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://kagm.sanayi.gov.tr/Handlers/DokumanGetHandler.ashx?dokumanId=fbd59056-1ec5-4f63-99fd-d29e8bbb1feb>

²⁴⁶ İstanbul Kalkınma Ajansı, İstanbul Bölge Planı, Erişim Tarihi: 07.11.2019, (<https://www.istka.org.tr/media/1063/2014-2023-%C4%B0stanbul-b%C3%B6lge-plan%C4%B1.pdf>)

alanlarda güçlendirilerek İstanbul ekonomisindeki ağırlığının artırılması” olarak belirlenmiştir²⁴⁷.

2010 yılında başlayan bu proje desteklerinde, 2011, 2013 ve 2017 yılları hariç olmak üzere yaratıcı endüstrilere destek verildiği ve bu desteklerin toplam miktarının 51.449.227,09 TL olduğu görülmüştür. Ancak bunun ne kadarının yayıncılık için verildiği bilinmemekle birlikte yaratıcı endüstriler kavramı oldukça geniş bir kavramdır ve içerisinde kültür endüstrileri diye tanımlanan kavram dışında yer alan bazı sektörlerinden dâhil edildiği çalışmanın ilk bölümünde de belirtilmiştir.

5225 sayılı Kanun, 2015/8 Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Fikri Mülkiyet ve Kültür Endüstrilerine Yönelik Destekler ve İstanbul Kalkınma ajansı tarafından verilen destekler EDES ve TEDA kadar yayıncılık sektörüne özgülenmemiş olup daha genel destek mekanizmalarıdır ancak yayıncılık sektörüne de destekten faydalanma imkânı tanındığı için yer verilmiştir. Söz konusu destekler, ihracat kapasitesinin artırılması, fikri mülkiyet sektörünün güçlendirilmesi, rekabet gücünün artırılması ve kültürel çeşitlilik oluşumu ve korunması gibi amaçlarla verilmekte olup yayıncılık sektörü özelinde büyük önem arz etmektedir.

Kamu harcamaları aracılığıyla yapılan kamu müdahaleleri, yeni yazarların özendirilmesi, ülke yazarlarının ve edebi hayatının yurtdışında tanıtımı, telif haklarının satışı ile oluşturacağı ihraç potansiyeli, kültür yatırımlarının teşviki ve kütüphanelere yapılan harcamalar ile kitaba ulaşmanın kolaylaşması ve kültürel zenginlik için gayet

²⁴⁷ İstanbul Kalkınma Ajansı, “Kültür Endüstrileri ve Yaratıcı Endüstrilere Yönelik Destekler Sunumu”, Erişim Tarihi: 03.12.2019, <http://www.telif.gov.tr/resources/uploads/2019/10/31/ISTANBUL-KALKINMA-AJANSI-SUNUM--DESTEK-VE-PROJELER.pdf>

önemli destek mekanizmaları olarak görülmektedir. Ancak kamusal kaynakların kullanımını gerektiren bu desteklerin, etki analizlerinin yapılabilmesi de etkinlik anlamında oldukça önemlidir. XI. Kalkınma Planı amaçları arasında da yer verildiği üzere bu faaliyetlerin etkilerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Ölçüm için ise, verilerin titizlikle tutulması ve incelenmesi gerekmektedir. Yine Kalkınma Planında yer alan bir husus olan bu kültür endüstrilerine ilişkin verilerin çeşitlendirilmesi burada önem arz etmektedir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığınca, 2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı kapsamında, kültür alanındaki istatistiklerin uluslararası standartlara uygun geliştirileceği ve tek veri tabanında toplanacağı bilgisi kapsamında bunun yerinde bir gelişme olduğunu belirtmek gerekmektedir.

4.5.10. Görme Engellilere Yönelik Hizmetler²⁴⁸:

Milli Kütüphane içerisinde yer alan ve Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Kitap Dışı Materyaller Şube Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Konuşan Kitaplık ve Görme Engeller Hizmet Merkezi'nde Braille kitaplarla 1955 tarihinde görme engeli bireyler için başlatılan hizmet, günümüzde engelli üyeler için sesli kitap olarak devam etmektedir. Bu merkezde, gönüllü okurlar aracılığıyla 11 seslendirme kabininde kitap seslendirilmektedir. Sesli kitap arşivinde sınava hazırlık, ders kitabı başta olmak üzere, güncel ve klasik edebi eserleri içeren; roman, öykü, deneme, şiir, psikoloji gibi diğer kategorilerde de eserlere yer verilmiştir.

Engelli bireylerin, kütüphanelerin gerçekleştireceği hizmetler sayesinde toplumla sosyal bütünleşmeye katkı da bulunabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca, kitap

²⁴⁸ T.C. KTB, “Milli Kütüphane Başkanlığı İdare Faaliyet Raporları”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, (<http://www.mkutup.gov.tr/tr/SiteAssets/Sayfalar/Hakkimizda/Stratejik-Plan/2017%20Y%C4%B1%C4%B1%20Milli%20K%C3%BCt%C3%BCphane%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.doc>)

okumanın tedavi yöntemi olarak kullanıldığı, bilgi kaynaklarının tedavi aracı olarak kullanıldığı *bibliyoterapi* ile engelli bireylerin ruhsal iyileşmelerine katkı sağlanabileceğinden bu hizmetin devam ettirilmesi gerektiği kanaatine ulaşılmıştır ²⁴⁹.

4.5.11. Mevsimlik Tarım İşçileri Kütüphane Hizmetleri

Kültür ve Turizm Bakanlığı, sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve gönüllüler iş birliğiyle çocuklar için mevsimlik tarım işçileri kampında bir gün süre ile Kütüphane Şenliği düzenlenmesi faaliyetidir.

4.5.12. Eve Teslim Kitap Projesi

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü tarafından halk kütüphanesi hizmetlerinden yararlanamayan ve hayatlarını bir sebeple eve bağımlı devam ettirmek zorunda olan kişiler için sosyal katılım ve fırsat eşitliği sağlamak amacıyla başlatılmış bir proje olup 20 pilot ilde uygulanan bir hizmettir²⁵⁰.

Görme engellilere yönelik hizmetler, tarım kampında yürütülen hizmetler ve eve kitap teslim hizmeti dezavantajlı gruplar için gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Bu faaliyetler, IFLA ve UNESCO'nun Halk Kütüphaneleri Manifestosu'nda yer aldığı üzere *“halk kütüphaneleri, hizmetlerini, ırk, ulus, yaş, cinsiyet, din, dil, ekonomik ve iş durumu ve eğitim farkına bakılmaksızın toplumun bütün üyelerine eşit ve ücretsiz olarak sağlamakla yükümlüdür”*²⁵¹. Bu kapsamda, eve teslim kitap projesi yanı sıra

²⁴⁹ A. Güneş, (2016), “Engelli Kullanıcıların Gezici Kütüphaneleri Kullanabilme Durumları”, **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, C:14, S: 54, s. 93, (http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/04/83_105-Engelli-Kullan%C4%B1c%C4%B1lar%C4%B1n-Gezici-K%C3%BCt%C3%BCphaneleri-Kullanabilme-Durumlar%C4%B1.pdf)

²⁵⁰ T.C. KTB, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 07.12.2019, (<https://kygm.ktb.gov.tr/TR-132257/eve-teslim-kitap-projesi-nedir.html>)

²⁵¹ IFLA, (<https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>)

gezici kütüphane hizmeti de halk kütüphanelerinin herkesin kütüphanelere ulaşması bakımından önem arz eden bir faaliyettir.

4.6. VERGİ TEŞVİKLERİ İLE YAPILAN DESTEKLER

Vergi teşvikleri, katma değer vergisi kanunu, gelir vergisi kanunu ve kurumlar vergisi kanunları özelinde yayıncılık sektörü için incelenecek ardından diğer kanunlar da tanınmış yayıncılık sektörünün de faydalanabileceğini düşündüğümüz diğer teşviklere değinilecektir.

Katma değer vergileri dolaylı ve tarafsız vergilerdir. Teoride düşük katma değer vergisinin malın tüketimini arttıracakı düşünülmektedir. Kitaplar üzerindeki KDV oranlarına yönelik düzenlemeler de benzer şekilde kültürü desteklemek ve geliştirmek amaçları ile uygulanmaktadır. Düşük KDV oranları, Avrupa Birliği'nde (Danimarka hariç) hem kitaplar hem de diğer kültürel malları tüketimini canlandırmak için kullanılan bir araçtır. Düşük KDV oranları nihai tüketicinin faydasına olacak ve tüketimi canlandıracaktır²⁵². Ayrıca, KDV oranlarına ilişkin politikalar yanı sıra matrahın belirli bir limitin altında olması durumunda da vergiden muaf tutulması gibi bazı vergi teşviklerinin sağlanmasının da önemli bir politika olduğu ifade edilmektedir²⁵³. Aşağıda Türkiye'de yayıncılık sektörüne yönelik düzenlemeler içeren mevcut vergi kanunlarındaki düzenlemelere yer verilecektir.

²⁵² S. Kurschus, "European Book Cultures: Diversity as a Challenge", Springer, 2013, Almanya, s. 255, 256 ve 260.

²⁵³ A. Garzon, age.,s. 32.

4.6.1. 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu’nun 13 üncü maddesinde düzenlenmiş olan istisnalara, 22.02.2019 tarihli ve 30694 sayılı Resmî Gazete’de 7166 sayılı “Sosyal Hizmetler Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun ²⁵⁴” 7’nci maddesi ile (n) bendi olarak, “*Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu hükümlerine göre poşetlenerek satılanlar hariç olmak üzere basılı kitap ve süreli yayınların teslimi (Bu bent hükmünün uygulanmasında, bu maddenin ikinci fıkrasında belirlenen had uygulanmaz.)*” maddesi eklenmiştir. Söz konusu maddeyle, basılı kitaplara uygulanan KDV oranı olan %8’den vazgeçilmiştir. Ancak elektronik yayınlar için söz konusu olan KDV oranında tersine bir düzenleme yapılmıştır.

Daha önceden, 2013/5595 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 1 inci maddesi (b) bendi ile e-dergi ve e- gazete’ de ve aynı Kararın 2 nci maddesinin (b) bendi ile e-kitaptaki katma değer vergisi oranı ile 02.12.2013 tarihinden itibaren %8’e düşürülmüş olan KDV oranı 19.12.2018 tarihli ve 30630 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanan Mal ve Hizmetlere uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanı Kararı²⁵⁵ ile elektronik ortamda satılan e- dergi ve e- gazete için olan %1 olan oran %18’e, e-kitap ve benzerleri için %8 olan oran %18’e yükseltilmiştir.

Hâlihazırda kitaplardaki KDV oranının düşürülmesi ile Türkiye’deki kitap satışlarındaki değişime ilişkin bir çalışma bulunmaması sebebiyle KDV oranlarının değişimi sonuçlarına ilişkin diğer ülke örneklerine değinmekte fayda bulunmaktadır.

²⁵⁴ 7166 Sayılı Kanun, (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190222-1.htm>)

²⁵⁵ 475 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı, (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/20.5.475.pdf>)

İsveç'te kitaplara uygulanan KDV oranlarını %25'den %6'ya düşürdükten sonra kitap satışlarında ciddi bir artış olduğu görülmüştür. Tersine bir örnek olarak 2008 krizinde, Litvanya'nın kitaplara uygulanan KDV oranlarını %5'den %21'e yükseltmesi sonrası, kitap satışlarının bir önceki yılın Ocak ayına göre %29 azaldığı ve sektördeki küçülmenin giderek derinleştiği görülmüştür²⁵⁶. Bu örnekler, KDV oranlarının kitap sektörüne yönelik politikalarda ciddi bir araç olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, 12.09.2012 tarihli ve 28409 sayılı Resmi Gazete' de “Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı” ile 4.12.2007 tarihli ve 2007/13033 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Kararın eki (I) sayılı listeye, “18- Kur'an-ı Kerim (Kur'an meal ve tefsir kitapları ile münhasıran Kur'an cüz, sure, ayet ve/veya meallerini içeren kitaplar dâhil) ile Tevrat, Zebur ve İncil kitapları.” eklenmiş ve vergi oranı %1'e indirilmiştir. Bu indirim sonrası yalnızca Kur'an mealleri ve tefsirleri için indirim düzenlenmiş olması ve semavi dinler dışındaki diğer dinlerin düzenleme kapsamına alınmamış olması sektör tarafından eleştiri konusu yapılmıştır. Eleştiri de haklılık payı bulunduğu düşünülmele birlikte yalnızca Kur'an-ı Kerim özelinde değil diğer semavi dinlerin kutsal kitaplarının da dâhil edilmiş olması olumlu değerlendirilmektedir²⁵⁷.

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu'nun Altıncı Bölümünde Yer Alan “Sosyal ve Askeri Amaçlı İstisnalarla Diğer İstisnalar” başlığı altında, 17 nci maddesinde Kültür ve Eğitim Amacı Taşıyan İstisnaları düzenlenmiştir. Bu maddeye

²⁵⁶ S. Kurschus, age, s.260.

²⁵⁷ Sabit Fikir Dergisi, “Kutsal kitapların KDV'sinin düşürülmesinin ardından”, Erişim Tarihi: 15. 11. 2019, (<http://www.sabitfikir.com/dosyalar/kutsal-kitaplarin-kdvsinin-dusurulmesinin-ardindan>)

göre, “(1) Genel ve katma bütçeli daireler, il özel idareleri, belediyeler, köyler, bunların teşkil ettikleri birlikler, üniversiteler, döner sermayeli kuruluşlar, kanunla ve Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, siyasi partiler ve sendikalar, kanunla kurulan veya tüzelkişiliği haiz emekli ve yardım sandıkları, kamu menfaatine yararlı dernekler, tarımsal amaçlı kooperatifler ve Cumhurbaşkanınca vergi muafiyeti tanınan vakıfların;”

“a) İlim, fen ve güzel sanatları, tarımı yaymak, ıslah ve teşvik etmek amacıyla yaptıkları teslim ve hizmetleri,

b) Tiyatro, konser salonu, kütüphane, sergi, okuma ve konferans salonları ile spor tesisleri işletmek veya yönetmek suretiyle ifa ettikleri kültür ve eğitim faaliyetlerine ilişkin teslim ve hizmetleri”

istisna kapsamındadır. Madde kapsamında sayılan kurum ve kuruluşlarca kütüphane ve okuma salonlarını da dâhil edilmiş olması bakımında çalışma kapsamında dikkate alınmıştır. İstisnanın okuma kültürüne hizmet ettiği düşünülmektedir.

Dünyada Kitaplara Uygulanan KDV Oranları

Uluslararası Yayıncılar Birliği (IPA) ve Avrupa Yayıncılar Federasyonu tarafından yürütülen 79 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen çalışma sonucunda sunulan raporda²⁵⁸, ülkelerin kitaplara ve basılı kitaplara yönelik vergi uygulamaları incelenmiştir. İncelenen ülkelerden yalnızca %22’sinin basılı kitaplara diğer mallara ilişkin standart KDV oranı uyguladığı, %69’unun ise e-kitaplara standart KDV oranı uyguladığı görülmüştür. Çalışmaya katılan ülkelerin arasında hesaplanan “ortalama

²⁵⁸ IPA, FEP, “VAT/GST on Books %E-Books, An IPA/FEP Global Special Report”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://www.internationalpublishers.org/images/news/2015/vat2015specialreportcorrected.pdf>

KDV oranı”, basılı nüshalar için %5,75; e- kitaplar içinse %12,25’tir. Çalışmada tespit edilen başka bir husus ise, basılı kitaplara uygulanan en yüksek KDV oranının Danimarka tarafından uygulandığı ve %25 olduğudur. Ayrıca, e-kitaplara uygulanan en yüksek KDV oranı %27 ile Macaristan tarafından uygulanmaktadır. Macaristan basılı kitaplar için KDV oranını, çalışmanın ortalamasına yakın bir oran, %5 olarak uygulamaktadır. Tablo 26’da yer alan ülkeler, standart KDV uygulamasını kitaplar üzerinde de uygulayan ülkelerdir. Bu tabloya göre, standart vergi oranını kitaplara (hem basılı nüshalar hem de elektronik nüshalara) da uygulayan ve en yüksek orana sahip olan 10 ülke aşağıda gösterilmiştir. Ükelere incelendiğinde, gelişmişlik düzeyi ile KDV uygulamasının doğrudan bir ilgisi olduğunu söylemenin mümkün olmadığı görülmektedir. Tablo 27’de, hem basılı nüshalara hem de elektronik nüshalara KDV oranını 0 olarak belirlemiş ülkeler gösterilmektedir.

Tablo 26: Kitaplar için Özel Vergi Oranı Olmayan Ülkeler

Ülkeler	2015			2016		
	Standart Vergi Oranı	Basılı Kitap	E- kitap	Standart Vergi Oranı	Basılı Kitap	E- kitap
Danimarka	25	25	25	25	25	25
Bulgaristan	20	20	20	20	20	20
İsrail	18	18	18	17	17	17
Kenya	16	16	16	16	16	16
Yeni Zelanda	15	15	15	15	15	15
Avustralya	10	10	10	10	10	10
Endonezya	10	10	10	10	10	10
Moğolistan	10	10	10	10	10	10
Japonya	8	8	8	8	8	8
Singapur	7	7	7	7	7	7

Kaynak: IPA, “VAT on books The IPA-FEP Annual Global Report”, (2015-2016) ²⁵⁹

²⁵⁹ IPA, FEP, “VAT/GST on Books %E-Books, An IPA/FEP Global Special Report”, Erişim Tarihi: 07.12.2019.

(https://www.internationalpublishers.org/images/Policy_issues/VAT/IPA_VAT_report_2016.pdf)

Tablo 27: Kitaplara KDV Muafiyeti Uygulayan Ülkeler

Ülke	2015			2016		
	Standart Vergi Oranı	Basılı Kitap	E- kitap	Standart Vergi Oranı	Basılı Kitap	E- kitap
Arjantin	21	0	0	21	0	0
Arnavutluk	20	0	0	20	0	0
Ukrayna	20	0	0	20	0	0
Fas	20	0	0	20	0	0
Brezilya	17-19	0	0	17-19	0	0
Kolombiya	16	0	0	16	0	0
Meksika	16	0	0	16	0	0
Venezuela	12	0	0	12	0	0
Güney Kore	10	0	0	10	0	0
Mısır	10	0	0	10	0	0
Hindistan	5-15	0	0	5-15	0	0

Kaynak: IPA, “VAT on Books The IPA-FEP Annual Global Report”, (2015-2016) ²⁶⁰

Tablo 28: Basılı Kitaplar için Muafiyet Uygularken, e- kitap için Uygulamayan Ülkeler

Ülkeler	2015			2016		
	Standart Vergi Oranı	Basılı Kitap	E- kitap	Standart Vergi Oranı	Basılı Kitap	E- kitap
Norveç	25	0	25	25	0	25
İrlanda	23	0	23	23	0	23
Uruguay	22	0	22	22	0	22
İngiltere	20	0	20	20	0	20
Gana	17,5	0	17,5	17,5	0	17,5
Zambiya	16	0	16	16	0	16
Lübnan	10	0	10	10	0	10
Tayland	7	0	7	7	0	7
Malezya	6	0	6	6	0	6
Nijerya	5	0	5	5	0	5

Kaynak: IPA, “VAT on books The IPA-FEP Annual Global Report”, (2015-2016) ²⁶¹

KDV muafiyetini, yalnızca basılı nüshalar bakımından uygulayan elektronik nüshalara standart KDV oranını uygulayan ülkeler Tablo 28’de gösterilmiştir.

²⁶⁰ Uluslararası Yayıncılar Birliği, Avrupa Yayıncılar Federasyon, “VAT/GST on Books %E-Books,An IPA/FEP Global Special Report, Erişim Tarihi: 07.12.2019, https://www.internationalpublishers.org/images/Policy_issues/VAT/IPA_VAT_report_2016.pdf

²⁶¹ Uluslararası Yayıncılar Birliği, Avrupa Yayıncılar Federasyon, “VAT/GST on Books %E-Books,An IPA/FEP Global Special Report, Erişim Tarihi: 07.12.2019, https://www.internationalpublishers.org/images/Policy_issues/VAT/IPA_VAT_report_2016.pdf

Türkiye’de bu tabloda son düzenlemeler sonrası bu tabloda yer alacaktır. Tabloda yer alan ülkelerin gelişmiş düzeyleri dikkate alındığında KDV uygulamasına yönelik bir çıkarım yapmak mümkün olmamaktadır. Ancak KDV’ye ilişkin tüm vergi teşviki incelemeleri kapsamında, hem basılı nüshalar da olduğu gibi de e-kitaplar bakımından da tanınacak bir muafiyetin kitap fiyatlarını tüketiciler nezdinde daha ulaşılabilir kılacağı ve okuma kültürünün teşviki, kitaba ulaşımın kolaylaşması gibi temel devlet politikalarına hizmet edeceği düşünülmektedir.

4.6.2. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun Dördüncü Bölümü Olan Kazançlarda İstisnalar Başlığı altında 18 inci maddede, Serbest Meslek Kazançlarında İstisnalar düzenlenmiştir. Söz konusu madde, “*Müellif, mütercim, heykeltıraş, hattat, ressam, bestekâr, bilgisayar programcısı ve mucitlerin ve bunların kanuni mirasçılarının şiir, hikâye, roman, makale, bilimsel araştırma ve incelemeleri, bilgisayar yazılımı, röportaj, karikatür, fotoğraf, film, video band, radyo ve televizyon senaryo ve oyunu gibi eserlerini gazete, dergi, bilgisayar ve internet ortamı, radyo, televizyon ve videoda yayınlamak veya kitap, CD, disket, resim, heykel ve nota halindeki eserleri ile ihtira beratlarını satmak veya bunlar üzerindeki mevcut haklarını devir ve temlik etmek veya kiralamak suretiyle elde ettikleri hasılat Gelir Vergisinden müstesnadır.*

Eserlerin neşir, temsil, icra ve teşhir gibi suretlerle değerlendirilmesi karşılığında alınan bedel ve ücretler istisnaya dâhildir.

Yukarıda yazılı kazançların arızı olarak elde edilmesi istisna hükmünün uygulanmasına engel teşkil etmez.

Serbest meslek kazançları istisnasının, bu Kanunun 94 üncü maddesi uyarınca tevkif suretiyle ödenecek vergiye şümulü yoktur.” şeklindedir. Söz konusu, istisnanın

özellikle eser yaratımını teşvik amacıyla tanındığı, yeni ve özgün eser yaratımında etkili olabilecek ve yaratıcılığı teşvik edecek bir araç olduğu düşünülmektedir.

Bahsi geçen istisna kapsamında, yer alan veriler Tablo 29’da gösterilmektedir. Söz konusu istisna Gelir Vergisi Kanunu 94’üncü maddesi uyarınca tevkif suretiyle ödenecek vergiyi kapsamamaktadır. GVK’nın 94/2-a maddesi uyarınca, %17 oranında yapılan tevkifat sonucunda elde edilen vergi hasılatları ve madde 94’e göre yapılan toplam vergi tevkifatına oranları tablo 29’da gösterilmiştir.

Tablo 29: Müellif İstisnası Kapsamına Giren Ödemeler (GVK Md. 94/2-a)

Yıl	2018	2017	2016	2015	2014
Kesinti	187.307.798	176.917.378	214.355.828	205.520.534	214.892.512
(%)	0,12	0,13	0,19	0,21	0,26

Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Faaliyet Raporu²⁶²

7194 sayılı Kanun Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 05.12.2019 tarih ve sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve söz konusu istisnaya ilişkin bir sınırlama getirilmiştir. Söz konusu kanunun 10 uncu maddesi ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun 18 inci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“Bu madde kapsamındaki kazançları toplamı 103’üncü maddede yazılı tarifenin dördüncü gelir diliminde yer alan tutarı aşanlar bu istisnadan faydalanamazlar. Bu

²⁶² T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı 2018 Yılı Faaliyet Raporu, Erişim Tarihi: 09.09.2019, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/05/Hazine-ve-Maliye-Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1-2018-Y%C4%B1%C4%B1-Faaliyet-Raporu.pdf>

durumda olanların, 94'üncü maddenin birinci fıkrası kapsamında tevkifat yapma yükümlülüğü yoktur.”

Daha önce de değinildiği üzere, Gelir Vergisi Kanunu'nun 18'nci maddesinde belirtilen serbest meslek (Müellif, mütercim, bilgisayar programcısı, roman, makale vb.) kazançları gelir vergisinden istisna olmakla birlikte; GVK madde 94/2-a uyarınca bu kapsama giren serbest meslek işleri dolayısıyla yapılan ödemelerden nihai vergi niteliğinde %17 oranında stopaj yapılmaktadır.

Yapılan düzenleme ile; Gelir Vergisi Kanunu'nun 18'inci maddesinde yapılan değişiklik ile gelir vergisi tarifesinin 4'üncü gelir diliminde yer alan tutarın (500.000 TL) üzerinde telif kazancı elde edenler, Gelir Vergisi Kanunu'nun 18'nci maddesinde düzenlenen istisnadan faydalanamayacak ve kazançlarının tamamı için beyanname vermeleri gerekecektir. Yukarıda belirtilen ve %17 oranında tevkif suretiyle ödenen vergiler beyannamede mahsup edilecektir. Bir takvim yılı içerisinde bu kapsamda elde ettiği gelirleri toplamı belirlenen sınırı aşmayan mükelleflerin bu kazançları üzerinden tevkif suretiyle ödenen vergiler nihai vergi olacak, ayrıca bu kazançları için yıllık beyanname verilmeyecek veya diğer gelirleri için beyanname verilmesi halinde bu kazançlar beyannameye dâhil edilmeyecektir.

4.6.3. 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda yer alan ve istisna kapsamına alınan giderlere benzer bir düzenleme de kurumlar vergisi kanunda yapılmış olup “Diğer indirimler” başlıklı 10 uncu maddede, *“Kurumlar vergisi matrahının tespitinde; kurumlar vergisi beyannamesi üzerinde ayrıca gösterilmek şartıyla, kurum kazancından sırasıyla aşağıdaki indirimler yapılır:”* düzenlemesi yer almaktadır.

Maddeye göre, “Genel ve özel bütçeli kamu idareleri, il özel idareleri, belediyeler ve köyler, Cumhurbaşkanınca vergi muaflığı tanınan vakıflar ve kamu yararına çalışan dernekler ile bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan veya Kültür ve Turizm Bakanlığınca desteklenen ya da desteklenmesi uygun görülen;”

“1) Kültür ve sanat faaliyetlerine ilişkin ticarî olmayan ulusal veya uluslararası organizasyonların gerçekleştirilmesine,

2) Ülkemizin uygarlık birikiminin kültürü, sanatı, tarihi, edebiyatı, mimarîsi ve somut olmayan kültürel mirası ile ilgili veya ülke tanıtımına yönelik kitap, katalog, broşür, film, kaset, CD ve DVD gibi manyetik, elektronik ve bilişim teknolojisi yoluyla üretilenler de dâhil olmak üzere görsel, işitsel veya basılı materyallerin hazırlanması, bunlarla ilgili derleme ve araştırmaların yayınlanması, yurt içinde ve yurt dışında dağıtımı ve tanıtımının sağlanmasına,

3) Yazma ve nadir eserlerin korunması ve elektronik ortama aktarılması ile bu eserlerin Kültür ve Turizm Bakanlığı koleksiyonuna kazandırılmasına,

10) Kütüphane, müze, sanat galerisi ve kültür merkezi ile sinema, tiyatro, opera, bale ve konser gibi kültür ve sanat faaliyetlerinin sergilendiği tesislerin yapımı, onarımı veya modernizasyon çalışmalarına, ilişkin harcamalar ile makbuz karşılığı yapılan bağış ve yardımların % 100’ü. Cumhurbaşkanı, bölgeler ve faaliyet türleri itibarıyla bu oranı, yarısına kadar indirmeye veya kanunî seviyesine kadar getirmeye yetkilidir.”

Bu maddenin, tüm özel kuruluşlara tanınmadığı hususuna dikkat çekmek gerekmektedir. Bu istisnanın, kültürel ve sanatsal faaliyetleri teşvik, kültürel mirasın

korunması, kütüphanelerin yenilenmesi gibi değerli amaçlara hizmet edebileceği düşünülmektedir.

4.6.4. Genç Girişimcilerde Vergi ve Sigorta Primi Teşviki

Yeni iş kuran girişimci gençlere (29 yaşını doldurmamış mükelleflere), faaliyete geçtikleri takvim yılından başlayarak üç yıl boyunca kazanılan gelirin bir kısmını vergi matrahı dışında bırakmak ve gençlerin girişimciliğine katkıda bulunmak amacıyla, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile vergi teşviki ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile sigorta prim teşviki getirilmiştir²⁶³. Eğer girişimci yayıncılık sektöründe bir girişimde bulunursa bu istisna kapsamında alt başlıklarda ifade edilen şekilde gelir ve SGK ödemelerinde kolaylık sağlanacaktır. Bu da alana yapılacak yeni yatırımları teşvik edecek bir istisna olması bakımından önemlidir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun mükerrer 20 nci maddesi ile 10.02.2016 tarihinden itibaren, *“Ticari, zirai veya mesleki faaliyeti nedeniyle adlarına ilk defa gelir vergisi mükellefiyeti tesis olunan ve mükellefiyet başlangıç tarihi itibarıyla yirmi dokuz yaşını doldurmamış tam mükellef gerçek kişilerin, faaliyete başladıkları takvim yılından itibaren üç vergilendirme dönemi boyunca elde ettikleri bu kazançlarının 75.000 Türk lirasına kadar olan kısmı, aşağıdaki şartlarla gelir vergisinden müstesnadır.”* hükmü ile genç girişimcilere istisna tanınmıştır.

5510 sayılı Kanunu'nun 81 inci maddesi ile sigorta prim teşviki getirilmiştir. Bu kapsamda, 01.06.2018 tarihinden itibaren 5510 sayılı Kanun'un 4/1-b maddesi kapsamında *“ilk defa sigortalı sayılan gerçek kişilerin primleri, tescil tarihinden*

²⁶³ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, “Genç Girişimcilere Vergi ve Sigorta Prim Teşviki Broşürü”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://www.gib.gov.tr/genc-girisimcilere-vergi-ve-sigorta-prim-tesviki-brosuru-yayinlandi-0>

itibaren bir yıl süreyle” 5510 sayılı Kanun’un 82’nci maddesine göre belirlenen prime esas kazanç alt sınır üzerinden Hazine tarafından karşılanabilmektedir.

4.6.5. 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar

Damga Vergisi Kanunu’nun (2) sayılı Tablosunun, “*c) Kişilerden resmi dairelere verilen kağıtlar*” başlığı altında, 15 inci maddesinde Damga vergisinden istisna edilen kağıtlar arasında;

“Sosyal ve Kültürel bakımdan yurdumuzu tanıtmak üzere ilgili Bakanlığın izni ile yarışmalara katılacak, sergilenecek, gösterilecek veya benzeri nedenlerle geçici olarak yurt dışına çıkarılacak tablo, pul, film, seramik ve bu mahiyetteki sanat eserleri ve sair eşya ile ilgili olarak kambiyo mercilerine verilecek beyanname ve taahhütnameler” sayılmış olup ve “*bu mahiyetteki sanat eserleri*” ifadesi kapsamında yayıncılık sektörü tarafından faydalanılabileceği düşünülmektedir²⁶⁴. Çok geniş mahiyete sahip bir istisna olmamakla birlikte kültürel faaliyetlerin tanıtımı açısından teşvik edici olduğu düşünülmektedir.

4.6.6. 7338 Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar

Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu’nun 3’üncü maddesinde muafiyetler düzenlenmiş olup “*umumun istifadesi için ilim, araştırma, kültür, sanat, sıhhat, eğitim, din, hayır, imar, spor gibi maksatlarla kurulan teşekküller*” bu vergiden muaf tutulmuştur²⁶⁵. Damga vergisi istisnasında olduğu gibi çok geniş bir mahiyete sahip olmamakla birlikte kültür ve sanat faaliyetlerini teşvik ediyor olması bakımından

²⁶⁴ Damga Vergisi Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.488.pdf>

²⁶⁵ Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.7338.pdf>

mühimdir. Bir kütüphane kurulması ve bağışlanması durumu da bu istisnanın çalışma kapsamında neden incelendiğini açıklayan bir örnektir.

4.6.7. Emlak Vergisi Kanunu’nda Yer Alan Muafiyet ve İstisnalar

1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu’nun 4 üncü maddesi (f) bendinde, “kütüphaneler”in kiraya verilmemek şartıyla emlak vergisinden muaf tutulması düzenleme altına alınmıştır. Bu muafiyetin de kapsamı sınırlı olmakla birlikte bir ihtiyaca hizmet ettiği değerlendirilmektedir.

Yayıncılık sektörüne uygulanmakta olan vergi teşvikleri tamamlanmış olup çeşitli ve faydalı olduğu düşünülen vergi avantajları uygulandığı görülmektedir. Devlete bu alanda düşen görev yayıncılık alanına yatırımları çekmek, bu sayede istihdamı ve kültürel üretimi arttırmak olmalıdır. Bu da beraberinde kültürel çeşitliliği ve kültürel tüketimi getirecektir.

Devletin yayıncılık sektörüne teşvikleri vergi ve harcamalar hangi müdahale araçlarıyla yapılıyor gösterilmiştir. Bu incelemenin sonucunda ise, devlet tarafından kullanılmakta olan maliye politikası araçlarını içeren düzenlemelerin hepsinin farklı mevzuatlarda yer alıyor olması sektöre yönelik planları ve analizleri zorlaştırdığı düşünülmektedir. Ulusal bir yayıncılık sektörü politikası oluşturulabilmesi için düzenlenmiş bir “Kitap Kanunu”na ihtiyaç olduğuna kanaat getirilmiştir. Özellikle XI. Kalkınma Planı’nda yer alan hedefleri kapsayacak ve ana hatlarını bu Plandan alacak Kanun’da uygulanması gereken tüm teşvik mekanizmalarının açıkça yer alacağı bir düzenlemenin sektöre ve topluma fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Özellikle çalışmanın geldiği bu noktada, kamu müdahaleleri başlığı altında incelenmeyi hak eden kitap denetim faaliyetine/ sansüre de yer verilmesi gerektiği düşünülmüştür.

4.7. KİTAP DENETİM FAALİYETLERİ

Kitap denetim faaliyetleri ya da yaygın adıyla sansür, devletlerin çeşitli gerekçelerle tarih boyunca başvurdukları bir yöntem olmuştur. Kitap toplatmak, yasaklamak, yaktırmak tarihin her döneminde karşılaşılan bir husustur. Çok yakın bir tarihte 2017 yılında, ABD’de, Paul Butler tarafından yazılan “*Chokehold: Policing Black Men*” adlı, Arizona hapishanelerdeki mahkumlar için “*adalet sisteminin siyahiler üzerindeki etkisini anlatan*” bir kitap için yasaklama kararı çıkmıştır. Amerikan Sivil Hakları Birliği (ACLU), kitaba uygulanan sansürün kaldırılması için resmi makamları göreve davet etmiştir. Yasak kararının alınabilmesi için meşru bir gerekçe olması gerektiğini belirtilmiştir²⁶⁶. “Özgürlükler Ülkesi” Amerika’da bile bu gibi kamusal müdahalelere bugün bile rastlandığını görmek mümkündür.

Türkiye’de de sansür her zaman tartışılan bir başlık olmuştur. Son dönemde sıkça sansür ile bir arada anılan 21/06/1927 tarihli ve 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu’na kısaca değinmeyi bir gereklilik olarak görülmektedir. 2.7.2018 tarihli, 703 sayılı KHK ile değişiklikle Kurul, Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı’na bağlanmıştır. Öncesinde, Başbakanlığa bağlı çalışan ve Milli Güvenlik Kurulu (MGK), Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), Diyanet İşleri Başkanlığı ve Gazeteciler Cemiyetine bağlı üyelerden oluşan Kurulun

²⁶⁶ Euronews Türkiye Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 10.11.2019, (<https://tr.euronews.com/2019/05/22/abd-de-sansur-tartismasi-adalet-sistemi-anlatan-kitap-cezaevinde-yasaklandi>)

yapısı da bu KHK ile değiştirilmiştir. Özellikle 2019 yılının son çeyreğinde basında yer alan “*dört çocuk kitabı ‘muzır’ ilan edildi*” başlıklı haberlerle kamuoyunda görünür hale gelen en eski mevzuatlardan biri olan 1117 sayılı Kanun, “*18 yaşından küçüklerin maneviyatı üzerinde muzır tesir yapacağı anlaşılan süreli yayın ve diğer basılmış eserlerin*” basımı ve yayımı konusunda belirli kısıtlamalar öngörmektedir.

Konuya ilişkin detaylı incelemeye başlamadan önce vurgulanmalıdır ki, bu Kanun’un 6’ncı maddesi, “*Fikri, içtimai, ilmi ve bedii kıymeti haiz olan eserler bu kanunun şümulünden hariçtir*” hükmünü amirdir. Diğer bir ifadeyle, Kanun’un sansür amaçlı kullanımlara imkân tanımayacak şekilde kaleme alındığı ve kanun koyucunun iradesinin küçüklerin manevi bütünlüğünü korumak olduğu anlaşılmaktadır.

Eserlerin Kanun’da öngörülen sınırlamalara tabi tutulabilmesi için “*Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı bünyesinde oluşturulan yetkili kurulun, ilgili eserlerin 18 yaşından küçükler için muzır olduğu hakkında bir karar vermesi gereklidir.*” Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu, Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı tarafından belirlenen beş birim amirinden oluşmakta olup salt çoğunlukla karar almaktadır. Kanun’un 2 nci maddesi gereğince, “*kurul, basılmış eserlerin küçükler için muzır olup olmadığı hususunda yapacağı incelemede, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunundaki genel amaç ve temel ilkeleri göz önünde bulundurmak zorundadır.*”

Kanun’un 4’üncü maddesinde küçüklerin maneviyatına muzır olduğuna karar verilen materyal hakkında getirilecek sınırlamalar düzenlenmektedir. Bu kapsamda, “*bir aydan az süreli yayınlar ile sinema ve her türlü film afişleri, ilanlar, fotoğraflar, kabartma ve her türlü posterler, kartpostallar, takvimler hariç olmak üzere kurulca tetkik edilerek küçükler için muzır olduğuna karar verilmiş basılmış eserlerin*

sahiplerine, sorumlu müdürlerine ve telif hakkı sahiplerine, basılmış eserlerin küçüklerin maneviyatına muzır olduğu kurulca tebliğ edilir.” ilgililer tebligatın gereği olarak karara konu basılı materyal üzerine “Küçüklere zararlıdır” damga veya işaretini basmak zorundadırlar. “Bu suretle damgalanan eserler;

- a) Açık sergilerde ve seyyar müvezziler tarafından satılamaz.
- b) Dükkanlarda, cemakanlarda ve benzeri yerlerde teşhir edilemez.
- c) Bir yerden bir yere teşhir maksadıyla açık bir surette nakledilemez ve müvezziler tarafından bunlar için sipariş kabul olunamaz.
- d) Gazeteler, mecmualar, duvar ve el ilanları, radyo ve TV ile veya diğer suretlerle ilan edilemez, satışı için reklam ve propaganda yapılamaz.
- e) Para mukabili veya parasız küçüklere gösterilemez, verilemez ve hiçbir suretle okul ve benzeri yerlere sokulamaz.”

Karara konu materyaller, “ancak 18 yaşından büyük olanlara içi görülmeyen zarf veya poşet içinde satılabilir. Bu zarf ve poşetlerin üzerinde eserin ismi ile, ‘Küçüklere zararlıdır.’ ibaresinden başka hiçbir yazı ve resim bulunamaz.” Kanun’un 7’nci maddesinde bahse konu yükümlülükleri yerine getirmeyen muhatapların “İki milyon liradan on milyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılacakları” hüküm altına alınmıştır.

Özetle gerek Kanun’un öngördüğü kısıtlama türlerinden gerekse “Fikri, içtimai, ilmi ve bedii kıymeti haiz olan eserler”in Kanun’un kapsamı dışında tutulmasından anlaşıldığı üzere, amaç belirli içeriklerin yasaklanması değil, küçüklerin manevi bütünlüğünün korunması amacıyla bu bütünlüğe tehdit arz eden içeriklerin küçüklerin erişim alanlarından kontrollü olarak uzaklaştırılmasıdır. Bununla birlikte, meşru bir amaca hizmet için dahi olsa, 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu kapsamında yayıncılık sektörüne devletin bir müdahalesidir. Sektör temsilcilerince,

kurulun yeni yapısında uzman olmadığı düşünölen kişilerce karar veriliyor olması ve kararlar içerisinde yer alan kavramların karmaşık ve muğlak olması nedeniyle rahatsızlık uyandığı ifade edilmektedir²⁶⁷. Bu gibi müdahalelerin, yayıncılıkta sansür uygulanıyor hissi yaratmaması, yazarı otosansüre itmemesi hususlarına dikkat edilmesi ve kültürel hayatın çeşitliliğine zarar gelmeyecek çerçevede denetim faaliyetinin yürütölmesi gerektiğı düşünölmektedir.

²⁶⁷ IPA Resmi İnternet Sitesi, “Yayınlama Özgürlüğü Raporu”, 2019, Erişim Tarihi: 07.12.2019, (http://turkyaybir.org.tr/wp-content/files_mf/1573199570dusunceifaderapor_2019_web.pdf)

SONUÇ

Kültür endüstrilerinin farklı tanımlarına ilişkin olarak yapılan inceleme neticesinde “yayıncılık” sektörünün yapılan her tanım içerisinde yer aldığı görülmüştür. Yayıncılık endüstrisi kültür endüstrileri içinde lokomotif sektörlerinden biri haline gelmiştir. Türkiye’de kültür endüstrilerini oluşturan sektörler arasında katma değer bakımından diğerleri arasında ciddi bir potansiyele sahiptir. Türkiye’deki yayıncılık endüstrisine ilişkin ekonomik veriler incelendiğinde, umut veren bir sektör olduğunu söylemek gerekmektedir. Dünya yayıncılık endüstrisinin büyük bir kısmı birkaç ülkenin yayıncılık sektörlerinden oluşuyor olsa da Türkiye yıllar arasında değişimler göstermekle birlikte dünyada iyi bir konumda bulunmaktadır. Ancak yayıncılık sektörüne ilişkin verilerin derlenmesi sırasında halen alana ilişkin standartlaşmış verinin bulunmuyor olması sorunu ile karşılaşmıştır. Bu durum, ölçme ve analiz yapmayı zorlaştırdığı gibi alana yönelik politikaların oluşturulmasını ve politikaların değerlendirilmesini de zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda, bu yönde birtakım girişimler olduğundan çalışmada bahsedilmiş olmakla birlikte devlete düşen görev uluslararası standartlara uygun, standartlaştırılmış verilerin üretilmesi için girişimlerde bulunmaktır.

Yayıncılık sektöründe devlet müdahalelerine ilişkin argümanlar incelenmiş ve söz konusu argümanlar kapsamında bu sektörün kendi haline bırakılamayacak kadar önemli bir sektör olduğu kanaatine varılmıştır. Erdemli mal ve kamu malı argümanları ve dışsallıklar dikkate alındığında devlet müdahalesi gerekli bulunmuştur. Sektörün temel ürünü olan kitap, erdemli malların klasik örneği olan “eğitim” sektörünün temelini oluşturan unsurdur. Bu kapsamda kitaba ulaşmayı kolaylaştıracak her türlü müdahale erdemli mal ve/veya dışsallıklar argümanı kapsamında gerekli bulunmaktadır.

Yüzyıllardır devletlerin temel politikalarından biri okur-yazar oranının artırılması olmuştur. Bu kapsamda, müdahaleler refah iktisadı argümanı ile ele alındığında düzenli kitap okuma kültürü olan bir toplumun daha yüksek bir refah seviyesine ulaşılacağı düşüncesiyle gerekli bulunmaktadır. Sanatta özgürlük argümanı ile piyasanın sanatçıya pazar imkânı sağlayacağı ve bu sayede sanatçının piyasa istekleri için üretim yapmak zorunda kalmayacağı ifade edilse de aslında durumun tam tersi olduğu görülmüştür. Kültür ve sanat ürünleri, giderek birbirine benzemiş ve risk eğilimi olmayan piyasa tarafından az tercih edilen ürünler üretilmeyerek ya da üretilse bile satılmayarak piyasanın dışına itilmiştir. Kültür endüstrilerinin kronik bir sorunu olan her şeyi birbirine benzetme eğilimi olan tanımlanabilecek “*blockbuster sendromu*” küreselleşme ile iyice derinleşmiştir. Bu nedenle de kültür-sanat ürünlerinin bu zor durumdan kurtarılması, kültürel çeşitliliğin korunması ve nesiller boyunca kültürel mirasın aktarılabilmesi için devlet müdahalesi gerekli bulunmuştur. Bu noktada önerilen devlet müdahalesinin ise “kamu yayıncılığı” olmadığına altının çizilmesi gerekmektedir. Çünkü devletin yayıncılık sektörü bu kadar gelişmiş bir konuma sahipken piyasada kolaylıkla bulunabilecek kitapları üretmesine gerek olmadığı düşünülmektedir. Prestij, kültürel mirası koruma ya da anma gibi özel amaçlarla kamu yayıncılığının sınırlı olmasının günümüz piyasa koşullarının ve devlet yapısının gereği olduğu kanaatine varılmıştır. Burada çeşitliliği sağlayabilmek için devletin teşvik mekanizmaları yeni yazarlara ve onlar tarafından üretilecek özgün eserlere destek vermek şeklinde olmalıdır. Son bölümde devletin hâlihazırda bu gibi teşvikleri olduğu gösterilmiştir. Ancak, diğer kültür endüstrisi sektörlerini de üretimi ile besliyor olması nedeniyle bu desteklerin tıpkı diğer sektörlerdeki destekler gibi daha büyük çapta uygulanması ve devam etmesi gerektiği fikrine yer verilmiştir.

Kültürel çeşitliliğin sağlanması için kullanılabilecek bir başka önemli unsur da e-kitap faaliyetlerinin desteklenmesidir. Son dönemde kişilerin kendi kendilerinin yayıncısı olması anlamına gelen “özyayıncılık” faaliyetleri oldukça önem kazanmıştır ve bu yayıncılık türü e-kitap üzerinden yapılmaktadır. Yeni yazarların ve özgün eserlerin üretilmesini teşvik eden bu uygulama ile kültürel bir zenginlik yaratılabileceği düşünülmektedir.

E-kitap faaliyetlerinin desteklenmesi aynı zamanda kâğıt üreticisi olmayan Türkiye için uzun vadede bir alternatif gelecek planı olarak da benimsenebilir. Özelleştirme politikaları ile kâğıt üretme potansiyelini kaybetmiş bir ülkenin dünya yayıncılık pazarında iddialı olamayacağı açık olduğundan bir an evvel kâğıt üretimi için devlet tarafından gerekli yatırım politikaları geliştirilmelidir. Özel sektöre teşvik ya da özel sektör ile işbirliği şeklinde olabilecek bu politikaların hammadde dışı bağımlılığı azaltması bakımından da önemli olduğu düşünülmektedir. Basılı nüshalar bakımından uygulanan KDV indirimi sürdürülmeli, e-kitapta yükseltelen KDV oranı da basılı nüshalarda olduğu gibi kaldırılarak teknolojik dönüşümün önündeki engel kaldırılmalıdır. Hâlihazırda okuyucu tarafından düşük fiyat beklentisini zaten karşılayamamış e-kitap için yükseltelen KDV oranı, fiyatları iyice yükseltecek ve tercih edilmemesine engel olacaktır. Kültür endüstrinin her alandaki üretiminde risk içermeyen ve toplumca kabul gördüğü bilinen bir kolay satanlar bölümü olduğu ve olmaya devam edeceği öngörüsü ile kendi kitabını kendi yazarak tek-tipleşmenin karşısında e-kitap ile durabilecek yazarlar ve kültürel çeşitlilik arayan okuyucular bakımından bir alternatif oluşabilsin diye KDV oranı uygulamasının e-kitaplar için de genişletilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Modern bireyin alışkanlıklarının internet ile birlikte değişmeye başladığı, boş zaman kullanım tercihlerinin değişiklik gösterdiği kabulü ile özellikle çocuklar ve gençler bakımından devletin kültür hayatını ve okuma kültürünü geliştirecek politikalar üretmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda kütüphanelerin canlı ve çekici alanlar haline getirilmesi elzemdir. Kütüphanelerin kültürel mirasın saklanması bakımından önem arz ettiği, tarih içinde farklı coğrafyalarda ve farklı gruplarca yakılmaya ve yağmaya konu oldukları düşünüldüğünde ülke kültürü için ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Kütüphanelerin okuma kültürüne katkısı ve içinde bulundurduğu katalogların zenginleştirilmesinin ülke kültür ve sanat hayatına olumlu etkisi bakımından kitap alımlarının gerçekleştirilmesi sırasında titiz davranılması, işinde uzmanlaşmış kütüphaneciler istihdam edilmesi ve kütüphanelerle özellikle çocukların tanıştırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı kadroları arasında “kütüphaneci” yer almadığı tespitine yönelik olarak okullarda da uzman kütüphanecilerin istihdamının önemine vurgu yapılmıştır. Ayrıca gezici kütüphane uygulaması kitapla halkı buluşturması bakımından önemsenmekte ancak bu ilişkinin kalıcı hale gelebilmesi için kitabın özellikle çocuk yaşta bireye tanıtılmış ve sevdirilmiş olması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Yayıncılık sektörü, eser sahibi, matbaa, yayınevi, internet satış platformu şeklinde bir üretim zincirine sahiptir. Üretimin yapılması için temel öncelik yazarın ortaya koymuş olduğu fikri emeği koruyabilmektir. Fikri emeğin karşılığı yazara ödenemedikçe yeni eser üretimi ya da eser çeşitliliğinden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Fikri emeğin karşılığının ödenebilmesinin sağlanması için devlete etkili bir telif hakları mevzuatı oluşturmak ve fikri hak ihlalleri ile mücadele etmek görevi düşmektedir. Bu kapsamda öncelik verilmesi gereken husus, kamuya ödünç verme

hakkı kapsamında eser sahiplerine ve/veya hak sahiplerine ödünç verme hakkının ödenmesidir. Fikri hak ihlalleri ile mücadeleyle ilişkin olarak ise, Türkiye’de özellikle fiziki korsan ürünlere karşı büyük bir mücadele verildiğini söylemek mümkündür. Bu noktada, teknolojinin gereği olarak dijitalleşme sürecinin ivmesinin artacağı düşünüldüğünde söz konusu mevzuatın dijital alanda doğacak risklere karşı hazır olmasında fayda görülmüştür.

Türkiye yayıncılık sektörünün yapısı incelendiğinde sektörünün yarısını eğitim yayıncılığının, bunun da büyük bir bölümünü sınava hazırlık kitaplarının oluşturduğu tespit edilmiştir. Eğitim sisteminin sınav ağırlıklı yapısı sektörü bu hale getirmiştir ve bu kompozisyon ile çocukların kitap okuduğu yorumunu yapmak mümkün olmamaktadır. Bu noktada devletin kitabı kütüphaneler aracılığıyla, sadece eğitim amaçlı bir araç olmadığını aynı zamanda kişinin estetik değerlere ulaşabilmek için de kullanacağı bir araç olarak tanıtması ve sevdirmesi gerekmektedir. Bu dengesiz kompozisyon aynı zamanda sektörde bir kırılmalıya da neden olmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda eğitim sisteminde yapılan beklenmedik sınav değişikliği sonrası eğitim yayıncılarının ettiği zarar ile sektör %20 küçülmüştür. Bu da devlet politikalarının alana ilişkin etkilerinin çarpıcı bir örneğidir. Doğrudan çalışmanın konusu olmamakla birlikte eğitim politikalarında istikrarın sağlanmasının da sektörü etkileyen hususlardan biri olduğu kanaatine varılmıştır.

Okuma kültürünün gelişmesi, düzenli okuma alışkanlıklarının yaygınlaşması gibi temel amaçların yanı sıra, sosyal bütünleşme gibi diğer amaçlar bakımında da devletin gerçekleştirdiği bazı politikaların olduğu görülmüştür. Hayatlarını evde devam ettirmek zorunda olanlar, görme engelliler, ailelerinin iş koşulları nedeniyle kütüphaneye gitme şansı bulamayan tarım işçilerinin çocuklarına yönelik yürütülen politikaların sosyal

bütünleşmeyi sağlamaya hizmet etmesi bakımından da kıymetli bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca 2010 yılında uygulaması başlatılan ancak şu an devam etmeyen “Kadın Dostu Kütüphaneler” uygulamasına evde sosyal hayattan uzaklaşan kadınlar açısından devam edilmesi gerektiği, dezavantajlı grupların sosyal alana katılmasının sosyal bütünleşmeyi de sağlayacağına inanıldığından bu politikaların güçlendirilerek sürdürülmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kültürel mirasın korunması ve Türk kültürünün tanıtılması gibi amaçlarla yürütülen ve ihracat potansiyeli yaratacağı düşünülen tanıtım ve fuar destekleri oldukça önemli görülmektedir. Sektörün ihracata yönelik potansiyeli kavranmış ve yayıncılık da hizmet ihracatında sıçrama yaratacak kilit sektörler arasında sayılmıştır. İhracata yönelik politika yapılmaya devam edilmeli ve özellikle eserlerin telif haklarının yurtdışına pazarlanması hususunda projeler sürdürülmeli ve çalışmalar geliştirilmelidir.

Ülkenin her yerinde aynı kitap için fiyatın sabit olması anlamına gelen, sabit fiyat uygulamasının avantajları ve dezavantajları incelenmiş olup Türkiye’de uygulanmaması gerektiği kanaatine varılmıştır. Sabit fiyat uygulaması ile kitap satış noktaları bu sayede risk alarak yalnızca satışa odaklanmak yerine “nadir” kitapları da stoklarına alacaklarına ilişkin bir avantajının ileri sürüldüğü ancak olmasının mümkün olmadığına dair fikirlerin de bulunduğu görülmüştür. Sistemin avantajları arasında sayılan kültürel çeşitlilik avantajı yaratılması hususundaki muğlaklık ve nihai durumda yüksek fiyat belirlenmesi tüketicilere zarar verme ve sonucunda kitap satışlarının düşme ihtimali düşünüldüğünde Türkiye’de uygulanmasına gerek bulunmamıştır.

Türkiye’deki fikri haklar sisteminin incelemesi yapılmış ve fikri hak ihlalleriyle mücadele yöntemlerine değinilmiştir. Mücadele yöntemlerinin etkili olduğu ve fiziki korsanlık oranının yıllar itibarıyla azaldığına ilişkin çalışmalara yer verilmiştir. Ayrıca

telif hakları sisteminin varlığı önemli midir ve telif haklarının korunması gerekli midir sorularına cevap verilmiştir. Telif hakları alanında devlet dışında başka bir koruyucu unsur daha bulunmaktadır. Toplu hak yönetimi sistemi diye adlandırılan bu sistemde meslek birlikleri aracılığıyla da telif haklarının takibi ve tahsilinin yapılmasının mümkün olduğu değerlendirilmiştir. Ancak hâlihazırda yayıncılık sektöründe faaliyet gösteren, eser sahipleri ve hak sahiplerini temsil eden bu Birliklerin lisanslamaya yönelik oturmuş bir çalışma sistemi olmadığı görülmüş, telif hakkı tahsili aşamasına tam olarak geçilemediği gerçeği ortaya konmuştur. Uluslararası alanda toplu hak yönetimi alanında oldukça etkili olan meslek birliklerinin durumlarına kıyasla Türkiye’de yayıncılık sektöründe faaliyet göstermekte olan meslek birliklerinin uzmanlaşmaya ihtiyaçları olduğu görülmüştür. Uzmanlaşmayı sağlamak ve yapısal değişiklikler getirebilmek amacıyla telif hakları sisteminde gerekli değişikliklerin yapılması ise kamusal müdahale ile çalışmanın konusuna dâhil olan kısmını oluşturmaktadır. Bu alana yönelik devlete düşen bir diğer görevin de halkın telif hakları konusunda bilinçlendirilmesini sağlamak ve bu konuda farkındalık yaratacak politikalar ortaya koymak olduğu düşünülmektedir.

Dünya standartlarına sahip ve rekabetçi bir yayıncılık endüstrisi isteniyorsa sektörün sorunlarından biri olan nitelikli istihdam konusunda da devletin eğitime yönelik politikalar oluşturması ve var olanları geliştirecek girişimlerde bulunması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kitap denetim faaliyeti ya da yaygın adıyla sansür her dönem yayıncılık sektörünün sorunları arasında yer almış olup devletin bu faaliyeti sürdürürken konunun uzmanları ile çalışması ve yazarın yazımı sırasında otosansüre sebep olmayacak şekilde titizlikle karar alması gerektiği belirtilmiştir.

Yayıncılık alanına ilişkin olarak ortaya konan amaçlar doğrultusunda bir ulusal politika belirlemek ve bunu tüm bileşenleri tek bir mevzuata toplayarak kolaylaştırmak adına bir “kitap kanunu” oluşturulması da öneriler arasında yer almıştır.

Özetle, yayıncılık sektöründe yapılan üretim çıktısının genel ifadeyle kitap, kitabın da bilginin temeli olduğu düşünüldüğünde bilgi toplumu çağını yaşarken bu sektöre yönelik faaliyetlerin olabildiğince ciddiyetle ele alınması gereken bir politika alanı olduğu görülmüştür. Devletin minimal olması gerektiği söylemlerinin aksine devletin yayıncılık sektörü gibi sosyal ve ekonomik alanda fayda yaratacak bir alanda var olması ve hatta aktif rol oynaması gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, M., Türkiye Kâğıt Sektörü ve Rekabet Gücünün Değerlendirilmesi, İstanbul İTO Bilgiyi Ticarileştirme ve Araştırma Vakfı İstanbul Düşünce Akademisi, 2018, s.59., Erişim Tarihi: 03.10.2019, <https://www.istka.org.tr/media/67278/t%C3%BCrkiye-ka%C4%9F%C4%B1t-sekt%C3%B6r%C3%BC-ve-rekabet-g%C3%BCc%C3%BCn%C3%BCn-de%C4%9Ferlendirilmesi.pdf>

Adorno T., M.Horkheimer, Aydınlanmanın Diyalektiği, 1. Baskı, İstanbul, Kabalcı Yayıncılık, 2014.

Adorno, T, Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi, Çev. Nihat Ülner ve diğerleri, 8. baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.

Akdede, S. H., Kültür ve Sanatın Politik Ekonomisi: Devlet Tiyatroları Örneği, Birinci Basım, İstanbul, Efil Yayınevi, 2011.

Akkaya, M.A., “Türk Kitap Basmacılığı Tarihçesi ve Beşikdevri”, s.1-16, Erişim Tarihi: 02.9.2019 <http://eprints.rclis.org/24809/1/T%C3%BCrk%20Be%C5%9Fikdevri.pdf>.

Aksoy, Ş., Kamu Maliyesi, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1998.

Anadolu Ajansı Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye Okuma Kültürü Haritası açıklandı” başlıklı haber, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/tu%CC%88rkiye-okuma-ku%CC%88ltu%CC%88ru%CC%88-haritasi-ac%CC%A7iklandi/1634533>

Ankara Sanayi Odası, Aso Medya, Yükselen Çin Ekonomisi 'ne Karşı Ticaret Savaşları, 2018, s.59, Erişim Tarihi: 03.10.2019, <http://www.aso.org.tr/site/files/pdf/asomedia/2018kasimaralik.pdf>

Baez, F., Kitap Kırımının Evrensel Tarihi, 2. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2019.

Bammel, J., “Kâğıttan Dijitale Yayıncılık Fikri Mülkiyet ve Dijital Devrim”, Çeviren Irmak Yavlal, 1. Baskı, İstanbul, 2019.

Bruno S. Frey, Arts and Economics, 2. Baskı, Berlin, Springer, 2003.

Bulutoğlu, K. (2004), Kamu Bütçesi Kamu Harcamaları Kamu Borçları, Batı Türkeli Yayınları, İstanbul.

Bulutoğlu, K., (2004), Kamu Ekonomisine Giriş Demokraside Devletin Ekonomik Bir Kuramı, Batı Türkeli Yayıncılık, İstanbul.

Bulutoğlu, K, (2008) Kamu Ekonomisine Giriş, Demokraside Devletin Ekonomik Bir Kuramı, Maliye ve Hukuk Yayınları.

Buyukyazıcı,D., Kültür ve Sanat Ekonomisinin Kapsamında Talep Analizleri Yardımı ile Kültür Politikasına Teorik Yaklaşım: Türkiye Örneği, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 2016, C.1, S.1.

Cowen, T., (1999), “Sanatta Özgürlük Ekonomik Özgürlüğü Gerektirir”, Liberal Düşünce Dergisi, C:11, S:41-42, s:57-62, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/41-42/08-tyler-cowen-sanatta-ozgurluk-ekonomik-ozgurlugu-gerektirir.pdf>

Çakın, İ., (1998), Üniversitelerimizin bilgiye erişim ortamları: Genel değerlendirme. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 75. Yılı Özel Sayısı, s: 37-68. Erişim tarihi: 14.11.2019, <http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/%C3%A7ak%C4%B1n.pdf>

Davulcu F. ve Kıpçak H. “Başlangıcından Harf Devrimi’ne Kadar Türkiye’de Basım ve Yayıncılığın Kısa Tarihi, (2016), Türk Kütüphaneciliği, S:30.

Dellaloğlu, B., “Bir Giriş: Adorno Yüz Yaşında”, (2003) “Cogito Dergisi”, Adorno: Kitle, Melankoli, Felsefe Özel Sayısı, S:36.

Deloitte, The Indian Film Industry, 2016, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/in/Documents/technology-media-telecommunications/in-tmt-indywood-film-festival-noexp.pdf> .

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Resmi İnternet Sitesi, Bern Sözleşmesine Taraf Ülkelerin Listesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, https://www.wipo.int/treaties/en/ActResults.jsp?act_id=26 .

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Resmi İnternet Sitesi, http://www.wipo.int/treaties/en/ip/marrakesh/summary_marrakesh.html, Erişim Tarihi: 07.12.2019 .

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) Resmi İnternet Sitesi, Marakeş Anlaşmasına Taraf Ülkelerin Listesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, https://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=843 .

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, “IPA ve WIPO- The Global Publishing Industry in 2016 Raporu ”, s. 7, Erişim Tarihi: 01. 09.2019, <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4251>

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, Guide on Surveying the Economic Contribution of the Copyright-Based Industries, Cenevre, WIPO Publication, 2015, http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/893/wipo_pub_893.pdf.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, World Intellectual Property Indicators, Cenevre, 2019. Erişim Tarihi: 07.12.2019, https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2019.pdf .

Eco, U. ve Carriere, J.C. “Kitaplardan Kurtulabileceğinizi Sanmayın”, Can Yayınları, 1. Baskı, 2010

Euronews Türkiye Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 10.11.2019, <https://tr.euronews.com/2019/05/22/abd-de-sansur-tartismasi-adalet-sistemini-anlatan-kitap-cezaevinde-yasaklandi>

Frederick, P., “Beyond the Dogma of the Fixed Book Price Agreement”, Journal of Cultural Economics Dergisi, 2004, S:28.

Federation of European Publishers (2017) “European Book Publishing Statistics” Erişim Tarihi: 07.12.2019,

https://gallery.mailchimp.com/f3e97360a9e613a0b533827b2/files/54dbffe2-7443-464b-ae16-16031234d05f/EUROPEAN_BOOK_PUBLISHING_STATISTICS_2017.pdf

Garnham, N., From Cultural To Creative Industries An Analysis of the Implications of the “Creative Industries” Approach to Arts And Media Policy Making in the United Kingdom”, , International Journal of Cultural Policy, 2005, S:11,s.15-29,

<http://nknu.pbworks.com/f/FROM%20CULTURAL%20TO%20CREATIVE%20Industries.pdf>

Garzon, A., National Book Policy, A Guide For User Field, UNESCO Publishing, 2. Baskı, 2005.

Gökdaş,Y., “Suriye ve Irak’ta Yağmalanan Eserlerin Tarihi, Sosyolojik Boyutu”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 2018, S.40, s.150-164. Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/465245> .

Güney Kaliforniya Üniversitesi Resmi İnternet Sitesi, “Children’s brains develop faster with music training”, <https://news.usc.edu/102681/childrens-brains-develop-faster-with-music-training/>

Hartley, J, Potts, J., Cunningham, S., Flew, T., Keane, M., Banks, J., Yaratıcı Endüstrilerde Temel Kavramlar, Ankara, Yakem Yayınları, 2018.

Hürriyet Gazetesi, “Televizyona 6 saat, kitap okumaya 1 dakika”, <http://www.hurriyet.com.tr/televizyona-6-saat-kitap-okumaya-1-dakika-40654396>

İnalcık, H., Şâir ve Patron Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme, Birinci Baskı, Doğu Batı Yayınları, 2003.

İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 03.10.2019,

<https://kutuphane.istanbul.edu.tr/tr/content/iu-kutuphaneleri/iu-mk-nadir-eserler-kutuphanesi>

International Publishers Association Resmi İnternet Sitesi, Global Fixed Book Price Report, 2014, Erişim Tarihi: 07.12.2019
<https://www.internationalpublishers.org/images/news/2014/global-fixed-price-report.pdf> .

İndigo Dergisi Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019,
<https://indigodergisi.com/2014/07/bilgi-soykirimlari/>

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2011, İstanbul.

Journo İnternet Sitesi, Erişim Tarihi:07.12.2019, <https://journos.com.tr/turkiye-e-kitap-neden-yayginlasmiyor>.

Kalburan, Ç., E-Kitap Çağı ve Türkiye’de E-Kitap Sektörü, Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi, C:1, S:1, 2014. Erişim Tarihi: 07.12.2019,<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/424138> .

Karasu R., Suluk, C., Nal, T, Fikri Mülkiyet Hukuku, Genişletilmiş 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.

Kayıran, M., Kamu Malları: Piyasa Başarısızlığı mı Teorilerin Başarısızlığı mı?, 2013, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C:68, No:4, s.147-184, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1884/19762.pdf>, Erişim Tarihi: 03.04.2019.

Kelnerr, D. Kültür Endüstrileri, Kitle İletişim Kuramları, Der. ve Çev. Erol Mutlu, 2. Baskı, Ankara ,2010

Kıpçak, H. ve Davulcu, F., “Ulusal Yayın Kongreleri”, Türk Kütüphaneciliği, 2016, S: 30, s: 540-545, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/805292>.

Kirmanoglu, H., Kamu Ekonomisi Analizi, Beta Yayınları, 2. Baskı, 2009, İstanbul.

Knebel, C., Anomalies in Fine Art Markets -Three Examples of an Imperfect Market for Perfect Goods, A thesis submitted to the University of Paderborn Faculty of Business Administration and Economics, Almanya, 2007.
<https://core.ac.uk/download/pdf/50517340.pdf>

KPMG, International, Media And Entertainment Film Financing and Television Programming A Taxation Guide, 6. Basım, ABD, KPMG LLP, 2012,
<https://home.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2012/03/taxation-guide.pdf> .

Kurschus, S., European Book Cultures: Diversity as a Challenge, Springer, 2013, Almanya.

Kutlu, Ö. ve diğerleri, (2018), “Kalkınma Planları Çerçevesinde Avrupa Birliği Katılım Sürecinin Değerlendirilmesi”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, s.30-40, Erişim tarihi: 07.12.2019, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/499519>.

Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2019/10/15/UNESCO-2005-KIFAC-SOZLESMESI-TURKCE.pdf>.

Lena, F., Türkiye’nin Müzik Endüstrisinde Çeşitlilik, Kreska Kültür Yayınları, 1. Baskı, 2018.

Majid, S. ve Tan, V., Understanding the Reading Habits of Children in Singapore, “Journal of Educational Media & Library Sciences”, S:45, s.187-198.
https://www.researchgate.net/publication/26496798_Understanding_the_Reading_Habits_of_Children_in_Singapore

Marmara Üniversitesi Eğitim-Öğretim Bilgi Sistemi Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://llp.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/sosyal-bilimler-enstitusu/yayincilik-yonetimi-tezli-yuksek-lisans-2-yillik-turkce-1115-833-0> .

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, Resmî Gazete Tarihi: 12.09.2012 Resmî Gazete Sayısı: 28409

Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim ve Kültür Yayınları Yönetmeliği, Resmî Gazete Tarihi:
03.10.2014 Resmî Gazete Sayısı: 29138

Mülkiyet Hakları Birliği İnternet Sitesi, “Fikri Mülkiyet İstatistikleri”, Erişim tarihi:
07.12.2019,
<https://internationalpropertyrightsindex.org/compare/country?id=41> .

Önal, İ., “Yarın Nasılsınız? Eğitim Yayıncılığıyla Geleceği Tahmin Etme”, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Veri Tabanı, Erişim tarihi:
03.10.2019, <http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/%C3%96nal.pdf>

Önder, I., “E- kitap ve dünyada elektronik kitap yayıncılığı”, Türk Kütüphaneciliği, 2011, S:25, s-97-105. Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/576/571> .

Ötüken, A., “Kütüphaneciliğimiz İçin... Milli Kütüphane Nasıl Kuruldu ve Türkiye’de Kütüphanecilik Öğretiminin Tarihçesi”, İlk-San Matbaası, Türk Kütüphaneciler Derneği Yayınları, 30. Yıl Dizisi, Ankara, 1979.

Özdemir, Edebiyat ve Ekonomi Kültürel Ekonomik Bir Alan Olarak Edebiyat, “Milli Folklor”, S:91, 2011.

Parlak, N., “Endülüs'te Kitap Yakma Hâdiseleri”, İstem, 2018, S:32, s.199-217. Erişim tarihi: 08.11.2019, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/610551>

Pınar, A., “Maliye Politikası Teori ve Uygulama”, Turhan Kitapevi, Sekizinci Baskı, Ankara, 2015.

Pirate Parties International Resmi İnternet Sitesi, <https://pp-international.net/about-ppi/>.

Polat, C. (2010), Kültürel Kalkınmada Halk Kütüphanelerinin Önemi Ve Bitlis’te Halk Kütüphaneleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, S: 3, s:527-536

Publishingtrensetter İnternet Sitesi, Erişim Tarihi:07.12.2019,
<http://publishingtrendsetter.com/industryinsight/worth-fixed-book-price-foreign-book-markets/> .

Musgrave, R., Kamu Maliyesi Teorisi, 1. baskı, İstanbul Asil Yayıncılık, 2004.

Rushton, M., (2001), “State and Provincial Councils: A Framework for Analyses”,
University of Regina Department of Economics Discussion Paper, Canada.

Ruth, W.ve Alison, W., “Çağdaş Sosyoloji Kuramları”, 4. Baskı, Doğu Batı Yayınları,
2012. s.151.

Sabit Fikir Dergisi, “Kutsal kitapların KDV'sinin düşürülmesinin ardından”, Erişim
Tarihi: 15. 11. 2019, <http://www.sabitfikir.com/dosyalar/kutsal-kitaplarin-kdvsinin-dusurulmesinin-ardindan>

Samuelson, P.A., 1954, The Pure Theory of Public Expenditure, “The Review of
Economics and Statistics”, Vol. 36, No. 4.s.
https://www.ses.unam.mx/docencia/2007II/Lecturas/Mod3_Samuelson.pdf

Statistica, “E-kitap Satış Verileri”, Erişim Tarihi: 07.12.2019,
<https://www.statista.com/statistics/280249/global-e-book-revenue-by-region/>

Statistica, “Özyayıncılık Verileri”, Erişim Tarihi: 07.12.2019,
<https://www.statista.com/statistics/605067/isbn-self-published-books/>

Şahin, G., Halk Kütüphanelerinin Toplumsal Rolü ve Etimesgut İlçe Halk
Kütüphanesinin Kullanım Etkinliğinin Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek
Lisans Tezi, 2007, Ankara, s.121, Erişim Tarihi: 15.11.2019,
<http://www.bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/jspui/bitstream/2062/91/1/207.pdf>

Şahin, M., (2013), “Sanata Yönelik Devlet Desteklerinin Ekonomik Rasyonalitesi”,
Marmara Üniversitesi İ.İ.B Dergisi, C:34, S: 1, s:253-268,
http://dspace.marmara.edu.tr/bitstream/handle/11424/5082/SANATA%20Y__

NEL__K%20DEVLET%20DESTEKLER__N__N%20EKONOM__K%20RA
SYONAL__TES__%5b%234418%5d-3818.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Şimşek, O., “Washington Ve Post-Washington Uzlaşmaları Çerçevesinde Neoliberalizmde Devletin Rolü”, Karatahta İş Yazıları Dergisi, 2017, S:7, s.177-192, Erişim Tarihi: 07. 12.2019, https://www.researchgate.net/profile/Orhan_Simsek2/publication/317388745_WASHINGTON_VE_POST-WASHINGTON_UZLASMALARI_CERCEVESINDE_NEOLIBERALIZMDE_DEVLETIN_ROLU/links/593851974585153206e0e9b7/WASHINGTON-VE-POST-WASHINGTON-UZLASMALARI-CERCEVESINDE-NEOLIBERALIZMDE-DEVLETIN-ROLUe.pdf

Şenses, F., “Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk Kavramlar Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler, İletişim Yayınları”, 5. Baskı, 2009, İstanbul.

T.C. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Raporu, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/pazar-verileri/2018-q4.pdf>.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “Kalkınma Planları”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> .

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Hazine ve Maliye Bakanlığı 2018 Yılı Faaliyet Raporu, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/05/Hazine-ve-Maliye-Bakan%C4%B1%C4%9F%C4%B1-2018-Y%C4%B1%C4%B1-Faaliyet-Raporu.pdf>

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, “Genç Girişimcilere Vergi ve Sigorta Prim Teşviki Broşürü”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://www.gib.gov.tr/genc-girisimcilere-vergi-ve-sigorta-prim-tesviki-brosuru-yayinlandi>

T.C. Kalkınma Bakanlığı, Resmi (Eski) İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 03. 06.2019, <http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim>

.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FC25320C1CC3C485FB70C9008EBE56E898
F05146F027CA65EC

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, “TEDA”, Erişim Tarihi:
07.12.2019, <https://teda.ktb.gov.tr/TR-163194/telif-ajanslari.html>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Edebiyat Eserlerini Destek
Projesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://www.kygm.gov.tr/TR-144649/edebiyat-eserlerini-destek-projesi.html>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü 2018 Faaliyet
Raporu,
[http://www.devtiyatro.gov.tr/uploads/pdfs/largePdfs/2018%20Faaliyet%20Ra
poru.pdf](http://www.devtiyatro.gov.tr/uploads/pdfs/largePdfs/2018%20Faaliyet%20Raporu.pdf)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü
Verileri, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://kygm.ktb.gov.tr>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü,
“Gezici Kütüphane Verileri”, Erişim Tarihi: 07.12.2019,
<https://kygm.ktb.gov.tr/TR-207155/gezici-kutuphane-araclari-teslimi.html>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Kütüphane Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi,
Erişim Tarihi: 07.12.2019,
<https://www.mkutup.gov.tr/tr/Sayfalar/Hakkimizda/Tarihce-Kronoloji.aspx> .

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Kütüphane Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi,
Milli Kütüphane Başkanlığı İdare Faaliyet Raporları, Erişim Tarihi: 07.12.2019,
[http://www.mkutup.gov.tr/tr/SiteAssets/Sayfalar/Hakkimizda/Stratejik-
Plan/2017%20Y%C4%B1%C4%B1%20Milli%20K%C3%BCt%C3%BCpha
ne%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.
doc](http://www.mkutup.gov.tr/tr/SiteAssets/Sayfalar/Hakkimizda/Stratejik-Plan/2017%20Y%C4%B1%C4%B1%20Milli%20K%C3%BCt%C3%BCpha ne%20Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.doc)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, İdari Faaliyet
Raporları, <https://sgb.ktb.gov.tr/TR-45558/idare-faaliyet-raporlari.html>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi,
Erişim Tarihi: 07.12.2019,
<http://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2019/10/31/KUTUPHANELER-YAY.G.M.EDES-PROGRAMI.pdf>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi,
Erişim Tarihi: 07.12.2019
<http://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2019/10/31/KUTUPHANELER-YAY.G.M.-TEDA-PROGRAMI.pdf>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi,
Fikri Haklar Kamu Teşvik Rehberi, 2019, Erişim Tarihi: 07.12.2019,
<http://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2017/07/14/fikri-haklar-kamu-tesvik-rehberi.pdf>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi,
Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://www.telifhaklari.gov.tr/Fikir-Hirsizligi-ile-Mucadele-Araclari>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telif Hakları Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi,
Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://www.telifhaklari.gov.tr/Il-Denetim-Komisyonlari>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ulusal Yayın Kongresi, Erişim Tarihi: 07.12.2019,
<http://www.ulusalyayinkongresi.gov.tr>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sinema Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi,
Erişim Tarihi: 14. 11. 2019, <https://sinema.ktb.gov.tr/TR-144743/sinema-sektorune-destekler.html>

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi,
Erişim Tarihi: 08. 08.2019, <https://dhgm.meb.gov.tr/www/kultur-yayinlari/icerik/433>

T.C.Millî Eğitim Bakanlığı, “Okur yazarlık istatistikleri”,
https://hbo.meb.gov.tr/assets/Docs/okumayazma/istatistik/31092623_19281959.pdf

T.C. Türkiye Cumhuriyeti, Ticaret Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Ticaret Bakanlığı Devlet Yardımları Rehberi, 2019, Erişim Tarihi: 07.12.2019,
https://ticaret.gov.tr/data/5b87fac913b8761160fa1cf0/Devlet_Yardimlari_Rehberi.pdf

T.C. Yüksek Öğretim Kurumu Başkanlığı, “Üniversite Verileri”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Throsby, D., Economics and Culture, Cambridge University Press, 2003, Cambridge.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları, Erişim Tarihi: 05.12.2019
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c083/tbmm19083095ss0771.pdf>

Türkiye İstatistik Kurum, “İstatistiklerle Kadın Verileri” ,2016, Erişim Tarihi: 05. 05. 2019, www.tuik.gov.tr

Türkiye İstatistik Kurumu, “Kültür İstatistikleri Veri Tabanı”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, www.tuik.gov.tr

Türkiye İstatistik Kurumu, “Kültürel İstihdam, 2018 Verileri”, Erişim Tarihi: 09.09.2019, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30590>

Türkiye İstatistik Kurumu, “ Kùltür Ekonomisi, 2017 Verileri”, Erişim Tarihi: 07.06.2019, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27608>

Türkiye Yayıncılar ve Yayın Dağıtımcıları Birliği Derneği Resmi İnternet Sitesi, “Türkiye’de Kitap Pazarı Raporları”, Erişim Tarihi: 07.12.2019,
<http://turkyaybir.org.tr/turkiyede-yayincilik/turkiye-kitap-pazarı-raporları/>

Türkiye Yayıncılar ve Yayın Dağıtımcıları Birliği Derneği Resmi İnternet Sitesi, Yayınlama Özgürlüğü Raporu, 2019, Erişim Tarihi: 07.12.2019

http://turkyaybir.org.tr/wp-content/files_mf/1573199570dusunceifaderapor_2019_web.pdf

Uluslararası Fikri Mülkiyet Enstitüsü Copyright, Culture and Development: The Role of Intellectual Property and of WIPO in the Cultural Industries , Pekin, IPI, 2002, https://iipi.org/wp-content/uploads/2010/07/Beijing_Culture_052202.pdf

Uluslararası Yayıncılar Birliği Resmi İnternet Sitesi, “Fixed book prices as a policy element in a strategy on literature and language”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://www.internationalpublishers.org/images/FBPOslo.pdf>

Uluslararası Yayıncılar Birliği, “Annual Report 2014-2015”, Erişim Tarihi:05.09.2018, <https://www.internationalpublishers.org/about-ipa/statutes-of-the-ipa/136-annual-reports>

Uluslararası Fikri Mülkiyet Hakları Ofisi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 23.03.2015, “A Brief History of Copyright”, http://www.iprightsoffice.org/copyright_history/ , Erişim Tarihi: 13.01.2018

Uluslararası Yayıncılar Birliği, “IPA VAT Report”, 2016, Erişim Tarihi: 13.01.2017, https://www.internationalpublishers.org/images/Policy_issues/VAT/IPA_VAT_report_2016.pdf

Uluslararası Yayıncılar Birliği, Erişim Tarihi: 04.05.2018, <https://www.internationalpublishers.org/136-annual-reports/764-annual-report-2014-2015>

Uluslararası Yayıncılar Birliği, Avrupa Yayıncılar Federasyon, “VAT/GST on Books %E-Books,An IPA/FEP Global Special Report, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <https://www.internationalpublishers.org/images/news/2015/vat2015specialreportcorrected.pdf>

UNESCO, Measuring The Economic Contribution Of Cultural Industries A Review And Assessment Of Current Methodological Approaches, 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics Handbook No. 1, Quebec, UNESCO Institute

for Statistics, http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/measuring-the-economic-contribution-of-cultural-industries-a-review-and-assessment-of-current-methodological-approaches-en_1.pdf

UNESCO, The ABC of Copyright, UNESCO Culture Sector, 2010, http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/WAPO/ABC_Copyright_en.pdf., Erişim Tarihi: 07.12.2019

UNESCO, Cultural Times The First Global Map of Cultural and Creative Industries, 2015, Erişim tarihi: 09.10.2019 https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cultural_times._the_first_global_map_of_cultural_and_creative_industries.pdf

United Nations Development Programme (UNDP), Creative Economy Report, Widening Local Development Pathways 2013 Special Edition, New York, 2013, <http://www.unesco.org/culture/pdf/creative-economy-report-2013.pdf>.

Wallace, R., ve Wolf, A., “Çağdaş Sosyoloji Kuramları”, 4. Baskı, Doğu Batı Yayınları, 2012. s.151

Williamson, J., “What Should the World Bank Think about the Washington Consensus?”, The World Bank Research Observer, 2000, S:15, s-251-264., <http://documents.worldbank.org/curated/en/624291468152712936/pdf/766500JRNOWBRO00Box374385B00PUBLIC0.pdf> .

Yayıncı Meslek Birlikleri Federasyonu, “The Book Market In Turkey 2013”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, http://www.yayfed.org/wp-content/uploads/2019/09/kitap_pazari.pdf .

Yayıncı Meslek Birlikleri Federasyonu, “Yıllara Göre Bandrol Satış Adetleri Raporu Verileri”, Erişim Tarihi: 07.12.2019, www.yayfed.org .

Yayıncılar Telif Hakları ve Lisanslama Meslek Birliği Resmi İnternet Sitesi, Erişim Tarihi: 07.12.2019, <http://www.yaybir.org.tr/bilgi-bankasi/isbn/394> .

Yeşil Gazete Resmi İnternet Sitesi, <https://yesilgazete.org/blog/2013/06/17/izlanda-korsan-partisi-ecliste/>.

Yıldırım, C., “Birinci ve İkinci Nesil Washington Uzlaşması: Neoliberal İktisat Politikalarının 1980’den Sonraki Evrimi”, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2011, CİLT:7, SAYI:2, S:1-23, Erişim Tarihi: 07. 12.2019, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/69197>

Yıldız, G. N., Türkiye’de Okuma-Yazma Bilmeyen Kadınlar ve Okuma-Yazma Kurslarına Katılmama Nedenleri: Ne Edeyim Okumayı, Hayatım mı Değişecek?, “Kastamonu Education Journal”, 2018, S:26, s:2151-2161, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/571487>

Yılmaz, B., Halk Kütüphanelerinin Geleceği: IFLA 2013 Eğilim Raporu Bağlamında Bir Değerlendirme, s.265-272, <http://bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/33-Y%C4%B1lmaz-265-272.pdf>

ÖZET

Çalışmada, kültür endüstrilerinin literatürde kullanılan farklı tanımlarına yer verilmiş kapsamlarına aldıkları alt sektörlerle değinilmiştir. Bu sektörler arasından ise, yüksek katma değere sahip olduğu, toplumsal faydaları diğer sektörlerle göre önemli olduğu ve sektöre yönelik çok sayıda politika üretildiği düşünülerek yayıncılık sektörü ele alınmıştır. Yayıncılık sektörüne devletin müdahalesi gerekli midir sorusuna yanıt aranması çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Yayıncılık sektörünün Türkiye’deki hacmi ve temel özellikleri; bandrol, ISBN, ISSN, istihdam, ortalama kitap fiyatı, e-kitap, perakende pazar büyüklüğü, kütüphane verileri gibi verilerle ortaya konmuş ve sektöre yönelik politikalar özelleştirme, ulusal yayın kongreleri, kalkınma planları ve fikri mülkiyet düzenlemeleri ve sansür başlıkları ile alınmaktadır. Ardından çalışmanın ana konusunu oluşturan maliye politikası araçları kullanılarak gerçekleştirilen kamu müdahaleleri, kamu harcamaları ve vergi teşvikleri başlıkları altında incelenmektedir.

Kamu müdahalesinin yayıncılık sektöründe hangi amaçlarla yapılması gerektiği ifade edilmekte, toplumsal alanda sosyal ve ekonomik fayda yaratacak bu müdahalelere ilişkin bilgiler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yayıncılık, Kültür Endüstrileri, Kamu Müdahaleleri, E-kitap, Sabit Fiyat

ABSTRACT

In this study, various definitions used in the literature have been analyzed and sub-sectors of cultural sectors have been mentioned. Among these sub-sectors, publishing industry has been choosed because of its high added value potential and its social benefits. And also there are lots of government intervention that we could evaluate in these sector. The focus of the study has been this question: “Should the goverment intervention is necessary for the publishing industry?”.

Turkey’s Publishing Industry’s economic size, number of banderoles, ISBNs, ISSNns, employment rates, average book rates, e-book numbers and library numbers have been revealed. Policies such as privatization, national publication congresses, development plans and intellectual property regulations are evaluated. The fiscal policy intervention has been analyzed in two parts: public expenditures and tax incentives.

It is also replied two quesitons: What should be the aim of the public intervention in publishing sector and what kind of an intervention is the best option for the social and economic benefit of the public life?

Keywords: Publishing, Cultural Industries, Goverment Interventions, E-book, Fixed Book Price

EK:1

XI. Kalkınma Planında Yer Alan Çalışma ile İlgili Bölümler

Rekabetçi Üretim ve Verimlilik Hedefi altında yer alan, 2.2.1.1.3 İş ve Yatırım Ortamı başlığı altında, Uluslararası Doğrudan Yatırımların Artırılması bölümünde, 325.4. no.lu hedef olarak;

“325.4. Fikri mülkiyete ilişkin ticari sırların daha etkin korunmasına yönelik ilgili mevzuat gözden geçirilecek, fikri mülkiyet mevzuatı geliştirilecek ve uygulama güçlendirilecektir.” hususu yer almıştır.

Yine Rekabetçi Üretim ve Verimlilik Hedefi altında, Sektörel Politikalar başlığı altında, Fikri Mülkiyet Hakları başlığı altında yer almış olan amaç ve hedefler şunlardır:

“2.2.3.4. Fikri Mülkiyet Hakları

a. Amaç

453. Fikri mülkiyet sisteminde hukuki altyapı ve uygulamanın güçlendirilmesi, fikri mülkiyet haklarının oluşmasını destekleyen ekosistemin geliştirilmesi ve bu hakların ticarileştirilmesinin hızlandırılması temel amaçtır.”

“b. Politika ve Tedbirler

454. Fikri emek sonucu oluşan ürünlerin öneminin toplumun tüm kesimlerine eğitimin her kademesindeki programlar yoluyla benimsetilmesi sağlanacak; tanıtım, farkındalık ve bilgilendirme faaliyetleriyle toplumsal bilinç güçlendirilecektir.”

“454.1. Eğitimin her kademesinde hedef kitleye uygun yenilik ve fikri haklar konusunda bilgilendirme ve farkındalık faaliyetleri yürütülecek, mesleki ve teknik eğitimde buluş ve tasarım konularının ağırlıklı olarak işlenmesine önem verilecektir.”

“454.2. Fikri mülkiyet hakları, temel bilimler, ekonomi, işletme, mimarlık, mühendislik, iletişim, güzel sanatlar fakültelerinde lisans ve lisansüstü düzeyde ders

programına alınacak, hukuk fakültelerinde anabilim dalı oluşturulması yaygınlaştırılacaktır.”

“454.3. Fikri Mülkiyet Akademisi bünyesinde ilgili kesimlere modüler ve sertifikalı eğitimler verilecek, farkındalık ve bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.”

“454.4. Toplumda telif haklarına yönelik bilincin ve farkındalığın artırılması amacıyla bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.”

“454.5. Hezârfen Projesi yaygınlaştırılacak, bu kapsamda modüler programlar geliştirilerek KOBİ’lerin sınai mülkiyet konusunda farkındalığı ve kapasitesi artırılacaktır.”

“454.6. TÜRKPATENT Bilgi ve Doküman Birimleri yaygınlaştırılacak ve sınai mülkiyet paydaşlarına yönelik yapılacak farkındalık etkinliklerindeki rolü güçlendirilecektir.”

“454.7. Yazılım ve bilişim sektöründe; kayıt-tescil uygulamasının etkinliğinin ve bilinirliğinin artırılması amacıyla bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleri yürütülecektir.”

“455. Fikri haklara konu ürün ve eserlerin ülke ekonomisine katkısının tespiti, izlenmesi ve değerlendirilmesi sağlanacak, bilgi ve veri altyapısı güçlendirilecektir.”

“455.1. Telif haklarına konu olan kültür endüstrilerine ilişkin mevcut kayıt, veri ve ulusal istatistikler çeşitlendirilecektir.”

“455.2. Telif haklarına konu olan kültür endüstrilerinin ekonomik boyutuna ilişkin ölçüm raporu hazırlanacaktır.”

“455.3. Sınai mülkiyet haklarına ilişkin veri ve istatistiklerin kapsamlı olarak değerlendirildiği raporlar hazırlanacak, hak sahipleriyle düzenli olarak iletişim kurulacak, patent ve tasarımların satışı ve lisanslanmasıyla ilgili takip raporları oluşturulacak, genel ekonomik verilerle karşılaştırılmalı analizi yapılacaktır.”

“455.4. Fikir ve sanat eserleri veri tabanı, meslek birlikleri veri tabanları ile entegre edilecek ve telif hakkı sahipliğine ilişkin güncel verileri içerecek şekilde zenginleştirilecektir.”

“456. Fikri mülkiyet haklarının korunması, icrası ve uygulanması ile ilgili birimlerde beşerî ve kurumsal kapasite ile bu alandaki mevzuat, teknolojik gelişmeler ve ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilecek, ilgili kurum ve kuruluşlar arası işbirliği güçlendirilecektir.”

“456.1. Fikri ve Sınai Haklar İhtisas Mahkemelerinin sayısı artırılacaktır”.

“456.2. Şikâyet, arama-el koyma ve kararlara itirazın sunulacağı sulh ceza hâkimliklerinin ihtisaslaşması sağlanacaktır.”

“456.3. Fikri mülkiyet yargılamasında oluşan içtihatlar uygulayıcı kurumların paylaşımına açılacaktır.”

“456.4. Fikri mülkiyet hukuku alanında görev yapacak hâkim, savcı, arabulucu ve bilirkişilere düzenli olarak ihtisas eğitimi verilecektir.”

“456.5. Fikri mülkiyete ilişkin ticari sırların daha etkin korunmasına yönelik ilgili mevzuat gözden geçirilecek, fikri mülkiyet mevzuatı geliştirilecek ve uygulama güçlendirilecektir.”

“456.6. Patent ve marka vekilleri meslek kurallarına ilişkin bir kılavuz hazırlanacak ve ilgili tarafların katılımıyla mevzuat güncellemesi yapılacaktır.”

“456.7. Yeni teknoloji alanlarında fikri mülkiyet korumasına ve uygulamalarına ilişkin dünyadaki gelişmeler izlenerek araştırma faaliyetleri yapılacak ve gerekli hallerde bu alana yönelik hukuki altyapı oluşturma çalışmaları yürütülecektir.”

“456.8. Ülkemiz için stratejik öneme sahip teknolojilere ilişkin sınai mülkiyet hak sahipliğinin Türkiye’de kalması için çalışmalar yapılacaktır.”

“456.9. Sanayide dijital dönüşümle ilgili yapılan patent başvurularına ilişkin bilgilerin yer alacağı ve araştırmacılarla paylaşılacağı bir veri tabanı oluşturulacaktır.”

“456.10. TÜRKPATENT’in uluslararası patent araştırma ve inceleme otoritesi olarak kurumsal kapasitesi ve etkinliği artırılacaktır.”

“456.11. Çalışan buluşlarına ilişkin mevzuatın etkin şekilde uygulanması, uygulamalara yön verilmesi ve bu alanda standart yöntemler geliştirilmesi sağlanacaktır.”

“456.12.Üniversiteler bünyesinde ya da üniversiteler ile diğer kamu kurumları ya da özel sektör işbirliğinde geliştirilen sınai haklarla ilgili gelir paylaşımı ve ticarileşme aşamasının etkinliğini azaltan mevzuat kaynaklı engeller kaldırılacaktır.”

“456.13.Güzel sanat eserlerinin satışa sunulduğu müzayede salonları ve sanat galerileri tespit edilerek bunların sertifikalandırılmasına yönelik mevzuat çalışması yapılacaktır.”

“456.14. Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Ödenecek Telif ve İşlenme Ücretleri Hakkında Yönetmelik, eser ve bağlantılı hak konularını da kapsayacak şekilde güncellenecektir.”

“456.15. İl denetim komisyonlarının etkinliğini artırmak üzere, uygulamada yeknesaklığın sağlanması ve mevzuat hakkında bilgilendirme yapılması amacıyla, komisyon üyelerine yönelik düzenli eğitimler yapılacaktır.”

“457. Fikri mülkiyet haklarına yönelik desteklerin etki analizi yapılacak, mükerrerlikler giderilecek, destekleme sistemi yeniden yapılandırılacaktır.”

“457.1. Farklı kurumlar tarafından yürütülen tasarım desteklerinin etki analizi çerçevesinde değerlendirilmesi yapılacaktır”.

“457.2. Patent başvuru ve tesciline yönelik desteklerin etki analizi çerçevesinde değerlendirilmesi yapılacaktır.”

“457.3. Telif yoğun endüstrilere yönelik mevcut desteklerin analiz raporu hazırlanacaktır.”

“457.4. Telif haklarına dayalı kültür endüstrilerine yönelik projeler, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi de gözetilerek desteklenecektir.”

“458. Sınai mülkiyet portföyünün ticari değere dönüştürülmesi desteklenecek ve telif yoğun endüstrilere yönelik özel programlar geliştirilecektir.”

“458.1. Ar-Ge ve ticarileştirme desteklerinin fikri mülkiyet sistemiyle bağlantısı artırılacaktır.”

“458.2. Fikri mülkiyet haklarının ticarileştirilmesine yönelik vergisel teşvikler gözden geçirilecektir.”

“458.3. Üniversiteler dâhil kamu kurum ve kuruluşlarına ait patent, faydalı model, tasarım vb. fikri hakların envanteri çıkarılarak özel sektörün bu envanterden faydalanabilmesi için bilgilendirme çalışmaları yapılacak ve özel sektörün bu hakları talebi halinde ticarileştirmeye yönelik teşviklerde öncelik verilecektir.”

“458.4. KOBİ’lerin ve sanayicilerin patentli teknolojiye erişimine yönelik bilgi sağlayan bir web portalı hazırlanacaktır.”

“458.5. Telif haklarına dayalı kültür endüstrilerine yönelik özel destek programları geliştirilmesi sağlanacaktır.”

“459. Fikri mülkiyet varlıklarının finansmana erişimde yaygın bir araç olarak kullanılması sağlanacaktır.”

“459.1. Fikri mülkiyet varlıklarının değerlendirme kapasitesi artırılacak, bankacılık ve muhasebe sisteminde kullanımı sağlanacaktır.”

“459.2. Sınai mülkiyet varlıklarının ekonomik değere dönüştürülmesine yönelik olarak değerlendirme ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir.”

“460. Telif haklarında toplu hak yönetim sisteminin iyileştirilmesi ve ülke geneline yayılmış, adil bir lisanslama sistemi oluşturulmasıyla telif gelirlerinin artırılması sağlanacaktır.”

“460.1. Meslek birliklerinin daha etkin ve şeffaf bir şekilde faaliyet göstermesini sağlayacak şekilde ilgili mevzuat güncellenecektir.”

“460.2. Meslek birliklerinin profesyonel yönetim, veri üretimi, insan kaynakları ve dijital ortam da dâhil olmak üzere hakların takibi konularında kurumsal kapasitelerinin artırılması amacıyla kriterler belirlenerek bir kılavuz hazırlanacak ve uygulanması sağlanacaktır.”

“461. Geleneksel, bölgesel ve yerel ürünlerimizin ulusal ve uluslararası ölçekte rekabet gücünün artırılmasına yönelik coğrafi işaret tescil ve kullanımı desteklenecektir.”

“461.1. Coğrafi işaretler alanında yönetim süreçleri geliştirilecek, ticaretine yönelik yeni platformlar oluşturulacak, denetim faaliyetleri etkinleştirilecektir.”

“461.2. İhracat potansiyeli bulunan tescilli coğrafi işaretli ürünler seçilerek, bu coğrafi işaretlerin yurt dışında tescil edilmesi sağlanacak ve tanıtımı yapılacaktır.”

“461.3. Tescil edilme potansiyeli bulunan coğrafi işaretlerin başvuru öncesi hazırlık süreçlerine ve tescil sonrası satış ve pazarlama ağının geliştirilmesine yönelik ihtiyaçlar belirlenecek; buna dayalı olarak ilgili paydaşlarla birlikte kapasite geliştirme projeleri uygulanacaktır.”

“462. Genetik kaynaklara dayalı geleneksel bilgi ve folklordan oluşan doğal ve kültürel değerlerimizin fikri haklar sistemi ile bağlantısı güçlendirilecektir.”

“462.1. Ülkemizin genetik kaynaklara dayalı geleneksel bilgi ve folklor ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla envanter çalışması yapılacaktır.”

Ayrıca, 2.3. Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum başlığı altında ise 2.3.9. Kültür ve Sanat başlığına yer verilmiş ve ülkenin hem genel kültür sanat hayatını etkileyecek hem de doğrudan yayıncılık sektörüne yönelik politika ve hedefler belirlenmiştir. Kültür ve Sanat bölümünün amacı şu şekilde belirtilmiştir:

“629. Kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, millî kültür ve ortak değerler etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi ile kültürün kalkınmadaki çok boyutlu etkisinin artırılması temel amaçtır.”

Kültür ve Sanat Başlığı altında, çalışma ile doğrudan ilgili olduğu düşünülen politika ve hedefler ise şu şekildedir:

“630.6. UNESCO koruması altındaki alanlar başta olmak üzere, arkeoloji, edebiyat, tarih, tabiat konulu tematik kültür rotaları belirlenecek ve bunların tanıtımı sağlanacaktır.

633. Kültür ve sanata erişim ve katılım olanakları artırılacaktır.

633.1. Kültür ve sanatın bir yaşam alışkanlığı olarak gelişmesi için erken yaşlardan itibaren kültür ve sanat eğitimi verilecektir.

633.2. Okuma kültürünün oluşturulması ve yaygınlaştırılması amacıyla kütüphanecilik hizmetleri geliştirilecek, kütüphaneler bu alandaki yeni teknolojiler ve yönetim yaklaşımlarından da istifade edilerek mekânsal ve işlevsel olarak yeniden yapılandırılacaktır.

633.3. Gezici kütüphane sayısı artırılacaktır.

633.4. Kültür ve sanat hizmetlerinin sunumunda mahalli idareler, özel sektör ve sivil toplumun rolü güçlendirilecektir.

635. Türkçe'nin doğru ve yetkin bir şekilde kullanılması için örgün eğitim başta olmak üzere, her türlü medya, yasal düzenleme gibi araçlar etkin bir şekilde kullanılacaktır.

635.1. Türkçe'nin zenginliğinin kayıt altına alınması için etimolojik sözlük tamamlanacaktır.

635.2. Yurt dışında Türk dili ve kültürünün öğretimi ve tanıtımı faaliyetleri geliştirilecektir.

635.3. Her türlü basın, yayın ve medya ortamında Türkçe'nin güzel kullanılması özendirilecek, mesajını dille ileten tüm sanat eserlerinde kelime zenginliği teşvik edilecektir.

636. Fikri emek sonucu oluşan ürünlerin öneminin ve değerinin toplumun tüm kesimlerine benimsetilmesi sağlanacak ve fikri haklara konu ürün ve eserlere ilişkin bilgi ve veri altyapısı güçlendirilecektir.

636.1. Fikri haklara yönelik tanıtım, farkındalık ve bilgilendirme faaliyetleri yapılacaktır.

636.2. Kültür istatistikleri uluslararası standartlara uygun bir şekilde geliştirilecek ve tek bir veri tabanında toplanacaktır.

637. Kültür endüstrileri ve kültürel girişimlere yönelik mevcut desteklerin etki analizi yapılacak; kapsayıcı, objektif ve kolay erişilebilir destek mekanizmaları geliştirilecektir.

637.1. Kültürel ürünlerin üretim, gösterim ve dağıtımında tekelleşmeyi önleyici tedbirler alınacak, kültürümüze özgü ürünlere yönelik markalaşma, pazarlama ve finansman kolaylığı stratejileri geliştirilecektir.

637.2. Kültür endüstrilerine sağlanan destekler, bilhassa eğitim, sertifikasyon ve Ar-Ge faaliyetleri artırılabilecektir.

637.4. Kültür endüstrilerine ilişkin mevcut kayıt, veri ve ulusal istatistikler çeşitlendirilecektir.

638. Kültür endüstrilerine verilecek desteklerde tarihi, milli ve kültürel değerlerimizi tanıtıcı, toplumsal birlik ve aidiyet hislerini güçlendirici alanlara öncelik verilecek, klasik sanatlarımıza pozitif ayrımcılık yapılacaktır.

644. Kitap ve süreli yayın yayıncılığı alanlarının geliştirilmesine yönelik faaliyetler desteklenecektir.

644.1. Elektronik yayınlar da dâhil olmak üzere yayıncılık faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik Ar-Ge çalışmaları desteklenecektir.

644.2. Nitelikli kültürel yayınlara daha fazla sayıda okurun ulaşımını temin etmek üzere e-kitap formatında daha fazla sayıda eserin kamu yayını olması sağlanacaktır.

644.3. Yurt dışına telif satışını artırmak ve Türk edebiyatının dünya çapındaki tanınırlığının artırılması için gerekli olan tanıtım çalışmaları gerçekleştirilecek ve mevcut destek programlarının içeriği geliştirilecektir.

644.4. Edebi üretimi teşvik etmek ve yayımlanma imkânı bulamamış nitelikli edebi üretimlerin okura ulaştırılmasını sağlamak üzere uygulanan ilk eser desteği geliştirilecektir.

644.5. Türk edebiyatı ve yayıncılığının yurt dışında tanıtımına yönelik faaliyetlerin ve bu faaliyetlerde kullanılan bilgilendirici içeriklerin çevrimiçi ortamlarda da yer alması sağlanacaktır.”

